

SUNUŞ

Avrupa Birliği Bakanlığı olarak ÷lkemizin AB'ye üyelik yolunda ihtiyaç duyduğu her alanda gerekli reformların gerçekleştirilmesi için çalışmalarımızı s÷rd÷r÷yoruz. Bir yandan m÷zakereye açılıp aılmadığına bakmaksızın, her fasılda AB m÷ktesebatına uyum sağlanması, diğer yandan da bu m÷ktesebatın T÷rkeye çevrilmesi çalışmalarına devam ediyoruz.

AB üyeliğiyle birlikte AB'nin resmi dillerinden biri de T÷rke olacak. Dolayısıyla, AB m÷ktesebatının T÷rkeye evrilmesi AB ile üyelik m÷zakerelerimizin önemli bir parçası. Ayrıca, hem bizim, hem de ileride AB kurumlarının ihtiyaı olacak uzman evirmenleri yetiştirmek için de çalışmalarımızı s÷rd÷r÷yoruz.

T÷rkiye'nin hem AB m÷ktesebatına uyum, hem de bölgesel ve küresel siyasette güçlenen rolü, esasen eviri hizmetlerinin kapsamını ve önemini de artırmıştır. AB m÷ktesebatının kapsadığı alanın çok geniş olması ve farklı disiplinleri bir araya getirmesi, ayrıca AB hukukunun diğer hukuk sistemlerinden farklı olan uluslar üstü niteliği, çevirmenlerin ne kadar zor bir görev üstlenmiş olduklarını göstermektedir. AB mevzuatına uyumun ayrılmaz bir parçası olarak gördüğümüz mevzuat çevirilerinde belli bir kalite standardının yakalanması da son derece önemlidir.

Bakanlık olarak gerçekleştirdiğimiz eviri Platformunun; eviri alanında üstlendiğimiz konularda farkındalığın artırılması ve bu alanda üniversitelerimizin sürece dahil olmaları bakımından faydalı olacağına inanıyorum.

Bu Platforma dahil olan bütün katılımcılar T÷rkiye'nin AB m÷zakere heyetinin de birer üyesi olacak ve inanıyorum ki ÷lkemizin AB entegrasyon sürecine çok ciddi katkılar sağlayacaklardır.

Egemen BAğIŞ
Avrupa Birliği Bakanı ve Başm÷zakereci

ÖNSÖZ

Avrupa Birliği'ne (AB) katılım sürecinde olan ülkemiz, AB müktesebatına uyum sağlamanın yanı sıra söz konusu müktesebatı Türkçeye çevirmekle de yükümlüdür. Yaklaşık 120 000 sayfadan oluşan ve farklı alanları kapsayan AB müktesebatının Türkçeye çevrilmesi, katılım sürecindeki önemli çalışmalardan birini teşkil etmektedir.

Ayrıca, ülkemizin AB üyeliğiyle birlikte Türkçe AB'nin resmi dillerinden biri olacağından çok sayıda uzmanlaşmış çevirmene ihtiyaç duyulacaktır. Bu nedenle katılım sürecinde ülkemizden, ileride AB kurumlarında görev alacak çevirmenleri yetiştirmesi beklenmektedir.

Avrupa Birliği Bakanlığı bünyesinde kurulmuş bulunan Çeviri Eşgüdüm Başkanlığı AB müktesebatının Türkçeye çevrilmesi çalışmalarını yürütmektedir. Bu kapsamda, uyum çalışmalarımız göz önünde tutularak, öncelikle çevrilmesinde fayda görülen AB mevzuatı belirlenmekte ve dışarıdan çeviri hizmeti alınarak ve üniversitelerimizle işbirliği yapılarak çeviriler yapılmaktadır. Daha sonra ilgili kamu kurum ve kuruluşlarımızla işbirliği halinde revizyon çalışmaları gerçekleştirilmektedir.

Bakanlığımız ileride AB kurumlarında görev alacak genç çevirmenlerin yetişmesine katkıda bulunmak ve bu konuda farkındalığı artırmak amacıyla üniversitelerimizin mütercim-tercümanlık ve çeviribilim öğrencilerine yönelik olarak iki yıldır Avrupa Birliği Bakanlığı Genç Çevirmenler Yarışmasını da düzenlemektedir.

Bütün bu çalışmalar neticesinde, ülkemizde çeviri alanında bazı ihtiyaçların ve sorunların bulunduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda Avrupa Birliği Bakanlığı tarafından, çeviri alanında başta üniversitelerimizi ve ilgili STK'ları olmak üzere ilgili tüm tarafları bir araya getirmek üzere bir Çeviri Platformu düzenlenmesi öngörülmüştür. Bu amaçla üniversitelerimizden ve STK'lardan temsilcilerle bir araya gelinerek hazırlık toplantıları gerçekleştirilmiştir.

AB'ye üyelik sürecinde bulunan ülkemizde, çeviri alanındaki ihtiyaçların tespit edilmesi, çeviri hizmetlerinin belli bir kalitede verilmesi, genç çevirmenlerin mesleğe en iyi şekilde kazandırılması bakımından Avrupa Birliği Bakanlığı Çeviri Platformunda ortaya çıkacak önerilerin ve sonuçların faydalı olacağı düşünülmektedir. Bu alandaki tartışmalara yol göstermesi bakımından, Platform hazırlıkları kapsamında Bakanlığımıza ulaşan görüş ve önerileri içeren bildiriler bu kitapçıkta toplanmıştır. Söz konusu bildiriler değerli üniversite ve STK temsilcilerimizin görüşlerini yansıtmakta olup Bakanlığımız tarafından tarafsız bir biçimde bir araya getirilmiştir.

Avrupa Birliği Bakanlığı Çeviri Platformunun başarılı bir şekilde gerçekleşmesini temenni eder, Platforma emeği geçen tüm katılımcılara teşekkür ederiz.

Dr. Fatih HASDEMİR
Avrupa Birliği Bakanlığı
Müsteşar Yardımcısı

İÇİNDEKİLER

Ulusal Çeviri Politikasına Doğru.....	1-3
Prof. Dr. Ayfer ALTAY/Doç. Dr. Ender ATEŞMAN	
Sektörde ve Akademide Kronometre Çalışmaya Başladı. Yarışı Göğüslemek İçin Ne Yapmalıyız?.....	4-9
Prof. Dr. Işın BENGİ-ÖNER	
Yerelleştirme Çevirileri Ve Süreci.....	10-12
Ahmet ÇALLI	
Uygulamalı Çevirmenlik Eğitim Formasyon Projesi Önerisi.....	13-16
Seher ERBİL	
Çeviri Derneği Ve Türkiye'de Çevirmenlik Mesleğinin Statüye Kavuş(a)ma(ma)sı Üzerine On Üç Yıllık Gel Gitli Bir Öykü.....	17-23
Prof. Dr. Sâkine ERUZ	
Türkiye’de Konferans Çevirmenliği.....	24-29
Hande GÜNER	
Bir “Uzmanlık Alanı Çevirisi Eğitimi” Önerisi: AB Metinleri Çevirisi Yaz Okulu Sertifika Programı.....	30-39
Doç. Dr. Mine GÜVEN	
Çeviri Sektörü: Sorunlar ve Çözüm Önerileri.....	40-42
Kamil KARTAL	
Çeviri Sektöründe Meslekleşme ve Örgütlenme.....	43-46
Osman KAYA	
Çeviri ve Çevirmenlik Mesleğinin Hukuk Muhakemeleri Kanunu ve Ceza Muhakemesi Kanunundaki Yeri.....	47-59
Yrd. Doç. Dr. Mehmet KURT	
Çevirmenlik “Mesleği”-Çeviri Eğitimi İlişkisi Bağlamında Türkiye’de Çeviri Alanına Bakış.....	60-63
Öğrt. Gör. Senem ÖNER	
AB Sürecinde Sözlü ve Yazılı Çeviri Standartları.....	64
Ümit ÖZAYDIN	
Akademik Çeviri Öğretimi ve Çeviride Meslekleşme Sorunları.....	65-74
Yrd. Doç. Dr. Betül PARLAK	
Marmara Üniversitesi Eğitimde Yeniden Yapılandırma Süreci, AB ve Çevirmenlik	75-77
Yrd. Doç. Dr. Işın SAYARI	
AB Sürecinde Türkiye’nin Karşılaşacağı Çeviri ve Terim Sorunları.....	78-83
Prof. Dr. İlhami SİĞİRCİ	
Öğrenci ve Akademisyen Profili Açısından Çeviri Eğitiminin Somut Sorunlarına Eleştirel Bir Bakış.....	84-90
Doç. Dr. Muharrem TOSUN	
Çeviribilim Eğitiminde Üniversite – Çeviri İşletmeleri Bağlantısı.....	91-92
Dilek YAZICI	
Bologna Süreci Deneyimi ve Çeviri Eğitimi: Fırsatlar, Sorunlar.....	93-97
Doç. Dr. Neslihan KANSU-YETKİNER	

ULUSAL ÇEVİRİ POLİTİKASINA DOĞRU

Prof. Dr. Ayfer ALTAY*

Doç. Dr. Ender ATEŞMAN*

Hacettepe Üniversitesi Mütercim-Tercümanlık Bölümü 1982 yılında sadece İngilizce ile kurulmuş ve 1982-1983 öğretim yılında öğrenci almaya başlamıştır. Kurulduğu zaman Hacettepe Üniversitesi Yabancı Diller Yüksek Okulu'na bağlı olan Bölümümüz daha sonra Edebiyat Fakültesi'ne bağlanmıştır. 1992 yılında Fransızca Mütercim- Tercümanlık Anabilim Dalı, 2007 yılında ise Almanca Mütercim-Tercümanlık Anabilim Dalları kurulmuştur.

Bölümümüzde yürütülen çeşitli programlar vardır. Her üç anabilim dalından birine üniversite sınavını kazanarak gelen bir öğrenci, kendi anabilim dalından mezun olabileceği gibi, ikinci bir yabancı dil bildiğini KPDS, DALF, TOEFL gibi sınavlarla veya Üniversitemizin Yabancı Diller Yüksek Okulu'nun yaptığı yeterlilik sınavlarında yönergemizde belirtilen notları alarak kanıtlaması halinde İki Dilli Program veya Çift Anadal Programına kaydolabilmekte ve üç dilden herhangi ikisiyle eğitimini tamamlayarak iki adet diploma alabilmektedir.

Yürüttüğümüz diğer bir program da Strazburg Diploma Programıdır. İki yabancı dil bilen ve bunu kanıtlayan öğrenciler, her yıl 3. sınıfın sonunda bu programa geçerek ve 4. sınıfta belirli dersleri başarıyla tamamlayarak Strazburg Üniversitesi Uluslararası İlişkiler ve Mütercim-Tercümanlık Enstitüsü (ITI/RI)'nın verdiği mütercim-tercüman diplomasını almaya hak kazanırlar. 2001 yılında çalışmaları başlayarak 2006 yılında her iki üniversite rektörleri tarafından imzalanan bir protokolle bölümümüzün 4. yıl dersleri, adı geçen üniversitede yürütülen 2 yıllık Yüksek Lisans programındaki derslerin 1. yılına tekabül eder hale getirilmiştir. Bu programa girmek için öğrenciler her yıl Haziran ayının başında Strazburg'dan gelen bir heyet ve bölümümüz öğretim üyelerinden oluşan bir jüri önünde yazılı ve sözlü sınavlara tabi tutularak bu programa geçmeye hak kazanırlar. Programa kabul edilen öğrenciler, Strazburg Üniversite harcının küçük bir kısmını öder ve kendilerine adı geçen üniversiteden de öğrenci kimliği çıkar. Programı başarıyla tamamlayan öğrenci hem Hacettepe Üniversitesi diploması, hem de Strazburg Üniversitesi'nden mütercim-tercüman diploması alır.

Bölümümüzde 6. dönemde, yani 3. sınıfın ikinci döneminde öğrenciler yazılı veya sözlü çeviri eğitimine ayrılırlar. Daha önceden sözlü çeviriye giriş niteliğindeki iki dersi almış olan öğrencilerden isteyenler meslektan gelen sözlü çevirmenlerin ve bölümümüzde sözlü çeviri derslerini yürüten öğretim elemanlarından oluşan bir jürinin önünde Uygunluk Sınavına (Aptitude Test) girerek sonraki 3 dönemlik eğitimlerini sözlü çeviri dersleri alarak tamamlamaya ve sözlü çevirmen olarak mezun olmaya hak kazanırlar. Bu dersleri yürütmek için Bölümümüzde 13 kabin ve 26 kişilik oturma yeri olan bir masaya sahip Andaş Çeviri Laboratuvarı vardır.

Nasıl Bir Çevirmen Yetiştirmek İstiyoruz?

Öncelikle yabancı dili olduğu kadar Türkçeyi iyi bilen ve kullanan çevirmenler yetiştirmek istiyoruz. Bu amaçla sık sık piyasanın gereksinimlerine göre yenilediğimiz ders programımıza çevirmenler için Türkçe dersi koyduk. Bundan başka Almanca Mütercim-Tercümanlık Anabilim Dalında Almanya'da doğmuş ve uzun yıllar orada yaşamış olan öğrencilerin katılımıyla, onların Türkçe düzeylerini iyileştirmek amacıyla Almanca-Türkçe karşılaştırmalı dilbilgisi dersini açmış bulunuyoruz.

Yetiştirdiğimiz çevirmenlerin mesleğe atıldığında sahip olmasını istediğimiz nitelikler şunlardır:

* Hacettepe Üniversitesi Mütercim-Tercümanlık Bölümü Başkanı

* Hacettepe Üniversitesi Mütercim-Tercümanlık Bölümü Başkan Yardımcısı

A) Çeviri işini almadan önce:

- tanıtım faaliyetlerini yürütebilmeli,
- teklif hazırlayabilmeli,
- teklif vermeyi bilmeli,
- müşteriyle sözleşme yapmayı bilmeli.

B) Çeviri işini aldıktan sonra:

- iş organizasyonu yapabilmeli,
- iş programı yapabilmeli,
- çeviri öncesi hazırlık yapabilmeli,
- çevirinin işlevini saptayabilmeli,
- çeviri stratejilerini belirleyebilmeli,
- metne nasıl yaklaşacağını bilmeli,
- kaynak metin çözümlemesi yapabilmeli,
- erek kitleyi tanıyıp tanımlayabilmeli,
- terminoloji çalışmasının nasıl yapılacağını bilmeli ve yapmalı,
- çeviri yaptığı özel alan dilini, biçimini ve formatını bilmeli,
- erek dilin biçimsel özelliklerine uygun olarak aktarmayı bilmeli,
- bilgisayar teknolojilerinden yararlanabilmeli,
- çeviri araçlarından yararlanabilmeli,
- yerelleştirme yapabilmeli,
- yerel kullanıma uygun olarak ilgili yazılımları kullanarak aktarabilmeli,
- erek metnin kalitesini denetlemeyi üzere alan uzmanlarıyla bağlantıya geçebilmeli,
- çeviri sürecini izleyip kontrol edebilmeli,
- çeviri sürecini kayıt altına alarak çevirinin güvenliğini sağlayabilmeli,
- çeviri yapılacak ortamı, teknik donanımları, başvuru araçlarını kontrol altında tutmalı, denetleyebilmeli,
- iş güvenliği, bilgi güvenliği ve çevre güvenliğini sağlayabilmeli.

C) Çeviri faaliyetinden sonra:

- müşteri ilişkilerinde kaliteyi ve güvenilirliği sağlamalı,
- arşiv işlerini yürütebilmeli,
- resmi onay işlemlerini yürütebilmeli,
- mali işlemleri yürütebilmeli,
- bireysel ve mesleki gelişimlerini sürdürebilmeli,
- mesleki eğitim vermeli.

Bölümümüzde yukarıda belirtilen değerlere sahip çevirmenler yetiştirmek üzere ders programını düzenlemiş ve fiziki koşulları sağlamış bulunuyoruz. Bilgisayar teknolojilerinden yararlanmak ve çeviri araçlarını kullanmayı öğrencilere öğretebilmek üzere 30 bilgisayar ile donatılmış bir bilgisayar laboratuvarımız vardır. Burada her öğrenci bir bilgisayar başında eğitim alabilmektedir.

Ulusal Çeviri Politikasına Doğru

Kaliteli çeviri hizmeti alınması yalnızca üniversitelerin sorunu değildir. Çünkü kaliteli çevirmen yetiştirilmesi kaliteli çeviri hizmeti alınmasını sağlamamaktadır. Bunun için bazı çevresel etmenlerin de göz önüne alınması gerekir.

Devlet ve Hükümet son günlerde bu konuda önemli bir değişikliğe gitti. Avrupa Birliği Bakanlığı Çeviri Eşgüdüm Başkanlığı'ndan sonra Dışişleri Bakanlığı, Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü gibi kurumlarda "Tercüme Dairesi" adı altında özel birimler kurulması, çeviri konusunun önemsendiğini göstermesi açısından oldukça sevindirici.

Aynı duyarlılığı özel sektörden de bekliyoruz. Çünkü kaliteli ürün ve hizmet üretmek, markalaşmak isteyen özel sektör, “kaliteli çeviri” talep etmek zorunda.

Çeviriyle şu ya da bu şekilde ilgisi olan bütün kurum ve kuruluşlar ortak bir “ulusal çeviri politikası” oluşturmali. Çeviri kalitesi konusunda genel bir duyarlık sağlanmalı ve ulusal politika geliştirme yolunda daha ileri adımlar atılmalı. Örneğin, orta öğretimde daha iyi yabancı dil bilen öğrenciler yetiştirilmesi ve “Yabancı Dil Liseleri” kurulması üzerinde düşünölmeli.

Neler Yapılmalı?

- Sertifikalı (yeminli) çevirmen mekanizması kurulmalı. Belge onayları, Noterler yerine Yeminli Çevirmenler tarafından yapılmalı.
- Devlet kurumları, çevirmenleri üniversitelerin sadece mütercim-tercümanlık bölümlerinden seçmeli.
- Çevirmenlerin kendi kalite ve etik denetim mekanizmalarını kurmaları (oda, birlik vb.) sağlanmalı.
- Kaliteli çeviriye iyi ücret ödenmeli.

Yükseköğretim Kurulu Neler Yapmalı?

- Yükseköğretim Kurulu aracılığıyla çevirmen yetiştirme konusunda genel bir planlama yapılmalı. Her yerde aynı model mütercim-tercümanlık bölümü açılmasından vazgeçilerek makro planlamayla üniversitelere farklı görevler verilmeli. Örneğin, bazı üniversiteler yalnızca sözlü, bazıları yalnızca yazılı çeviri eğitimi ile görevlendirilmeli. Üniversiteler arasında dil dağılımı yapılmalı. Belirli dillerde çevirmen yetiştirilmesi görevi bazı üniversitelere verilmeli. Örneğin, Rusça çevirmen yetiştirilmesi A üniversitesine, Çince çevirmen yetiştirilmesi görevi ise B üniversitesine verilmeli. Böylece Türkiye’deki bazı diller için zaten kıt olan olanaklar bir ya da birkaç üniversitede yoğunlaştırılarak daha verimli sonuçlar alınması sağlanmalı.
- Çeviri eğitimi lisans eğitiminden lisansüstü eğitime kaydırılmalı.
- Üniversitelerin kadro eksiklikleri tamamlanmalı. Yeni öğretim üyesi yetiştirmek için önlemler alınmalı. Örneğin, Çince eğitimi verecek öğretim üyesi yetiştirebilmek için öğrencilere Çin’de doktora yapma imkânı sunulmalı.
- Yabancı öğretim üyesi çalıştırma şartları kolaylaştırılmalı.
- Üniversitelere kendi öğrenci kontenjanlarını belirleme yetkisi tanınmalı ya da öğrenci kontenjanları kaliteli çevirmen yetiştirmeye uygun düzeyde tutulmalı.

Üniversiteler Neler Yapmalı?

- Üniversiteler müfredatlarını gözden geçirerek, eğitimlerini Avrupa Birliği standartlarına ve Mesleki Yeterlik Kurumu tarafından belirlenen yeterliklere uygun hale getirmeli.
- Üniversiteler öğrencilerini yetenek sınavına göre kendileri seçebilmeli.
- Öğretim elemanlarının nitelikli araştırma yapımaları için gerekli önemleri almalı.
- Dersliklerin ve özel ders malzemelerinin (donanım, yazılım gibi) temini için gerekli önlemleri almalı.

SEKTÖRDE VE AKADEMİDE KRONOMETRE ÇALIŞMAYA BAŞLADI. YARIŞI GÖĞÜSLEMEK İÇİN NE YAPMALIYIZ?

Prof. Dr. Işın BENGİ-ÖNER*

Genel Durum

İçinde bulunduğumuz dünyaya bir göz attığımızda günümüzü tanımlamak için en sık kullanılan ifadelerden birinin “iletişim çağı” diğerinin “teknoloji” olduğunu görüyoruz. Hangi alanda olursa olsun alt başlıklar güçlerini iletişim ve teknolojiden alıyor, üst başlıklar, açılımlarında iletişim ve teknolojiye önemli bir yer veriyor. Küresel düzeyde hizmet veren, üreten, ürettiğini satan, üretileni satın alan çok uluslu yapılar çağımızı belirlemede kurucu olarak görebileceğimiz bu iki olguya gereken önemi verdikleri için bu operasyonların içinde yer alıyor. Bu anahtar sözcükler/olgular, yani “iletişim” ve “teknoloji” dikkatlerimizi doğrudan konumuz olan çeviriye yöneltiyor. Farklı kültürlerin buluştukları ortam, kaynak dil/kültür ve erek dil/kültürün buluştuğu bir üçüncü alan ya da çeviribilimci Akşit Göktürk’ün dediği gibi “çeviri dillerin dili”.

Bu kuşbakışı fotoğraf üzerinde “çeviri”ye odaklandıktan sonra odak noktasını genişletelim ve ayrıntılara kısaca göz atalım. İletişim çağı olmanın gerekleri çeviriye nasıl yansıyor, teknoloji bu resmin neresinde yer alıyor?

Bilgisayar çağı ya da dijital çağ da denilen iletişim çağının en büyük özelliği bilginin herkese açık olması. Bu kısa ifade bizi ilgilendiren yanıyla elimizi sürdüğümüz ya da gözümüzün değdiği ya da kulağımızın duyduğu her yazılı ya da sözlü metnin farklı dillere çevrilebilmesi anlamına geliyor. Kimi durumda yazılı ya da sözlü metin bir internet sitesinde okumak istediklerimiz; kimi durumda izlemek istediğimiz bir film; kimi durumda YouTube’dan izlemek istediğimiz, örneğin bir haber programı; kimi durumda bir yazılımın binlerce dizimden oluşan metin parçaları; kimi durumda dünyanın farklı ülkelerinde farklı dillerde oluşturulmuş, sözelimi, anayasaları; kimi durumda tekniğin bilinen durumuna getirilen yeniliklerle birlikte yenilenmesi gereken, örneğin, kullanım kılavuzları; kimi durumda ise sürekli yeni metinlerle çoğalan, zenginleşen AB müktesebatı olabiliyor.

Sıraladığım bu durumların her biri, kuşkusuz, ayrı birer vaka olarak ele alınmalı, gereksinimleri ayrı ayrı belirlenmeli. Ancak fotoğraf karemize genel olarak baktığımızda bu durumların ya da burada sayamadığımız benzer ama farklı binlerce durumun çevirisinde iletişim çağının gereği olarak geliştirilmiş ve her an ilerleme gösteren farklı teknolojilerin kullanıldığını görürüz. Bu teknolojiler içinde en çarpıcı olanı “bulut” uygulamaları.

Çevirmenleri pahalı çeviri bellek yazılımlarını (metin, altyazı, dublaj, yerelleştirme vs), proje yönetimi yazılımlarını, dönüştürme yazılımlarını, terimce yazılımlarını, çeşitli çevirmen destek yazılımlarını satın almadan kurtaran, bu ve benzeri araçları bulut üzerinden ücretsiz ya da daha rahat karşılanabilen rakamlarla kullanmalarına imkan tanıyan bu uygulama git gide yaygınlaşmakta. Çok uluslu dil hizmeti veren şirketler de özellikle işbirliği yaptıkları serbest çevirmenleri, proje yöneticilerini, düzeltmenleri, son okurları, terimce yöneticilerini vd. bu gibi külfetlerden kurtarmak için gizliliğe azami imkan tanıyan şirketleri içindeki ya da bulut ortamında bulundurdıkları sunucuları üzerinden çalıştırıyor. Böylelikle bir yandan serbest çalışanlar, üzerinde çalıştıkları konu bağlamında sunucuda bulunan temiz bellekten yararlanabiliyor, bir yandan şirket, yapılan işi eş süremlilikle izleyebiliyor. Böylelikle çeviri sürecinde gizlilik konusuna tamamen uyuluyor ve yapılan iş konusunda dünyanın farklı ülkelerindeki uzmanlarla çalışma imkanı sağlanıyor. Kısaca, içinde bulunduğumuz ortam her türlü gelişmeyi en kısa zamanda kullanıcı düzeyinde öğrenmeye gönüllü teknoloji dostu, araştırmayı seven, çeviri yetisi gelişmiş uzman dil hizmeti sağlayıcıları gerektiriyor.

* Doğu Üniversitesi Çeviri Programları Koordinatörü/ Çeviri İşletmeleri Derneği Başkanı

Sektörden Bir Örnek: Avrupa Birliği Çeviri Genel Direktörlüğü Uygulaması

Çeviri hizmet sağlayıcılarından ne beklendiğini daha açık görebilmemiz için bir iki örnek vermek isterim.

Başka metinlerin yanı sıra, ürettiği müktesebat metinlerini tüm üye ülkelerin dillerinde sunan Avrupa Birliği Çeviri Genel Direktörlüğü (ABÇGD) içinde bulunduğumuz durumun gereksinimlerini somutlaştırmada iyi bir örnek. Çevirilerin yapılmasında ABÇGD bir yandan ayrıntılı yönetim yazılımları (proje yönetimi, dosya yönetimi vb), diğer yandan da çeşitli çeviri bellek yazılımları, terminoloji yazılımları kullanmakta. Sürecin hızlanması için gerektiği durumlarda makine çevirisi yazılımlarına da başvurulmakta (Bkz. Tablo 1).

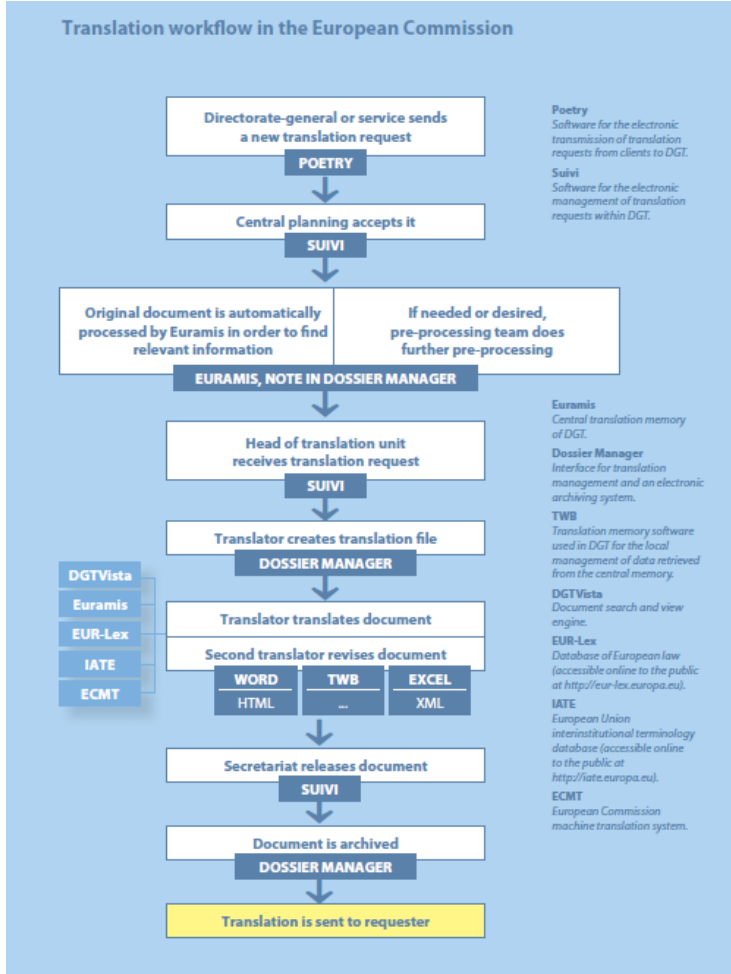
Tablo 1

Avrupa Birliği Çeviri Genel Direktörlüğü Çeviri Araçları

Bu araçların kullanılması doğal olarak iyi düzenlenmiş bir süreç yönetimi gerektiriyor. Çeviri talebinin alınmasından çeviri sürecin tamamlanmasına hatta metnin daha sonra kullanımlarını sağlayacak biçimde dosyalandırılmasına kadar izlenen yol aşağıdaki tabloda yer almakta. Tabloda görüleceği gibi çeviri talebinin alınmasını takiben kaynak metin üzerinde gerekli araştırma yapılmakta, metinle ilgili bilgilere ulaşılmakta, gerektiği durumlarda metin üzerinde geliştirilmiş çalışmalar yapılmakta, metnin formatına göre kullanılacak yazılım belirlenmekte, çevirmene çeviri için gönderilmekte, çevirmenden gelen metin düzeltmene gönderilmekte, çeviri kullanılmaya hazır hale gelmekte, arşive alınmakta ve talep edene gönderilmekte. Ancak böyle otomatikleştirilmiş bir süreç yönetimi ABÇGD'nin böylesi kapsamlı çevirilere yanıt vermesini mümkün kılmakta (Bkz. Tablo 2).

Tablo 2
Avrupa Birliği Çeviri Genel Direktörlüğü
İş Akış Planı

ABÇGD’de böyle bir sistem içinde terimce veri bankalarına da gereken önem veriliyor. Tüm üye ülkelerin dillerine çevrilen metinlere kullanılan terimler kısaca IATE (Inter Active Terminology for Europe) yazılımında tutuluyor. Kullanıma açık olan bu yazılım sayesinde hacimli projelerde tutarlı terim kullanılması hem dil içi hem dillerarası sağlanıyor. (Bkz. Tablo 3).

Tablo 3

IATE terimce bankası örneği

AB'den örnekler

DGT: Çeviriye Yardımcı Araçlar/Kaynaklar

IATE (InterActive Terminology for Europe)

➡ 23 dilde, 8 milyon terim, 560.000 kısaltma

Böyle bir yapı içinde yer almak için dil hizmeti veren bir kişinin ya da kurumun uzman yetiştirmede hedefi ne olmalı. ABÇGD'nin verdiği bir ilana bakarak durumu değerlendirelim. (Bkz. Tablo 4).

Tablo 4

ABÇGS'nin verdiği bir iş ilanı

- ➡ Karmaşık ve değişik konuları kavrayabilme, değişen durumlara uyum sağlayabilme, bilgi yönetimi ve iletişimde başarı
- ➡ İnisiyatif sahibi olma, zengin hayalgücü, entelektüel merak, yüksek motivasyon
- ➡ Baskı altında, bireysel olarak ya da bir ekip içinde, tutarlı bir biçimde çalışabilme, çokkültürlü iş ortamına uyum sağlama
- ➡ **Dil Becerisi**
 - Anadile her yönüyle mükemmel derecede hakim olma
 - AB resmi dillerinden en az ikisini mükemmel derecede bilme
- ➡ **Ekonomi, finans, hukuk, teknik ya da bilimsel alanlarda bilgi sahibi olma**
- ➡ **Çeviri Becerisi**
 - Kaynak ve erek dilde, metnin amacına uygun, doğru metin türü bilgisiyle çeviri yapabilme
 - Hızlı ve etkili bir biçimde araştırma yapabilme
 - Doğru terimleri seçebilme
 - Bilgisayar destekli çeviri ve terimce araçları ile standart ofis yazılımlarını kullanabilme

Tabloda gördüğümüz gibi böyle bir yapı içinde yer alabilmek için ana dili mükemmel düzeyde bilmek, AB dillerinden en az ikisine mükemmel düzeyde hâkim olmak, ekonomi, finans, hukuk, teknik vb bir alanda uzman olmak, çevirmenlik yetisini geliştirmiş olmak, iyi bir araştırmacı olmak, çeviri teknolojilerini kullanabilmek gerekmektedir. İlanda ayrıca bilgi yönetimi, iletişimde başarı, karmaşık konuları kavrayabilme, inisiyatif sahibi olma, entelektüel merak, yüksek motivasyon, çok kültürlü ortamlara uyum sağlayabilme, ekip çalışması yapabilme gibi bilgi ve becerilerin önemi de vurgulanmış.

Böyle bir durumda akademinin hedefleri ne olmalı?

Akademiden Bir Örnek: Doğu Üniversitesi Yüksek Lisans Programı

Doğu Üniversitesi Çeviri Yüksek Lisans Programı'nı hazırlarken çeviri sektöründe küresel eksende duyulan gereksinimlere yanıt verebilecek entelektüel donanımda, farklı alanlarda uzmanlığı olan, çeviri yetisi gelişmiş, çeviri teknolojilerini bilen ve bilmediklerini kısa zamanda öğrenebilen, araştırma yetisi gelişmiş, mükemmel dil/kültür donanımının önemini bilen çevirmen adayları yetiştirmeyi hedefledik. Lisans derecesi olan adayların zaten bir uzmanlık alanı oluyor. Bu uzmanlık alanı üzerine gerekli bilgileri inşa etmenin daha kolay olacağını düşündük. Entelektüel alt yapının bir dil hizmet sağlayıcısı açısından önemi konusunda farkındalık yaratmak için programımıza bir taraftan İngiliz Edebiyatı Yüksek Lisans Programından kültür ağırlıklı bazı dersleri ekledik, diğer taraftan çeviride dallararasılık, çeviri üst söylemi, söylem çözümleme gibi dersleri de programımıza aldık. Çekirdek çeviri modülünü ise çeviri yetisi geliştirme, uygulamalı çeviri teknolojileri, proje yönetimi, düzeltmenlik, teknik yazarlık, yerelleştirme, terimce yönetimi, çeviri kalitesi ve standartları gibi derslerden oluşturduk. Bu derslerin içeriğini gelişen teknolojiler ve oluşan gereksinimlere göre planlamayı hedefledik. Sınıf uygulamalarını sektörde karşılaşılabilecek gerçek durumlara benzer senaryolar üzerinden sürdürmeye karar verdik. Yani herhangi bir çeviri, uygulama laboratuvarımızda, sunucu üzerinden çalışan bir çeviri yazılımı yardımıyla, ekipler halinde projenin tüm aşamalarında çalışarak üretilmektedir.

Süreç boyunca çeviri bellek yazılımı dışında gereksinim duyulan tüm yazılımlar da kullanılacaktır. Uygulamalı dersler bu biçimde oluşturulan projelerin sunulmasıyla tamamlanacaktır. Program için (Bkz. Tablo 5).

Tablo 5
Doğu Üniversitesi Çeviri Yüksek Lisans Programı
Ders Planı
Zorunlu Dersler

Dersin Kodu	Dersin Adı	T+P+L	r.	AKTS
ELIT 531	Uygulamalı Çeviri Teknolojileri	2+2+0		8
ELIT 537	Teknik Metin Yazarlığı	2+2+0		8
ELIT 540	Çeviri Üst Söylemi	2+2+0		8
TLT 502	Çeviribilimde Araştırma Yöntemleri	2+2+0		8

Seçmeliler

Dersin Kodu	Dersin Adı	T+P+L	r.	AKTS
ELIT 534	Terimce Yönetimi	2+2+0		8
ELIT 550	Düzeltilenlik ve Son Okuma	2+2+0		8
ELIT 554	Tarihsel Çeviri Araştırmaları	2+2+0		8
TLT 505	Çeviri Belleği Araçları	2+2+0		8
TLT 506	Yerelleştirme	2+2+0		8
TLT 508	Proje Yönetimi	2+2+0		8
TLT 509	Makine Çevirisi	2+2+0		8
TLT 511	Betimleyici Çeviribilim	2+2+0		8
TLT 512	Osmanlı/Türk Çeviri Tarihi	2+2+0		8
TLT 513	AB Müktesebatı Çevirisi	2+2+0		8
TLT 514	Çevirmenler için Karşılaştırmalı Hukuk Bilgisi	2+2+0		8
TLT 515	Hukuk Metinleri Çevirisi	2+2+0		8
TLT 517	Çeviride Kalite Standartları	2+2+0		8
TLT 519	Çeviribilimde Çağdaş Konular	2+2+0		8
TLT 520	Terimbilgisi ve Disiplinlerarasılık	2+2+0		8
TLT 540/549	Çeviribilimde Özel Konular	2+2+0		8
	Uzmanlaşma Seçmelisi	2+2+0		8
	Uzmanlaşma Seçmelisi	2+2+0		8

Sonuç

Sektörün beklentilerine ve bu beklentiler doğrultusunda akademinin oluşturması gereken hedeflere kimi yönleriyle ve sadece biri sektörden diğeri akademiden olmak üzere iki örnekle değindim. Örnekler çoğaltılabilir. Bu yazıda üzerinde durmak istediğim esas konu “iletişim çağı” diye adlandırılan bu dijital devrimin çeviri/dil hizmeti sağlayıcılarından taleplerini kısaca özetlemek, akademi bu doğrultuda hedeflerin neler olabileceğine dikkat çekmekti. Dijital devrimin oluşturduğu altyapıyı hız ve değişim belirliyor. Başarı bu hız ve değişimle en kaliteli sonuçları sağlayarak baş etmeye bağlı. Sektörde ve akademi kronometre çalışıyor. Yarışı göğüslemek gerek.

YERELLEŞTİRME ÇEVİRİLERİ VE SÜRECİ

Ahmet ÇALLI*

Yerelleştirme bir işi veya içeriği belirli bir yöreye uyarlama işlemidir. Çeviri işletmeleri olarak bizler yerelleőtirmenin içerik kısmı ile ilgilenmekteyiz ve amacımız yerel hassasiyetleri ortadan kaldırmak veya en az düzeye indirmek üzere, hedef pazar için oluşturulmuş bir görünüm ve kaniya sahip bir içerik oluşturmaktır.

Bu açıdan bakıldığında yerelleőtirmeyi özel veya farklı bir çeviri işi olarak tanımlayabiliriz. Bir roman, makale veya haber çevirisi bir yerelleştirme çevirisi değildir. Bu çevirilerde mekan, zaman, kişiler gibi içeriğin ana unsurları değiştirilmez. Buna karşılık bir yazılımın yardım metinleri veya bir sanayi ürününün kullanıcı ve servis dokümanları veya içinde mevzuat ile ilgili bölümler bulunduran sözleşmelerin çevirilerinden bahsederken yerelleőtirmeden bahsederiz. Örneğin, üretildiği yerde 110V ile çalışan bir ürün başka bir ülkede 220V ile çalışacaksa, bu ürünün önce kendisi sonra kullanım kitabı değiştirilmelidir. Keza, yabancı bir işletmenin istihdam ettiği çalışanları ile yapmış olduğu standart bir iş sözleşmesi içinde mevzuat ve yasalar ile ilgili hükümler varsa ve bu sözleşme Türkiye’de istihdam edilecek kişiler için kullanılacaksa, çeviri sırasında orijinal metinler yerine yerel mevzuat ile ilgili değişiklikler göz önüne alınmalıdır.

Yerelleştirme çevirileri ağırlıklı olarak iş hayatını etkilediğinden, çevirilerde süre ön plana çıkmaktadır. Bu nedenle neredeyse tüm yerelleştirme çevirilerinde birden çok kişinin çalışması gerekmekte, bu da çeviri işini yönetilmesi gereken bir “proje” haline getirmektedir. Bu proje sürecini amaca uygun en etkili biçimde kullanabilmek üzere yerelleştirme sırasında, küresel içerik yönetimi, çeviri belleği, makine çevirisi, proje yönetimi/iş akışı teknolojileri, tedarikçi yönetim teknolojileri, bağlanırlık çözümleri gibi teknolojilerden yararlanılır.

Yerelleştirme çevirilerinin diğer çevirilerden en önemli farklarından birisi çevirilerin müşteri beklentilerine uygun yapılma gerekliliğidir. Bu nedenle hedef kitleye uygun dil kullanımı, terminoloji ve üslup çeviri işine başlanmadan önce belirlenmeli ve yerelleştirme projesinde çalışacak tüm kişiler bilgilendirilmeli ve işin nasıl yapılması gerektiğini benimsemelidirler.

Bu doğrultuda, müşteri beklentilerine uygun bir yerelleştirme çevirisi projesinin her şeyden önce belirli bir sistematik içerisinde yönetilmesi gerekmektedir.

Bir yerelleştirme projesi sürecini incelersek, şu işlerin yapılması gerektiğini görebiliriz:

1. Hazırlık Aşaması

- Konu ve içeriğe uygun terminoloji hazırlığı. Bu amaca uygun hazırlanmış yazılımlar ile çevirisi istenen metinler taranır ve kaynak dildeki terimler çıkartılır. Çeviri işletmesinin dil ve konu ile ilgili uzmanları tarafından terimlerin karşılıkları belirlenir ve terimlerin hedef dildeki karşılıklarının olduğu terim listesi oluşturulur. Terim listesi müşteri dil uzmanları tarafından incelenir ve onaylanır.
- Üslup birlikteliği için stil kılavuzu hazırlığı. Çeviri sürecinde görev alacak olan tüm çevirmenlerin, editörlerin ve kalite denetimi uzmanlarının müşteri taleplerine uygun ortak üslubu kullanabilmeleri için stil kılavuzları hazırlanır.
- Projede çalışacak kişilerin belirlenmesi. Çevirinin konusu ve içeriği esas alınarak iş istenen kalitede yapabilecek en uygun kişiler belirlenir.

* Es Bilgisayar ve Danışmanlık Hizmetleri Ltd. Şti.

2. Çeviri Süreci

- Çevrilecek metinler, terim listeleri, stil kılavuzu, varsa çeviri belleği ve varsa özel yönergeler çevirmenlere gönderilir ve belirli sürelerde belirli kalitede ve miktarda çeviri yapılması beklenir.
- Çevirmenlerden alınan metinler ve çeviri belleği, terim listeleri, stil kılavuzu ve varsa özel yönergeler ile birlikte kontrol edilmek üzere editöre gönderilir ve çevirinin tamamının kontrol edilmesi istenir.
- Eğer çeviri bir yazılım veya bir kodlu metin çevirisi ise, işlevsellik denetimi yapılır ve çevirisi yapılan iş görsel olarak kaynak ile karşılaştırılır.
- Eğer çeviri basılı bir belge ise baskıya hazır hale getirilir.
- Eğer çeviride yerleştirilmesi gereken grafikler bulunuyorsa, yeni grafikler oluşturulur.

3. Kalite Denetimi

- Yerelleştirmeye başlamadan önce kalite referansları ve yöntemi belirlenir.
- Yerelleştirme süreci içinde her çevirmenin yaptığı işin belirli bir yüzdesi kalite referanslarına ve yöntemine uygun olarak değerlendirilir ve çevirmenin ve işin kalite değeri belirlenir.
- Yerelleştirme süreci içinde her editörün yaptığı işin belirli bir yüzdesi kalite referanslarına ve yöntemine uygun olarak değerlendirilir ve çevirmenin ve işin kalite değeri belirlenir.
- Eğer çeviri bir yazılım veya kodlu metin ise işlevsellik ve görsellik açısından kalite denetimi yapılır.
- Eğer çeviri basılı bir belge ise, basılı belge üzerinde sayfa düzeni ve biçim kalite denetimi yapılır.
- Süreç boyunca müşteri kendi kalite denetimlerini yapar ve karşılıklı değerlendirmeler yapılır.

4. Proje Değerlendirmesi

- Müşteri ile birlikte proje ve proje çalışanları değerlendirilir.

5. Proje Sırasında Yapılması Gereken Diğer Teknik ve İdari Destek İşleri

- Donanım ve yazılım ortamı sağlanır
- Güvenlik önlemleri alınır
- Yedekleme sistemleri kurulur
- Hukuki sözleşmeler yapılır
- İşletme finansmanı sağlanır
- Mali ve hukuki destek sağlanır

Bir yerelleştirme projesinin bu süreçten geçmesi gerektiğini düşündüğümüzde, örneğin bir yazılım yerelleştirmesi için, insan kaynakları yöneticisi, proje yöneticisi, çevirmen, editör, yazılım mühendisi, dil uzmanı gibi farklı konularda uzman ve çok sayıda çalışan gerektiği açıktır. Bu sürece teknik ve idari destek işgücü gerekliliğini de eklersek, bir yerelleştirme projesinin kurumsal bir yapı ve bilgi birikimi gerektirdiğini son derece açık bir şekilde görebiliriz.

Bu süreç içinde özellikle dikkat edilmesi gereken nokta, işin kendisi “çeviri” bile olsa işin gerçekleşmesi için “çevirmen” dışında da çok sayıda nitelikli iş gücüne ihtiyaç olmasıdır. Bir yerelleştirme projesi için “çevirmen” son derece önemli bir kaynaktır. Ancak, projenin tamamlanabilmesi için çevirmen tek başına yeterli değildir. Üniversitelerdeki çeviri eğitimi yerelleştirme sektöründen uzaklaştıran nokta da budur. Eğitim sistemi bireysel çalışma üzerine odaklanmışken, yerelleştirme çevirileri, ortak çalışma becerisi ve/veya bir projenin parçası olma farkındalığını gerektirmektedir.

Bir yerelleştirme projesinin kalitesi yukarıda anlatılan süreç içindeki adımların uygulanması veya uygulanmaması ile belirlenir. Çeviri, teorik olarak çevirmenden alındığı anda tamamlanmış sayılabilir. Ancak sonraki adımlar gerçekleştirilmediğı takdirde kalitesi hakkında bir değerlendirme yapmak mümkün değildir ve en düşük kalitede olduğu varsayılır. Bu andan sonra süreç içinde uygulanan her adım, yapılan işin kalitesini belirli oranda artırır. Doğal olarak proje süreci içinde yer alan her adımın bir adam/saat maliyeti vardır. Dolayısıyla çeviri kalitesini, çeviri için ödeyeceğı ücret ile müşterinin kendisi belirler.

Yerelleştirme sektörünün oyuncularından birisi olarak, sektörümüzün en önemli sorunlarından birisinin, müşterilerin bu sürecin ve süreç kalite ilişkisinin farkında olmaması olarak görmekteyim ve gerek işletmemiz gerek sivil toplum örgütleri olarak asli görevlerimizden birisinin bu farkındalığı yaratmak olduğunu düşünüyorum.

UYGULAMALI ÇEVİRMENLİK EĞİTİM FORMASYON PROJESİ ÖNERİSİ

Seher ERBİL *

Proje Adı: ÇEVİRMENLİK UYUM FORMASYONU

Çeviri sektörünün tüm çeşitliliklerini (serbest çevirmen, çeviri işletmeleri ve konferans çevirmenleri) çatısında barındıran bir kuruluş olarak çevirmenlik uyum formasyonunun sağlanmasından ibarettir.

a- Katılımcıların çevirmenlik yeteneğinin olup olmadıkları öncelikle tespit edilecektir, çevirmenlerin yetenekleri doğrultusunda aynı kategoriye sahip çevirmenlerden oluşacak eğitimlerin verilmesi sağlanacaktır.

b- Bu bağlamda, Türkiye Çevirmenler Derneği'ne (TÜÇED) üye veya normlara uygun iş yerlerinde direkt uygulama eğitimine katılmaya uygun kişilerin seçim kriterlerinin belirlenmesi.

c- Eğitim için gerekli insan gücünün ve uzman eğitmenlerin, teknik gereçlerin ve aynı zamanda eğitim alanı için uygun yerin tespiti.

Projede Yer Alan Eğitim Aşamaları

a- Çevirmenlik yeteneğinin belirlenmesi: Dil eğitimi almış olan veya dili iyi düzeyde bilen, bunun dışında Türkiye'ye yerleşmiş ve yabancı dile vakıf, çevirmen adaylarının, aldıkları eğitim ve yetenek seviyeleri belirlenerek, katılması gerektiği eğitimin süresi ve yerinin belirlenmesi.

Bu kişiler her ne kadar ilgili bölümlerden mezun olsalar ve ilgili yabancı dili çok iyi bilseler bile, bu kişilere, çevirmenliğin ve çeviri mesleğinin tekniklerini, spesifik kısaltmalarını, formasyonunu, konulara göre spesifik cümle kullanımı ve değişimleri ve terminolojisinin aşılması.

b- Uygulama:

- Yazılı çeviri: Çeviri hızını artırıcı uygulamalara başlanması, konsantrasyonu açısından ortamın uygunluğu, bilgisayar kullanımının hızlanması, 10 parmak bilgisayar eğitimi (F Klavye) verilmesi ve bilgisayar programlarının uygun bir şekilde kullanımının sağlanması, çevirmenliğin ve çeviri mesleğinin tekniklerini, kullanılan kısaltmaları, formasyonunu, konulara göre spesifik cümle kullanım ve değişimleri ile terminolojisini Türkçeleri ile beraber kullanımı. Çeviri kalitesinin nasıl ve ne şekilde olacağı ve standartlarının aşılması.

- Ardıl çeviri: Ardıl çevirmenlikte seri ve anlaşılır konuşmalarının sağlanması, çevirmenlik ahlakı, davranış biçimleri, toplantı sırlarının ifşa edilmemesi, toplantı, seminer ve kongrelerde rahat konuşabilir hale gelmeleri, konuya hâkimiyetleri, katıldığı toplantıya uyumunun sağlanması için yardımcı çevirmen olarak bu tür yerlerde bulunmalarının sağlanması.

- Simültane çeviri: Bu hizmeti verebilecek düzeyde olup olmadıkları öncelikle test edilerek, yazılı ve ardıl çeviriyi çok iyi yapanların simültane eğitime alınmaları sağlanır. Eğitime katılanların simültane cihazları ile uyumu, cihazların tanıtımı, pratik kullanımı, konulara adaptasyon, çevirmenlik anında olası aksaklıkları fark ettirmeden idare edebilme, anlaşılır ve akıcı çevirmenlik yapabilme eğitimi, kabin arkadaşı uyumu, simültane tercüman vasfının kazanabilirlik eğitimi.

- Hizmetin sunumu: Çeviri hizmetinin veriliş şekli, müşteriye hitap şekli, çeviri hizmetindeki sorumluluk ve hukuki sorumluluğun evrak üzerindeki işleyişinin anlatımı, müşterilerle birebir diyalogları, çevirinin standartlara uygun hazırlanması, evrak üzerindeki tasdik şerhinin AB standardına uygun yapılışı, geçerli onay şekillerinin çevirmen, büro, noter apostil, dış işleri, konsolosluk onayı ve genel tasdik aşamaları, apostil dâhil ülke için yapılması gerekenler, kayıt ve hesapların yapılması, çevirmenlik, davranış ve hizmet sunumunun uygulamalı anlatımı, bu hizmetin verilmesi için gereken doneler, araç ve gereçlerin tanıtımı ve kullanımı, evrakın kabulü, muhafaza ve teslim etme şekli.

* TÜÇED Genel Sekreteri

- Sertifikasyon: Eğitimlerini tamamlayan çevirmenlerimize yazılı, ardıl veya simultane eğitimlerine uygun olarak eğitimleri sonunda başarılı olanlara sertifikalarının verilmesi.
- EN-15038 normlarına uygun hizmet yeri olanlara gerekli denetimin yapılarak TÜÇED-EN:15038 uygunluk veya yeni belirlenecek özel bir kalite belgesinin verilmesi.

Eğitim Süreçleri

Projenin hangi aşamaları, hangi öngörülen süreler içerisinde katedeceği bir iş akış şeması ile belirlenmelidir. Proje TÜÇED tarafından yürütülecektir. Proje geliştirilecek çeviri konusunda uzmanlığa sahip olan işyerlerimiz Ar-Ge mühendisi olarak görev yapacaktır.

Çözüm Önerilerimiz

- Öncelikle STK-Tercüme Dernekleri yeni bir çatı altında “Türkiye Çevirmenler ve Tercüme İşletmeleri Federasyonu” olarak birleşmeli ve bu federasyon Avrupa Birliği Bakanlığı’na bağlanmalıdır. Veya birçok ülkede olduğu gibi çevirmenlik yasası çıkartılarak, çevirmenler ve çeviri kuruluşları bir bakanlığa bağlanmalıdır.

-Mütercim tercümanların, onaylı kimlikleri, sertifikaları, meslek sicil numaraları, tercüme işletme sicil belge ve numaraları federasyonca veya mesleki odalarca verilmeli ve özlük hakları ve denetimleri bu mesleki kuruluşlarda olmalı ve tüm bunlar ilgili bakanlık tarafından denetlenerek kayıt altına alınıp tasdik ve teyit edilmelidir. Serbest tercümanlık yapacakların basit usulde vergiye tabi olmaları sağlanmalıdır. Bir tercüme bürosunda çalışan tercümanların ise ya tam gün maaşlı ya da kısmi süreli tercüman olmaları alternatifi getirilmelidir. Nadir dillerde nadiren tercümanlık yapanlar ise stopaj makbuzu ile kazandıklarının vergilerini ödemelidir.

-Noterler harç ve diğer giderlerin yanı sıra tercüme evrakında bir de tercüme ücreti almaktadırlar. Yazılı çeviriler, tüm dünyada olduğu gibi meslek sicil numaralı tercümanlar ile mesleki sicil numaralı tercüme işletmeleri tarafından tasdik edilmelidir. Bunun noterlik makbuzundan çıkarılması ve direk tercümana fatura karşılığı ödeme yapılması sağlanmalı ve böylece çifte tercüman ödemesinin önüne geçilmelidir.

-Noterlerde sadece vekalet gibi yabancıların işlemlerinde tercüman kullanılmalı ve ancak noter meslek sicil numaralı tercümanın imzası geçerli olmalıdır. Tercüme işlemi direk fatura karşılığı tercümana ödenmelidir.

-İki yıl faal tercümanlık yapmayanlar ile vergi mükellefi olmayan tercümanların tercümanlık yapamayacakları açıkça hüküm altına alınmalıdır.

-Yurt dışına gidecek evraklar için, uluslararası tasdik olan apostil, valiliklerce ve ilgili en yüksek idari ve mülki amirliklerce, çeviriden sonra çeviri işletmelerinin onayından başka tasdike gerek kalmadan yapılmaktadır. Çeviri işletmelerinin, verecekleri onayda, bağlı bulundukları bakanlığın adını ve sicil numaralarını belirtmeleri mecburi olmalıdır.

-Tasdik işlemiyle bağlantılı olarak, Türkiye’nin de taraf olduğu 1962 Lahey Antlaşması’na göre ülkelerarası evrak dolaşımı için gerekli olan apostilin sadece Türkiye’deki makamlarca “Türkçe” olarak yapılmasından doğan sorunları önlemek amacı ile ilgili birimlerle görüşülerek, iki dilde hazırlanması sağlanmalıdır. Bunun da İçişleri Bakanlığı ile koordineli bir şekilde, “hem Türkçe hem de uluslararası dil İngilizce” olarak iki dilde yapılması vatandaşlarımızı rahatlatacak ve artı masraf ve zaman kaybını önleyecektir.

-Aynı şekilde İçişleri Bakanlığı ile koordine edilerek çok dilli hazırlanan nüfus kayıt ve doğum kayıt örnekleri ile evlenme ehliyet belgelerinin soru kısımları çok dilli olup cevap kısımları Türkçedir. Bu nedenle çok dillilik bir işe yaramamakta ve tekrar çevrilip maddi ve zaman kaybına neden olmaktadır.

-Yine İçişleri Bakanlığı ile koordinasyon halinde, özellikle Ukrayna gibi ülkelerden gelen bekârlık belgelerinde ve evlenme ehliyet belgelerinde kişinin bekâr olduğu beyan usulüne göre yazmaktadır. Türkiye’de olduğu gibi, “Evlilik kaydına rastlanmamakta olup...”gibi ibareler yer almamaktadır. Bu nedenle vatandaşlar zorluk çekmektedirler. Bunun ülkelere göre bilinip düzeltilmesi gerekmektedir.

-Aşağıdaki normlarda, TÜÇED, mütercim tercümanlık mesleğine uygun formasyona sahip olanlar çevirmen olabilmelidir.

- Çevirmenlik mesleğinin kurulacak federasyon veya odası, çeviri işletmesi hizmet yeri standardını belirlemelidir.

-Noterler yemin zaptı yaptırmamalıdır. Federasyon veya odanın seçip formasyon eğitimi verdiği ve bağlı olacağı bakanlıkça onaylanıp meslek sicil numaralı kimlikli mütercim tercümanlar bu “Mütercim-Tercüman Kimlikleri” ile Türkiye sathındaki tüm noterlerde yeminli tercümanlık yapabilmelidirler. Belirli bir şehrin belirli bir noterine bağlı olmak gibi ve noter özel ve tüzel kişiliği makamına şahsi tercümanlık ortadan kalkmalıdır.

-Aynı kimliklere sahip tercümanlar adliye, emniyet, jandarma, tapu daireleri ile tüm resmi kurumlarda kabul görmelidirler. Bu konuda ilgili bakanlıkların bilgilendirilmesi yeterli olacaktır.

EK:

TÜÇED AVRUPA TERCÜME OFİSİ

TERCÜMANLIK VE TERCÜMAN STANDARDI/NORMLARI:

A/TERCÜMAN STANDARDI Tercümanlar Avrupa ve Dünya Standartlarına uygun olarak Türkiye deki Yüksekokul ve Üniversitelerin Mütercim Tercümanlık, Dil ve Edebiyat, Filoloji, Dil ve Kültür, Uygulamalı Tercümanlık, Yabancı Dil Öğretmenliği ile Yabancı Ülkelerdeki Yüksekokul ve Üniversitelerden mezun olanlar arasından seçilmektedir. Üniversite ve Yüksekokul ilgili bölümlerinden diploması alanlar, TÜÇED-Üyesi Türkiye sathındaki Tercüme ofislerinde Uygulamalı Mütercim-Tercüman meslek içi formasyonunu almaya hak kazanırlar.

B/Bu kişiler her ne kadar mezun olsalar bile ve ilgili yabancı dili çok iyi bilseler bile Tercümanlığın ve Tercüme Mesleğinin tekniklerini kısaltmalarını, formasyonunu, konulara göre spesifik cümle kullanım ve değımleri ile terminolojisini Türkçeleri ile beraber çok iyi bellemek zorundadırlar. Bu nedenle TÜÇED ilgili şube ve temsilcilikleri ile tüm Türkiye çapında yayılmış TÜÇED üyesi tercüme ofislerinde birebir uygulamalı olarak yukarıdaki Mütercim Tercümanlık yeterlilik eğitimini almaktadırlar.

Yazılı tercümanlık eğitimi için 3 ay, Sözlü, Simultane ve Konsekütif Tercümanlık için ise yazılı tercümanlığa ek olarak 1 ay daha meslek içi uygulamalı formasyon eğitim almaktadırlar. Bu süre sonunda TÜÇED_Mütercim Tercüman Yeterlilik Sertifikası almaya hak kazanırlar.

C/ Hem yazılı tercümanlıkta hem de Simultane kongre tercümanlığından Formasyon Yeterlilik eğitimi alanlar aynı zamanda iyi birer diksiyon, retorik, tonlama ve genel kültür eğitimi ile birlikte tashih-redakte konusunda da eğitilmektedirler.

Yukarıdaki TÜÇED Mütercim Tercüman Formasyon Yeterlilik Eğitimini alanlar, TÜÇED tarafından “TÜÇED EN-15038 Tercüman Yeterlilik Sertifikasını” almayı hak kazanır. Bunlara aynı Avrupa’daki gibi Mütercim Tercümanlık mesleğinin Türkiye yi kapsayan tek Kuruluşu olarak “ Mütercim Tercüman Sicil Numarası “ verilir. Bu mesleki sicil numarası o kişinin aynı zamanda Avrupa ve Dünya çapında Tercüman kimliğinin karşılığı olup, her an ulaşılabilir durumda takdir veya tekdır alabileceğı muhatap numarasıdır. Bu kişiler TÜÇED üyesi ve Avrupa Konseyi Normlarındaki Üye Bürolarda ister kadrolu ister kısmi süreli Mütercim Tercüman olarak görev almaktadırlar. Bunların yaptıkları çevirilerin arkasına istendiğinde çevirmen Yeterlilik Sertifikalarını fotokopileri eklenmekte ve böylece yaptıkları çeviriler TÜÇED garanti kapsamına girmektedir.

D/TÜÇED EN-15038 Yeterlilik Sertifikasına hak kazananlar, TÜÇED Tüzüğüne ve yasalara uygun Mütercim Tercümanlık yapacaklarına dair yemin etmiş sayılırlar. Gayri yasal ve gayri ahlaki davranışlarda bulunanlar TÜÇED Disiplin

Kurulunun onayı ile Çevirmenlik Yetkilerini kaybederler. Bu nedenle TÜÇED Genel Merkezinin talimatı ile tüm Türkiye çapındaki Tercüman ve üye Tercüman büroları sürekli denetim altında tutulur ve her 2 yılda bir Yeterlilik ve Tescil Belgeleri vize edilir.

H/TÜÇED EN-15038 Yeterlilik Sertifikasına sahip Tercümanlar TÜÇED üyesi olmayan illegal tercüme ofisleri ile çalışamaz ve onlara hiçbir şekilde destek veremezler.

İ/TÜÇED EN-15038 Yeterlilik Sertifikasına sahip Tercümanlar bulundukları TÜÇED üyesi tescilli ofislerde yazılı, sözlü ve Simultane Kongre Tercümanlığında diğer Tercüman arkadaşları ile tam bir ekip ruhu içerisinde yardımlaşarak çalışır. Bunun dışında bireysel menfaatlerini ön plana çıkarmayarak sağlıklı bir tercümanlık hizmetinin verilmesini kendine mesleki hedef olarak belirler.

J/TÜÇED EN-15038 Yeterlilik Sertifikasına sahip tercümanlar internette sanal ortamlarda, gayri yasal ortamlarda kendilerine illegal olarak ulaşan veya ulaştırıla hiçbir gayri yasal fatura kesilmeyen kazanç dışı gösterilen çeviriyi kabul etmez ve diğer meslektaşlarına da kabul etmemelerini önerir.

K/TÜÇED EN-15038 Yeterlilik Sertifikasına sahip tercümanlar internette ve gayri yasal ortamlarda oluşturulan hiçbir nitelik, nicelik, vasıf, kimlik, şahsi bilgi, eğitim hiç ama hiç bir şeyin gerçek olmadığı sanal ortamlarda kurulmuş olan sözde yeminli tercüman, translatorcafe ve benzerleri gibi hiçbir şeyin doğrulanmadığı ortamlara üye olmaz ve buralardan gelen tekliflerin hiçbirisini kabul etmeyerek kayıt dışı kazançlara alet olmaz.

L/TÜÇED EN-15038 Yeterlilik Sertifikasına sahip tercümanlar yazılı tercümelerde olumlu veya olumsuz hiçbir kelimeyi atlamaz, değiştirmez, yorum yapmaz aynı şekilde sözlü çevirilerde en kritik cümleleri bile çevirerek standart gereği meslek etik kurallarını yerine getirir.

M/TÜÇED Yeterlilik sertifikası alanlar, Kongre tercümanlığı yapanlar, Simultane ve konsekütif tercüme uygulamalarında eküri arkadaşları ve diğer yan dillerdeki meslektaşları ile uyumlu çalışmak zorunda oldukları gibi birbirlerine yardımcı da olmak zorundadırlar.

N/TÜÇED Yeterlilik sertifikası alanlar kesinlikle kendilerini simultane sistem, ses sistemleri, teknik kiralama yapan ve organizasyon yapan şirketler tarafından pazarlanmalarına izin vermeyecektir. Bunlar ya TÜÇED sertifikasyonlu bürolar ya da kendi tüzel kişilikleri ile pazarlama yapacaklardır.

O/TÜÇED Yeterlilik sertifikası alanlar tercüme ofisi açmak istediklerinde ise yine TÜÇED'e başvurarak Avrupa konseyi EN-15038 ile TSE-118 Tercüme Hizmet Yeri standardını aynen uygulayan TÜÇED Genel Merkezine başvurarak "TÜÇED EN-15038 Tercüme Hizmet Yeri Tescil Belgesi" almakta ve yaptıkları her dildeki çevirilerin istenildiği zaman arkasına bu tescil belgelerin fotokopilerini garanti belgesi olarak eklemektedirler. Bu tescil büroları da TÜÇED den aldıkları büro tescil numaraları ile Tekdir, Takdir ve her türlü ulaşılabilme yeteneğinin garantisine sahip olurlar.

İşbu proje ve analiz ile çözüm önerileri, TÜÇED Akdeniz Temsilciliği İnterofis Tercümanlık Merkezi/Antalya ile TÜÇED Genel Merkez, İTBG İstanbul yeminli tercüme büroları grubunun katkıları ile hazırlanmıştır.

ÇEVİRİ DERNEĞİ VE TÜRKİYE'DE ÇEVİRMENLİK MESLEĞİNİN STATÜYE KAVUŞ(A)MA(MA)SI ÜZERİNE ON ÜÇ YILLIK GEL GİTLİ BİR ÖYKÜ

Prof. Dr. Sâkine ERUZ*

Bu makalede günümüzden geriye dönüşler yapılarak, Türkiye'de de, Batı ülkelerinde olduğu gibi çevirmenlikle ilgili işlevsel bir çeviri mevzuatının yapılması için, çeviri etkinliğine gönül vermiş ve bu etkinlikten yaşamını kazanan kişilerin bugüne değin neler yapabildikleri ya da yapamadıkları anlatılacak. Bu bağlamda düzenlenen etkinlikler ve bu çalışmalara destek veren kişi, kuruluş ve kurumların da adları anılacak. Her alanda çeviri yapan çevirmenleri ortak bir paydada buluşturmaya yönelik girişimde bulunan ilk kuşatıcı çeviri derneğinin "Çeviri Derneği" olduğunu düşündüğüm için Türkiye'de çevirmenlik mesleğinin nereden nereye geldiği bu derneğin girişimleriyle bağlantılı anlatılacak.

Türkiye'de akademik çeviri eğitimi seksenli yılların ortalarında vermeye başlanıyor. Ancak bu alana gönül vermiş kişilerin bir dernek¹ çatısı altında bir araya gelmesi daha uzun yıllar alacak. 1999 yılında tüzel kimliğini kazanan Çeviri Derneği bünyesinde ilk kez ortaklaşa bir girişimde bulunuluyor. Çeviri Derneği'nin öyküsü üzerinden Türkiye'de çeviri alanında mevzuat yapılanmalarına ve etkileşimlere biraz daha yakından bakalım.

1999 yılının bahar aylarındayız. Yıldız Teknik Üniversitesi'nin Çağlayan'daki kampüsünün giriş katında bir salonda Çeviri Derneği'ni kurmak üzere bir araya geldik.

"Büyük ideallerim var... 1986 yılında Türkiye'ye dönmeden, yaklaşık sekiz yıl Almanya'da özerk eyalet sınavlı ve yeminli çevirmen (mahkeme çevirmeni) olarak çalışmış bir çevirmenim ve sanıyorum ki, Türkiye'de de bu düzenleme oluşturulabilir.

Oysa zaman içinde öğreneceğim, böyle bir eylemin gerçekleşmesi için içinde yaşanılan sistemlerin gerekli altyapıyı sunmaları ve ilgili dayanak yasaları oluşturmaları gerekiyor..."

Yıldız Teknik Üniversitesi'nden Hasan Anamur, Beki Havela, İstanbul Üniversitesi'nden Turgay Kurultay, Nihal Akbulut, Boğaziçi Üniversitesi'nden Işın Bengi-Öner, avukat- çevirmen- çeviri işletmecisi Turgut Açar, çevirmen ve çeviri işletmecileri Osman Kaya, Rafet Saltık ve Elif Daldeniz gibi akademisyen, çevirmen, çeviri işletmecileri bir araya geliyorlar ilk kez. Amaçları çeviri etkinliğini odağa alan ortak bir dil ve düşüncede buluşmak.

Şimdi bir on üç yıl ileriye gidelim ve bu on üç yıl içinde neler olmuş ya da olmamış görelim. 26.02.2012 tarihinde Çeviri Derneği ve Çeviri İşletmeleri Derneği "Çevirmenlerin ve Çeviri İşletmelerinin Hak ve Yükümlülükleri" başlıklı bir toplantı düzenliyor. Gel gitlere bu toplantıdan başlayalım. Aslında çevirmenlik mesleğinin bir çatı altında buluşmasına yönelik ilk etkinliğin yetmişli yıllarda Işın Bengi-Öner ve Osman Kaya girişimiyle başlatıldığını da bu toplantıda öğreniyorum. Ancak o tarihlerde sadece üç kişi bir araya gelebilmiş ve bu üç kişinin de ortak bir dilde buluşma olanağı bulunmadığı için girişim başarılı olmamış. Demek ki, **kırk iki** yıldır uğraşılıyor çevirmenlik mesleğini, meslek olarak bir statüye kavuşturmak için.

* İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Çeviribilim Bölümü, Almanca Mütercim Tercümanlık Anabilim Dalı Başkanı

¹ Kuşkusuz Çeviri Derneği dışında farklı başka oluşumlar da söz konusudur; örneğin 2010'da yeniden bir yapılandırmaya giderek adını Birleşik Konferans Tercümanları Derneği'nden Türkiye Konferans Tercümanları Derneği olarak değiştiren ve bünyesinde sadece anında sözlü çeviri yapan çevirmenleri toplayan ya da Altyazı ve Dublaj Çevirmenleri Yapılanması gibi farklı yapılanmalar da vardır. Ancak çevirmenlik mesleğinin statü kazanması için bu mesleğe bütünsel bakan bir çatı altında buluşmak çok daha işlevsel olacaktır. Parça bölük sayısız dernek kurmak da olanaklıdır. Mamafih salt kendi alanının menfaatlerini gözetken ve çevirmenliği bütünsel bir gözlükle bakmayan sayısız dernek ile ortaklaşa bir karar alınması da o denli zordur. Öyle ya da böyle bu yazının sonunda Mete Özel'in de belirttiği gibi, aslında tüm çevirmenlerin sorunları aynıdır, olsa olsa çözümlerde farklılık görülebilir.

Evet, biz dönelim yine 1999'a. Tüzük için bir kurul oluşturuluyor, kurulda hukukçu çevirmen Turgut Açar, çeviri işletmecisi Rafet Saltık ve ben bulunuyoruz. Çeviri işletmecisi Osman Kaya'dan da destek alıyoruz. Belli aralıklarla buluşup tüzüğü oluşturmaya çalışıyoruz. Benim için bu son derece can sıkıcı bir durum, çünkü öteki üyelerle aynı dili konuşmam neredeyse olanaksız gibi geliyor bana. Yine de, Turgay Kurultay'ın da desteğini alarak bana yıllar gibi gelen birkaç ayı kapsayan bu süreyi çok da fazla yıpranmadan atlatabiliyorum. Tüzük oluşuyor ve Çeviri Derneği 1999 yılının Kasım ayının 17'sinde resmi statüsüne kavuşup tüzel bir kimlik kazanıyor.

Şimdi can alıcı soruya gelemim. Bu görece upuzun ve görece kısa süre içinde ne yapabildi dernek? Görünüşte fazla bir şey yapamadı, çünkü yasal dayanakları² olmayan bir meslek grubunu temsil eden ve "*dayanışma*" gibi kavramlarla dernek üyelerini bir araya getirmenin güç olduğu bir sistemde yeterli üye sayısına ulaşmak da pek olanaklı değildir. Dernekçilik anlayışında "*Dernek bana ne verebilir?*" gibi bir tutum ön planda olduğu sürece ayda on lira dernek aidatından dahi kaçınan insanlar olabiliyor. Oysa önce üyenin derneğe katkıda bulunması gerekiyor, her ne kadar derneğin tüzel bir kimliği olsa da, dernek ancak üye olan "özel" kişilerin bilinçli girişimleriyle işlevsel bir platformda kendini gösterebilir. Sonuçta dernek üyeye değil, önce üye derneğe emeğini vermek zorunda ki emeğinin semeresini zaman içinde alabilsin.

Çeviri Derneği'nin Çeviri işletmeleriyle birlikte düzenlediği 26.02.2012 tarihli toplantıda, yetmişli yıllardan bu yana Işın Bengi-Öner ile birlikte bu alanda dur durak vermeden girişimde bulunan Osman Kaya diyor ki "*Çevirmenleri Türkiye çapında temsil edebilmemiz için üye sayımızın yükselmesi gerekiyor*".

"Aklıma Almanya'daki BDÜ³ düşünüyor. Almanya Çevirmenler Birliği BDÜ; 7000 üye sayısıyla çeviribilim bölümlerinin düzenlediği etkinliklere katılan ve Avrupa Birliği Çeviri Birimleri'nde sesini duyuran bu dernek, Alman Federal Meclisi'nin ciddi bir muhatabı ve çeviriyle ilgili konularda danışmanı " (krş. Eruz 2003: 60-64).

Üye sayısı baskı unsuru demektir, her bir üye oy verecek bir vatandaşdır, bir de bu vatandaşın ailesi vardır, aslında her bir üye yaklaşık iki görünmez üyeyi de beraberinde getiriyor. BDÜ'den yola çıkıldığında, bu sayı 20.000'in üstüne çıkıyor.

²Aslında uluslararası hukuki düzenlemeler de dikkate alınarak oluşturulan HUMK (Hukuk Muhakemeleri Kanunu) ve CMUK (Ceza Muhakemesi Kanunu) yasalarında Türkçe diline vakıf olmayan herkese bir çevirmen tahsis edilmesi zorunluluğu vardır. Kaldı ki çevirmen Noterlik Kanunu kapsamında da belirtiliyor. (krş. Eruz, Sakine (2003) Çeviriden Çeviribilime, İstanbul: Multilingual, s 57-59) Çevirmen mahkemelerde de bir yıl süreyle bilirkişi listesine dâhil edilebiliyor. Ancak, Türkiye'de bilirkişilikle ilgili mevzuatların 2011'de yeniden düzenlenmesine karşın, ilgili yasa maddelerinde ya da maddelerin işlevsel yorumlanmasında açıklıklar bulunmaktadır. Almanya'da da çevirmen bilirkişilik statüsüne dâhil olabilir, mamafih bu konudaki düzenlemeler işlevseldir. Otuzlu ve kırklı yıllarda Türkiye Cumhuriyeti'nde çağdaş bir üniversite sisteminin oluşturulmasına katkıda bulunan, Mustafa Kemal Atatürk tarafından Türkiye'ye davet edilen Musevi bilim insanlarından Ernst Hirsch (1902-1985) Türkiye Cumhuriyeti'nin Telif Yasası mimarlarından, ancak yasanın meclisten geçmesi yıllar alacaktır ve Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu, Menderes Hükümeti döneminde 1952 yılında yürürlüğe girecektir. Kanunun farklı maddeleri, 80'li, 90'lı ve 200'li yılların başlarında yeniden yapılandırılır. Yasa maddelerinin büyük bir kısmı 03.03.2004'te değiştirilmiştir (<http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/957.html>). Bu yasaya göre edebiyat eserleri statüsüne giren eserlerin çevirisinde çevirmen telif yasasına tabiidir, yasada çeviriye "*işlenme eser*" başlığı altında bir düzenleme getirilmiştir. Ancak Türkiye'de çevirmenlik mesleğini özerk bir meslek olarak tanıyan bir düzenleme mevcut değildir. Hirsch 1981 yılında kaleme aldığı "*Rezeption als sozialer Prozess*" (1981, Berlin: Duncer & Humblot) başlıklı eserinde, işlevsel alımlamanın toplumsal koşullara koşut gerçekleşebileceğini belirtir. Toplum, konuları işlevsel alımlamaya hazır değilse, o zaman kanunların da içselleştirilmesi zordur. Bu bağlamda "çeviri", yasalar ve bu yasalardan yola çıkarak oluşturulan yeni düzenlemeler sistem izin verdiği oranda işlevsel alımlanabilir. Aslında ilginçtir, bütün bu söylenenlerin ardında Wolfgang Iser'in (1926-2007) ve Robert Jauss'un (1921-1997) altmışlı yılların sonlarına doğru ilk kez dile getirdiği *alımlama estetiği* yaklaşımı gizlidir. Sosyal bilimler bir bütün olarak ele alındığında, bu olgunun bütün metin türlerine uygulanabilir olduğu gözlemlenebilir. Kitap ya da metin ancak onu okuyanla birlikte var olur, okurun dimağında hangi bilgiler ve yaşanmışlıklar varsa, metin de o oranda canlanabilir. Uzmanlık metinlerinde uzmanların ortak bir düzlemde buluşmaları gerektiğinden bu yorumlama süreci daha farklı işleyecektir, ancak yorumlarda belirsizlikler yine olacaktır, kaldı ki çeviri metinlerde bu belirsizlikler -erek kültür odaklı - daha yoğun olarak kendini gösterecektir.

³ Bundesverband der Dolmetscher und Übersetzer için bkz. <http://www.bdue.de/>

"Öte yandan düşünüyorum, "dernekleşme kültürü" pekişmeyen bir toplumda yaşıyoruz. İhtiyaçlar listesinde kitabın 435'inci sırada yer aldığı bir ülkede, yıllardır dayanışma, karşılıklı etkileşim, tartışma ortamında ortak bir sonuca varmak gibi etkinliklere pek de önem verilmeyen bir eğitim sisteminden gelen insanların bir derneğe üye olmaları da öyle kolay değil. Unutmadan söyleyeyim, Almanya ve Japonya'da armağan edilen nesneler arasında kitap birinci sırada yer alıyor. Kaldı ki Almanya'da dernekleşme çocukluk yaşından itibaren öğretilir, spor dernekleri, farklı etkinlikleri düzenleyen derneklere çocuklar üye olurlar, başka bir deyişle beşikten edindikleri bir kültür birikimidir dernekleşme. "

Evet, dönelim yine 2000'li yıllara. Osman Kaya'nın girişimleriyle dernek başka bir derneğin mekanlarında Taksim'de ve daha sonra Mecidiyeköy'de Osman Kaya'nın bürosunda, bazen de İstanbul Üniversitesi ya da Yıldız Teknik Üniversitesi mekanlarında buluşmaya ve etkinliklerini sürdürmeye devam ediyor. 2000'li yılların ortalarına doğru Etik Kurul oluşturuluyor, organizasyonu bana devredilen kurulda yirmiye yakın üye var, birkaç ay süreyle Taksim'de bir kafede belirli aralıklarla buluşup çevirmenlik etiğiyle⁴ ilgili bir metin oluşturuyoruz.

Daha sonra dernek ve üniversite iş birliği yapmaya başlıyor. Deneyimli bir çevirmen ve aynı zamanda hukukçu olan Turgut Açar ilk kez Almanca Mütercim Tercümanlık Anabilim Dalı öğrencilerine yönelik hazırladığı hukuk bilgisi dersine girmeye başlıyor ve Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndan yola çıkarak dernekte ve İstanbul Üniversitesi'nde "işleme eser" olarak anılan çeviriye ilişkin çevirmenin telif hakkına yönelik seminerler veriyor. Hâlen İstanbul Üniversitesi'nde ders veren hukukçu-çevirmen Turgut Açar daha sonraki yıllarda İngilizce ve Fransızca Mütercim Tercümanlık Anabilim Dallarında da hukuk bilgisi ve hukuk çevirisi derslerine girecek ve öğrencilere çeviri işletmesinde staj olanakları sunacak. Keza günümüzde Çeviri Derneği ve Çeviri İşletmeleri Derneği üyelerinden Melek Açıkbaş ve Dilek Yazıcı da İngilizce Mütercim Tercümanlık Anabilim Dalı'nda ders veriyorlar ve Çeviri İşletmecileri Derneği çeviri işletmelerinde öğrencilerimize staj olanakları sunuyorlar. Bunun dışında güncel çeviri piyasasındaki gelişmeleri kuşatan dersler de piyasa ile etkileşim içinde yapıyor ve bu derslere çevirmenler ve çeviri işletmecileri davet ediliyor.

Bu etkileşim salt ders düzeyinde devam etmiyor kuşkusuz, çeviri piyasası ile akademinin bir araya geldiği, çeviri derneğinin ve çevirmenin adının farklı ortamlarda duyurulduğu ve öğrencilerin de katıldığı etkinlikler düzenleniyor. Panellerin bir kısmı her yıl TÜYAP'ta yapılıyor. Telif hakları yasalarında çevirmenin konumu aktarılıyor öğrencilere ve akademisyenlere. Dernek ve akademi birkaç güne yayılan ulusal ve uluslararası etkinlikler düzenliyor ve dernek üyeleri dernek adına, İstanbul dışında yapılan uluslararası etkinliklere de katılıyor.⁵ Dahası dernek 2001 yılının Mart ayında İstanbul Valiliği ile bir protokol imzalayarak Afette Rehber Çevirmenlik⁶ gibi çok önemli bir yapılanmayı gerçekleştiriyor ve 2005 yılında FİT (Uluslararası Çevirmenler Federasyonu) üyesi oluyor.⁷

⁴ İtiraf etmeliyim ki, bugün etik konusuna daha farklı yaklaşıyorum. Toplumsal ağ, etiğin işlevsel işlemlerini sağlayacak düzeyde olmazsa, konulan tüm etik kurallar yapay ve ezber olarak kalıyor. Öte yandan, etik bireysel bir olgu; onu toplumsal bir olgu düzeyine çekebilmek için her bireyin etik olgusunu içselleştirmesi gerekiyor. Bunun ne denli olanaklı olduğu ise tartışmalı bir konu (krş. Eruz, Sâkine (2008). "Türkiye'de (Yeminli) Çevirmenin Konumu Ya Da Konumsuzluğu – Noter Çevirilerinin Etik Boyutu," Çeviri Etiği Toplantısı, 7-8 Aralık 2006, Yay. Hz.: Betül Parlak, İstanbul Üniversitesi Yayınları 4739, s. 85 – 96)

26.02.2012 tarihli toplantıda Çeviri İşletmeleri Derneği'ni temsilen katılan Ahmet Çallı'nın verdiği örnek de etiğin aslında öznel olduğunu gösteriyor. Bir şirkette tam zamanlı çalışan bir kimsenin, mesai saatleri dışında çeviri yapması o kişi tarafından etik bulunurken, Çallı tarafından etik bulunmuyor. "Çünkü mesai dışında yaptığı çeviriler nedeniyle gündüz kadrolu işinde başarılı olmasına olanak yok", diyor Çallı ve böyle bir kişiye kesinlikle iş vermeyeceğini belirtiyor. Kuşkusuz yine aynı nedenlerden şirket de, çalışanının mesai dışında çeviri yapmasını etik bulmayacaktır. Burada çeviri işletmecisi ve çevirmen Ümit Özaydın'ın söyledikleri geliyor aklıma. Özaydın diyor ki: "Önemli olan kârlı ve mutlu bir işletme olmak." Bir iş yerinde herkesin mutlu olması! Acaba bu olanaklı mı? Yoksa çevirmen ve çeviri eğitimcisi Faruk Atabeyli'nin dediği gibi bu ortamın oluşması için ilkin gerginlikten ve çıkar çatışmasından uzak bir altyapının oluşturulması mı gerekli? Ya da "karşılıklı etik davranışın" ardında sadece karşılıklı güvenin sarsılmaması mı yatıyor? Toplumsal koşullar bu güven ortamının sağlanabilmesi için hangi oranda elverişli? Bu durumda etik kimin için etik, kimin için değildir sorusu ister istemez gündeme geliyor ve sınırları muğlak etik konusu Demokles'in kılıcı gibi üzerimizdeki boşlukta bizi tehdit edercesine sallanıyor.

⁵ Dernek etkinlikleri için krş. : <http://www.ceviriderneği.org/?sayfa=icerik&id=23>

⁶ Van depreminde İstanbul'dan Turgay Kurultay, Alev Bulut, Şirin Baykan ve Ankara'dan Aymil Doğan'ın da desteğiyle, Erkan Altınsoy, Ayşegül Başer, Aslı Takanay gibi ARÇ görevlileri büyük bir özveriyle Van ve Erciş'te yabancı

Ancak Çeviri Derneği'nin gerçek amacı olan, çevirmenlik mesleğini işlevsel bir statüye kavuşturmak için yaptığı girişimler bu güne değin farklı nedenlerden ötürü istenilen meyveleri daha vermedi. Yine de son bir yıldan bu yana çalışmalar yoğunlaşmış durumda. Örneğin, Ankara ve İzmir'de dernek şubelerinin açılması için girişimlere başlandı ve üye başvurularında da büyük bir artış kaydedildi. Dayanışma yoğunlaştıkça bu alanda yapılacak girişimler de ivme kazanacaktır.

Bütün bu gelişmelere karşın ben de Çeviri Derneği Başkanı Turgay Kurultay'ın bu konuda dediklerine katılıyorum: "*Dernek işleri verilen emeğin yüzde doksanının patinaj olduğu bir alan olsa da, yine de emeklerin boşa gitmediğini düşünüyorum.*" Derneğin ardında Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi ve daha nice özel üniversite ve devlet üniversitesi mensuplarının, nice çevirmen ve çeviri işletmecisinin ve nice çeviri bölümü öğrencisinin ortaklaşa özveriyle sarf ettiği yadsınamayacak büyük bir emek var.

7 Mayıs 1997 tarihinde Çeviri İşletmeleri Derneği⁸ kuruldu. Edebiyat alanında çeviri yapan çevirmenlerin ortaklaşa girişiminden oluşan ÇEVİRİ⁹ de edebiyat çevirmenlerine yol gösteren bir Birlik olarak 2005 yılında yapılandı ve 2006 yılında resmen kuruldu. Son yıllarda çok güzel bir gelişme daha yaşandı ve Edirne'de, Trakya Üniversitesi Çeviribilim öğrencileri tarafından 2010'un Mayıs ayında TÜÇEB (Türkiye Çeviri Öğrencileri Birliği)¹⁰ oluşturuldu. TÜÇEB ile birlikte çeviribilim öğrencileri organize olmaya, çevrelerinde nelerin olup bittiğini görmeye ve salt nicelik açısından dahi çeviribilim mezunlarının ne denli güçlü olduğunu gözlemlemeye başladılar. Nicelikten bahsetmişken, şu anda Türkiye'de ellinin üstünde Mütercim Tercümanlık Anabilim Dalı¹¹ olduğunu varsayarsak, öğrenci ve mezun sayısının yakında beş haneli sayılarla ifade edildiğini gözlemleyebiliriz.

Evet, yine günümüze dönersek, 26.02.2012 tarihinde çevirmen, çeviri işletmesi sahipleri ve çeviri eğitimcileri bir araya geldiler ve TÜÇEB'in de temsilcilerinin bulunduğu ve çok sayıda öğrencinin katıldığı bir etkinlik düzenlediler.

Konuşmacılar, Çeviri İşletmeleri Derneği üyeleri, Çeviri Derneği üyeleri, eğitimciler, çevirmenler ve akademisyenlerden oluşuyordu. Kiminin de, çoğu çevirmen gibi birkaç kimliği (şair, yazar, çevirmen, çeviri işletmecisi, akademisyen v.b.) vardı.

"Çevirmenin ve Çeviri İşletmelerinin Hak ve Yükümlülüklerini" kuşatan konu başlıklı etkinlikte, her konuşmacı konuyu kendi penceresinden bakarak düşündüklerini dile getirdi.

ekiplere çevirmenlik yaptılar. Bu uzman çevirmenler sayesinde Van halkı ile resmi makamlar ve yabancı ekipler arasındaki iletişim sağlandı (<http://www.kastamonupostasi.com/kposta3/index.asp?fuseaction=home.makale&cid=19802/> <http://www.kastamonupostasi.com/kposta3/index.asp?fuseaction=home.makale&cid=20023/>).

⁷ Dernek etkinlikleri için bkz.: <http://www.ceviridernegi.org/?sayfa=icerik&id=23> FIT: Fédération Internationale des Traducteurs/ International Federation of Translators. Altmışa yakın ülkeden derneklerin üye olduğu kuruluş yaklaşık 100.000'e yakın çevirmeni temsil etmektedir. http://fit-ift.org/dedi303.nur4.hosth.net/index.php?frontend_action=display_compound_text_content&item_id=980

⁸ <http://www.cid.org.tr/default.asp>

⁹ <http://www.cevbir.org/>

http://www.cevbir.org/index.php?option=com_content&view=article&id=45&Itemid=57

¹⁰ <http://forum.tuceb.com/> (Trakya Üniversitesi'nde Almanca, Bulgarca ve İngilizce Mütercim Tercümanlık Anabilim Dalları bulunmaktadır)

¹¹ Yabancı dil (B dili) olarak dağılım: İngilizce, Almanca, Fransızca, Rusça, Çince, Bulgarca, Arapça ve Farsçadır. Batı'da bu eğitim Çeviribilim Fakültesi'ne denk düşen 1000'in üzerinde öğrencinin kayıtlı olduğu bölümlerde verilir. Öğrenciler çeviribilimin temel derslerini ortak dilde görürler ve bu derslere koşut en az iki yabancı dilden ilgili dersleri seçerler.

Bu çerçevede

- Çevirmenler için tip bir sözleşme hazırlanması,
- Çeviri etkinliği çeviri kuramı etkileşimi,
- Çeviri standartları,
- Çeviri işletmelerinin çevirmenden beklediği özellikler,
- Çeviri bölümleri öğrencilerinin çeviri işletmelerinde staj yapmaları,
- Çeviri etiği

gibi tartışmalı konular üzerinde duruldu.

Etkinliğe üniversitelerle yakın işbirliği içinde bulunan Avrupa Birliği Bakanlığı Çeviri Eşgüdüm Başkanı Özlen Üstün Kavalalı da dinleyici olarak katıldı ve açıklamalarıyla katkıda bulundu. Avrupa Birliği Bakanlığı iki yıldan bu yana çeviri bölümleri dördüncü sınıf öğrencilerinin katıldığı çeviri yarışmaları düzenliyor. Yarışmalara katılan öğrencilerle yaptığım görüşmelerden bu yarışmaların onlar için motive edici olduğunu biliyorum. Dereceye giren öğrencilere yönelik hazırlanan programlarda öğrenciler yurtdışına götürülmekte ve Avrupa Birliği'ndeki (AB) çeviri çalışmaları yerinde tanıtılmaktadır. Bunun dışında da Avrupa Birliği Bakanlığı, öğrencilere staj olanakları sunmaktadır.¹² Çeviri Eşgüdüm Başkanı Özlen Üstün Kavalalı 02 Aralık 2011 tarihinde İstanbul Üniversitesi, Çeviribilim Bölümü Almanca, İngilizce ve Fransızca Mütercim Tercümanlık öğrencilerine yönelik AB Çevirileri sürecindeki uygulamaları gösteren işlevsel bir seminer yapmıştır. Avrupa Birliği Bakanlığı üyeleri üniversitelerle yaptıkları bu etkinlikler dışında da Kırıkkale Üniversitesi'nde yapılan Uluslararası Çeviribilim Kongresi'nde de farklı alanlarda çeviri sürecini saydamlastıran bildiriler sunmuşlardır. İki yıldan bu yana yaşanan bu gelişmeler devlet kurumları ile üniversitelerin öğrencilere yönelik yaptıkları işbirliği için işlevsel bir örnektir.

Evet, biz yine sorumuza dönelim. Son on üç senede neler oldu, neler bitti? Çeviri alanındaki işbirliği kuşkusuz salt derneklerin kurulmasıyla oluşmadı. Sabri Gürses 2005 yılında büyük bir özveriyle Türkiye'de ilk kez yayımlanan online *Çeviribilim* Dergisini ¹³ çıkardı ve 2010 yılında Gürses'in bu etkinliğini *Çeviribilim Gazetesi* izledi. *Çeviribilim* Dergisi, Mayıs 2012 tarihinden bu yana dergi formatında yayımlanmaktadır. 2007'de de çeviri ve çeviribilimi kuşatan basılı yayınlara Tozan Alkan'ın emeğinin ürünü *Çevirmenin Notu* Dergisi eklendi. Çeviri alanındaki yapının sağlamlaşmasını sağlayan ve bir tür harç görevi gören bu dergiler¹⁴ dışında, Türkiye'de son yıllarda akademisyenlerin yazdığı çeviribilim alanlarını kuşatan kitaplar¹⁵ yayımlandı ve hâlen yayımlanıyor.

Her işlevsel etkinliğin ardında, yoğun bir etkileşim ağı vardır. Bu ağın dokusu ne denli sık örülebilirse, etkileşim de o denli işlevsel gerçekleşebilir. Türkiye'de de son on üç yılda çeviri alanındaki etkinlikler gerek akademi, gerekse çeviri piyasası açısından bu ağın dokusunu sağlamlaştırmaya yönelik olarak yapılanmaya başladı.

Sonuç olarak, geriye dönüp baktığımda, on üç senede derneğin birçok farklı alanlarda çeviri uğraşına emek veren bireyleri bir araya getirdiğini yürek rahatlığıyla söyleyebilirim. Öyle ya da böyle, çevirmenlik mesleğinin Türkiye'de bir statüye kavuşması için, bu alanda çalışanlar ortaklaşa girişimde bulunuyorlar. En önemlisi de TÜÇEB¹⁶ gibi çevirmenlikle ilgili konuları sorunsallaştıran çeviribilim bölümü öğrencilerinden oluşan genç ve dinamik bir topluluğun üyelerinin heyecanları, aldıkları

¹² Bu konularda ayrıntılı bilgi için bkz. <http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=46285&l=1>

¹³ www.ceviribilim.com

¹⁴ Türkiye'de çevirinin ve çeviribilimin bütün alanlarını kuşatan ilk dergi 1987 ile 1992 yılları arasında 21 sayı yayımlanan Metis Çeviri Dergisi'dir. Daha önceki dergilerde ağırlık, yazın alanına verilmiştir. Çeviribilim Bölümleri Sempozyum kitapları dışında da düzenli bilimsel dergiler (krş. Hacettepe Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, Bilkent Üniversitesi) yayımlanmaktadır (bkz. Eruz 2003: 144-147/ <http://www.sakine-eruz.com/ceviribilimsel-kaynaklar-sakine-eruz-esen/dergiler-ozel-sayilar-sakine-eruz-esen/index.php>).

¹⁵ 2010'a değin yayımlanan kitaplar için bkz. <http://www.sakine-eruz.com/ceviribilimsel-kaynaklar-sakine-eruz-esen/kitaplar-sakine-eruz-esen/index.php>.

¹⁶ Kuruluşundan bu yana Türkiye'de farklı üniversitelerin çeviribilim bölümlerinde etkinlikler düzenleyen TÜÇEB, Birinci Ulusal Çeviribilim Öğrenci Kurultayı için 16 Mart 2012 tarihini saptamıştır (<http://tuceb.com/>).

akademik eğitime inanmaları ve gelecekteki mesleklerine sahip çıkma istekleri, kısaca enerjileri ve bu alandaki bilgilerinin farkında olarak seslerini farklı kesimlere duyurabilmeleri.

Çeviriyle ilgili alanlarda çalışanlar birlikte hareket etmezlerse¹⁷ uzman çevirmenlere ve bu işle doğrudan ilgili kurumlara sorulmadan ilgili mercilerin çeviri gerçeği ile bağdaşmayan buyurgan düzenlemeler getirmesi olanaklı. Son toplantıda izlediğim ve beni mutlu eden bir olgu da, TÜÇEB, Çeviri Derneği ve Çeviri İşletmeleri Derneği'nin de bunun farkında olması, Avrupa Birliği Bakanlığı'nın bu konuda girişimlerde bulunması ve çevirmenlik mesleğinin işlevsel bir statüye kavuşması için çeviri ile ilgili farklı tüm grupların çıkarlarını temsil eden kişilerin ve kurumların bir araya gelmesi.

Metne çeviri işletmecisi, çevirmen ve şair Mete Özel'in çeviri etkinliğine bütünsel¹⁸ açıdan yaklaşan sözleriyle son vermek istiyorum. Özel, gelen bir soruya verdiği yanıtına, Çevirmenin Notu Dergisi'nin 15'inci sayısında Güven Turan ile yapılan bir söyleşiden bir alıntı ile başlıyor. Turan, şiiri anlamının yolunun çeviriden geçtiğini belirtiyor.¹⁹ Özel, bu ifadeyi tüm metin türlerini kapsayacak şekilde kullanıyor ve çevirinin her metni anlamak için en iyi yol olduğunu söylüyor. Şiirde de, uzmanlık alanı²⁰ çevirisinde de çeviri sorunlarının birbirine benzediğini, ancak çözümlerin farklı olduğunu belirtiyor. Özel, sanki çeviri kuramlarını uygulama alanına çekerek, eylem odaklı işlevsel çeviri yaklaşımlarını yüzün üstünde bir dinleyici sayısı için anlaşılır kılıyor.

Türkiye'de seksenli yılların ortalarından bu yana binlerce öğrenciye çeviribilim bölümlerinde dört yıl süreyle çeviri edinci kazanmaları için yoğun akademik bir eğitim verilmektedir. Kuşkusuz öğrenci mezun olduktan sonra da, işin mutfağında deneyim kazanmak durumundadır. Bütün bunlara karşın bu öğrencinin de bir öğretmen, bir avukat ya da bir mühendis gibi kendi mesleğiyle ilgili bazı haklara sahip olması gerekmektedir. Çeviribilim bölümü mezununa verilen diploma ile mezunlar ne yapabilir ya da ne yapamaz gibi sorulara somut yanıtlar aranmalıdır. Bu hakların nasıl düzenleneceği ise ancak akademik çeviri eğitimi, bu alana emek vermiş çeviri dernekleri ve ilgili resmi kurumlar bir araya gelerek tespit edilebilir. Çağdaş ve işlevsel bir çevirmenlik mesleği mevzuatına kavuşmak istiyorsak, ipi hep birlikte göğüslemek zorundayız.

¹⁷Eruz, Sâkine (2008) "Birlikte Hareket Etmezsek...." (9.11.2008) Çeviri Derneği'nin düzenlediği "1968 Öncesi ve Sonrası Çevirmen Hak ve Sorumlulukları" başlıklı Panel'deki konuşma metni, 03.11.2008, Tüayap Kitap Fuarı <http://ceviribilim.com/?p=1145>

¹⁸ Bu şekilde bütünsel bakış açısı aslında oldukça yeni bir yaklaşım. Türkiye'de ve dünyada da çok uzun yıllar edebiyat çevirisi ile uzmanlık alanları çevirisini karşılaştırmak pek de olanaklı olmamıştır. Her biri farklı köşelerde, biraz da düşman kardeşler gibi birbirlerini izlemişler, hatta zaman zaman da küçümsemişlerdir. Aynı durum konferans çevirmenleri için de geçerlidir. Oysa hepsinin kaygısı yaklaşık aynı olmalıdır, çünkü çevirinin yöntemi ve kuramı özünde tektir ve bütün alanları kuşatıcıdır (krş. Holz-Mänttari'nin Eylem Odaklı Çeviri Yaklaşımı, Holz-Mäntkäri, Justa (1984) Translatorisches Handeln, Theorie und Methode. Helsinki. Academia Scientiarum Fennica). İster yazın alanından bir metin olsun, isterse bir mahkeme ilamı, ya da bir kullanım kılavuzu, her metnin kendine özgü bir "öyküsü" vardır, çevirmen ise bu öyküyü, öykünün oluştuğu toplumsal koşullar içinde saydamlaştıran, bu öykünün ardında, sağında, solunda, önünde, arkasında nelerin bulunduğunu gören ve öyküyü ereke toplum için geçerli koşulları dikkate alarak yeniden kurgulayan uzman kişidir ve aslında hiçbir metin türü başka bir metin türünden daha kolay ya da daha zor değildir. Farklı metin türlerinde işlevsel çeviri yapabilmek ancak donanım ve buna koşut kazanılmış olan ve her iki dilde kültür edincini de kapsayan çeviri edinciyle olanaklıdır.

¹⁹Turan, Güven (2012) Çevirmenin Notu Sayı 15, söyleşiyi yapan: Gonca Özmen, s. 26-31. Turan şöyle diyor: "Şu yukarıda verdiğim tarihlerde, kimindi, nerede okumuştum anımsamıyorum, "bir şiiri anlamının en iyi yolu onu çevirmektir" gibi bir şey okumuştum. Bugün de bu sözün doğruluğuna inanıyorum. ... çeviri insanın kendi söz dağarcığının sınırlarını zorlar, birikimini genişletir. Sadece sözcük bağlamında da kalmaz, başka bir dilin gizini çözmeye zorlanırken, kendi dilinin olanaklarını da zorlamaya başlar." (s. 26)

²⁰ Özel, burada uzmanlık alanlarında yapılan çeviriler için "teknik" çeviri kavramını kullanıyor. "Technical" sözcüğü İngilizcede hem teknik alandaki metinlere, hem de uzmanlık metinlerine gönderme yapıyor. Oysa Türkçeden yola çıktığımız zaman, teknik çeviri dendiğinde salt teknik alanda yapılan çeviri anlaşılıyor, o nedenle hukuk, iktisat, tıp gibi konular aslında uzmanlık alanları çevirisine giriyor. Öte yandan bazı kavramlar farklı nedenlerden ötürü Türkçede kendini kabul ettiriyor, bu açıdan da genel kabul görmüş bir kavram olarak teknik çeviri kavramını da kullanmayı yanlış bulmamama karşın, Türkçeye daha uygun ve daha kapsayıcı bulduğum uzmanlık alanları kavramını teknik metinler kavramına yeğliyorum.

Kaynaklar

İnternet adresleri

(10.02.- 28.02.2012)

AVRUPA BİRLİĞİ BAKANLIĞI, Çeviri Eşgüdüm Başkanlığı <http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=46285&l=1>
BDÜ <http://www.bdue.de/>

ÇEVİRİ : <http://www.cevbir.org/>

ÇEVİRİ DERNEĞİ: <http://www.ceviridernegi.org/?sayfa=icerik&id=23>

ÇEVİRİ İŞLETMELERİ DERNEĞİ: <http://www.cid.org.tr/default.asp>

ÇEVİRİBİLİM DERGİSİ : www.ceviribilim.com

FIT: Fédération Internationale des Traducteurs/ International Federation of Translators. http://fit-ift.org.dedi303.nur4.host.h.net/index.php?frontend_action=display_compound_text_content&item_id=980 Sakine Eruz -

<http://www.sakine-eruz.com/ceviribilimsel-kaynaklar-sakine-eruz-esen/index.php>

Van Depremi ve Afette Rehber Çevirmenlik

<http://www.kastamonupostasi.com/kposta3/index.asp?fuseaction=home.makale&cid=19802>

Van uzakta değil, Van yüreğimizde...

<http://www.kastamonupostasi.com/kposta3/index.asp?fuseaction=home.makale&cid=20023> (2008)

"Birlikte Hareket Etmezsek...." (9.11.2008)

Çeviri Derneği'nin düzenlediği "1968 Öncesi ve Sonrası Çevirmen Hak ve Sorumlulukları" başlıklı Panel'deki konuşma metni, 03.11.2008, Tüyük Kitap Fuarı <http://ceviribilim.com/?p=1145>

TÜÇEB : <http://forum.tuceb.com/>

Dergiler

Metis Dergisi, İstanbul: Metis Yayınları.1987 - 1992 yılları arasında 21 sayı yayımlanmıştır

Çeviribilim Dergisi, 2010'dan bu yana iki ayda bir yayımlanmaktadır, Sorumlu yazı işleri müdürü: Sabri Gürses, İstanbul

Çevirmenin Notu Dergisi, 2007 yılından bu yana senede dört kere yayımlanmaktadır, genel yayın yönetmeni: Tozan Alkan, İstanbul

Etkinlikler

TÜÇEB'in düzenlediği farklı etkinlikler

02.12.2012 tarihinde Avrupa Birliği Bakanlığı Çeviri Eşgüdüm Başkanı Özlen Üstün Kavalalı'nın İstanbul Üniversitesi Çeviribilim Bölümü'nde verdiği seminer

26.02.2012 tarihinde Çeviri Derneği ve Çeviri İşletmeleri Derneği'nin ortaklaşa düzenlediği " Çevirmenlerin ve Çeviri İşletmelerinin Hak ve Yükümlülükleri başlıklı toplantı

Kitap ve makaleler

ERUZ, Sakine (2003) Çeviriden Çeviribilime, İstanbul: Multilingual

ERUZ, Sâkine (2008) "Türkiye'de (Yeminli) Çevirmenin Konumu Ya Da Konumsuzluğu – Noter Çevirilerinin Etik Boyutu," *Çeviri Etiği Toplantısı*, 7-8 Aralık 2006, Yay. Hz.: Betül Parlak, İstanbul Üniversitesi Yayınları 4739, s. 85 – 96

HIRSCH, Ernst (1981) *Rezeption als sozialer Prozess. Erläutert am Beispiel der Türkei*, Berlin: Duncer & Humblot)

HOLZ-MÄNTTÄRI, Justa (1984) *Translatorisches Handeln, Theorie und Methode*. Helsinki. Academia Scientiarum Fennica).

TURAN, Güven (2012) Söyleşi, söyleşiyi yapan: Gonca Özmen, *Çevirmenin Notu Sayı 15*, s. 26-31.

TÜRKİYE’DE KONFERANS ÇEVİRMENLİĞİ

Hande GÜNER*

Sayın Bakan,

Değerli Katılımcılar,

Sözlerime, Çeviri Platformunu düzenleyen Avrupa Birliği Bakanlığı’na teşekkür ederek başlamak istiyorum. Yazılı ve sözlü çeviri, kişiler, kurumlar ve ülkeler arası iletişimde önemli bir rol oynayan, hızla küreselleşen dünyada son yıllarda önemi gittikçe artan bir alan oldu. Türkiye Konferans Tercümanları Derneği Başkanı olarak size konferans çevirmenliği alanındaki gelişmeler ve geleceğe dönük öngörüler konusunda bir konuşma yapmak üzere burada bulunuyorum.

Tarihimizde “Dragomanlar” olarak bilinen ve Osmanlı Sarayında padişah ile diğer devletlerin temsilcileri arasındaki görüşmelerde sözlü çeviri yapan tercümanlar, bizim mesleğimizin öncüleridir. Yirminci yüzyılda teknolojinin gelişmesiyle birlikte simultane çeviri yapabilme olanağının doğması ise konferans çevirmenliği mesleğinin yaygınlaşmasına yol açmıştır.

Dünyada ve Türkiye’de bu tarihi gelişim sürecine baktığımızda, ilk simultane çeviri denemelerinin 1920’li yılların sonunda Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) toplantılarında yaşandığını görüyoruz. Daha önceki yıllarda yapılan uluslararası toplantılar genellikle diplomatların katıldığı toplantılar olduğu ve herkes diploması dili olan Fransızca’yı konuştuğu için çeviri çok kritik değilken, Fransızcanın bu hâkim konumunu kaybetmesi, İngilizcenin önem kazanması, pek çok ülkenin katılımı ile düzenlenen toplantıların artması ve ardıl çevirinin en az iki misli (veya dil sayısına göre 3-4 misli) zaman gerektirmesinin pratikte çıkardığı zorluklar nedeniyle simultane çeviri ihtiyacı doğmuştur. ILO toplantısına katılan işçi ve işveren temsilcileri, diplomatlar gibi İngilizce ve Fransızca bilmedikleri için, bu toplantıda simultane çeviri denemesine karar verilmiştir. ILO toplantısında gerekli ekipmanı sağlayanlardan biri de IBM’in CEO’su Thomas Watson’dur.

1930’lu yıllarda simultane çevirinin Milletler Cemiyeti toplantılarında kullanıldığı bildiriliyor. Ancak bu yıllarda yapılan çeviriler, genellikle konuşmaların önceden çevrilerek kabinlere verilmesi veya bir konuşmanın İngilizceye veya Fransızcaya ardıl olarak çevrilmesinden sonra diğer dillere simultane olarak çevrilmesi gibi teknikler kullanılarak yapılmıştır. İlk konferans çevirmenlerinden André Kaminker ise aynı yıllarda, Fransız radyosunda Hitler’in konuşmalarını Almancadan Fransızcaya simultane olarak çevirmiştir. Kendisi daha sonra Avrupa Konseyi’nin tercüme birimi başına geçecek ve 1953 yılında Uluslararası Konferans Tercümanları Derneği’nin (AIIC) kurucu başkanı olacaktır.

Bugün anladığımız şekliyle simultane çeviri, ilk kez İkinci Dünya Savaşı sonrası Nürnberg Mahkemeleri’nde yapılmıştır. Hem adil yargılanma hakkının sağlanabilmesi, hem de yargılamanın uzun sürmemesi için, çeviri hizmeti sağlanması ve bunun simultane olarak yapılması gündeme geldiğinde, aslen Fransız olup, Amerika’da eğitim almış ve İkinci Dünya Savaşı’nın sonlarına doğru General Eisenhower’a tercümanlık yapmış olan, Amerikan ordusunda görevli Leon Dostert’e bu sistemi kurma görevi verilmiştir ve yargıçlar dâhil herkesin tüm endişelerine rağmen mahkeme sırasında dört dilde simultane çeviri sağlanmıştır. Leon Dostert daha sonra 1946 yılında yeni kurulan Birleşmiş Milletler’de simultane çeviri sistemini kurmaya davet edilmiş, arkasından Georgetown Üniversitesi’nde Dil ve Dilbilim Enstitüsü’nü kurmuş ve 1950’li yılların başında Türkiye’de İngilizce dil eğitimi konusunda bir proje yürütmüştür.

* Türkiye Konferans Tercümanları Derneği Başkanı

İkinci Dünya Savaşı sonrası Milletler Cemiyeti'nin yerine kurulan Birleşmiş Milletler, 15 Kasım 1947 tarihinde aldığı 152 No'lu Karar ile simultane çeviriyi çalışma usulü olarak kabul etmiştir. Simultane çevirinin kabul gören bir çeviri usulü olmasıyla birlikte 1953 yılında Cenevre'de Uluslararası Konferans Tercümanları Derneği (AIIC) kurulmuştur. Nürnberg'de simultane çevirmen olarak çalışan tercümanların bazıları da AIIC üyesi olmuştur. 2012 yılında 90 ülkeden 54 dilde 3000 civarında üyesiyle AIIC, konferans çevirmenliği mesleğini dünya çapında temsil eden meslek örgütüdür. AIIC ayrıca, Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği (AB) ve Avrupa Konseyi gibi dünyanın en çok sayıda serbest çalışan tercüman istihdam eden kuruluşlarıyla, tercümanların çalışma koşulları konusunda müzakere etmeye ve anlaşma yapmaya yetkilidir. Bu şekliyle AIIC, aynı zamanda bir sendika gibi hareket etmektedir.

Konferans çevirmenliğinin meslek olarak gelişimi ve yayılmasında en önemli etkenlerden biri, AB'nin çok dillilik politikasıdır. 1958 yılında o zamanki adıyla Avrupa Ekonomik Topluluğu, 15 Nisan 1958 tarihinde Resmi Gazete'sinde yayımlanan 1 sayılı Tüzük marifetiyle Fransızca, Almanca, Hollandaca ve İtalyancayı resmi ve çalışma dilleri olarak kabul etmiştir. Sonraki yıllarda üye olan ülke sayısı arttıkça, o ülkelerin dilleri de bu listeye eklenmiş ve bugün AB 27 üye ülkesinin 23 dili ile dünyanın en çok çevirmen istihdam eden kurumu haline gelmiştir. Bu bağlamda AIIC'in çevirmenlerin çalışma koşulları konusunda AB ile yaptığı anlaşma 1969 yılından beri yürürlüktedir. Bu anlaşma, AIIC üyesi olsun olmasın AB kurumlarına çalışan tüm konferans çevirmenlerinin çalışma koşullarının standartlara uygun olmasını temin eder ve gerektiğinde AIIC ve AB kurumları arasında müzakere yoluyla güncellenir.

Türkiye'de konferans çevirmenliği mesleğinin başlaması ise 1960'lı yıllara denk gelir. O yıllarda Türkiye ilk defa bazı uluslararası konferanslara ev sahipliği yapmaya başlamış, ancak Türkçeden çalışacak konferans çevirmeni olmadığı için bu ihtiyacı karşılamak gereği duyulmuştur. Bunun üzerine Nejat Eczacıbaşı, Ford Vakfı vasıtasıyla İsviçre'den profesyonel konferans tercümanları getirerek Türkiye'de ilk konferans tercümanlığı eğitim programını başlatma girişiminde bulunmuştur.

Daha sonra bu program Ekonomik ve Sosyal Etütler Konferans Heyeti bünyesinde yürütülmüş ve bu programda eğitilmiş konferans çevirmenlerinin bir kısmı 1969 yılında derneğimizi kurmuştur. Konferans Tercümanları Derneği, çeviri alanında Türkiye'de kurulan ilk meslek örgütüdür. Konferans Heyetinin çalışmaları 1970'li yılların başına kadar devam etmiş, ancak fazla sayıda konferans düzenlenmemesi nedeniyle yetiştirilen tercümanlar çok çalışmamış, bir kısmı mesleği bırakmış, çoğu başka işlerde çalışırken tercümanlık yapmışlardır. 1980'den sonra Türkiye'nin dışa açılma politikalarını benimsemesi ile konferans sayısında artış olmaya başlamış ve bu ihtiyacı karşılamak üzere Hacettepe ve Boğaziçi Üniversitelerinde ilk Mütercim Tercümanlık Bölümleri açılmıştır. Bu süreçte Konferans Heyetinin yetiştirdiği konferans tercümanlarından bazıları, Boğaziçi Üniversitesi'nde açılan bölümde halen profesyonel konferans çevirmeni olarak çalışan meslektaşlarımızın bir kısmını yetiştirmişlerdir.

2005 yılında Türkiye'nin AB ile üyelik müzakerelerine başlaması üzerine, konferans çevirmenliği alanında AB kurumları ile olan ilişkiler de gelişmiştir. AB, çok dillilik politikası nedeniyle dünyada konferans çevirmenlerini istihdam eden en büyük kuruluştur. Örneğin, Avrupa Parlamentosu Sözlü Çeviri Birimi tarafından sağlanan istatistiklere göre, Avrupa Parlamentosu 2011 yılında tüm dillerde 110.098 tercüman/gün istihdam sağlamıştır. Bu tercümanların %51.57'si serbest çalışan tercüman, %48.43'ü kadrolu tercümandır. Bu hizmet, 23 AB dili artı Hırvatça için 552 dil kombinasyonunda sağlanmaktadır. Avrupa Parlamentosu, AB dilleri dışında, aday ülkelerin dilleri ve 41 ülke veya bölge ile yapılan parlamentolar arası toplantılarda pek çok dilde çeviri hizmeti sunmaktadır. Avrupa Parlamentosu 2011 yılında Türkçe için 159 tercüman/gün istihdam sağlamıştır.

Avrupa Birliği Komisyonu ve Adalet Divanı'nın çeviri ihtiyacını da bu rakamlara eklersek AB'nin, konferans tercümanlarının eğitimi ve çalışma koşulları konusunda ne kadar dinamik ve geniş bir bakış açısı ile konuya eğilmek zorunda olduğunu daha iyi takdir edebiliriz. Zaten bu nedenle son yıllarda hem Parlamento hem de Komisyon'da sözlü çeviri konusunda birer Genel Müdürlük (DG) ihdas edilmiştir. Türkiye piyasası için elimizde kesin rakamlar olmamakla birlikte, konferans tercümanlarının yıllık çalışma günlerinden yola çıkarak yapacağımız kabaca bir hesapla Türkiye'de geniş bir tahminle yılda 20.000 tercüman/gün istihdam yaratıldığını düşünürsek, AB kurumlarının Türkiye piyasasının 8-10 misli bir istihdam yarattığını tahmin edebiliriz.

AB, üyelik ile birlikte Türkçe dilinde de diğer dillerde olduğu gibi 80-100 konferans çevirmeninin akredite edilmiş çevirmenler listesinde olmasını arzu etmektedir. Tıpkı diğer dillerde olduğu gibi Türkçe için de akreditasyon sınavları açılmakta ve Türkiye'deki konferans çevirmenliği eğitimi desteklenmektedir. Bu bağlamda AB, 2005 yılından bu yana 4 kez akreditasyon sınavı açmıştır ve hali hazırda listesinde Türkçe kabininde çalışabilecek 41 konferans çevirmeni bulunmaktadır. Bu tercümanlardan profesyonel adresi Türkiye'de olanların tamamı (36 kişi) TKTD üyesidir. Ayrıca bazı Avrupalı meslektaşlarımız, Türkçenin AB dili olduğunda kazanacağı önemi göz önünde bulundurarak Türkçe öğrenmiş ve Türkçede "C" dili (Türkçeden anadillerine doğru çalışmak üzere pasif dilleri) kategorisinde akredite olmuşlardır.

AB, konferans tercümanlığı eğitimine katkı sağlamak üzere biri Bilkent Üniversitesi diğeri Boğaziçi Üniversitesi'nde olmak üzere Türkçe ve en az iki yabancı dilde eğitim veren iki Mükemmeliyet Merkezinde Konferans Çevirmenliği Yüksek Lisans Programlarını desteklemektedir. 2005 yılında Boğaziçi Üniversitesi'nde, 2007 yılında Bilkent Üniversitesi'nde açılan programlardan 2012 yılına kadar İngilizce, Fransızca, Almanca ve İtalyanca dillerinde 25 mezun verilmiştir. Ayrıca Boğaziçi Üniversitesi, Avrupa Komisyonu ve Avrupa Parlamentosu ile işbirliği içinde Avrupa üniversiteleri tarafından kurulan yüksek lisans düzeyinde konferans çevirmenliği eğitim programı European Masters in Conference Interpreting (EMCI) ağının Türkiye temsilcisidir. Konferans tercümanlığı eğitimi alanında Derneğimiz ise, eğitimde AB normlarının uygulanması konusunda Konferans Çevirmenliği Eğitim İlkeleri adlı bir belgeyi resmen kabul etmiştir (Bkz. Ek 1 Eğitim İlkeleri).

Konferans tercümanlığı eğitiminin Türkçe dışında en az 2 yabancı dil bilen adaylara verilmesi, gelecekteki ihtiyaca göre doğru hazırlık yapabilmek açısından gereklidir. Bu süreçte niceliğin değil, niteliğin önemli olduğunu göz ardı etmeyen ve uluslararası normlara uygun eğitimin devam etmesi, ülkemizde konferans tercümanlığı alanında gerekli ihtiyacı en doğru şekilde karşılamak konusunda önem arz etmektedir.

1980'li yıllardan itibaren konferans tercümanı ihtiyacı arttıkça, uluslararası piyasalarda da Türkçe çeviri yapan tercüman arayışı arttı. Bunun üzerine, uzun yıllar Türkiye'den sadece birkaç tercümanın üye olduğu AIIC de, Türkiye ve Türkçe ile ilgilenmeye başladı. Diğer dillerde çalışan meslektaşlarımız Türkçeden çalışan meslektaşlarıyla birlikte çalıştıkça, onlar da kendilerine gelen çevirinin kalitesine dayanarak Türkçeden çalışan tercümanların AIIC'e üye olması için gerekli sponsorluk imzalarını vermeye başladılar. Bu sayede 2005 yılı sonunda Türkiye'den AIIC'e üye olan konferans tercümanı sayısı 25'e ulaştı. AIIC tüzüğüne göre 25 üyeyi geçen ülkelerin AIIC nezdinde bölge olarak tanınması ve yönetimde temsil edilmesi mümkün olduğu için, Türkiye'deki AIIC üyelerinin başvurusu üzerine 2006 yılındaki AIIC Genel Kurulunda Türkiye, AIIC'in 23. bölgesi olarak kabul edildi. Bugün Türkiye'de 36 AIIC üyesi vardır ve hepsi TKTD üyesidir.

Konferans tercümanlığı piyasasının büyümesi ve uluslararası bağlantıların artması sürecinde TKTD'nin üzerinde durduğu bir diğer konu ise çalışma koşullarının güncellenmesidir. Derneğimiz 1969 yılından bu yana 40 yıl ve binlerce konferansı kapsayan bir mesleki tecrübeyi, Çalışma Koşulları adlı bir belge ile piyasanın aktörlerine aktarma görevini yürütüyor. Belgenin 2012 yılında gözden geçirilmiş son hali internet sitemizde yer almaktadır (Bkz. Ek 2 Çalışma Koşulları). Dernek üyesi olsun olmasın tüm meslektaşlarımızı, bu koşullara uygun bir biçimde çalışmaya teşvik ediyoruz.

Bu çerçevede Dernek olarak mesleğimizde önemli bir alan olan kabin standartları konusunda da bazı girişimlerimiz oldu. AIIC'in 1998 yılında ISO nezdindeki girişimleri ile ISO standardı haline gelen sabit ve taşınabilir kabin standartları, TSE'ye yaptığımız başvuru sonucunda TSE tarafından yapılan teknik değerlendirmeler ışığında 2007 yılında Türk Standardı olarak kabul edildi. Türkiye'nin uluslararası konferanslara ev sahipliği yapabilmesi, nitelikli konferans tercümanı kadar gerekli teknik altyapıyı sağlamasına da bağlı. Örneğin, AB, ISO standartlarına uygun olmayan kabinlerde tercüman çalıştırmıyor ve bu nedenle toplantı iptal edebiliyor. Bu gibi durumların yaşanmaması için konferans merkezleri, toplantı organizatörleri ve ekipman sağlayan firmaların TS ISO 2603 ve TS ISO 4043 sayılı standartlara uymasını sağlamak konusunda ısrarcı olmaları gerekli. Avrupa Birliği Bakanlığı'nın aynı zamanda AB standardı da olan TS ISO kabin standartları konusunda kamu kurum ve kuruluşları nezdinde farkındalık yaratmak konusunda katkıları, sektör için fark yaratıcı nitelikte olacaktır.

Derneğimizin mesleki uygulamalara ilişkin olarak yürüttüğü çalışmalardan bir diğeri ise kabin adabı kitapçığıdır. Toplantı öncesi, sırası ve sonrasında çeviri kabinindeki çalışma ortamı hakkında bilgi aktaran bu yayınımıza internet sitemizden ulaşmak mümkündür.

Derneğimizin konferans tercümanlığı alanında 40 yıldır Türkiye'de ve dünyada yaptığı çalışmalar ışığında mesleği temsil etme konusundaki çabaları, 2010 yılında İçişleri Bakanlığı'nın izni ile resmen Türkiye adının alınmasıyla taçlandırılmıştır ve TKTD 2012 yılında Mesleki Yeterlilik Kurumunda (MYK) bu temsil kabiliyeti ile konferans tercümanlığı alanında mesleki standart belirleme çalışmalarında yer almaktadır.

MYK'da yürütülen meslek standartlarını belirleme çalışması, sektörümüzün bugünkü durumunu değerlendirme ve geleceğe hazırlık yapma açısından hayati önem taşıyor. Bu süreçte, bugüne kadarki mesleki gelişim ve tecrübeyi temel alan, gerek eğitim gerek çalışma koşulları açısından mesleki alanları doğru tarif eden, konferans tercümanlığı alanında AB norm ve ilkelerini benimseyen bir yaklaşım ile çalışmak isabetli olacaktır. Bu çerçevede, mükerrer süreçleri başlatmadan MYK sürecini tamamlamak kanımızca daha etkin bir yaklaşımdır.

MYK süreci tamamlanınca Avrupa Birliği Bakanlığı'nın kamu kuruluşları nezdinde çevirmene ihtiyaç duyulan alanlarda bu sürecin referans alınmasını sağlamak konusundaki girişimleri, mesleki tanınma ve yetkinlik belirleme sürecinin çalışma hayatında yer bulmasına çok önemli katkı sağlayabilir.

Mesleki tanınma sürecinin sağlayacağı referansın stratejik anlamda da önemi var. Türkçe AB dili olduğunda, Avrupa Parlamentosu'nda Almancadan sonra en çok sayıda parlamenterin konuştuğu dil olacak, dolayısıyla, Avrupa dillerinde eğitim almış tercümanlara olan ihtiyaç devam edecektir.

Diğer taraftan, gerek AB gibi uluslararası kurumların gerek özel sektörün Türkiye ve çevresindeki ülkelerle olan ilişkilerde diğer dillerdeki tercüman ihtiyacını Türkçeyi geçiş dili olarak kullanarak sağlaması konusunda çalışma yapılabilir. Elbette her dilde yüzlerce konferans tercümanına ihtiyaç olmayacaktır, ancak ihtiyaca göre stratejik bir bakış açısıyla ve niceliğe değil niteliğe odaklı bir yaklaşımla konferans tercümanlığı alanında hem önemli hem de stratejik bir gelişim sağlanabilir.

Dikkatiniz için teşekkür ederim.

EK 1

Türkiye Konferans Tercümanları Derneği Konferans Çevirmenliği Eğitimi İlkeleri

1. Konferans Çevirmenliği eğitimi, çalışma dilleri TKTD, AIIC ya da bir uluslararası kurum tarafından onaylanmış, en az beş yıl mesleki deneyim sahibi profesyonel konferans çevirmenleri tarafından yüksek öğrenim seviyesinde verilir.
2. Konferans çevirmenliği eğitimi ile ilgili müfredatın oluşturulmasından ve yürütülmesinden profesyonel konferans çevirmenleri sorumlu olur.
3. Konferans çevirmenliği eğitimi her öğrencinin en az 400 saat uygulamalı ardıl ve eşzamanlı çeviri eğitimi almasını sağlayacak şekilde düzenlenir.
4. Bu alanda uzmanlaşma için gerekli olan 400 saatlik asgari uygulamalı eğitim kalabalık sınıflarda verilemeyeceğinden konferans çevirmenliği eğitiminde nicelikten çok nitelik aranması esastır. Bu amaçla konferans çevirmenliğinde uzmanlaşacak olan öğrenciler mutlaka bir ön değerlendirme sınavından geçirilir. Bu sınavda öğrencilerin anadil ve yabancı dil düzeyleri, genel kültürleri, motivasyonları ve strese dayanıklılıkları dikkate alınır. Öğrencilerin dil sınıflandırması (A, B ve C dilleri) uluslararası meslek standartları esas alınarak yapılır.
5. Ön değerlendirme sınavında seçime ilişkin nihai kararları, programda ders veren ve dışarıdan davet edilen, nitelikleri 1. maddede tanımlanmış olan profesyonel konferans çevirmenleri verir.
6. Program kapsamında öğrenciler mesleki ve etik kurallar konularında da bilgilendirilir.
7. Programı ancak mesleği icra edecek seviyeye gelmiş olan öğrenciler tamamlar. Bunu ölçmek için yapılacak sınavlarda nihai kararları programda ders veren ve dışarıdan davet edilen, nitelikleri 1. maddede tanımlanmış olan profesyonel konferans çevirmenleri verir.
8. Konferans çevirmenliği eğitimi verecek olan profesyonel çevirmenlerin bu alanda eğitici eğitimi almış olmaları tercih edilir. Bu konuda meslek içi eğitim toplantılarına katılmaları beklenir.
9. Konferans çevirmenliği eğitimi verecek kurumlarda bu eğitime uygun eşzamanlı çeviri laboratuvarı ve altyapısı bulunması şarttır. Bu konuda teknik standartlar yol gösterici olmalıdır (TS ISO 2603 ve TS ISO 4043).
10. Yukarıda belirtilen eğitim ilkeleri, Uluslararası Konferans Çevirmenleri Derneği AIIC'in (www.aiic.net), Avrupa Konferans Çevirmenliği Yüksek Lisans Konsorsiyumu EMCI'nin (www.emcinterpreting.org) ve AB'nin eğitim ilkeleri esas alınarak hazırlanmış, TKTD'nin 22 Aralık 2010 tarihli Akademik Komisyon toplantısında ve 24 Aralık 2010 tarihli Üye Toplantısında oybirliğiyle kabul edilmiştir.

Tüm TKTD üyeleri, ilişkide bulundukları yüksek öğrenim kurumlarının yöneticilerine bu ilkeleri aktarmalı ve eğitim verecekleri programlarda bu nitelikleri aramalıdır.

EK 2

TÜRKİYE KONFERANS TERCÜMANLARI DERNEĞİ (TKTD) ÜYELERİNİN GENEL ÇALIŞMA KOŞULLARI VE SORUMLULUKLARI¹

Tercümanın Donanımı

1. Konferans tercümanları ancak yeterli bilgi donanımına sahip oldukları konularda görev kabul ederler.

Gizlilik İlkesi

2. Konferans tercümanları mesleki gizlilik ilkesine tabidir, tercüman kimliği ile sahip oldukları bilgi, belge vb'yi işverenin rızası olmadan üçüncü şahıslara aktarmazlar. Meslek sırrı işverenle yapılan sözleşmenin süresiyle kısıtlı olmayıp sözleşmenin sona ermesi ve feshinden sonra da tercümanları bağlar.

Tercüme Ekibinin Mesleki Referansları

3. TKTD üyeleri, TKTD/AIIC (Uluslararası Konferans Tercümanları Derneği) çalışma koşullarına uymayan ve mesleki referansı bulunmayan kişilerle birlikte çalışmaz.

Tercümanlık Hizmetleri Sözleşmesi

4. Konferans tercümanları icra edecekleri tercüme görevine ilişkin olarak konferans sahibi veya aracı kuruluş ile ücretlerini ve TKTD'nin temel metinlerinde belirlenen çalışma koşullarını esas alan bir sözleşme akdederler.

Tercüman Duyduğunu Çevirir

5. Konferans tercümanları her şartta duyduklarını tercüme ederler. Kasıtlı olarak yanlış ya da eksik/fazla tercümeye zorlanmaları halinde, kendileri için hiçbir müeyyide doğurmaksızın, çalışmayı reddederler.

Tercüme Süresi ve Tercüman Sayısı

6. Konferans tercümanları çok istisnai durumlar dışında (örneğin kısa basın toplantıları) hiçbir şekilde tek başlarına çalışamaz ve çalışmaya zorlanamazlar (istisnai durumlarda da bu süre asla 1 saati geçemez). En az iki tercümandan oluşan tercüman ekiplerinin (fısıltı yöntemiyle yapılan çeviriler dâhil) günlük çalışma süresi net 2 x 3 saati aşamaz. Tercümanların öğle yemeği arası en az bir saattir. Toplam çalışma süresi net 6 saati aşan toplantılarda ekipler üçüncü bir tercüman ya da ikinci bir tercüme ekibiyle takviye edilir. Üç kişilik ekip kurulduğu takdirde azami çalışma süresi net 9 saati aşamaz. İki dilli toplantılarda (örn. Türkçe-İngilizce) tek kabinde en az iki tercüman çalışır. İki dilden fazla dilin olduğu toplantılarda Türkçe dâhil her çeviri dili için ayrı kabin açılır. Konferans tercümanlarının ardıl çeviride görev almaları halinde tek kişilik çalışma süresi kesintisiz 1 saati, toplamda ise günde 2 saati aşamaz; eşlik ve protokol görevleri bu kuralın dışındadır.

Görev Kapsamı

7. Konferans tercümanlarının görevi sözlü çeviri yapmaktır. Tercümanlar hiçbir şekilde, yazılı çeviri de dâhil olmak üzere, sözleşmede öngörülmemiş bir görevi üstlenmeye zorlanamazlar. Konferans tercümanı toplantı mekanına makul bir süre önce gelir.

Eşit İşe Eşit Ücret

8. Aynı iş için aynı işveren tarafından istihdam edilen tercümanlar aynı ücreti alır.

Telif Hakları

9. Uluslararası sözleşmeler ve Telif Hakları Yasası gereği, toplantı sırasında yapılan tercümelerin her türlü ses ve/veya görüntü kayıtları, bu kayıtların radyo, televizyon, internet ya da herhangi bir iletişim mecrası kullanılarak yayımlanması, tercümanların iznine ve ayrı bir telif ücretine tabidir. Bu kuralın istisnası, işverenin bir yayın kuruluşu olması ya da söz konusu toplantının doğrudan basını bilgilendirme amaçlı olmasıdır. Bu durumda dahi çeviri sırasında konferans tercümanlarının çalışma mekânı olan kabinlere kayıt amaçlı olarak girilmez ve/veya mikrofon, kayıt cihazı vb. konulmaz.

Doküman Temini

10. Konferans sahibi, tebliğ metinleri, program, vs. gibi her türlü belgeyi, konferans tercümanlarına, gerekli teknik ve terminolojik hazırlıklarını yapabilmelerine imkân verecek makul bir sürede iletir. Teknik ve siyasi yönden hassas konularda, tercümanlar veya konferans sahibi gerekli gördüğünde, tercümanlara önceden brifing verilmesi talebinde bulunulabilir.

Ses ve Görüntü Kayıtları

11. Konferans tercümanları metni kendisine önceden verilmeyen veya seyrettirilmeyen ses ve görüntü kayıtlarını çevirmeye zorlanamaz. Her halükarda bu tür görsel malzemenin çevirisinin yapılabilmesi için konuşma sesinin kabine direkt olarak verilmesi gerekmektedir.

Kabin ve Teknik Donanım Standartları

12. Simültane tercüme esnasında kullanılacak kabin ve teknik donanım Türk ve ISO Standardı TS ISO 2603 ve 4043 (*) standartlarına uygun olmalı, her dil ayrı kanaldan çıkmalı; kabin, konuşmacının, kürsünün ve perdeye yansıtılan görsel malzemenin tercümanlar tarafından rahatlıkla görülebileceği uzaklıkta ve konumda kurulmalıdır. Tercümanlar kabinlerin ve donanımın konumu ya da koşullarının uygun olmadığı hallerde, gerekli teknik ve görüntüyü destekleyici düzenlemeler yapılmadığı takdirde çalışmaya zorlanamazlar.

Ulaşım ve Konaklama

13. Konferans tercümanlarının ikamet ettiği şehrin dışına ulaşımı (havalimanı transferleri dâhil), yemek ve konaklama giderleri işveren tarafından karşılanır, aksi takdirde işveren bu giderler için tercümanlara günlük harcırah öder. Ulaşım havayoluyla, bu mümkün olmadığında ise mevcut en direkt vasıta ile yapılır. Konaklama konferansın düzenlendiği otelde veya konferans otel dışında bir mekânda düzenleniyorsa, katılımcılarla aynı veya eşdeğer bir otelde, tek kişilik odada olmalıdır.

Yol Günü Tazminatı

14. Konferans tercümanlarının ikamet ettiği şehrin dışında yapılan toplantılarda, ulaşımın toplantının başladığı günden bir gün önce mesai saatleri (09:00-18:00) içinde yapılmasının gerektiği hallerde, dönüşte ise tercümanların toplantının son günü saat 24:00'ten sonra ikamet ettiği şehre varmaları halinde yol günü tazminatı tahakkuk ettirilir. Konferans tercümanları kıtalar arası yolculuklarda, özellikle fiziksel ve zihinsel yetenekleri üzerinde olumsuz etki yapabilecek büyük saat farkının bulunduğu durumlarda, yol günleri dışında ayrıca ücretli dinlenme günü talebinde de bulunabilir. İkamet edilen şehrin dışındaki işlerde de tercümanların, çalışma günleri arasında çalışılmayan beher gün için gün kaybı tazminatı ve günlük harcırah talep etme hakları vardır.

Konferans Sahibi ile Tercümanın Doğrudan Temasının Önemi

15. Konferans tercümanlarıyla sözleşme yapan tüm aracı kuruluşlar, tercüme hizmetinin daha nitelikli düzeyde sağlanabilmesi için tercümanları toplantıyı düzenleyen kişi veya kuruluşlarla doğrudan temasa geçirmekle yükümlüdür.

Mücbir Sebepler

16. Mücbir sebepler dışında, toplantı sahibinin sözleşmeyi tek taraflı olarak feshetmesi halinde tercümanlar tazminat talep etme hakkına sahiptir. Tercümanın mücbir sebeplerden toplantıya katılamaması halinde ise durum toplantı sahibini zor durumda bırakmayacak makul bir süre içinde bildirilmeli ve kendisiyle aynı koşullarda çalışacak, aynı niteliklere sahip diğer bir konferans tercümanı önerilmelidir.

¹ Bu kurallar Uluslararası Konferans Tercümanları Derneği AIIC'in çalışma koşulları temel alınarak hazırlanmıştır.

(*)TS EN ISO 140-4: 2006, Akustik - Yapılarda ve Yapı Elemanlarında Ses Yalıtımının Ölçülmesi – Bölüm 4: Odalar arasında hava ile yayılan sesin yalıtımına ait alan ölçmeleri.

TS EN ISO 3382: 2004, Akustik - Odaların Çınlama Sürelerinin Diğer Akustik Parametrelerle ilgili olarak Ölçülmesi.

CEI 60914: 1998, Konferans Altyapısı – Elektro-akustik Şartlar

TS EN ISO 717-1: 2006, Akustik - Yapılarda ve Yapı Elemanlarında Ses Yalıtımının Değerlendirilmesi – Bölüm 1: Hava ile yayılan sesin yalıtımı.

TS ISO 4043: 2007, Eş Zamanlı (Simültane) Tercüme için Taşınabilir Kabinler – Genel Özellikler ve Donanım.

TS EN ISO 11654: 2002, Akustik- Binalarda Kullanılan Ses Absorplayıcıları – Ses Absorpsiyonunun Derecelendirilmesi

BİR “UZMANLIK ALANI ÇEVİRİSİ EĞİTİMİ” ÖNERİSİ: AB METİNLERİ ÇEVİRİSİ YAZ OKULU SERTİFİKA PROGRAMI

Doç. Dr. Mine GÜVEN*

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, Türkiye Cumhuriyeti’nin Avrupa Birliği’ne (AB) katılım sürecinde yerine getirmesi gereken yükümlülüklerden olan AB müktesebatının Türkçe’ye çevrilmesi ve uzman çevirmen yetiştirilmesi konusunda küçük ölçekli, kısa vadeli ve uygulanabilir bir çözüm önerisinde bulunmaktadır. “Uzmanlık alanı çevirisi eğitimi” bağlamında değerlendirilebilecek bu öneri, İngilizce, Fransızca ve Almanca eğitim veren mütercim-tercümanlık ya da çeviribilim lisans bölümlerinde öğrenim gören öğrencilerden seçilecek bir gruba AB metinleri çevirisine yönelik bir yaz okulu sertifika programı uygulanmasını içermektedir.

ANAHTAR SÖZCÜKLER: Uzmanlık alanı çevirisi (specialized translation), AB metinleri çevirisi (translation of EU texts), AB müktesebatı (*acquis communautaire*), müfredat geliştirme (curriculum development).

1. Giriş

Ülkemiz, AB’ye katılım sürecinde, yaklaşık 120.000 sayfadan oluşan AB müktesebatını en kısa zamanda Türkçeye çevirmekle yükümlüdür. Avrupa Birliği Bakanlığı Çeviri Eşgüdüm Başkanlığı, Avrupa Birliği Antlaşması ve Avrupa Birliği’nin İşleyişi Hakkında Antlaşma’nın Türkçeye çevirisini gerçekleştirerek bu yolda ilk büyük adımı atmıştır. Bunun yanı sıra, AB üyesi olduğumuz takdirde Türkçe, AB’nin resmi dillerinden biri olacağı için, AB kurumlarında görev alacak çok sayıda uzmanlaşmış çevirmenin de bir an önce yetiştirilmesi gerekmektedir. Bu amaçla atılan en yeni adımlardan biri, çeviri eğitimi veren üniversitelerden temsilcilerin katılımıyla 27 Nisan 2012 tarihinde Ankara’da Avrupa Birliği Bakanlığı’nda gerçekleştirilen ve çeviri sektörünün güçlü ve zayıf yönlerinin kısaca ortaya konulduğu toplantı olmuştur. Bir durum saptaması niteliğini taşıyan bu toplantının ardından 9 Haziran 2012’de İstanbul’da düzenlenen Çeviri Platformu, Avrupa Birliği Bakanlığı’nın AB metinleri çevirisi konusunda ne denli bilinçli olduğunu ve çevirmen eğitime destek vermekte ne kadar kararlı olduğunu göstermektedir.

Bu çalışmanın amacı, Avrupa Birliği Bakanlığı’nın çevirmen eğitime nasıl destek verebileceği sorusunu tartışmak ve ‘uzmanlık alanı çevirisi eğitimi’ bağlamında değerlendirilebilecek, küçük ölçekli, kısa vadeli ve uygulanabilir bir çözüm önerisinde bulunmaktadır. Bu öneri, İngilizce, Fransızca ve Almanca eğitim veren mütercim-tercümanlık ya da çeviribilim lisans bölümlerinde öğrenim gören öğrencilerden seçilecek bir gruba AB metinleri çevirisine yönelik bir yaz okulu sertifika programının uygulanmasını içermektedir.

Genel olarak bakıldığında, Avrupa Birliği Bakanlığı’nın çevirmen eğitime destek vermek üzere değerlendirebileceği üç olası seçenek bulunmaktadır: (i) var olan yapıda büyük ölçekli değişiklik yapmak; (ii) var olan yapıdan bağımsız yeni bir yapı önermek, ve (iii) var olan yapıya küçük ölçekli yeni bir yapı eklemek.

İlk iki seçenek bağlamında, Avrupa Birliği Bakanlığı, bütün çeviri lisans bölümleri müfredatlarına AB hukuku ve AB metinleri çevirisi konularında zorunlu ders eklenmesini ve bütün bitirme projelerinin AB metinlerinden oluşmasını sağlayabilir; ya da AB metinleri çevirisi konusunda uzmanlık eğitimi verecek ön lisans, lisans ya da yüksek lisans programları açılmasını önerebilir.

* Beykent Üniversitesi İngilizce Mütercim Tercümanlık Bölümü Başkanı

Ancak, bu olasılıklar uzun vadeli çözümün bir parçası olup, kısa vadede kalite denetimi güçlüğü ortaya çıkarabilir. Örneğin, AB metinleri çevirisi dersini alacak öğrencilerin niteliği, ilgi ve motivasyonu, konuya yatkınlığı; öğretim elemanlarının bu uzmanlık alanındaki bilgi ve deneyimleri; üniversitelerdeki teknolojik altyapının güncel gereksinimleri karşılayacak düzeyde olup olmaması; kullanılacak ders malzemesinin içeriği, niteliği ve amaca uygunluğu gibi çeşitli konuları denetlemek kolay olmayacaktır. Sonuçta elde edilecek öğrenme çıktıları (yani mezunların bu uzmanlık alanındaki bilgi, beceri ve yetkinlikleri) da istenen düzeyde olmayabilir. Bitirme projeleri de aynı biçimde gereken kaliteye ulaşmayabilir. Üstelik, Avrupa Yükseköğretim Alanı yaratılması amacıyla Türkiye'nin de katıldığı Bologna reform sürecinde, meslek odaklı yaklaşımdan uzaklaşılması nedeniyle, çeviri lisans müfredatlarında uzmanlık alanı çeviri derslerine ayrılan sınırlı sayıda kredinin AB metinleri çevirisine ayrılması, başka alanlara hiç kredi kalmamasına neden olabilir. Birçok çeviri lisans programında halen seçmeli ders olarak sunulan “AB Metinleri Çevirisi” dersi, çeşitli nedenlerden dolayı (örn. hukuk çevirisinin ve terminolojinin zorluğu, dersi almış olmanın mezunlara serbest piyasada istihdam edilmeleri için her zaman ek bir avantaj sağlamaması vb.) öğrenciler tarafından seçilmeyebilir. Bu açıdan, sözü edilen bu büyük ölçekli müdahalelerin arzu edilen sonuçları getirmeyebileceği önceden kestirilebilir. “AB Hukuku ve Çevirisi” konusunda uzman yetiştirecek lisans ve lisansüstü programları ise uzun vadeli çözüm yollarıdır.

Avrupa Birliği Bakanlığı'nın çevirmen eğitime destek vermek üzere değerlendirebileceği üçüncü seçenek ise, var olan yapıya küçük ölçekli yeni bir yapı eklemeyi öngörmektedir. Bu çalışma kapsamında sunulan önerinin temelini oluşturan bu seçenek aşağıda stratejik bir plan dahilinde ayrıntılarıyla ele alınacaktır.

2. Öneri

Yukarıda “var olan yapıya küçük ölçekli yeni bir yapı eklemek” olarak ifade edilen öneri, İngilizce, Fransızca ve Almanca eğitim veren mütercim-tercümanlık ya da çeviribilim lisans bölümlerinde öğrenim gören öğrencilerden seçilecek bir gruba AB metinleri çevirisine yönelik bir yaz okulu sertifika programının uygulanmasını içermektedir.

Bir stratejik plan dahilinde atılması gereken ilk adım, var olan çeviri lisans eğitimi yapısının güçlü ve zayıf yönlerinin değerlendirilmesidir (§ 2.1). İkinci adım, hedefi belirlemektir. Yukarıda belirtildiği gibi, bu hedef, en kısa zamanda çok sayıda AB metinleri çevirisi konusunda uzmanlaşmış çevirmen yetiştirmektir. Üçüncü adım, hedefe nasıl ulaşılabileceğini saptamaktır (§ 2.2). Son adım ise hedefe başarıyla ulaşıp ulaşılmadığını saptamaktır. Bu da performans ve kalite göstergelerinin izlenip değerlendirilmesiyle ortaya konulabilir. Ancak, bu adım, önerilen yaz okulu sertifika programı hayata geçirilmeden söz konusu olamayacağından bu çalışmanın kapsamı dışında bırakılacaktır.

2.1. İngilizce/Almanca/Fransızca Eğitim Veren Çeviri Lisans Programlarına Genel Bir Bakış

AB müktesebatı Türkçe'ye halen İngilizce, Fransızca ve Almanca dillerinden çevrilmektedir. Türkiye ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde (KKTC) bu dillerde eğitim veren toplam 33 adet 4 yıllık çeviri lisans programı (mütercim-tercümanlık ya da çeviribilim) bulunmaktadır. Bu programların 19'u devlet, 14'ü vakıf üniversitesindedir. Bulundukları kentlere bakılırsa, çeviri lisans programları üç büyük kentimizde yoğunlaşmıştır (%76). İstanbul, devlet ve vakıf üniversitelerinde bulunan toplam 14 çeviri programıyla önde gelmektedir. İstanbul'u Ankara ve İzmir takip etmektedir. Dillere göre dağılıma bakıldığında, İngilizce 18 programla (%55) başı çekmektedir. Ayrıca 8 Almanca program, 5 Fransızca program, 1 İngilizce-Almanca ve 1 İngilizce-Fransızca program bulunmaktadır. Bu ikidilli programlar sırasıyla Almanca ve Fransızca programlar arasında değerlendirilecektir.

ÖSYM internet sitesinde yayımlanan 2011-ÖSYS Yükseköğretim Programlarının en küçük ve en büyük puanları listesine (Tablo 4) göre, bu programlara tanınan toplam kontenjan 1540, toplam yerleşen öğrenci sayısı 1268'dir (%82). Bu kontenjanın dillere göre dağılımı ise şöyledir: İngilizce %50, Almanca %31 ve Fransızca %19. Dillere göre yerleşme oranı ise Fransızca için %95 (274/289), Almanca içinse %94'tür (447/476). Bu iki dile tanınan sınırlı kontenjanın çoğu devlet üniversitesinde olduğu için yüksek yerleşme sağlanmaktadır. İngilizce programlarda ise, üniversitenin bulunduğu yer ve statüsü önem kazanmaktadır. 18 İngilizce programın 6'sı devlet üniversitesindedir ve bu programlara tanınan 264 kontenjanın tamamı dolmuştur (%100). Kalan 12 programın 3'ü KKTC'dedir ve bu programlara tanınan 147 kontenjanın sadece 12'si dolmuştur (%8,5). Buna göre vakıf üniversiteleri arasında İngilizce programlara yerleşme oranı %56'dır (284/511). KKTC dışarıda bırakılırsa Türkiye'deki vakıf üniversitelerindeki 9 İngilizce programa tanınan 364 kontenjanın 272'si (%75) dolmuştur. Sonuç olarak, KKTC dışarıda tutulduğunda ister devlet ister vakıf üniversitesinde olsun, bir İngilizce programa yerleşme oranı %85'tir (536/628). Bu bilgilere göre, (İngilizce, Fransızca ve Almanca eğitim veren) çeviri lisans programlarına yılda en az 1200 öğrencinin kaydolduğu ve bu çeviri programlarında halen öğrenim görmekte olan toplam yaklaşık 4800 çevirmen adayı bulunduğu söylenebilir.

Ne yazık ki çeviri dünyasında genel olarak gözlemlenen, çevirmen adaylarının/mezunların çoğunun başka sektörler (örn. yabancı dil eğitimi, medya ve iletişim, halkla ilişkiler, dış ticaret vb) yönelmekte olduğudur. Bunun çeşitli nedenleri olabilir (örn. mezunların zorlu bir eğitim sürecinin ardından emek-yoğun çeviri sektöründe emeklerinin karşılığını alamayacaklarını düşünmeleri, program amaçlarının kuruma, birimlere ve paydaşlara dayalı biçimde tanımlanmamış olması, akademik uygulamaların sektörün gerçek gereksinimlerini karşılamaması vb.)

1980'li yıllardan beri lisans düzeyinde çeviri eğitimi verilen ülkemizde çeviri eğitiminin akademik açıdan arzu edilen düzeye ve kaliteye ulaşmasını engelleyen çeşitli etmenler bulunmaktadır (örn. öğrenci profilinin -yerleşme puanı, genel kültür düzeyi, Türkçe ve yabancı dildeki yetkinlik, çeviriye yatkınlık, motivasyon vb. açılarından- değişkenliği, çeviri/çeviribilim alanında uzmanlaşmış öğretim elemanı bulmaktaki güçlükler, laboratuvar ve teknolojik altyapı eksiklikleri, yurtdışı öğrenim ve staj olanaklarının sınırlı olması vb.).

Yukarıda bahsedildiği gibi, ülkemiz Avrupa Yükseköğretim Alanı'nda yer alabilmek için yükseköğretim programlarını Bologna sürecine uyumlaştırma ve müfredat yenileme çalışmalarına başlamıştır. Ancak, Bologna süreci, çeviri müfredatları açısından, "hukuk çevirisi" ya da "AB metinleri çevirisi" gibi uzmanlık alanı derslerine ayrılacak kredinin orantısız olarak azalması anlamına gelebilir. Bu da, öğrencilerin, genel çeviri yetkinliğine sahip ancak özel alan çevirisi yapmalarını sağlayacak uzmanlık alan ve terminoloji bilgisinden yoksun olarak mezun olmalarına neden olabilir. Bu açıdan, önümüzdeki yıllarda yaşam boyu eğitim bağlamında yüksek lisans ve sertifika programlarının giderek daha önemli hale geleceği görülmektedir.

2.2. Bir "AB Metinleri Çevirisi" Yaz Okulu Sertifika Programı Önerisi

Var olan çeviri eğitimi yapısının güçlü ve zayıf yönleriyle değerlendirildiği yukarıdaki bölümde elde edilen bulguları toparlarsak, büyük ilgi gören çeviri programlarında öğrenim görmekte olan çok sayıda çevirmen adayının çeviri dünyasına kazandırılabilmesi için, çeviri lisans programlarının hem sektörün hem de AB'ye katılım sürecinin gereksinimleri doğrultusunda yeniden ele alınması gerektiği görülmektedir.

Bu bölümde, var olan bu yapıya kolaylıkla eklemlenebilecek küçük ölçekli yeni bir yapı önerilecektir. Önerilen bu yeni yapı, bir "üniversitelerarası yaz okulu" kapsamında gerçekleştirilebilecek bir "AB Metinleri Çevirisi Sertifika Programı"dır. Aşağıda önce programın uygulamaya yönelik genel özelliklerinden bahsedilecek (§ 2.2.1); ardından da müfredat tasarlama sürecinin gerektirdiği aşamalara değinilecektir (§ 2.2.2).

2.2.1. Genel Özellikler

“AB Metinleri Çevirisi Sertifika Programı,” ülkemizin üç büyük kentinde, (İngilizce, Fransızca ve Almanca eğitim veren) çeviri lisans programlarında öğrenim gören 3. ve 4. sınıf öğrencileri arasından seçilecek bir gruba uygulanabilir. Bu da yaklaşık 2400 çevirmen adayı arasından bir seçim yapmayı gerektirecektir. Bu sertifika programına kabul/kayıt koşulları arasında,

- (i) İngilizce, Fransızca ve Almanca eğitim veren bir çeviri lisans programının ilk 4 yarıyılını başarıyla (örn. en az 2.50/4.00 ortalama ile) tamamlamış olmak;
- (ii) ikinci yabancı dili İngilizce, Fransızca ya da Almanca olmak ve
- (iii) yapılacak sınavda genel çeviri yetkinliğine sahip olduğunu kanıtlamak gibi koşullar önerilebilir.

Yukarıda, çeviri programlarının İstanbul, Ankara ve İzmir’de yoğunlaştığı belirtilmişti. Bunun dışında, Edirne, Kırıkkale, Mersin ve Sakarya’da da çeviri programları bulunmaktadır. Ancak, eldeki sınırlı kaynakları en verimli biçimde kullanmak açısından sertifika programının İstanbul, Ankara ve İzmir’de düzenlenmesi yararlı olacaktır. Bunu sağlamanın bir yolu da bir “Üniversitelerarası Yaz Okulu” düzenlemek olabilir. Böylece, hangi üniversitede öğrenim görüyor olurlarsa olsunlar başarılı öğrencilerle çeşitli üniversitelerde görev yapan AB metinleri çevirisi konusunda deneyimli öğretim elemanları bir araya getirilmiş olur. Ayrıca, öğrencilerin güz ve bahar akademik yarıyılları dışında, konuya daha fazla zaman ayırabilecekleri ve daha kolay yoğunlaşabilecekleri bir öğrenme ortamı sağlanmış olur.

Üniversitelerarası Yaz Okulu düzenlemenin temel koşulu ise bu yaz okulunda alınacak derslerin kredilerinin transfer edilebilmesidir. Bu bağlamda sertifika programı çeviri lisans müfredatlarında yer alacak bir “AB Metinleri Çevirisi Modülü” olarak görülebilir. Böylece, öğrenciler başardıkları derslerin kredilerini kendi üniversitelerinde (seçmeli ya da -halen geçerli olan müfredatta yer alıyorsa- zorunlu ders olarak) saydırabilir (Diploma Eki’nde belirtilebilecek). Böyle bir ortak modül oluşturularak, hem Avrupa Kredi Transfer Sistemi (ECTS, European Credit Transfer System) uygulanmış, hem öğrencilerin ve öğretim elemanlarının en azından ülke içinde hareketliliği sağlanmış, hem de bu sayılan Bologna Süreci eylem başlıkları desteklenmiş olur.

Bu bağlamda, Avrupa Birliği Bakanlığı tarafından programa maddi destek sağlanması düşünülebilir. Örneğin,

- (i) kayıt hakkı kazanan öğrenciler sertifika programı kapsamında alacakları dersler için öğrenim ücreti ödemeyebilir;
- (ii) İstanbul, Ankara ve İzmir dışındaki bir kentte öğrenim gören öğrencilere program süresince bir devlet yurdunda ücretsiz kalma olanağı sağlanabilir;
- (iii) ihtiyacı olan öğrencilere program süresince bir miktar karşılıksız burs verilebilir ve
- (iv) Üniversitelerarası Yaz Okulu’nda çalışan öğretim elemanlarına yaz okulu ek ders ücretinden farklı bir ücretlendirme uygulanabilir. Böyle bir desteğin programın başarısı açısından çok olumlu sonuçlar doğuracağı açıktır.

Üniversitelerarası Yaz Okulu’nun hangi üniversitelerde düzenlenebileceği konusunda Avrupa Birliği Bakanlığı 2011 Genç Çevirmenler Yarışması sonuçları yol gösterici olabilir. Bu yarışmada dereceye giren üniversiteler şöyledir: İngilizce: Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir Ekonomi Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi ve Marmara Üniversitesi; Almanca: Hacettepe Üniversitesi ve İstanbul Üniversitesi; Fransızca: Yıldız Teknik Üniversitesi, Bilkent Üniversitesi ve Marmara Üniversitesi.

2011 Genç Çevirmenler Yarışması'na katılan 93 öğrencinin dillere göre dağılımı (İngilizce: 55 (%60); Almanca: 19 (%20); Fransızca: 19 (%20)), Türkiye'deki çeviri programlarında bu dillere ayrılan kontenjanı yaklaşık olarak yansıtmaktadır (İngilizce (%50), Almanca (%31) ve Fransızca (%19)). Buna göre, her üç kente ve dile ayrılacak kontenjan aşağıdaki tabloda sunulmuştur. 2011-ÖSYS ile çeviri lisans programlarına yerleşen öğrenci sayısı ikiyle çarpılırsa, bu önerilen kontenjanların 3. ve 4. sınıf çeviri öğrencilerinin toplam sayısına göre oranı aşağı yukarı %5-%5,5 olarak bulunacaktır. Bu da programa ülkemizdeki en parlak çeviri öğrencilerinin kabul edileceği anlamına gelmektedir.

	İngilizce	Almanca	Fransızca	Kentlere göre toplam öğrenci sayısı
İstanbul	30	15	15	60
Ankara	15	15	15	45
İzmir	15	15	-	30
Dillere göre toplam öğrenci sayısı	60 (%45)	45 (%33)	30 (%22)	135

2.2.2. AB Metinleri Çevirisi Sertifika Programı Müfredatı

Yukarıda Üniversitelerarası Yaz Okulu kapsamında gerçekleştirilecek bir “AB Metinleri Çevirisi Sertifika Programı” önerisinin genel özelliklerinden bahsedildi. Bu bölümde ise önerilen sertifika programı, müfredat tasarlama süreci açısından (Kelly, 2005: 2-3) ele alınacak ve aşağıda sunulan temel sorular kısaca yanıtlanmaya çalışılacaktır.¹

- (i) AB'ye katılım sürecinde nasıl bir çevirmene gereksinim duyulmaktadır?
- (ii) Uygulanacak öğretim programının amaçları ve öğrenme çıktıları nelerdir?
- (iii) Öğrenci profili ve gereksinimleri nelerdir?
- (iv) Derslerin içeriği, yapısı ve sıralaması ne olacaktır?
- (v) Elde bulunan ve elde edilmesi gereken kaynaklar nelerdir?
- (vi) Hangi ders içeriği hangi yöntemle ve hangi sırayla öğretilecektir?
- (vii) Öğretilenler nasıl ve ne zaman değerlendirilecektir?
- (viii) Dersler nasıl uygulamaya konulacaktır?
- (ix) Kalite güvencesi nasıl sağlanacaktır?

(i) AB'ye katılım sürecinde nasıl bir çevirmene gereksinim duyulmaktadır?

AB kurumları için gereken yazılı çeviri hizmetleri Avrupa Komisyonu Çeviri Genel Müdürlüğü (DGT, The European Commission Directorate-General for Translation) tarafından sağlanmaktadır. Bu kurum, 2010 yılında 1700 çevirmen ve 750 destek elemanı istihdam etmiştir (*Interpreting and translating for Europe*, 2010). AB'ye katılan her yeni üye ülke, o ülkenin dilinde çeviri yapabilecek en az 200 mütercim daha istihdam edilmesi anlamına gelmektedir (Wagner ve başk., 2001:110).

¹ Burada amaç, müfredatın ayrıntılarına girmekten ziyade genel bir çerçeve çizmektir. Bu sertifika programı uygulamaya konulacak olursa programı yürütmeyi üstlenecek öğretim kadrosu kendi bilgi ve deneyimleri doğrultusunda en uygun müfredat konusunda bir uzlaşmaya varabilir.

DGT’de çalışmak üzere yarışma sınavıyla seçilecek mütercimlerde bulunması gereken asgari önkoşullar “nasıl bir çevirmen?” sorusuna bir yanıt olabilir. Örneğin, etkin bilgi yönetimi ve iletişim, yaratıcılık, disiplin, takım halinde ya da bağımsız olarak çokkültürlü ortamda çalışabilme gibi temel koşulların yanısıra, adayların iktisadi, mali, hukuki, teknik ya da bilimsel konularla tanışık olmaları beklenmektedir. Dil ve çeviri becerilerinin nasıl tanımlandığı ise öğrenme çıktılarını saptamak açısından aydınlatıcı olabilir. Örneğin, dil becerisi, anadile bütün yönleriyle ve her düzeyde hakimiyet ve (en az biri İngilizce, Fransızca ya da Almanca olmak üzere) iki ya da daha fazla resmi AB dilini çok iyi düzeyde bilmek olarak tanımlanmıştır. Çeviri becerileri ise kaynak dilde metinleri anlayabilmek, kaynak metni, amacına uygun bir biçimle doğru olarak erek dile aktarabilmek, kaynak ve erek dilde alan ve terminoloji araştırması yapabilmek ve bilgisayar destekli çeviri ve terminoloji araçlarıyla ofis yazılımlarını ustalıkla kullanabilmek olarak tanımlanmaktadır (*Interpreting and translating for Europe*, 2010).

Avrupa Yazılı Çeviri Yüksek Lisans Programı (EMT, European Master's in Translation) da 6 çeviri yetkinliği türü tanımlamıştır (Gambier, 2009:4-7).

Öğretim programının amaçları ve öğrenme çıktılarının saptanması için öncelikle genel çeviri yetkinliği² ve hukuk çevirisi yetkinliği tanımlanmalıdır. Genel çeviri yetkinliğinin nasıl tanımlanabileceği konusunda tartışmalar hâlâ devam etmektedir (Bkz. Kelly, 2005: 28-35). Hukuk çevirisi yapan mütercim ve tercümanlara kazandırılması gereken yetkinlikler konusunda ise çeşitli AB projeleri yürütülmüştür (örn. *Grotius I* (örn. Ostarhild, 2001), *Grotius II* (örn. Martinsen & Rasmussen, 2003; Katschinka, 2003) ve *Building Mutual Trust* (Townsley, 2011)). (Ayrıca bkz. PACTE 2011).

Hukuk konusunda tercüman ya da mütercim (LIT, legal interpreter and translator) olarak yetiştirilecek öğrenciler için önkoşul olarak kabul edilen yetkinlikler şöyledir (Hertog, 2011: 13-16):

- Genel dil yetkinliği (en az Ortak Avrupa Çerçevesi C1 ya da C2 düzeyi),
 - kişilerarası beceri ve tutumlar (örn. öğrenme merakı, analitik beceriler, dil, kültür ve çeviriye karşı ilgi) ve
 - ilgili ülkeler ve kültürleri hakkında bilgi.
- Yazılı ve sözlü hukuk çevirisine özgü yetkinlikler ise şöyle özetlenebilir:
- Özel dil yetkinliği (hukuk sisteminin dili, söylemi ve terminolojisi),
 - transfer becerileri (örn. (yazılı çeviri için) ileri düzeyde okuma-anlama-yazma becerileri, çeviri araçlarıyla kaynak kullanımı bilgisi, revizyon becerileri),
 - hukuk sistemleri bilgisi (hukuki yapı ve prosedürler, hukuk terminolojisi araştırma becerisi),
 - en iyi uygulamalar ve desteklenen mesleki davranışlar ile ilgili bilgi ve
 - kaynak ve bilgi edinme bilgisi.

(ii) Uygulanacak öğretim programının amaçları ve öğrenme çıktıları nelerdir?

Yukarıda verilen bilgiler ışığında, öğretim programının amaçları ve öğrenme çıktıları belirlenirken, aşağıda sunulan (Kelly (2005:37-38) temel alınarak hazırlanmış) noktalara dikkat edilmesi önerilir.

² Türkçe çeviribilim alan yazınında İng. *competence* karşılığı ‘edinç’ olarak yerleşmiş olmakla beraber bu çalışmada Bologna süreci terimleri temel alındığından ‘yetkinlik’ terimi yeğlenmiştir.

(a) en az iki dilde iletişim ve metin yetkinliği: AB metinlerini anlayabilmek, çözümleyebilmek ve Türkçe metin üretebilmek; AB metin türleriyle tanışıklık; koştut metin bütünceleriyle tanışıklık.

(b) kültürel ve kültürlerarası yetkinlik: AB ve Türkiye Cumhuriyeti hukuk sistemleriyle tanışıklık; AB ve Türkiye bağlamında kültür-hukuk ilişkilerini anlayabilmek.

(c) uzmanlık alanı yetkinliği: AB hukukunun temel kavramlarıyla, kurumlarıyla, terminolojisiyle ve belge kaynaklarıyla tanışıklık.

(ç) mesleki ve araç kullanma yetkinliği: belge kaynaklarıyla terminoloji veri tabanlarını kullanabilmek, değerlendirebilmek ve yönetebilmek.

(d) psiko-fizyolojik yetkinlik: AB metinleri çevirmenlerinin rolü hakkında bilinçlenmek; AB uzmanlarıyla iletişim konusunda özgüven kazanmak.

(e) kişilerarası yetkinlik: AB metinleri çevirisinin sosyal ve mesleki yönleri konusunda bilinçlenmek; hukukçular karşısında kararlarını gerekçelendirebilmek.

(f) stratejik yetkinlik: AB metinlerine özgü sorunları saptayabilmek; sorunlar için çeşitli çözümler önerip değerlendirebilmek.

(iii) Öğrenci profili ve gereksinimleri nelerdir?

Yukarıda § 2.2.1’de belirtildiği gibi sertifika programına yapılacak seçme sınavıyla sadece çok başarılı 3. ve 4. sınıf lisans öğrencileri kabul edilmesi öngörülmektedir. Bu da, öğrencilerin hem yüksek başarı gösterebilecekleri için, hem de programa devam çok avantajlı (kredi transferi, burs olanağı) ve prestijli olacağı için motivasyonlarının yüksek olacağı anlamına gelmektedir. Bu aşamada akla gelebilecek bir soru da AB’nde hukukçu-dilbilimci (lawyer linguist) gibi bir kavram varken AB metinleri çevirisi için dil bilen hukukçuların yetiştirilmesinin daha uygun olup olmadığıdır. Bu sertifika programına 3. ve 4. sınıf çeviri lisans öğrencilerinin alınmasının nedeni, sadece AB metinleri çevirisi konusunda bilgi, beceri ve yetkinlikler kazandırılacak olmasıdır. Programa hukuk öğrencileri kabul edilecek olsaydı, programa genel çeviri yetkinliği kazandıracak derslerin de eklenmesi gerekirdi. Önlisans çeviri öğrencilerinin kabul edilmemesinin nedeni ise sertifika programının bir modül olarak kredi saydırmaya dayalı olmasıdır. DGS (Dikey Geçiş Sınavı) ile lisans tamamlamaya başlayan ve önkoşulları sağlayan önlisans mezunu öğrenciler seçme sınavına girme olanağına kavuşacaklardır.

(iv) Derslerin içeriği, yapısı ve sıralaması ne olacaktır?

Programı yürüten öğretim kadrosu, uygun içerik, yapı ve sıralama konusunda ortaklaşa karar alarak uygulayabilir.³ Bu çalışmanın kısıtlı kapsamında aşağıdaki noktalara dikkat çekmekle yetinilecektir. AB Metinleri Çevirisi Modülü, 1. Aşama’da 9 kredi ve 2. Aşama’da 9 kredi olmak üzere toplam 18 krediden oluşabilir.⁴ Burada önerilen derslerin yukarıda (a-f) maddelerinde sıralanan öğrenme çıktılarını (ÖÇ) gerçekleştirebileceği düşünülmektedir. Örneğin, “AB Hukuku ve Kurumları Bilgisi” dersi (b) ve (c) çıktılarını desteklemektedir.

³ Hukuk çevirisi konusunda bazı başvuru kaynakları şöyledir: Mellinkoff, 1982; Tiersma, 1993; Alcaraz & Hughes, 2002; Mikkelsen, 2002; Cao, 2007; González-Jover, 2011; Orozco & Sánchez-Gijón, 2011; Galán-Mañas, 2012. Yararlanılabilecek Türkçe kaynaklardan bazıları ise şunlardır: Karayazıcı, 1991; Altay, 2002; Karşlı, 2006; Boztaş, 2012. AB metinleri çevirisi konusunda şu çalışmalara başvurulabilir: Felici, 2010; Károly, 2012.

⁴ 3 kredi/5 AKTS’lik bir ders için ortalama iş yükü 100 saattir. Bu da iki yaz döneminde toplam 600 saatlik bir iş yükü demektir.

Olası ders/içerik	Aşama	Kredi	AKTS	Olası öğretim elemanı
AB hukuku ve kurumları bilgisi (ÖÇ: b, c)	1	3	5	Hukukçu
Karşılaştırmalı hukuk dili, söylemi, metin türleri, terminoloji vb. bilgisi (ÖÇ: a, d, e)	1	2	4	Hukukçu? Dilci?
AB Metinleri Çevirisi I (genel mevzuat ağırlıklı?) (ÖÇ: a, c, f)	1	4	6	Çevirmen
Revizyon, son okuma, kalite denetimi vb. (ÖÇ: c, f)	2	3	5	ABB-ÇEB mütercimi
Terim yönetimi, çeviri belleği, veri tabanları vb. (ÖÇ: c, ç)	2	2	4	Bilgisayar Mühendisi? Bilgisayar dilbilimci?
AB Metinleri Çevirisi II (teknik alan mevzuatı ağırlıklı?) (ÖÇ: a, c, f)	2	4	6	Çevirmen
Toplam		18	30	

(v) Elde bulunan ve elde edilmesi gereken kaynaklar nelerdir?

İnsan kaynakları konusunda bütün üniversitelerdeki kaynaklardan (çeviri/çeviribilim, hukuk, dilbilim, bilgisayar dilbilim uzmanları) yararlanılması ve AB metinleri çevirisi konusunda bilgi ve deneyim sahibi öğretim elemanlarının hareketliliğinin sağlanması önerilir. Özellikle revizyon konusunda, (doktoralı olmasalar da alan uzmanı olarak) Avrupa Birliği Bakanlığı Çeviri Eşgüdüm Başkanlığı'nda görevli mütercimlerden ve deneyimlerinden yararlanılabilir. Ayrıca, terim konusunda oluşturulmuş/oluşturulacak çalışma gruplarıyla eşgüdüm içinde hareket edilmelidir. Ders malzemesi, laboratuvar ve teknolojik altyapı olanaklarının da verimli kullanılması sağlanmalıdır.

(vi) Hangi ders içeriği hangi yöntemle ve hangi sırayla öğretilecektir?

Programı yürüten öğretim kadrosu, uygun içerik, yöntem ve sıralama konusunda uzlaşmaya vararak uygulamaya gidebilir.

(vii) Öğretilenler nasıl ve ne zaman değerlendirilecektir?

Sertifika programında alınan kredilerin transfer edilebilmesi için programın gerçekleştirildiği “ev sahibi” üniversitelerde geçerli yaz okulu sınav ve değerlendirme koşulları, sertifika programı için de geçerli sayılmalıdır.

(viii) Dersler nasıl uygulamaya konulacaktır?

Yukarıda § 2.2.1’de belirtildiği gibi sertifika programı, bir Üniversitelerarası Yaz Okulu kapsamında değerlendirilecektir. Toplam 6 ders ve 18 krediden oluşan programın iki ardışık yaz okulu biçiminde gerçekleştirilmesi önerilir.

(ix) Kalite güvencesi nasıl sağlanacaktır?

DGT’de kalite konusunda büyük titizlik gösterildiği bilinmektedir (*Quantifying Quality Costs and the Cost of Poor Quality in Translation*, 2012). Kalite güvencesi konusunda sonuç odaklı bir yaklaşım benimsenebilir. Sertifika programındaki bütün dersleri başarıyla tamamlamış öğrencilere bağımsız bir kurul tarafından programa kabul öncesinde gerçekleştirilecek eleme/seçme sınavına benzer bir çeviri sınavı uygulanabilir. Böyle bir sınavda öğrencilerin AB metinleri çevirisi konusunda ne derece yetkinlik kazandıkları ölçülebilir. Bu sınavın sonuçları öğrenme çıktılarının gerçekleştirilip gerçekleştirilemediğini açıkça ortaya koyacaktır. Program uygulamaya konulup başarı sağlanacak

olursa programı tamamlayan öğrencilere Avrupa Birliği Bakanlığı'nda staj olanağı da sağlanabilir. Böylece AB'ye katılım sürecinde gereksinim duyulan genç mütercimlerin yetişmesine destek verilmiş olur.

3. Sonuç

Bu çalışmada, AB müktesebatının Türkçe'ye çevrilmesi ve uzman çevirmen yetiştirilmesi konusunda küçük ölçekli, kısa vadeli ve uygulanabilir bir çözüm olarak, çeviri lisans öğrencilerine yönelik bir "AB Metinleri Çevirisi" yaz okulu sertifika programı önerisi sunulmuştur. Ülkemizin geleceği olan gençlere yapılacak bir yatırım olarak değerlendirilebilecek bu önerinin gerçekleştirilebilmesi ise hem Avrupa Birliği Bakanlığı'nın hem de çeviri eğitimi veren üniversitelerin desteğine bağlıdır. Sözü geçen tarafların şimdiye kadar sergiledikleri sorumluluk bilinci, kararlılık ve çeviri eğitimine verdikleri kesintisiz destek, bu önerinin gerçekleşme umudunu yeşertmektedir.

Kaynakça

- Alcaraz, Enrique & Brian Hughes. 2002. *Legal Translation Explained*. Manchester: St. Jerome.
- Altay, Ayfer. 2002. *Hukuk Dili ve Hukuk Çevirisi*. Ankara: Evin Yayıncılık.
- Boztaş, İsmail. 2012. *Hukuk Çevirisi*. Ankara: Sözkese Matbaası.
- Cao, Deborah. 2007. *Translating Law*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Felici, Annarita. 2010. Translating EU law: legal issues and multiple dynamics. *Perspectives: Studies in Translatology* 18(2): 95-108.
- Galán-Mañas, Anabel. 2012. Contrastive rhetoric in teaching how to translate legal texts. *Perspectives: Studies in Translatology*, DOI:10.1080/0907676X.2011.641982.
- González-Jover, Adelina Gómez. 2011. Course design and lesson planning in legal translation training. *Perspectives: Studies in Translatology* 19(3): 253-273.
- Karayazıcı, Berrin. 1991. AT Antlaşma ve Anlaşma Metinleri Çevirisinde Karşılaşılan Güçlükler ve Yöntemler. *Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi* 1: 25-35.
- Károly, Adrienn. 2012. Translation competence and translation performance: Lexical, syntactic and textual patterns in student translations of a specialized EU genre. *English for Specific Purposes* 31: 36-46.
- Karslı, İfakat. 2006. *English for law: A study guide for teaching English to law students*. İstanbul: Maltepe Üniversitesi Yayınları.
- Kelly, Dorothy. 2005. *A Handbook for Translator Trainers*. Manchester: St. Jerome.
- Mellinkoff, David. 1982. *Legal Writing: Sense and Nonsense*. St. Paul (Minn.): West.
- Mikkelsen, Holly. 2002. *Introduction to Court Interpreting*. Manchester: St. Jerome.
- Orozco, Mariana & Pilar Sánchez-Gijón. 2011. New resources for legal translators. *Perspectives: Studies in Translatology* 19 (1): 25-44.
- PACTE. 2011. Results of the Validation of the PACTE Translation Competence Model: Translation Project and Dynamic Translation Index. S. O'Brien (haz.) *IATIS Yearbook 2010*. Londra: Continuum.
- Tiersma, Peter M. 1993. Linguistic Issues in the Law. *Language* 69 (1):113-137.
- Wagner, Emma, Svend Bech & Jesus M. Martinez. 2001. *Translating for the European Institutions*. Manchester: St. Jerome.

İnternet kaynakları:

2011. 2011-ÖSYS Yükseköğretim Programlarının en küçük ve en büyük puanları listesi (Tablo 4). www.osym.gov.tr. [28/08/2011].
2010. *Interpreting and translating for Europe*. http://ec.europa.eu/dgs/translation/index_en.htm [30/5/2012]
2011. *European Master's in Translation Network: Annual Report*. http://ec.europa.eu/dgs/translation/programmes/emt/index_en.htm [31/5/2012]
2012. *Quantifying Quality Costs and the Cost of Poor Quality in Translation: Quality Efforts and the Consequences of Poor Quality in the European Commission's Directorate-General for Translation*. http://ec.europa.eu/dgs/translation/index_en.htm [30/5/2012]
- Gambier, Yves. 2009. *Competences for professional translators, experts in multilingual and multimedia communication*. http://ec.europa.eu/dgs/translation/programmes/emt/index_en.htm [31/5/2012]

Hertog, Erik. 2011. Core Competencies in Legal Interpreting and Translation. B. Townsley (haz.) *Building Mutual Trust: A Framework Project for Implementing European Union (EU) Common Standards in Legal Interpreting and Translation*. 11-16. (<http://www.lr.mdx.ac.uk/mutual-trust/>) [30/5/2012]

Katschinka, Liese. 2003. On language, legal skills and structures that should be utilized in LIT. Erik Hertog (haz.) *Aequalitas Equal Access to Justice across Language and Culture in the EU. Grotius project 2001/GRP/015*. <http://www.agisproject.com/Documents/Aequalitas.pdf> [30/5/2012].

Martinsen Bodil & Kirsten Wølch Rasmussen. 2003. What skills and structures should be required in legal interpreting and translation to meet the needs? Erik Hertog (haz.) *Aequalitas Equal Access to Justice across Language and Culture in the EU. Grotius project 2001/GRP/015*. <http://www.agisproject.com/Documents/Aequalitas.pdf> [30/5/2012].

Ostarhild, Edda. 2001. Linguistic standards for legal interpreters and translators at Diploma or First Degree level and at MA level. Erik Hertog (haz.) *Aequitas Access to Justice across Language and Culture in the EU. Grotius project 98/GR/131*. <http://www.agisproject.com/Documents/Aequitas.pdf> [30/5/2012].

Townsley, Brooke. 2011. *Building Mutual Trust: A Framework Project for Implementing European Union (EU) Common Standards in Legal Interpreting and Translation*. (<http://www.lr.mdx.ac.uk/mutual-trust/>) [30/5/2012].

ÇEVİRİ SEKTÖRÜ: SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Kamil KARTAL*

Başta Avrupa Birliği Bakanı ve Başmüzakereci Sayın Egemen Bağış’a, Müsteşarımız Sayın Dr. Fatih Hasdemir’e, Çeviri Eşgüdüm Başkanı Sayın Özlen Kavalalı’ya, mesleğimiz ve ülkemiz açısından tarihi öneme sahip böyle bir toplantıyı düzenledikleri ve üniversitelerimizin ilgili bölümleri ile meslek örgütlerimizin ve çevirmenlerin bu toplantıya katılımlarını sağladıkları için gönülden teşekkür ederek söze başlamak isterim.

Çok kısaca kendimi tanıtmama müsaade ederseniz, Tüm Çeviri İşletmeleri Derneği – TÇİD Kurucu Yönetim Kurulu Başkanı ve Avrupa Birliği Çeviri İşletmeleri Dernekleri Konfederasyonu – EUATC Kurucu Genel Kurul üyesi sıfatıyla aranızda bulunuyorum.

Sözlerimin hemen başında özellikle vurgulamak isterim ki, dil adını verdiğimiz kavramın, yalnızca *insanlar ve toplumlar arasında iletişim sağlamak amacıyla geliştirilmiş bir araçtan ibaret olduğu* şeklindeki yanlış yargıdan derhal kurtulmak gerekmektedir. Hele ki konu, Türkçe gibi kadim ve nice uygarlıklara beşiklik etmiş bir dil olduğunda, çeviri sorunlarını tartışırken, paydaşlar olarak hepimizin Türkçemizin korunmasına ve geliştirilmesine yeterli özen ve önemi göstermemiz gerektiğine inanıyoruz.

Küreselleşen dünya ve gelişen teknolojinin ürünü olarak bize ulaşan yeni kavramların, dilimizde henüz karşılıkları bulunmadığı mazeretiyle, oldukları gibi, hatta zaman zaman alfabemizde bulunmayan harfleri de taşıyarak araştırılmadan, incelenmeden, kökenlerine bakılmadan Türkçemize aktarılmasının, çeviri yapmak işlemine karşılık gelmediğini kabul etmeliyiz. Bu yönüyle, çeviri eğitimi veren, çeviri hizmeti sağlayan ve sunan, çeviri teknolojisi geliştiren ve bu hizmetleri satın alan tüm paydaşların, Türkçenin korunmasına ve geliştirilmesine en yüksek duyarlılıkla ve sorumluluk sahibi olarak eğilmeleri gerektiğine inanıyoruz.

Bu özel konunun, mesleğimizin icrası bakımından önemli bir sorun olduğunu da yüksek sesle dile getirmeli, çözümü için ortak uygulamalar geliştirilmesine ihtiyaç duymakta olduğumuzu görmeli ve gelecek kuşaklara nasıl bir Türkçe bırakacağımızı bilerek kuram geliştirmeli ve uygulama yapmalıyız. Ayrıca, unutulmamalıdır ki, Türkçe bir dünya dilidir ve Türkçenin gelişen ve küreselleşen dünyamızda sahip olduğu kilit önem yakın gelecekte çok daha özel bir konuma oturacaktır.

Diğer yandan, çevirmelik mesleğinin, Babil kulesi efsanesine dayanan mitolojik tarihçesini hatırdı tutarak, sektör paydaşları olarak kurduğumuz meslek örgütlerini her türlü ideolojik yapılanmaya karşı hassas ve dikkatli şekilde koruma altına almalıyız. Mesleğimizin, yalnızca mesleğimizin, en ileri standartlarda yapılması amacına yönelik şeffaf, izlenebilir ve ölçülebilir hedefler geliştirmeliyiz.

Bu iki temel konuya değindikten sonra, süremizin kısıtlı olduğunu da dikkate alarak, sektörün karşı karşıya olduğu sorunlara ve bunların çözümüne yönelik görüşlerimize geçmek isterim. Yalnız hemen yeri gelmişken vurgulamak isterim ki, konuşmamın devamında kullanacak olduğum **”çeviri”** kelimesi, yalnızca yazılı çeviri kesimini ifade eder. TÇİD olarak, sözlü çeviri dalında ve bunun alt alanlarında görüş bildirmek için kendimizi yetkin ve yeterli görmemekteyiz. İlgili meslek örgütleri, elbette, alana özgü yol gösterici nitelikte değerli görüşlerini bizlerle paylaşacaklardır.

Gerek sorunları gerekse çözümleri ortaya koyabilmek için ilk adım olarak sektörümüzün paydaşlarını kısaca adlandırmak ve tanımlamak gerektiği kanısındayız. Böylece ortak bir dil ve ortak bir aklın ürünü olarak etkili ve kalıcı çözüm önerilerini uygulamak da mümkün olabilecektir.

* Tüm Çeviri İşletmeleri Derneği Yönetim Kurulu Başkanı

Kimdir çeviri sektörünün paydaşları; birazdan ele alacağımız sorunlara en geniş perspektifte çözümü kimler ortaya koyacaktır?

Buna öncelikle kuram ve uygulama olarak, iki ana başlıkta bakmak ve ardından ilgili alt başlıkları bu hizmeti üreten, alan ve satan olarak ayırtırmak doğru bir yaklaşım olacaktır. Kuram kısmı çeviri hizmetini üreten en temel yapı taşı konumundaki çevirmenin, işlenip ortaya çıktığı ocaktır. Dolayısıyla, eğitim öğretim kurumlarımız, çeviri sektörünün sorunlarını ve bunların ülke ekonomisine yansıyan olumsuz etkilerini en aza indirmede en büyük sorumluluğu göğüsleyen birimlerin başında gelmektedir.

Kuram tarafındaki ikinci paydaş, kanaatimizce karar vericiler, TDK, MEB, TSE, TÜİK, TOBB, Maliye Bakanlığı gibi ilgili kamu kurumlarıdır. Çeviri hizmetlerinin sektörel bir kimlik kazanması ve yasalarda açıkça tanımlanmış bir zemine oturması, karar vericiler başta olmak üzere, tüm paydaşların etkin katılımıyla çözüme kavuşturulmayı bekleyen en büyük sorunlarımızdan birincisidir.

Kuramın üçüncü paydaşı şüphesiz meslek örgütleridir. Zira meslek örgütleri aynı zamanda, kuramı güçlendirme ve uygulamada ortaya çıkan sorunların çözümüne yönelik yeni öneriler getirme amacı ve sürekli gelişim sağlama hedefi ile kurulmuş yapılardır.

Uygulama kısmında ise çevirmen, çeviri işletmesi, meslek örgütleri ile teknoloji geliştiricileri ve üreticileri, yani bu hizmeti üreten ve sunan paydaşların yanı sıra, satın alan taraf olarak müşterinin de sorunlarla karşı karşıya olan ve çözüm önerileri bakımından dikkate alınması gereken paydaşlardan biri olduğu unutulmamalıdır.

Birbirlerinden bağımsız yapılar olarak kurulmuş derneklerimizin ve meslek örgütlerinin mevcut yapılarını koruyarak birbirleri ile çok daha yakın iletişim ve işbirliği içinde olmaları, ulusal ve küresel düzeyde temsil yönünden ortak stratejiler geliştirmeleri veya Türkçemizi küresel düzeyde temsil kabiliyeti bulunan yepyeni bir çatı meslek örgütü altında bir araya gelmeleri gerektiğini düşünmekteyiz.

TÇİD olarak, birbiri hakkında önemli haber ve gelişmeleri birinci elden takip edebilen ve katkılar sağlayabilen, meslek örgütlerinin birbirleriyle yakın iletişim ve işbirliği içinde olacağı, mesleğimizin ve ülkemizin kalkınması için ortak fikirler ve hedefler geliştirebileceği yarınları düşlemekteyiz. Zira günümüzde karşı karşıya olduğumuz sorunların temelinde, kucaklayan ve kapsayan bir iletişim, etkileşim ve paylaşımın henüz inşa edilememiş olması yatmaktadır. Kişisel algı ve düşüncelerimizden artık sıyrılıp yakın geleceğimizin gerçeklerine ve gerekliliklerine şimdi daha yakından bakmalıyız.

Üniversitelerimizin ilgili bölümlerine çevirmen eğitimi konusunda yeterli kaynak ve bütçe ayrılmıyor olması önümüzdeki başlıca engellerden biridir. Zira Avrupa Birliği bünyesinde kurulan ERASMUS ve EMT gibi program ve projelere üniversitelerimizin katılımları ancak yeterli finansman sağlanması ile mümkün olabilecektir. Avrupa Birliği, çok dilliliğe ve çok kültürlülüğe vermekte olduğu önemle, birinci elden ve öncelikli muhatabımız olarak karşımıza çıkmaktadır ve bu muhatap her yönden modernizasyona giden, yepyeni teknolojiler geliştiren, her alanda ortak çalışmalar ve işbirlikleri üzerine yaratıcı eğitim ve uygulama modelleri geliştiren bir yapıdır; üniversitelerimizin etkin katılımını beklemektedir. Eğitim öğretim görevlilerimiz, araştırma görevlilerimiz, öğrencilerimiz, öğrenci birlikleri temsilcilerimiz öğrenci ve stajyer olarak milyonlarca insanın yararlanmakta olduğu bu dolaşım ve paylaşım haklarından en etkin şekilde yararlanmalıdırlar. TÇİD, EUATC'nin kurucu üyesi sıfatıyla, ERASMUS ve EMT gibi program ve projelerden yararlanılabilmesi konusunda gerçekten önemli bir alt yapı ve fırsatlar sunmaktadır, zira EUATC ile AB Komisyonu arasında bu konuda bir mutabakat anlaşması da imzalanmıştır.

Bu sayede, yeterli bilgi ve deneyime sahip olmayan kişilerin çevirmen ve/veya çeviri işletmesi olma iddiası ile ortaya çıkmaları, ucuz hizmet vaadi ile haksız rekabet yoluna gitmeleri ve çevirmenlik mesleğini yalnızca bir ticaret aracı olarak algılamaları, bu gibi çarpık ve yanlış uygulamaların mesleğimizin itibarını gölgelemesi önemli ölçüde engellenebilecektir.

Noterlerin çeviri sektörü ile olan ilişkisi etraflıca yeniden ele alınmalı ve Avrupa'daki örnek uygulamalardan hareketle bu konuda gerekli adımlar vakit kaybetmeden atılmalıdır.

Çeviri sektörü ile ilgili yasal zemin oluşturulması sürecinde Maliye Bakanlığı ve Gelir İdaresi Başkanlığı ile görüşmeler yapılmalı kayıt dışı ekonominin önüne geçilmeli ve vergilendirme sorunları ele alınmalıdır.

TÇİD olarak büyük emeklerle ve TSE'nin katkılarıyla sektörümüze kazandırdığımız TS EN 15038'in ardından, şimdi, MYK bünyesinde çeviri meslek standardının hazırlanıyor olması, doğru bir yolda ve emin adımlarla ilerlediğimizin kanıtıdır; yakın geleceğimize yönelik umutlarımızı pekiştirmektedir.

Daha büyük ve güçlü bir Türkiye hedefinin en büyük güvencelerinden biri, gelişmiş ve kurumsallaşmış bir çeviri hizmetleri sektörü olacaktır.

ÇEVİRİ SEKTÖRÜNDE MESLEKLEŞME VE ÖRGÜTLENME

Osman KAYA*

Çevirmenlik Mesleği

Dünyanın en eski mesleklerinden biri olarak kabul edilen çevirmenlik mesleği, son yıllarda iyice belirgin hale gelen küreselleşmenin gelişimi paralelinde, ilişkilerin ve iletişiminin artması sonucunda ön plana çıkmıştır.

Üç kıtaya yayılan bir coğrafyada yüzyıllarca egemenliğini sürdüren Osmanlı İmparatorluğu'nda, çok dillilik ve çok kültürlülük yaşamın bir parçasıydı. Gerek devlet işlerinin yürütülmesinde, gerekse sosyal yaşamda çevirmenlik mesleğinin önemi ortaya çıkmış, İmparatorluk, değişik diller konuşan tebaasıyla Venedikliler ve Fransızlar tarafından 16, 17 ve 18. yüzyıllarda açılan **dil oğlanları ve tercümanlar** okulları sayesinde daha iyi anlaşma zemini için çaba sarf etmiştir.

Cumhuriyet tarihimizde de, 1983 yılında sağlanan dışa açılma politikaları sayesinde çevirmenlik mesleği önem kazanmaya başlamış, 2000'li yıllarda AB uyum çalışmaları paralelinde dil çeşitliliği, eğitim alan uzmanlığı ve yaygınlık olarak gelişme fırsatı bulmuştur.

Çevirmenlik Mesleği ve Eğitimsel Gelişmeler

Çevirmenlik ve çeviri alanındaki diğer faaliyetlerden nitelikli ve beklenen sonucun, güvenli biçimde elde edilebilir olması, özel bir bilgi birikimi gerektirir. Deneyimle, yaygın eğitimle veya örgün eğitimle elde edilecek bir “çeviri becerisi” aranmalıdır. Çeviri çok iyi dil bilmekle eşdeğer değildir. Farklı diller ve kültürlerle sahip toplumlar arasında belirli koşullarda iletişimin sağlanması, özel bilgi birikimi ve vizyona bağlı olarak gelişir.

Günümüzde çeviri alanında örgün eğitim, gelişmiş ve uluslararası düzeyde yapılanmıştır. Mesleki standartların geliştirilmesinde üniversitelerde sürdürülen eğitimlerin önemli bir etkisi vardır.

Ülkemizde 30 yıldır çeviri alanında lisans ve lisansüstü eğitim veren kurumlar bulunmaktadır. Bu alanda ciddi bir birikimle birlikte, eğitimin daha iyi planlanması ihtiyacı da görülmektedir.

Meslek standartlarının geliştirilerek akademi ile uygulama arasındaki ilişkinin gelişmesi, mesleğin profil kazanması ve eğitimin katkısının görünür olması açısından belirleyici bir unsurdur.

Eğitimin rolünün artmasıyla, eğitim almamış deneyimli ve birikimli çevirmenlerin durumu değersizleşmez. Onlar kendilerini eğitim desteği almadan kanıtlamışlardır. Ama eğitimin deneyimli çevirmenlere ve diğer aktörlere katacağı şeyler her zaman vardır. Yaşam boyu öğrenim olanaklarının geliştirilmesi hem akademinin hem mesleki örgütlerin görevidir.

Eğitim, bilgi ve birikimin belgelenmesi, bu döngünün doğal parçasıdır. Mezuniyet diplomalarının dışında mesleki faaliyetlerin gerektirdiği bilgi ve becerilerin sağlıklı biçimde ölçülmesi bir ihtiyaçtır. Bunun için mesleki yeterliliklerin, uygulamanın gereklerine uygun biçimde iyice tanımlanması gerekmektedir.

* Çeviri İşletmeleri Derneği Kurucu Başkanı / Çeviri Derneği Başkan Yard.

Meslek Tanımı

Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlüğünde, meslek; “*Belli bir eğitim ile kazanılan sistemli bilgi ve becerilere dayalı, insanlara yararlı mal üretmek, hizmet vermek ve karşılığında para kazanmak için yapılan, kuralları belirlenmiş iş*” olarak tanımlanmaktadır.

Tanıma göre bir uğraşın, bir faaliyetin, meslek olarak kabul görmesi için; diploma, lisans, ruhsat, sertifika, yeterlilik belgesi gibi bir belge ile kabul edilmesi, uygulama standartları ve etik kurallarının belirlenmiş olması gerektiğini ifade edebiliriz.

Meslek tanımını esas alarak yaptığımız bu tespitler, bir işi meslek yapan aşağıdaki üç temel unsurun gerekliliğini ortaya koymaktadır:

- Eğitim ve belgelendirme
- Mesleği uygulama standartları ve etik kuralları
- Meslek örgütünün bulunması

Çevirmenliğin meslek olarak kabul edilmesi ve gelişmesi için, Mesleki Yeterlilik Belgesi, meslek standardı, eğitim, öğretim, sınav ve belgelendirme, akreditasyon, kalite standardı, uygulama ve etik kurallar ile mesleki örgütlenme gereklidir.

Meslek Standardı

Meslek standardı, iş ve eğitim dünyasının üzerinde uzlaştığı bir mesleğin başarıyla icra edilebilmesi için gerekli bilgi, beceri, tavır ve tutumların neler olduğunu gösteren asgari normdur.

Söz konusu standart iş analizine dayanmalı, hazırlama sürecinde ilgili sosyal tarafların etkin katılımı esas olmalı, mesleki yeterlilik seviyelerini yansıtmalı, açık ve anlaşılır şekilde olmalıdır. Mesleki alanla ilgili, sağlık, güvenlik, çevre koruma gerekliliklerini içermeli, ancak ayrımcılık unsurları içermemelidir.

Meslek Standardı Hazırlama Çalışmaları Başlatıldı

Yıllardır sektördeki sorunlara temel teşkil eden, tanımsızlık, belgesizlik, meslek ve kalite standartlarının eksikliği, meslekleşmeye engel olmuş ve denetimsizliği de beraberinde getirmiştir.

Son on yılda çevirmenlerin ve işletmelerin AB ve ABD piyasalarıyla müşterek çalışmalara girmesiyle sektör, kalite standartları, kalite algısı, alan uzmanlığı, çeviri yöntem ve yazılımlarıyla tanışma fırsatı bulmuştur.

Yakın zamanda Mesleki Yeterlilik Kurumu (MYK) tarafından meslek standardı hazırlama çalışmaları başlatıldı. Bu çerçevede, Meslek Standardı hazırlama planı oluşturuldu, alanların, seviyelerin, standart hazırlama takvimi belirlendi. Meslek standardı hazırlama ekibi, MYK ile iletişimi ve koordinasyonu sağlayacak temsilciler belirlenerek oluşturuldu ve MYK tarafından Meslek Standardı geliştirme çalışmaları koordineli bir şekilde başlatıldı.

Meslek Standartları, sınav ve belgelendirme düzenlemesinin uygulamaya aktarılma süreci aşağıda belirtildiği şekilde gerçekleşecektir.

Belgelendirme için, aday yetkilendirilmiş kuruluşu seçecek, kuruluş başvurusu değerlendirerek, uygun olanları kabul edecek ve bu başvuruları MYK’ya iletacaktır.

Yeterlilikte tanımlanan nitel ve nicel kıstaslara uygun şekilde hazırlanan sorularla yeterlilik için geliştirilmiş belgelendirme programı esaslarına göre sınav yapılacaktır, sınav heyeti tarafından değerlendirilecektir. Sınav sonucu ve diğer kayıtlara göre belge hakkı kazananlar belirlenecek ve MYK onayıyla belgeler düzenlenecektir.

Çevirmenlik mesleği; diploma, belge, yeterlilik sertifikası, çeviri işini ulusal ve uluslararası uygulama standartları, mesleki etik kuralların yanı sıra, ulusal ve uluslararası mesleki örgütlerin varlığı, reel sektörle etkileşim gücü ve bunun hissettirilmesiyle meslek olarak kabul görecektir.

Meslek Örgütü ve İşlevselliği

Mesleğin tanınması, tanıtılması meslekleşme açısından öncelik taşır. Ekonomik olarak mensuplarına değer kazandırması, yaşamsal ve işlevsel değerinin anlaşılması, takdir edilmesi, meslek mensuplarının birbirini tanınması da önemlidir.

Meslek mensuplarının hak ettiği saygıyı görmesi için yapılan çalışmalarda, mensupların geleceğe taşınması, gelişmelerini sağlamak için eğitim ve kişisel gelişim çabaları işlevsellik açısından sıralanabilir.

Meslek örgütü; sektörün vizyon, misyon ve stratejilerini çizen ve sürekli geliştiren, mesleğin gelişmesini milli takım ruhu ve sorumluluğu ile planlayan bir yapıda olmalıdır. Meslek örgütü üyeleri meslek için ideali hedeflemeli, uluslararası standartlarda denkliğini sağlamalıdır. Bu beklentilerin karşılanması, meslek örgütünün anlaşılır ve mensuplarınca kabul edilir olan tartışmasız işlevselliğini ortaya koyarken mesleği de mükemmelliğe ulaştırır.

Meslek örgütü; mesleğinin erbabı, mesleğini ifa etmek için gerekli bilgi, birikim ve donanımına sahip olan diğer bir ifadeyle işinin uzmanı, ustası sayılan, deneyimli ve dinamizmi olan, üstad ve etik ilkelere bağlı ve örnek mesleki yaşamı olan meslek adamları tarafından yönetilmelidir.

Meslek Örgütü Olmanın Kurumsal Yönetim İlkeleri

- Örnek sosyal değerler ve katma değer yaratan bir kurum hedeflenmelidir.
- Kurumsallaşma tamamlanmış olmalıdır.
- Bilgi, birikim, deneyim, beceri sahibi meslek adamları tarafından yönetilmelidir.
- Gelişmeye ve değişime açık canlı bir organizma gibi olmalıdır.
- Kendinden önce hizmet etmeyi ilke edinmiş liderlere sahip olmalıdır.
- Şeffaf, denetlenebilir bir kurumsal yapısı olmalıdır.
- Kaynakların kullanımında ortak mesleki çıkarlar gözetilmelidir ve
- Örgütlenmenin sinerjisi meslek için kullanılmalıdır.

Meslek örgütü olmanın ilk adımı; “biz bilincini” oluşturmaktır. Birlikte paylaşım ve katılım arzusunu harekete geçirmenin **vazgeçilmez unsurları;** “vizyon gücü”, “eylem gücü” ve meslek ile ilgili “farkındalığı” oluşturmaktır.

Meslek adamları, meslek örgütlerinin güç kaynağı olan değerleridir, entelektüel sermayedir ve örgütsel kültürün dinamikleridir.

Türkiye’de Mevcut olan Dernek ve Birlikler

Sektörde yer alan çeşitli alanlardaki çevirmenler, çeviri işletmeleri, öğretim üyeleri, vb.nin üye olduğu çeşitli derneklerden Çeviri Derneği, Çeviri İşletmeleri Derneği, Çevbir (Çevirmenler Meslek Birliği), Konferans Çevirmenleri Derneği gibi kuruluşlar sektörü temsil eden ve mesleki sorunları ortak akılla çözümleme gücü ve tecrübesi olan meslek örgütleri olarak kabul edilebilirler.

Uluslararası Çeviri Örgütleri

FIT	International Federation Of Translators
GALA	<u>Globalization and Localization Association</u>
ATA	American Translators Association
ATC	Association of Translation Companies
LISA	Localization Industry Standards Association
ELIA	European Language Industry Association
EUATC	European Union of Associations of Translation Companies

Meslek Yasasının Hazırlanması

Çağdaş dünyada çevirinin sürekli, evrensel ve gerekli bir etkinlik olarak kendini kabul ettirdiğini; halklar arasında düşünsel ve maddesel alışverişleri sağlayarak ulusların yaşamını zenginleştirdiğini ve insanlar arasında daha iyi bir anlaşılmaya katkıda bulunduğunu; gerçekleştirildiği koşullar ne olursa olsun, çevirinin bugün özel ve bağımsız bir meslek olarak kabul edilmesi gerektiğini; gözlemleyen Uluslararası Çevirmenler Federasyonu, özellikle:

- çevirinin toplumsal işlevini ortaya çıkarmak,
- çevirmenin haklarını ve görevlerini belirtmek,
- çevirmen için bir etik kurallar bütününe temellerini belirlemek,
- çevirmenin etkinlik gösterdiği alanın ekonomik koşullarını ve sosyal ortamını iyileştirmek,
- çevirmenler ve meslek kuruluşları için kimi davranış ilkelerini önermek ve böylece çevirmenliğin özel ve bağımsız bir meslek olarak kabul edilmesine katkıda bulunmak üzere, çevirmenlik mesleğine ait genel prensipleri, çevirmen için mesleğinin gereklerini yerine getirirken öncülük etmeyi amaçlayan, zengin bir bildirge metni şeklinde hazırlamışlardır.

Bu Bildirgeyi kabul eden ve imzalayan Türkiye, şu ana kadar bu konuda devlet olarak herhangi bir rol üstlenmemiş ve çalışma yapmamıştır. Sektörde yer alan bütün diğer aktörler de konuya gereken önemi atfederek yeteri kadar birlik, beraberlik kuramadıkları için meslekleşme de gerekli düzenlemeleri gerçekleştirememişlerdir.

Gün bu gündür; geç de olsa yetkili bir kurumun meslekleşme ve örgütlenmenin gelişmesi açısından gereken çalışmayı başlattığı bugündür. Bizler çeviri sektörünün temsilcileri olarak bu çalışmalara katılalım, sahip çıkalım, destek olalım, talep edelim, işbirliği içinde olalım ve sonuçlarının takipçisi olalım.

YAŞAMIMIZI İKİ ÖNEMLİ KARAR ETKİLER;

BİRİ MESLEK SEÇİMİ, DİĞERİ DE EŞ SEÇME KARARI.

EŞİNİ VE MESLEĞİNİ SEVEN İNSANLAR, HER YÖNÜYLE ZENGİN VE MUTLU OLURLAR...

ÇEVİRİ VE ÇEVİRMENLİK MESLEĞİNİN HUKUK MUHAKEMELERİ KANUNU VE CEZA MUHAKEMESİ KANUNUNDAKİ YERİ

Yrd. Doç. Dr. Mehmet KURT*

ÖZET

Özellikle 1980’li yıllardan sonra ülkemizde mütercim-tercümana olan ihtiyaçlar bariz bir şekilde kendini göstermiş ve 2000’li yılların son çeyreğinde Avrupa Birliği (AB) üyesi olma yolunda çalışmaların yoğunlaştığı ve AB müktesebatında 120.000 sayfa çevrilecek belgenin varlığından söz edildiği bir dönemde, mütercim-tercümanlık bölümlerine daha çok ihtiyaç duyulmaya başlanmış, ancak çeviri ve çevirmenlik hak ve hukuku konusunda yasal ve bilimsel olarak bazı ülkelerde olduğu gibi mevzuatımızda bu konuya neredeyse hiç değinilmemiş, hatta bilirkişilik adı altında değerlendirilmiştir.

Kanayan bir yara olarak duran ve acilen çözüm bekleyen bu konuyu incelemek için çalışmamızda: Çevirmen kimdir? Çevirmenler her şeyi çevirebilir mi? Çevirmenlik mesleğinin gerektirdiği nitelikler nelerdir? Nasıl çevirmen olunur, ölçütleri nelerdir? Çevirmenin görevleri nelerdir? Yabancı diller bölümlerinden mezun olanların hepsi çevirmenlik yapabilirler mi? Çeviri nedir? Çeviriyi kimler yapar ve nelere bağlıdır, Çeviri ücretlerinin kriteri nedir? gibi hukuksal açıdan son derece önemli konulara değinilecektir.

Anahtar Kelimeler: Çevirmen, çeviri, çevirmenlik, çevirmenlik hukuku, Türkiye’de çevirmenlik hak ve hukuku.

Giriş

Geçmiş çok eski dönemlere uzanan ve bir sayfanın her iki yüzü gibi birbirleriyle daima iç içe bulunan çeviri ve çevirmenlik kavramı, günümüzde de bilim ve teknolojinin gelişmesi, milletlerin birbirleriyle her alanda daha yakın iletişim ve işbirliği yapmasından dolayı önemini gün geçtikçe artırarak gelişmesine devam etmektedir. Bu bağlamda, her ne kadar çeviri üzerine makaleler, tezler yazılıp, incelemeler yapılmışsa da bu işin hukuksal yönü ülkemizde ne yazık ki çok kısır kalmıştır. Her mesleğin mutlak bağlı bulunduğu bir kanunu, tüzüğü, yönetmeliği ve kuralları olduğuna göre, çeviri ve çevirmenliğin de bağımsız bir kanuna dayanması kaçınılmazdır.

Ülkemizde, çevirmenlik mesleği ile ilgili kanun maddeleri “**Bilirkişilik**” başlığı altında, ama çok az ve yetersiz bir ifade ile zikredilmektedir. İşte bu yüzden ki, bu çalışmamızda çevirinin ne olduğunu, çevirmen ve bilirkişi tanımlarını yaparak ve bunların görevlerinden söz ederek çeviri ve çevirmenlik konusunun ne kadar detaylı ve buna karşılık neden bilirkişilikle aynı kefiye konulup, aynı kanun veya tüzüğe tabii tutulamayacağı ve bu yüzden ne kadar boşta olduğu ortaya konulacak ve çözüm önerilerinde bulunulacaktır.

1.ÇEVİRMEN/ BİLİRKİŞİ KİMDİR?

Çevirmenliğin bilirkişilikle karıştırılarak aynı kategoride değerlendirildiği ülkemizde, çeviri ve çevirmenlerin yasalar çerçevesinde hak ve hukukunu, konumunu araştırırken öncelikle çevirmenin ne anlama geldiğini, kimlere çevirmen denildiğini, sorumluluklarının, görevlerinin neler olduğunu öğrenmemiz gerekmektedir.

* Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi

1.1.Çevirmen Kimdir?

Çevirmen, bir dilde yazılmış bir yazıyı ya da bir söylemi, üzerinde inceleme yapmadan, sebep sonuç ilişkisi aramadan, bildiği başka bir dile çevirerek insanlar arası iletişimi sağlayarak kültürler arasında köprü görevini gören kişi olarak tanımlanabilir. Hukuk açısından bakıldığında ise, Prof. Dr. Durmuş TEZCAN, çevirmeni şöyle tanımlamaktadır: "...tercüman duruşma dilini bilmeyen ya da anlamayan veya sağır dilsiz olması sebebiyle iletişimi kuramayan, sanık veya tanık ile mahkeme arasında çeviri şeklinde bir belirlemeyi yapan, iletişimi kuran kişidir." (Tezcan, A.Ü.dergiler, s.699)

1.2. Bilirkişi Kimdir?

"Bilirkişilik kurumunun bugünkü (modern) anlamı ve tanımı ile (usul) hukukumuzda girişi 1927 tarihli Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu (HUMK) ile gerçekleşmiştir.1927 tarihli HUMK'un kaynağı İsviçre Neuchatel Kantonu Medeni Usul Kanunu madde 246-257 hükümleridir. HUMK'un bilirkişilikle ilgili 275-286 maddeleri uzun yıllar uygulanmıştır ve en son 2011 yılında yürürlüğe giren Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda (HMK) da tercüman ve bilirkişi kullanılması birlikte düzenlenmiştir.

Bilirkişi, terim olarak Almanca *Sachverständige*¹, Fransızca *expert*², İngilizce *expert* olarak adlandırılmaktadır. Usul kanunlarımızda bilirkişiliğin yasal bir tanımı bulunmamaktadır. HMK'da "*Mahkeme, çözümü özel veya teknik bir bilgiyi gerektiren hallerde, bilirkişinin oy ve görüşünün alınmasına karar verir....*"³denilmektedir. Bilirkişi hukukunu belirleyen iki ayrı kanun vardır: Bunlardan biri HMK, diğeri ise Ceza Muhakemesi Kanunu'dur (CMK). CMK' ya bakıldığında, "*Çözümü uzmanlığı, özel veya teknik bilgiyi gerektiren hâllerde bilirkişinin oy ve görüşünün alınmasına re'sen, Cumhuriyet savcısının, katılanın, vekilinin, şüphelinin veya sanığın, müdafinin veya kanunî temsilcinin istemi üzerine karar verilebilir. Ancak hâkimlik mesleğinin gerektirdiği genel ve hukukî bilgi ile çözülmesi olanaklı konularda bilirkişi dinlenemez.*" denilmektedir. Bu tanımın asıl kaynağı HUMK'undan gelmektedir.

Osmanlı' da bilirkişilik, ehl-i hibre (sürekli görev yapan bilirkişi) ve ehl-i vukuf (gerektiğinde başvuru bilirkişi) olarak adlandırılmışlardır. O dönemlerden günümüze dek gelen bu müesseseye yargılamanın olmazsa olmazlarından⁴.

Ceza usulüne göre yapılan bir tanıma göre ise, "bilirkişi, özel bilgi sahibi ve uzman olan ve "bir ispat sorununun çözümünde uzmanlığından yararlanan ve mahkemeye yardımcı olan kişidir" (Deryal,2010:43) denilmektedir.

"İdari yargılama usulü perspektifi ile yapılan bir tanımda bilirkişi, dava ile ilgili olarak, çözümü yargıç tarafından bilinmeyen, özel ve teknik bilginin gerekli olduğu durumlarda yargıca yardımcı olması için başvuru bilirkişi" (Deryal,2010:43) olarak tanımlanmaktadır.

¹ Çakar, Mehmet Sait, *Türkçe- Almanca, Almanca-Türkçe Hukuk Sözlüğü*, Ankara 1999, s.40;

² Dayınlarlı, Kemal, *Türkçe-Fransızca Hukuk Terimleri Sözlüğü*, Teknik Basım Sanayii Matbaası Ankara, 1984, s.53

³ <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/435.html>

⁴ Buran, Nurhayat, Bilirkişi sorun mu? Çözüm mü? www.hukuksalbakis.com/

2.Çevirmen /Bilirkişinin Görev ve Sorumlulukları

Çevirmenlik bilirkişilikle hem aynı kategoride hem de aynı anlamda değerlendirilmiştir. Oysa her ikisinin de ayrı kategorilerde değerlendirilmesi ve kendilerine göre kanunlarda müstakil bir yer almaları gerekirdi. Biraz eskilere uzandığımızda hukukçu Prof.Dr. Faruk EREM:“Yalan şahadet veya hakikate aykırı **bilirkişilik veya tercümanlık** vukua geldikten sonra...”⁵ derken *bilirkişilik veya tercümanlık* cümlesindeki **veya** bağlacı bu ayrımı apaçık gözler önüne sermektedir. Günümüze gelindiğinde, bu karışıklığın hala devam ettiği görülmektedir. Çevirmenlerle ilgili olabilecek maddeler ise bilirkişilere uyarlanıp bilirkişilik adıyla aynı kategoride değerlendirilmiş ve çevirmenlik hak ve hukuku ile ilgili aslında bir çalışma yapılmamıştır.

2.1.Çevirmenin Görev ve Sorumlulukları

Çevirmene gelince, çevirmenin tek sorumluluğu ve zorunluluğu elindeki metni, ya da sözlü konuşmayı kendi yorumunu katmadan asıl metne veya söze sadık kalarak doğru, mükemmel ve eksiksiz olarak çevirmektir. Çevirmen sübjektif görüşüne yer veremez, çeviri ile ilgili sebep-sonuç ilişkisini kuramaz ve mahkemeye sunmak üzere rapor hazırlamaz. Çevirmen, hâkim yardımcısıdır, ama karara müdahale etme yetkisi asla yoktur.

Çevirmenliğin bilirkişilik çatısı altında değerlendirilmesi sadece ülkemizde değil, Fransa ve Belçika’da da aynı şekilde bir uygulamaya tabii olduğu araştırmamızda anlaşılmıştır. Hatta Almanya’da da aynı şekilde uygulandığını söyleyen Prof.Dr.Durmuş TEZCAN “Türk uygulamasında, tercüman konusu Almanya’da olduğu gibi, CMUK yanında Alman Mahkemeler Teşkilatı Kanunu gibi bir başka yasada düzenlenmediğinden, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunumuzda eksiklik bulunmaktadır. Bu yüzden tercümanın çağırılması, yemin ettirilmesi, görevden çekilmesi, ücret kriteri vb. halleri gibi konular boşlukta kalmakta ve acilen çözüm beklemektedir. Bu boşluğu doldurmak için tercümanın konumu, bazen tanıklara ilişkin kurallara göre ve çoğunlukla da bilirkişiye benzetilerek çözülmektedir.” demiştir (Tezcan,A.Ü.dergiler,s.699) .Eski Ceza Hukuku hocalarından Prof.Dr.Faruk EREM de aynı fikri paylaşarak şöyle demektedir: “....bilirkişi teknik bilgisiyle adalete katkıda bulunurken,tercüman sadece iletişimi sağlar.Bu yüzden tercüman statüsünün ayrı bir düzenleme yapılmaksızın bilirkişiye benzetilmesi yerinde olmamıştır.”⁶

Bu duruma idari ve hukuksal açıdan bakıldığında çeviri ve çevirmenin her ikisinin de bir kağıdın iki yüzü gibi olduklarını ve her birinin birçok özelliğinden dolayı yasal hükümlerinin bulunması gerektiğinden ve ayrılmaz ikili olduklarından yasal zeminde incelenmeleri son derece önemlidir. Bu yüzden çevirinin de ne olduğunu, niçin çeviri için de ayrı hükümlere ihtiyaç olduğunu açıklamak gerekmektedir. Böylece çeviri ve çevirmen ikilisinin bilirkişilikle ayrıldığı noktalar daha iyi anlaşılacaktır.

2.2.Bilirkişi Görev ve Sorumluluğu

Bilirkişinin görevi, kendi alanıyla ilgili anlaşmazlık konusu bir konu ya da durum hakkında, kendi görüş, bilgi ve yorumunu katarak yazılı ya da sözlü değerlendirmede bulunup rapor hazırlamaktır. Bilirkişilikte, ortada çözüme kavuşturulması gereken bir olay vardır ve bunun aydınlatılıp sebep-sonuç ilişkisi içinde karara bağlanıp hâkime rapor edilmesi gerekmektedir. Olayın veya bir durumun mahkemeye intikali sonucunda eğer hâkim olay veya durumla ilgili bilgi sahibi değilse, o zaman o konunun uzmanı olan bir bilirkişiye başvurma ihtiyacı duyar. HMK ve CMK’da⁷ “Mahkeme, çözümü özel veya teknik bir bilgiyi gerektiren hallerde, bilirkişinin oy ve görüşünün alınmasına karar verir.”⁸ denilmektedir. Demek ki “Bilirkişilik kurumunun temelinde, bir

⁵ Erem, Faruk, *Yalan Şahadet, Hakikate Aykırı Bilirkişilik ve Tercümanlık* , ss.46,52

⁶ Tezcan, Durmuş, Tercümandan Yararlanma Hakkı, s.699

<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42.480.5598.pdf>

⁷ Köroğlu, Hasan, (1995) *Uygulamada ve İçtihatlarda Bilirkişilik*, Adil yayınevi, Ankara, s.45

⁸ Deryal, Yahya, (2010) *Türk Hukukunda Bilirkişilik*, Seçkin yayınları, Ankara, s.41

uyuşmazlığın çözümü için yargıcı bilgilendirmek amacıyla yardımcı olacak, özel bilgi ve uzmanlığa sahip kişiden yararlanmak düşüncesi” vardır (Köroğlu,1995,s.45).

3. Çeviri Nedir?

Çeviri, TDK sözlüğünde “Bir dilden başka bir dile aktarma, çevirme, tercüme”⁹ olarak tanımlanmaktadır. Noterler Kanunu’nun 103.maddesine göre çeviri işlemi: “Belgeleri bir dilden diğer dile veya bir yazıdan başka bir yazıya çevirmek”¹⁰ olarak tanımlanmaktadır. Dilbilimci Mehmet Rıfat’ın çeviri üzerine görüşlerine dayanarak çevirinin tanımını: “Dilbilimin iki doğal dil arasında biçimsel, sözdizimsel ve anlamsal uygunlukların sağlanması”¹¹ amacıyla kaynak dilde ortaya çıkmış bir anlam evrenini, hedef dilde yeniden gerçekleştirilmek üzere, çevirmenin kendi edinimini ve her iki dildeki kültür farklılığını yorumlama ve yeniden üretme işlemine katıp dönüştürüm işlemi yaparak ideal anlam karşılığını verebilme işidir” diye tanımlanabilir.

3.1. Çeviri Yapma Yetkisi Kime Verilir ve Neye Bağlıdır?

Hem anadilini, hem yabancı dili, iyi derecede bilen ve dil alanında diplomalı bir kişinin yapması kadar doğal ve doğru bir şey yoktur. Zira çeviri yapmak bir yetenek işidir ve dil dışında hukuk sistemi bilgisi, ülkemizde Osmanlıca bilgisi ve alan bilgisi ve yabancı ülkenin hukuk sistem bilgisine ihtiyaç vardır. Oysa yeni mezun olmuş bir kişinin hemen çevirmenliğe soyunması kadar tehlikeli başka bir şey yoktur. Ama ülkemizde, genellikle özelde, dil bildiğini diplomayla ispat eden herkes deneyimi sorulmadan, bilgi düzeyine bakılmadan, sınavsız çevirmenlik yapabilmektedir. Resmîyette ise yine aynı şartlarda notere diplomasını sunup, yemin etmesi yeterli sayılmaktadır. Oysa Fransa’da, çeviri yapabilmek için en az 21 yaşında ve 5 yıl tecrübeli olma şartı aranmakta ve ayrıca mahkemeler nezdinde çevirmenlik yapabilmek, çevirmenlik belgesi alabilmek için başvuruda bulunan kişi bir de sınava tabi tutulmaktadır. Bunun sebebi çeviri kalitesini yüksek tutmaktır. Buradan çevirinin de kriterleri olduğu göz ardı edilmemelidir.

3.2. Çevirinin Güvenirliği ve Geçerliliği Nelere Bağlıdır?

Çevirinin güvenirliliğinden söz ederken, konuya hem çevirmen, hem de çeviri evrakı açısından bakmak gerekmektedir.

Çevirmen açısından bakıldığında, ister yazılı olsun, ister sözlü olsun, çevirinin güvenirliliğinin, çevirmenin tarafsızlığına, dürüstlüğüne, bilgi birikimine, özenine, ruhsal durumuna, yasal olarak ve genel anlamda yeminli olup olmamasına bağlı olduğu görülür, hatta mesleğine saygısı ve bu işe gönüllü olarak başlaması en önemli faktörlerdendir.

Yazılı çeviride ise evrak resmî belge olunca, çevrilecek belgenin bazı şartları taşıması gerekir. Belgenin geçerliliği öncelikle orijinal/asıl olmasına bağlıdır. Bunu sağlayacak olan ıslak imza ve mühürdür. Belge, fotokopi ise, alındığı yerden ıslak olarak *ASLI GİBİDİR* kaşesinin vurulmuş olması gerekmektedir. Faks, e-mail çıktısı vb. şekillerde sunulan kaynak metin belgelerinin ne resmîyette ne de özelde hiçbir hükmü yoktur. Çeviri evraklarının güvenirliliği ve geçerliliği 1-Asıl evrakın bulunmasına ve noter onayına, 2-Çevirmenin noterin çalıştığı bölgede çalışıyor olmasına bağlıdır.

⁹ <http://tdkterim.gov.tr/bts/>

¹⁰ Noterlik Kanunu Madde 103. http://www.tnb.org.tr/GenelBilgiler/noterlikkanunu_tr.htm

¹¹ <http://www.felsefeekibi.com/site/default.asp?PG=1160>, (Homo Semioticus)

3.2.1. Noter Onayı

Çeviri açısından yazılı bir evrakın doğruluğundan, gerçekliğinden ve güvenilirliğinden şüphe olmadığını göstermek amacıyla hem resmiyette, hem de özelde devlet adına yapılan noter onayıdır. Burada şu soru akla gelmektedir: Noter tercümanın amiri midir? Günümüzde EVET, ama etik olarak DEĞİL'dir. Çevirmeni denetleyecek başka bir mercii olmadığından işlemler bu şekilde yapılmaktadır. Bir noterin bünyesinde çalışan tercüman sayısı kadar dil bilmesi mümkün olmadığı halde, her çevirmenin yaptığı çevirisinin doğruluğundan emin olmadığı halde nasıl onaylayabilmektedir? Noter bir hukuk adamı olarak çeviri evrakının üzerindeki bilgilerin doğruluğunu hangi kritere göre hangi yetkiyle onaylamaktadır? Zira bu durumda geri dönüşü olmayan çok büyük yanlışlıklara ve kötü niyetli insanların yasa dışı işler yapmasına kadar gidebilmektedir. O halde bir hata durumunda çevirinin sorumlusu noter midir, çevirmen midir? Bu durumda noterin kriteri diploma olamaz, zira diploma kişinin dil bildiğinin bir belgesi ve kanıtıdır ama yapılan işin doğruluk garantisi değildir. Noterlik Kanunu'nun, Noterlerin Hukuki Sorumlulukları başlığının bulunduğu 6.bölümün 162.maddesinde bu durum açıkça şöyle ifade edilmektedir: "Stajyer, kâtip ve kâtip adayları tarafından yapılmış olsa bile noterler, bir işin yapılmamasından veya hatalı yahut eksik yapılmasından dolayı zarar görmüş olanlara karşı sorumludurlar."¹² Şu halde çevirmene karşı hiçbir yaptırım bulunmadığından bu konu kanunlarımızdaki bir eksikliği de böylece ortaya koymuş olmaktadır.

Noter onayında karşılaşılan bir diğer olumsuzluk ise onayın maddi boyutudur. Noterler, 1512 sayılı Noterlik Kanunu'nun 103. maddesi hükmü uyarınca, 2011 yılı Noterlik ücret tarifesine bakıldığında çevirme ücreti başlığı altında 4.maddede "noter tarafından bir dilden diğer dile, bir yazıdan diğer yazıya çevrilen veya çevrilen kâğıtların her sayfasından 24.12-TL çeviri ücreti alınır. Bir dilden diğer dile veya bir yazıdan diğer yazıya çevrilen veya çevrilen kâğıtların 10 veya daha az satırı içeren sayfalarından birinci fıkrada gösterilenin yarısı kadar ücret alınır."¹³ denilmesinden dolayı vatandaş, hem çevirmene hem de notere çeviri ücreti ödeyerek çifte ücret ödeme mükellefiyeti ile karşı karşıya kalmaktadır ki, noter tarafından alınan çeviri ücretinin mantığını anlamak mümkün değildir. Bu son derece yanlış uygulamanın derhal Noterlik Kanunu'ndan çıkarılması kanaati yanlış olmasa gerek. Ancak noterler, büyük şehirlerde aldıkları çeviri ücretini ay sonunda çevirmene vermekte iseler de bazı şehirlerde çevirmene bu ücret verilmeden verilmiş gibi çevirmene resmi olmayan bir belge dahi imzalatılmaktadır. Noter neden çeviri ücreti almaktadır ve neden geri çevirmene verilmektedir? Çeviriyi noter dışında çevirmenin kendisinin imzalaması ve onaylaması kadar doğal bir şey yoktur. Güveni sarsacak bir durumun olmaması için ise çevirmenliğin bir sınav sonucunda ve belli bir not kriterinden ve yetenek sınavından geçmiş olması gerekmektedir.

Noter onayında üçüncü olumsuzluk ise, notere getirilen çeviri metni onayının aynı bölgede yaşayan bir çevirmen tarafından çevrilmesine bağlı olmasıdır. Diğer bir ifade ile yurtiçinde herhangi bir ilde veya yurt dışında yapılan bir çeviri bir başka ilde veya ülkemizde kabul edilmemekte, ancak bulunulan yerin çevirmeni tarafından çevirisinin yapılması istenmektedir. Oysa Fransa'da bir çevirmenin yaptığı çeviri Fransa'nın her yerinde geçerli sayılmaktadır. Zira çevirmenin güvensizliğine mahal bırakılabilecek en ufak bir nokta dahi bulunmayacak şekilde sıkı bir sınavdan geçirilerek işe başlatılmaktadırlar. Tüm dünyada bir işin veya bir malın üretiminden dolayı güvenirliliği nasıl ki onu yapana aitse, çevirinin sorumluluğu ve güvenirliliği de onu yapan çevirmene aittir.

İşte yukarıda sayılan en temel sorunlardan dolayı çevirideki noter onayı kaldırılmalıdır ve çeviriyi denetleyecek veya güvenirliliğini sağlayacak bir sistemin acilen getirilmesi gerekmektedir.

¹² <http://www.turkavukatlar.com/11285/noterlerin-hukuki-sorumluluklar%C4%B1>

¹³ http://www.tnb.org.tr/GenelBilgiler/noter_tarife.htm

3.2.2. Çeviriye Apostil Yaptırılması

Çevirinin uluslararası platformda Apostil Sözleşmesine taraf 92 ülkede geçerli sayılabilmesi için il valiliklerinde yasal olarak apostil yaptırma zorunluluğu getirilmiştir. Apostil, yabancı dilde yazılan evrakın Türkçeye ya da Türkçeden yabancı bir dile yapılan çevirisinin doğruluğunu Türkiye'deki uygulamaya göre noter onayından sonra valilik birimlerinde onaylama anlamına gelir.

3.2.3. Çevirmenin Yetkinliği

Çevirinin doğru ve güvenilir olması çeviri sahibi açısından, doğru bilgiye ulaşma ve işlerin gereği gibi yapılması, problem yaşanmaması, çevirinin verileceği yer, makam ve kişi açısından son derece önemlidir. Bu güvenilirlik için çevirmenin, çeviri alanında kendini yetiştirmiş ve ilgili dilin gerektirdiği dört yıllık fakülte eğitimini tamamlamış, bu alanda tüm formasyonlara sahip, hukuk bilgisi, hatta biraz Osmanlıca kelime bilgisi, evrak doldurma teknikleri hakkında bilgi sahibi olması ve daha da önemlisi gönüllü olması beklenir. Dil eğitimi görmüş, her insanın çeviri alanında yetkin olmasını beklemek yanlış olur ve çevirinin güvenilirliğinden, doğruluğundan bahsetmek zorlaşır.

3.2.4. Resmi Bir Kurum ya da Tercüme Bürosunun Etkisi

Çevirinin güvenilirliğini sağlayan diğer bir faktör ise, çevirinin, resmi bir kurum ya da çalışma izni bulunan özel bir tercüme bürosunda yine yetkin ve konuya vakıf bir çevirmen tarafından yapılıyor olmasıdır. Resmi kurumlarda özellikle bakanlıklarda, üniversitelerde, bankalarda vb. yerlerde çalışanlar kurumun gerektirdiği nitelikler ve amaca göre kuruma özgü ciddi sınavlarla, özelde ise performans denenerek işe alınan çevirmenler, yetkinliklerini ispatlamış elemanlar olduklarından öncelikli tercih edilmektedirler. Ancak, çevirmenlik kurumu kendine özgü bir kanunla düzenlenerek tüm hakları devlet tarafından garanti altına alınıp bir statü verildiğinde ise diğer mesleklerde olduğu gibi bir imtiyaza kavuşacaktır ve böylece güvenilirliklerinden kimsenin şüphesi kalmayacaktır.

4. Çevirmen/Bilirkişinin HMK ve CMK'daki Yerleri

Türkiye'de çevirmenlerin hak ve hukuku deyince, hemen bilirkişi hak ve hukuku aklı gelmekte, yani çevirmen, bilirkişi ile eş anlamda düşünülmektedir. İşte bu yüzden de çevirmenler bilirkişilik kanun ve yönetmeliği ile aynı değerlendirilmektedir. Oysa ayrılması gerektiği yukarıda anlatılmıştı.

Bilirkişilerin meslek gruplarına göre meslek odaları vs'ye bağlı bulunduklarından resmi sıfatları vardır ve mahkemelerde de kamu görevlisi olarak kabul edilmektedirler. Oysa çok sayıda çevirmenin resmi odaları olmadığı gibi serbest çalışmaktadırlar ve buna rağmen kanunlar karşısında bilirkişilerle aynı statüye sahiptirler. O kadar çok serbest çalışan çevirmen var ki bunlardan bir kısmı resmîyetle bir bağlantısı olmadığı için nasıl kamu görevlisi sayılabileceklerdir? Görüldüğü gibi çevirmenliğin bilirkişilik olarak kabulü, hukuksal anlamda önemli sakıncalar doğurmaktadır: Örneğin, TCK.'nın 204/1.nci maddesinde bir evrak üzerinde yapılan değişiklikte yanlış bir sonuca yol açmanın cezası 2 yıldan 5 yıla kadar hapsi istenirken aynı maddenin 2.fıkrasında bu suçun kamu görevlilerince işlenmesi halinde ceza miktarı 3 ila 8 yıl arasında olmaktadır. Ancak son zamanlarda aralarındaki farkın fark edilmesinden olacaktır ki çevirmenler için *tercüman- bilirkişi* sıfatı kullanılmaktadır.

4.1. Mahkemelerde Görevlendirilecek Tercüman-Bilirkişilerin HMK ve CMK'ya Göre Çalışma Esasları

Aslında, burada her ne kadar tercüman-bilirkişi dense de, sadece bilirkişilikten söz edildiğinin altını çizmekte fayda vardır. Zira çevirmenlikle ilgili çok fazla bir hüküm yoktur, ama kanunlarımız şimdilik her ne kadar yanlış olsa da, tercümanı da bilirkişiyle aynı tuttuğu için biz de kavramı son şekliyle tercüman-bilirkişi olarak aldık. Türkiye’de bilirkişi olmak için çok fazla esasa gerek duyulmadığı gibi ağır şartlar da yoktur. Bir çevirmenin mahkemelerde görev yapabilmesi için, bilirkişilik listesinde kendi alanıyla ilgili bölümde isminin bulunması gerekmektedir. Bunun için CMK’nın 64.madde hükmünde “Mahkemeler, her yıl yenilenmek üzere dil bilen eleman istihdam eden resmi kurumlardan gönüllü bilirkişilik yapacakların listesini ister ve gerektiğinde bilirkişiler bu listelerden hâkim veya Cumhuriyet savcıları tarafından çağrılırlar.”¹⁴ denilmektedir. Mahkemelerde hakime karar vermesi açısından dava hakkında tam ya da tamamlayıcı bilgi vermek amacıyla yardımcı olmak için çağrılan tercüman/bilirkişiler çalışma yerlerine göre ikiye ayrılırlar:1-Mahkemelerde görevlendirilenler, 2-Özel çalışanlar.

4.2. Mahkemelerde Görev Yapan Tercümanların Tabi Oldukları Kurallar

Mahkemelerde görev yapanların tabi oldukları kanun ve hükümler bilirkişilikle aynıdır ve şunlardır:

- **Bilirkişilik/Tercümanlık Yemininin Yaptırılması**

“Listelere kaydedilen bilirkişiler, il adli yargı adalet komisyonu huzurunda “Görevimi adalete bağlı kalarak, bilim ve fenne uygun olarak, tarafsızlıkla yerine getireceğime namusum ve vicdanım üzerine yemin ederim.” sözlerini tekrarlayarak yemin ederler.”¹⁵ Bu yemin kişinin tarafsız, dürüst olması için alınan bir tedbir niteliğindedir.“Yeminin zamanlaması da hâkimin takdirine bırakılmıştır.”¹⁶ Yeminin şekli ve yeminden imtina etme gibi durumlar yine kanunla düzenlenmiştir. Ancak bilirkişinin/tercümanın görev yaparken sahip olmaları gereken bazı nitelikleri de burada belirtmekte fayda vardır.

- **Tercüman-Bilirkişilikte Yeterlilik**

Bilirkişilikte yeterlilik denildiğinde, aslında kendisine hâkim tarafından verilen işi bizzat tercüman bilirkişinin kendisinin yapması anlamı çıkmaktadır. Tercüman bilirkişi, kendisinden çevrilmesi istenen yazılı bir metni, araştırmaya gerek duymadan istenilen bir dile, çevirebilme yeteneği ne kadar gelişmiş ise o kadar hızlı ve doğru çeviri yapacağından, bu gibi insanların seçimi daha sık, daha akılcı ve asıldır. Bir işe başlarken tecrübe aranması da bundan dolayıdır. Bilirkişilikte ise CMK’nın Bilirkişi Yönetmeliğinin 6.maddesinde “Bazı düzenlemeler de, bilirkişinin mesleki yeterliliğinin asgari şartı olarak en az 3 yıllık mesleki deneyim şartı öngörmektedir.” denildiği halde ki, çevirmen hakkında bu konuda bir ifade de bulunmadığından ama bilirkişi ile aynı kefeye konulduğundan çevirmenin mesleki yeterliliği araştırılmadan nasıl görevlendirilebilmektedir? Ancak hata ve yanlışlık riskini göz önünde bulunduran Yargıtay, bilirkişilerde akademik uzmanlık aramaktadır ve “bazı kararlarında bilirkişinin piyasada çalışan meslek mensupları arasından seçilmesini uygun görmemiş ve üniversitede görev yapan, akademik unvana ve formasyona sahip bir öğretim üyesi olmasını özellikle istemiştir.”(Deryal,2010:68) Yahya DERYAL’ın ARSLAN’dan aktardığına göre hukuk usulünde ise bu konuda şöyle denilmektedir: “...seçilecek bilirkişinin dava konusu hakkında meslek veya deneyim sahibi ya da uzman olması asıldır.”(Deryal,2010:259) denilirken bilirkişi açısından söylenmiştir. Çevirmenin kalitelisini isterken hangi kriterle nereye

¹⁴ 5271 sayılı CMK’nın 64.maddesi

¹⁵ 5271 sayılı CMK’nın 64.maddesinin 5.fıkrası.

¹⁶ Yılmaz, Ejder, *Medeni Yargılama Hukukunda Yemin*, Ankara 1989. s.187

başvurulacağı belli değildir. Kaliteli uzman kişilik için ilk başta ve birkaç yılda bir tekrarlanan sınavla bilgi denetimi yapılmasının, kalitenin korunmasında en doğru yol olacağı kanaatindeyiz.

- **Tercüman-Bilirkişilikte Tarafsızlık**

Tarafsızlığın sağlanması ve garanti altına alınması ancak hâkimin bilirkişiye yemin ettirmesi ile mümkün olmaktadır. Ceza usulünde bu yemin mutlaka yaptırılmakta ve tarafsız kalınması hususu üzerine bastırılarak belirtilmektedir (Deryal,2010:88). Ancak, hâkim bilirkişinin tarafsızlığından şüphe ettiğinde ise bilirkişiyi reddetme hakkını kanunda düzenlenmiş haliyle kullanabilmektedir: “... tarafsızlığını şüpheyne düşürebilecek diğer sebeplerden dolayı da reddi istenebilir.”¹⁷

- **Tercüman-Bilirkişilikte Dürüstlük**

Hukukun en temel ilkelerinden biri dürüstlüktür. Böyle olduğundan, kanun koyucu “MK. Madde 2/1 uyarınca “Herkes, haklarını kullanırken ve borçlarını yerine getirirken dürüstlük kurallarına uymak zorundadır.”(Deryal,2010:90) demiştir. Tercüman-bilirkişiden, -görevi gereği doğruluktan asla taviz vermeyen, bilgisini olduğu gibi aktaran- sorumlu olduğu taraflardan herhangi bir menfaat beklemeden dürüst olmasını beklemek, tarafların olduğu kadar yargıcın da en doğal hakkıdır ve daha da önemlisi amaç davanın objektifliğine leke sürmemektir. Bu ilkeyi ihlal eden bilirkişiler TCK’nın 276/1’e göre suç işlemiş sayılmakta ve 1-3 yıl arasında hapis cezası ile cezalandırılabilirler.¹⁸ Ancak dürüstlüğü ihlal eden kişiler, bunu alışkanlık haline getirdiklerinde ise, meslekten men edecek cezai hükümlerin getirilmesi ve alınması gereklidir.

- **Tercüman-Bilirkişilik Görevinin İhmali**

Bilirkişiler çağrıldıkları halde göreve gelmediklerinde, CMK’nın “60.maddesinin birinci fıkrası hükmü uygulanır.”¹⁹ Bu ceza şu şekilde ifade edilmektedir: “Yasal bir sebep olmaksızın tanıklıktan veya yeminden çekinen tanık hakkında, bundan doğan giderlere hükmedilmekle beraber, yeminin veya tanıklığının gerçekleştirilmesi için dava hakkında hüküm verilinceye kadar ve her hâlde üç ayı geçmemek üzere disiplin hapsi verilebilir. Kişi, tanıklığa ilişkin yükümlülüğüne uygun davranması halinde, derhâl serbest bırakılır.”²⁰ “Ayrıca, bilirkişi olarak görevlendirilen kimseler TCK anlamında “memur” sayıldığından; bu görevi yapmaktan kaçınmaları halinde TCK’nın 257/2 maddesi uyarınca görevi ihmal nedeniyle cezalandırılabilirler. Eğer asılsız bir sebep ileri sürerek bilirkişilik yapmaktan kaçınma söz konusu ise, o durumda TCK. m. 260’da düzenlenmiş suçu işlemiş ...” sayılırlar (Deryal,2010:215). Bu hususun da yeniden düzenlenmesi gerekmektedir. Zira çevirmenin hem bir kurumda çalışıp, hem de istenildiğinde çevirmenlik görevine gitmesi işlerinin buna elvermemesi, mahkemeye uzak olması, derslere girmesi durumu gibi sebeplerle hemen gitmesini engelleyici durumlar göz önüne alınarak düzenleme yapılması gerekmektedir. Bunların dışında keyfiyet, kişisel sebepler gibi inandırıcılık derecelerine göre de cezai hükümler belirlenmelidir.

- **Tercüman-Bilirkişiliğin Reddi**

Bilirkişinin reddi, yukarıda belirtilen dürüstlük ve tarafsızlığın bilirkişi tarafından ihlali durumunda gerçekleşmektedir. Bu konuda HMK’nın 272. maddesinde şöyle denilmektedir: “Hakimler hakkındaki yasaklılık ve red sebepleriyle ilgili kurallar, bilirkişiler bakımından da uygulanır. Buna göre, bilirkişinin tarafsızlığından şüpheyi gerektiren önemli bir sebebin bulunması halinde taraflardan biri bilirkişiyi reddedebilir.” CMK’nın 69.ncu maddesinde ise bu hüküm şu şekilde ifade bulmuştur: “Hâkimin reddini gerektiren sebepler, bilirkişi hakkında da geçerlidir.”²¹

¹⁷ <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/435.html>

¹⁸ <http://www.turkhukuksitesi.com/mevzuat.php?mid=5225,23.09.2011>

¹⁹ 5271 sayılı CMK’nın 71.maddesi.

²⁰ 5271 sayılı CMK’nın 60.maddesi.

²¹ <http://www.ceza-bb.adalet.gov.tr/mevzuat/5271.htm>

• Tercüman-Bilirkişilikten Çekinme Hakkı

“Bilirkişilikten çekinme hakkı”nın çevirmenleri de ilgilendirdiğinden bu konudaki kanunlardan da söz etmemiz şimdilik yanlış olmayacaktır. Bilirkişilikten çekinme hakkının, bilirkişinin hukuksal bir olaya yaklaşımında tarafsızlığını güvence altına alması sebebine dayandırılabilir. Çevirmenlik açısından incelediğimizde ise, çekinmenin burada da çevirmenin davanın taraflarından bir veya ikisiyle herhangi bir şekilde bir bağının bulunması ve tarafsızlık ilkesine sıkı sıkıya bağlılığına, kişinin çeşitli sebeplerle mesleki yetersizlik hissetmesi, sağlık problemlerinin zuhur etmesi sebebine veya bunların dışındaki başka sebeplere dayandırılabilir. Hukuk usulü bakımından, HMK’nın 270. maddesinde: “Aşağıda sayılmış olan kişi ya da kuruluşlar, bilirkişilik görevini kabulle yükümlüdürler: a) Resmî bilirkişiler ile 268 inci maddede belirtilmiş bulunan listelerde yer almış olanlar. b) Bilgisine başvurulacak konuyu bilmeksizin, meslek veya zanaatlarını icra etmesine olanak bulunmayanlar. c) Bilgisine başvurulacak konu hakkında, meslek veya sanat icrasına resmen yetkili kılınmış olanlar.”²² Bu kişiler, ancak tanıklıktan çekinme sebeplerine veya mahkemece kabul edilebilir diğer bir sebebe dayanarak, bilirkişilikten çekinebilirler.”²³ denilmektedir. Ceza usulü bakımından CMK açısından, bu kanunun 70/1 maddesinde ise: “Tanıklıktan çekinmeyi gerektirecek sebepler bilirkişiler hakkında da geçerlidir. Bilirkişi, geçerli diğer sebeplerle de görüş bildirmekten çekinebilir.”²⁴ denilmektedir.

• Tercüman-Bilirkişiye Süre Verilmesi

Hâkim, bilirkişinin/tercümanın işini bitirmesi için gereken süreyi verir. Bilirkişi/tercüman ise o süre içinde yaptığı işi sonuçlandırmak zorundadır. Ancak işin bitmemesi halinde hâkimden ek süre talebinde bulunabilir. Ancak bu süre HMK’un 274. Maddesine göre 3 ayı geçemez. CMK’nın 66/1 maddesi bu sürenin esnetilerek 6 aya kadar çıkarılabileceğini ifade etmektedir: “Bu süre, işin niteliğine göre üç ayı geçemez. Özel sebepler zorunlu kıldığında bu süre, bilirkişinin istemi üzerine, kendisini atayan merciin gerekçeli kararıyla en çok üç ay daha uzatılabilir.”²⁵ Süreye uymayan, ya da süresi içinde işini bitiremeyen bilirkişilere/tercümanlara bir daha görev verilmemesinin yararlı bir yaptırım olduğu ifade edilmektedir (Deryal,2010:304). Ceza usulüne göre CMK’nın 66/2 maddesinde ise: “Belirlenen süre içinde raporunu vermeyen bilirkişi hemen değiştirilebilir. Bu durumda bilirkişi, o ana kadar yaptığı işlemleri açıklayan bir rapor sunar ve görevi sebebiyle kendisine teslim edilmiş olan eşya ve belgeleri hemen geri verir. Bu bilirkişi, 64 üncü Maddede öngörülen listelerden çıkarılabileceği gibi; gecikme dolayısıyla uğranılmış zararları ödemesine de karar verilebilir.”²⁶ denilmiş, “AİHM tarafından AİHS’nin 6/1 hükmünün ihlali olarak değerlendirilmiştir” (Deryal,2010:305)

• Tercüman-Bilirkişilik Ücreti

Tercüman/bilirkişi ücreti “HMK m.323’ de “yargılama gideri” arasında sayılmaktadır.” (Deryal,2010:398) ve miktar belirtilmeden “hakim tarafından takdir olunur.”²⁷ denilmektedir. Ücret takdirinde kriter nedir? Bu konuda HUMK’nın bilirkişilikle ilgili 266-287. maddelerinde ne bir ücret ne de bir kriterden söz edilmemektedir. Ancak CMK’nın 72. maddesinde “Bilirkişiye, inceleme ve seyahat gideri ile çalışmasıyla orantılı bir ücret ödenir.”²⁸ ifadesi kullanılmaktadır. Bir hukukçu olarak hâkim, ücreti takdir ederken, araştırma, soruşturma yapmadan, takdir hakkını kullanarak yetersiz ücret takdirinde bulunabilmektedir. Hâkimin duruma ilgisizliği, kişisel görüşü yüzünden çevirmenler çoğu mahkemelerde ücret konusunda hâkim tarafından mağdur edilmektedirler. Ücret konusunda doğrudan hâkimle görüşüldüğünde çevirmene: “*Mahkeme bu şekilde takdir etti*” şeklinde sübjektif bir düşünce sergilenmektedir. Bu konuyu Yahya DERYAL, Süha TANRIVER’den şu şekilde aktarmaktadır

²² <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/435.html>

²³ <http://www.ceza-bb.adalet.gov.tr/mevzuat/5271.htm>

²⁴ <http://www.ceza-bb.adalet.gov.tr/mevzuat/5271.htm>

²⁵ <http://www.ceza-bb.adalet.gov.tr/mevzuat/5271.htm>

²⁶ <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/435.html>, HUMK madde 285

²⁷ <http://www.ceza-bb.adalet.gov.tr/mevzuat/5271.htm>

:“Ücretin düşük takdir edilmesi, işinin ehli ve sağlam karakterli kişilerin bilirkişilikten uzaklaşmalarına ve pek nitelikli olmayan kişilik zaafı bulunan ve ehliyetsiz kişilerin bu alana rağbet göstermesine ve bu işi bir *kazanç kapısı* haline dönüştürmesine yol açmakta ve bilirkişilik kurumunun itibar kaybına meydan verilmektedir.” (Deryal,2010:401) Ayrıca bu durum, bilirkişilerin davanın taraflarından haksız menfaat temin ettikleri yönündeki (fakat haksız) yaygın kanaati daha da pekiştirmiş olacaktır” (Deryal,2010:401)

5. Serbest Çalışan Tercüman-Bilirkişiler

Özelde ya da serbestte tercümanı bilirkişilikten ayırıp sadece müstakil şekliyle ele alacağız. Zira Türkiye’de çevirmenler resmi kurum dışında piyasada gerek özel olarak noterlikte veya noterliklerde, gerekse noterliklere bağlı olarak serbest piyasada veyahut da tercüme bürolarında hiçbir yönetmelik ve kanuna bağlı olmadan çalışabilmektedirler.

5.1. Noterliklerde Özel Olarak Çevirmenlik Yapmak

Noterliklerde çeviri ve çevirmenlerle ilgili olarak Noterler Kanunu Yönetmeliği’nin 96. maddesinden başka Noterler Kanunu’nun 97, 99, 103, 104 ve 112 maddeleri vardır. Ancak bu maddeler, ücret tarifesi, çevirme işlemi, çeviri evraklarının saklanması ve çevirinin başka yerde yaptırılması gibi çevirinin maddi boyutu ile ilgili maddeler olup, çevirmenin hak ve hukuku ile bir ilgisi yoktur.

5.2. Noterliklere Bağlı Olarak Çevirmenlik Yapmak

Noterlikte çevirmenlik yapabilmenin ön şartı kişinin dil bildiğinin göstergesi olarak diplomasının veya buna eşdeğer bir belgenin sunulmasıdır. Noter bu belge ile çevirmen adayına doğruları yazıp söyleyeceğine dair bir yemin zaptı düzenler. Yemin zaptının altına çevirmenle birlikte noter de imza attıktan sonra ilgili kişi o noterin çevirmeni sayılır. Ancak çevirmenin yetkinliği konusunda hiçbir kriter uygulanmamaktadır, zira yoktur. Oysa her dil bilen çeviri yapabilmesi olası olmadığından ve noterlerimiz konuya ticari açıdan baktıklarından, ortaya çıkabilecek olumsuzlukları da tahmin edememektedirler. Yemin zaptı, özelde ve resmiyette çevirmenin yetkinliğinin bir göstergesi sayılarak dil bilen kanunlar karşısında ve toplum nezdinde legalleştirilmektedir. Bu yemin zaptı, bağlı bulunulan ilin diğer tüm noterlerine de ayrı ayrı verilebilmektedir. Yemin zaptını imzalayan her çevirmen adayı kendine bir kaşe yaptırarak piyasaya çıkmaktadır. Çevirmenlerin, bu çalışma şeklinde çevirdikleri evrakı gerektiğinde bağlı bulundukları notere onaylattırmaları zorunluluğundan başka noterle hiçbir bağlantıları olmadığı gibi mali kayıtları da yoktur. Tercüman çeviri sahibinden rastgele bir ücret almaktadır ve hiçbir mali kaydı yoktur. Böylece vergi kaybına da sebep olmaktadır.

İkinci bir sorun ise, çevirisi yapılan evrakın notere tasdik ettirilmesi istenildiğinde çevirmene verilen çeviri ücretinin dışında bir de noterin onaydan dolayı çeviri ücreti almasıdır. Bu durumda iki defa çeviri ücreti alınmakla vatandaş mağdur edilmektedir. Noter, aldığı çeviri ücretini bazı yerlerde ay sonlarında çevirmene geri öderken birçok yerde bu ücret çevirmene ödenmemektedir. Hatta bazen, noter tarafından iadesi yapılması gereken çeviri ücretinin ödenmeyeceğine dair belge dahi düzenlenmektedir. Sonuçta bu konuda kanunlarımızdaki eksiklikler çevirmenleri de kayıt dışı çalışmaya yönlendirmektedir. Buna karşılık çeviri bürolarında yaptıkları iş karşılığında fatura keserek vergilerini ödeyen çevirmenlerin haksızlığa uğratıldığı, kayıt dışı kazancın mubah sayılmasına yol açtığı görülmektedir.. Burada şu sorular cevap beklemektedir: Noter çeviri yapmadığı halde niçin çeviri ücreti almaktadır? Noterlik Kanunu Yönetmeliği’nin 96. maddesinde:“Noter tarafından ilgisinden alınan çevirme ücretleri noterlik dairesinin gelirlerinden olup yevmiye defterine gelir olarak kaydedilir. Noterin çevirene ödediği para da dairenin giderlerindendir.”²⁸ denilmektedir. O halde noterler aldıkları çeviri ücretini niçin çevirmene iade etmemektedirler, hatta niçin almaktadırlar? Noter çeviri yapmadığına göre niçin çeviri ücreti alsın? Yönetmeliği olan ve denetimli bir noterlik

²⁸ C:\Users\mehmet\Desktop\Noterler Kanunu Yönetmeliği. mht

bünyesinde kazanç vergisi vermeden çalışan insana nasıl müsaade edilebilir? Kanunlarda düzenleme yapılmazsa ve çevirmenlik yasası çıkarılmazsa bu boşluklardan çıkar sağlanabilecektir.

5.3. Çeviri Bürosunda Çevirmenlik Yapmak

Çeviri büroları yazılı ya da sözlü çeviri isteklerini ciddiyetle yerine getiren, kendi bünyelerinde işleri gereği birçok çevirmenle birlikte çalışmak zorunda olan yasal ve özel müesseselerdir. Bu müesseseler, kanunlardaki boşluktan dolayı kendilerine göre birtakım mantıklı kurallar koyarak kendilerini ve yaptıkları işi kanunlar karşısında güvence altına almaktadırlar. Bu kurallar ne çeviriyi ne de çevirmeni garanti altına almadığı gibi olayın maddi boyutu ile ilgili ortak bir kriter de yoktur. Ancak işini ciddiye alan, dürüst çalışan tercüme bürolarında ücret konusunda şöyle bir uygulama yapıldığı görülmüştür: 180 kelime veya 1000 karakter=1 sayfa kabul edilmiştir. Bunun yasal bir dayanağı yoktur. Burada ilk aşamada zarar gören düzenli ve dürüstçe vergisini veren çeviri bürosu ve çevirmen iken, ikinci aşamada ise vergisini alamayan devlettir. Ancak bu kritere dahi karşı çıkarak haksız kazançlar elde edenlerin sayısı oldukça fazladır ve böylece ezilen yine vatandaşımız olmaktadır. Vatandaşını ezdiren kanun ne adaletlidir, ne demokratiktir, ne de ahlakidir. Devlet kontrolü altında kanunlarla sınırlanmayan her iş devlete zarar getirir ve aynı zamanda toplumu başıboşluk içinde kendi insanına karşı hırsızlığa, adaletsizliğe, acımasızlığa ve toplumsal anarşiye kadar götürebilir

Bilirkişilikle ilgili birçok madde zikredilirken çevirmenler konusunda hiçbir kanun maddesi zikredilmemiştir zira yoktur.

SONUÇ

Ülkemizde, her türlü uluslararası işler için bağlantıların yapılmasını sağlayarak ülkeler arasında adeta köprü görevini gören çevirmenlerin, bilirkişilik kurumu adı altında değerlendirilmeleri son derece yanlış bir uygulamadır. Oysa bilirkişinin görevi ile çevirmenin görevi aynı olmadığı gibi birbirleriyle de örtüşmemektedir.

Bilirkişilikle ilgili birçok madde zikredilirken çevirmenler konusunda hiçbir kanun maddesi zikredilmemiştir zira yoktur.

Türkiye’de çevirmene başvurma ve tayin yetkisi soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısına, kovuşturma evresinde ise hâkime aittir.

Çevirmenler iki gruba ayrılır:1-Resmiyette görev yapanlar, 2-Serbest çalışanlar. Serbest çalışan çevirmenler de ikiye ayrılarak: 2a)Tercüme bürolarında çalışma yapanlar ki bunlar da ikiye ayrılıyorlar: 2aa-Vergi mükellefiyeti olanlar, 2ab-Vergi mükellefiyeti olmayanlar. Vergi kaçacağını önlemeye yönelik bir uygulamanın da ivedilikle hayata geçirilmesi gerekmektedir.

Çevirmenlerin yaptıkları yazılı ve sözlü çevirilere hem sayfa, hem saat, hem ücret konusunda, hem resmi kurumlarda kriter getirilmemiştir. Bu da haksız kazançlara neden olmaktadır.

Türkiye’de genelde resmi evraklarda noter onayı istenmektedir; oysa, çeviriyi yapan noter değil, çevirmendir ve dolayısıyla sorumlusu çevirmen olmalıdır. Bu yüzden de noter onayı çevirilerden kaldırılmalıdır.

Türkiye’de çevirmenlere diğer mesleklerde olduğu gibi bir unvan verilmemiştir,oysa Fransa ve Belçika gibi Avrupa ülkelerinde bunlara *yeminli tercüman*, *yeminli mütercim-tercüman* veya*mahkemesi nezdinde yeminli mütercim-tercüman* gibi sıfatlar verilmiştir. Bu da bir düzenlemeye tabii tutulmalıdır.

Öneriler

1-Çevirmenlik hak ve hukukunu bilirkışilikle aynı tutan mevzuatta değişiklik yapılarak, bilirkışilik ve çevirmenlik birbirlerinden kesin çizgilerle ayrılıp, ilgili bilim adamlarının görüşleri alınarak çok detaylı ve gerekli düzenlemelerin acilen yapılması gerekmektedir.

2-Serbest çalışarak yapılan çevirmenlik mesleğinin vergi kaydının bulunması gerekir. Türkiye’deki resmi kurumlarda ve tercüme bürolarında yapılan çevirilerde %18 vergi kesilmektedir. Serbest çalışarak fatura vermeden haksız kazanç sağlayanların, tercüme büroları veya bir dernek çatısı altında olmaları sağlanmalıdır. Ayrıca, bunu bir kaşe ile ispat edip, resmi kaşesiz ve faturasız çeviri evraklarının geçersiz sayılacağı kuralı getirilmelidir.

3-Her dil diploması alanın çeviri yapamayacağı göz önünde bulundurularak, çevirmenliğe yönelik, resmi yazışmaları ve görüşmeleri yapabilecek yeteneği ölçen hukuk, ekonomi ve bürokrasi alanlarını kapsayan bir çeviri sınavının mutlaka yapılması ve başarılı olmak için not kriteri getirilmesi, meslek prestiji ve kalitesi açısından son derece önemlidir.

4-Çevirmenlik mesleğinin özendirilmesi; AB’ye girme sürecinde bu alandaki gittikçe artan ihtiyaçlarımız göz önünde tutularak, üniversitelerde çeviribilim bölümlerinin ve aynı zamanda mevcut öğrenci sayılarının artırılması yoluna gidilmesi; bu bölümlerde mutlaka bir yabancı uyruklu öğretim elemanı bulundurma zorunluluğu getirilmesi gerekmektedir. Aksi takdirde açığı kapatacak kaliteli çevirmen bulmakta çok zorlanılacaktır.

5-Serbest çalışan çevirmenlerin bağlı bulundukları bir örgütlenme yoktur, tercüme bürolarının ve çevirmenlerin zaman zaman usule uygun çalışıp çalışmadıklarının denetlenmesi gerekmektedir. Noterlerin çağırması üzerine, hiçbir maliye kaydı olmadan tercüme yapan birçok kişi bulunmaktadır. Vergi kaybının önüne geçilecek kanuni bir düzenlemenin acilen getirilmesi gerekmektedir.

6- Noterlerin önlerine gelen her çeviri dilini bilmesi ve anlaması beklenemez. Doğruluğun, güvenilirliğin sağlandığı bir müessesede doğruluğundan emin olunmayan yazıyı onaylamak kadar yanlış bir iş olamaz. Zira çeviriyi diploma değil, diplomanın sahibi yapmaktadır. Buradan hareketle noter çevirmenin amiri de olmadığına göre, çevirmenin imza ve mührü yeterlidir sayılmalıdır ve noterlik onayı devre dışı bırakılmalıdır.

7-Serbest piyasada, noter tasdikli çevirilerde, çevirmenin aldığı çeviri ücreti dışında noterler de yaptıkları çeviri tasdikinden çeviri ücreti adı altında bir ücret daha almaktadırlar. Bu noter ücretinin ve noterin çeviriyi tasdik etme zorunluluğunun kaldırılması gerekmektedir.

Resmiyette ise, özellikle Türk mahkemelerinde CMK ve HMK’da çevirmen için hiçbir ücret kriteri zikredilmemektedir. Hâkimler, bu konuda fiyat araştırması yapmadan veya en azından çevirmenlerden fikir almadan kişisel görüşlerine göre ücret tayini yapmakta, bu da genelde düşük tayin edildiğinden çevirmeni mağdur etmektedir. Ücret kriterlerinin olması kaçınılmazdır. Bunların belli başlıları sayfa sayısı, yazı puntosu, grafik, şekil, düz yazı, tablo vb. gibi kriterlerdir. Ayrıca nadir dillere (Hintçe, Urduca, Boşnakça, Makedonca, İsveççe, Fince, Ermenice v.s) göre ayrı ayrı birim fiyat kriterlerinin belirlenmesi gerekmektedir. Sözlü çeviride ise saatlik birim fiyatının, çevirmenin bulunduğu yer ile çeviri yapacağı yer arasında mesafeye ve kullanacağı araca göre bir düzenleme yapılmalıdır.

8-Entelektüel kişiler gibi, uluslararası arenada diğer meslektaşlarından geride kalmamaları bakımından çevirmenler, her yönden benzer hak ve hukuka, özlük haklarına kavuşturulmalıdırlar.

9-Çevirmenlere de sendikal haklar verilmeli ve bu mesleğin onuru yüceltilmelidir.

10-Çevirmenlerin diğer meslek dallarında olduğu gibi kendilerine özgü bir unvanları olmalıdır. Bu unvanlar bir sisteme bağlanmalı ve derecelendirilmelidir. Böylece toplum içinde ve diğer meslek grupları arasında ayrıcalıklı, itibarlı bir birey haline gelmelidirler.

11-Çevirmenin herhangi bir kusurdan dolayı yargıya intikali durumunda hangi sıfatla hangi kanuna göre, kamu görevlisi mi yoksa vatandaş olarak mı yargılanacağı açıklığa kavuşturulmalıdır. Bu durum büyük haksızlıklara yol açmakta ve düzeltilmesi gerekmektedir.

Kaynakça

- 1-Buran, Nurhayat, Bilirkişi sorun mu? Çözüm mü? [www.hukuksalbakis.com/](http://www.hukuksalbakis.com/C:\Users\mehmet\Desktop\Noterler Kanunu Yönetmeliği. mht)
- 2-5271 sayılı CMK.202.madde. *Tercüman Bulundurulacak Hâller*, <http://www.ceza-bb.adalet.gov.tr/mevzuat/5271.htm>
- 3-5271 sayılı CMK'nın 60.maddesi.
- 4-5271 sayılı CMK'nın 64.maddesi
- 5-5271 sayılı CMK'nın 64.maddesinin 5.fıkrası.
- 6-5271 sayılı CMK'nın 71.maddesi.
- 7-Çakar, Mehmet Sait, *Türkçe- Almanca, Almanca-Türkçe Hukuk Sözlüğü*, Ankara 1999,
- 8-Dayınlarlı, Kemal, *Türkçe-Fransızca Hukuk Terimleri Sözlüğü*, Teknik Basım Sanayii Matbaası Ankara, 1984.
- 9-Deryal, Yahya, *Türk Hukukunda Bilirkişilik*, Seçkin yayınları, Ankara,2010
- 10-Erem, Faruk, *Yalan Şahadet, Hakikate Aykırı Bilirkişilik ve Tercümanlık* .
- 11-http://www.alomaliye.com/harclar_gen_teb_IIsayili_liste.htm
- 12-<http://www.ceza-bb.adalet.gov.tr/mevzuat/5271.htm>
- 13-<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42.480.5598.pdf>
- 14-<http://www.felsefeekibi.com/site/default.asp?PG=1160>, (Homo Semioticus)
- 15-<http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/435.html>,
- 16-<http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/435.html>, , HUMK madde 285
- 17-<http://tdkterim.gov.tr/bts/>
- 18-http://www.tnb.org.tr/GenelBilgiler/noterlikkanunu_tr.htm
- 19-http://www.tuced.org.tr/bilgi.asp?Lang=&process=read&ID=45&pagename=bilgi_bankasi
- 20- <http://www.turkavukatlar.com/11285/noterlerin-hukuki-sorumluluklar%C4%B1>
- 21-<http://www.turkhukuk sitesi.com/mevzuat.php?mid=5225>,23.09.2011
- 22-Köroğlu, Hasan, *Uygulamada ve İctihatlarda Bilirkişilik*, Adil yayınevi, Ankara, (1995)
- 23-Noterlik Kanunu Madde 103. http://www.tnb.org.tr/GenelBilgiler/noterlikkanunu_tr.htm
- 24-Tezcan, Durmuş, *Tercümandan Yararlanma Hakkı*,
- 25-Yılmaz, Ejder, *Medeni Yargılama Hukukunda Yemin*, Ankara 1989.

ÇEVİRMENLİK “MESLEĞİ”-ÇEVİRİ EĞİTİMİ İLİŞKİSİ BAĞLAMINDA TÜRKİYE’DE ÇEVİRİ ALANINA BAKIŞ

Öğrt. Gör. Senem ÖNER*

1. Giriş

Bu bildirinin amacı Türkiye’deki çeviri alanının sorunlarını çeviri eğitimi-çevirmenlik mesleği ilişkisi bağlamında tartışmak ve saptanan sorunlara çözüm önerileri sunmaya çalışmaktır. Bu doğrultuda, öncelikle çevirmenlik mesleğinin mevcut durumuna ilişkin sorunlar genel hatları ile ele alınacak, ardından bu durumun çeviri eğitimi üzerindeki etkileri ile çeviri eğitimine özgü belli sorunlar üzerinde durulacaktır. Son kısımda ise çeviri/çevirmenliğe dair toplumsal algı kısaca tartışılacaktır.

2. Türkiye’de Çevirmenlik “Mesleği”nin Durumunun Çeviri Eğitimine Etkileri

“Bir uğraşın **meslek özelliği taşıması için**, yasal düzenlemesi, **belli bir eğitimi**, statüsü, kuralları (normları) ve kullandığı belli araç gereçleri olmalıdır.”

(Kılınç içinde Bakırcıoğlu, 2007: 9, vurgu bana ait).

Bilindiği üzere, Türkiye’de yazılı ve sözlü çevirmenlik mesleğine ilişkin ulusal seviyede bir düzenleme bulunmamaktadır. Toplumsal ve kültürel hayatın pek çok alanında ihtiyaç duyulan çeviri işinin ve bu işi yapan çevirmenin resmi tanımı yoktur; çevirmenlik mesleğinin kazanılması, gerektirdiği eğitim, mesleğin statüsü ve icra edilme kuralları yasalarda düzenlenmemiştir. Çevirmenlik unvanının kazanılması için sınavlar yapan, çevirmenlik unvanını veren ve meslek alanının düzenlenmesi ve iyileştirilmesi için çalışmalar yapan bir meslek odası yoktur.

Bu durumun çevirmenler için çeşitli zorluklar yaratmakta olduğu açıktır. Ancak bu zorlukların ayrıntılarıyla ele alınması bildirinin sınırlarını aşacağından, burada, çevirmenlik mesleğinin mevcut durumunun çevirmenlik eğitimi üzerindeki olumsuz etkisinin ele alınmasıyla yetinilecektir. Söz konusu etkinin temel kaynağı, çevirmenlik mesleğinin icra edilebilmesi için çevirmenlik eğitimi almış olma zorunluluğunun bulunmamasıdır. Çevirmenlik, üniversitelerde lisans düzeyinde verilen mütercim-tercümanlık/çeviribilim eğitimi almış kişilerin yanı sıra söz konusu eğitimi almamış ve çevirmenlik yapabileceğine dair herhangi bir geçerli belgeye/sınav sonucuna sahip olmayan kişilerce de icra edilebilmekte, çevirmenlerin işe alım koşulları çoğu zaman kendisi de çeviri eğitimi almamış olan işverenin inisiyatifinde bulunmaktadır. Çevirmenlik işine başvuru ve alım sürecinde, ilgili eğitimi almış olmak bir zorunluluk değil, olsa olsa “artı puan”dır. Dahası, çevirmenlik mesleğinin icra edilebilmesi için çevirmenlik eğitimi almanın zorunluluğu konusunda tartışmalar sürmekte ve bu konuda ihtilaflı görüşler bulunmaktadır. Çevirmenliğin bir “yetenek işi”, bir çeşit “yan uğraş” değil, eğitim gerektiren bir meslek olduğu konusunda çeviri alanının paydaşları arasında görüş birliği bulunmadığını söylemek yanlış olmaz.

Üniversitelerin çeviri bölümlerinden alınan lisans diplomasının geçerliliğinin/etkisinin zayıf olması ve çevirmenlik mesleğinin resmi statüsünün bulunmaması, çeviri eğitimi **doğrudan ve son derece olumsuz etkileyen bir dış sorundur.**

* Öğretim Görevlisi, İstanbul Arel Üniversitesi Mütercim Tercümanlık Bölümü ve Doktor Adayı, Yıldız Teknik Üniversitesi Diller ve Kültürlerarası Çeviribilim Doktora Programı.

Yasalarda bir meslek olarak tanımlanmamış, güvence altına alınmamış bir “mesleğin” eğitimini alıyor olma düşüncesi, mezuniyet sonrasında standartsızlığın hüküm sürdüğü, iş güvencesinin olmadığı ve ücretlerin son derece keyfi ve örneğin Avrupa’daki ücret düzeyinin çok altında olacak şekilde belirlendiği bir sektöre atılacak olma kaygısı, çevirmenlik eğitimi alan öğrencilerin aidiyet duygusunu zayıflatmakta, hevesini kırmakta, motivasyonunu düşürmektedir. Son zamanlarda, çeviri bölümlerinden mezun olan öğrencilerin çevirmenlik yapmayı daha fazla tercih etmeye başlamasına rağmen, çeviri eğitimi almış/almakta olan öğrencilerin ciddi bir bölümü çevirmenlik yapmamakta/yapmak istememektedirler. **Bu bağlamda, üniversitelerin ilgili birimlerinin mezun ettiği öğrencileri izlemesi, çevirmenlik eğitimi aldığı halde çevirmenlik yapmayan mezunların oranının Türkiye çapında belirlenmesi ve ilgili nedenlerin araştırılması, durumu açık şekilde görebilmemizi ve çözümler üretmemizi sağlayabilir.**

2. Çeviri Eğitiminin “İç” Sorunları

“Etkili bir çeviri öğretiminin tek yolunun, çevirmen adaylarını ne yaptığını bilen, bilinçli çeviri kararları alan kişilerin olgunluk düzeyine ulaştırmaktan ve onlara **yetkinlik** kazandırmaktan geçtiğine hiçbir kuşku yoktur” (İnce ve Bengi 2009:7)

Çevirmenlik mesleğinin yukarıda tartışılan durumu, çeviri eğitimini olumsuz etkileyen bir dış sorun olarak değerlendirilebilir, bunun yanında çeviri bölümlerinin iç sorunları da bulunmaktadır. Burada, söz konusu sorunlardan kanımca en temel olanlardan ikisi üzerinde durulacaktır. Bunlar, öğretim elemanından ve eğitim-iş dünyası ilişkisinin niteliğinden kaynaklanan sorunlardır.

Bilindiği gibi, çeviri eğitimi Türkiye üniversitelerinde ancak 1980’lerin başında kurumsallaşabilmiştir. Dolayısıyla çeviri eğitimi, üniversitelerde çeviri eğitimi almamış/alma imkânı bulunmamış öğretim elemanları tarafından üstlenilmiş ve eğitimde önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. Ancak üniversitelerde açılan çeviri bölümlerinin sayısının giderek artmasıyla, üniversitelerin çeviri bölümlerinde eğitim veren öğretim elemanlarının çoğunlukla çeviri alanı dışından olması önemli bir sorun haline gelmiştir. Çevirmene/çeviriye duyulan ihtiyacın giderek arttığı, özellikle dünyada, çevirmenlik mesleğini icra edebilmek için gereken beceri ve yetilere ilişkin standartların devamlı yükseldiği ve teknolojik gelişmelerin etkisiyle çevirmenliğin dönüşüme uğramakta olduğu günümüzde, öğretim elemanı sorununa çözüm bulmak gerekmektedir. **Bu bağlamda, öğretmenlerin eğitimi ile soruna kısmi/geçici bir çözüm getirilebilir. İkinci ve daha kalıcı çözüm ise çeviri alanında uzman olan, çeviri yapabilme ve çeviri yapmayı bilimsel yöntemlerle öğretebilme yetkinliğine sahip akademisyenlerin yetiştirilmesidir. Bu çözümün uzun vadede gerçekleştirilebileceği açık olsa da temellerinin bu günden atılması/güçlendirilmesi yararlı sonuçlar doğuracaktır.**

Çeviri eğitimine ilişkin ikinci sorun ise çeviri bölümlerinde uygulanan müfredatların çoğunun sürekli değişen iş dünyası/“gerçek” dünya ile yeterince güçlü bağlar içermemesidir. Mezuniyet sonrası çeviri sektöründe çalışmaya başlayan çevirmenler, mesleklerinin gerektirdiği belli yeti ve becerilere sahip olmadıklarını “gerçek dünya”da fark etmekte ve eksiklerini iş yerlerinde kapatmak durumunda kalmaktadırlar. Özellikle günümüzde zorunluluk haline gelmiş olan çeviri teknolojilerinin yetkin kullanımı, büyük çaplı çeviri projelerinin yönetimi ve iş akış planlarının tasarımı gibi konularda yeterli donanımı olmayan çevirmenler mezun edilmektedir. **Çeviri bölümlerinin, günümüzdeki teknolojik gelişmelerin çevirmenlik mesleğine yansımalarını yakından izlemesi ve buna göre müfredatlarını değiştirmesi/güncellemesi gereklidir.** Bu bağlamda, müfredatlara staj zorunluluğu getirilmesi, çevirmen adaylarının mezuniyet sonrası karşılaşacakları sorunları önceden görmeleri ve gerekli tedbirlerin alınması açısından yararlı olabilir.

Çeviri bölümlerinde eğitim gören öğrencilerin, sadece yazılı ve sözlü çeviri yapmak üzere değil, çevirinin alt uzmanlık alanlarını tanıyan, çeviri sürecinin bütün aşamalarını çeviri alanında giderek yaygınlaşan kalite standartlarına uygun biçimde yürütebilecek, müşteri ilişkileri, teklif verme, gizlilik, işletme yönetimi gibi konularda karar verebilecek ve kendini “yaşam boyu” eğitmeye devam edebilecek donanıma sahip uzmanlar olarak yetiştirilmesi zorunluluk haline gelmiştir. Bütün bu nitelikler ile birlikte, hatta hepsinde önce, çeviri öğrencilerinin kendilerinin de çevirinin eğitim gerektiren bir meslek, çevirmenlerin de diller ve kültürlerarası iletişim uzmanları olduğu konusunda bilinçlendirilmeleri yararlı olacaktır. Böylece, çeviri eğitimi sırasında kuramsal altyapı ile donanmış olan bir çevirmen, kararlarını bilinçli şekilde verebilecek ve açıklayabilecek, yaptığı çevirinin tüm sorumluluğunu üstlenebilecek ve uzmanlığının kapsamı ve sınırlarına dair açık bir fikre sahip olabilecektir. **Ancak, çevirmenliğin bir uzmanlık, lisans diplomasının da bu uzmanlığın en geçerli kanıtı olduğu düşüncesi, öncelikle ilgili bölümlerde ders veren öğretim elemanlarınca içselleştirilmediği sürece, salt müfredat ve ders içeriği ile ilgili düzenlemeler yapmanın sorunları çözmeye yeterli olmayacağı düşünülmektedir. Kanımca, eğitmenlerin eğitimi çerçevesinde öncelikle ele alınması gereken bu konu, bildirinin başında söz edilen dış sorun ile de yakından ilgilidir.**

3. Çeviri/Çevirmenliğe Dair Toplumsal Algı

“Çevirilere yöneltilen eleştiriler karşısında en çok onlar yıpranıyor. Sık çeviri yaparak hayatını sürdürmeye çalışan, yaptıkları işin tam farkında olmayan, çeviriye ve çevirmenliğe değer vermeyen bir ortamda düşük ücret ve düşük kaliteyle çalışmayı ‘kader’ sayan geçici ya da güvensiz çevirmenler bunlar. Görünmüyorlar, yoklar. Eleştiri alınca bir daha çeviri yapmıyorlar. Belki kitap çevirmenliği tek başına geçimlerini sağlasa, üç ayda bir kitap çevirmeleri gerekmeseydi, kendilerini köle gibi görüp ‘yok’ saymak yerine çıkıp gururla ‘çevirmenim’ diyebilirler. Tam tersi bir örnek de kitap çevirisini para için yapmadığını düşünen ve gerçekten de bu gelire ihtiyacı olmadığı halde çeviri yapan çevirmenler. Onlar bu adanmışlıklarıyla çevirmen kimliğini aslında yüceltir idealleştirirken çevirinin ‘meslek’ olarak görünmesini ‘zorlaştırıyorlar’” (Bulut 2006: 11).

Türkiye’de çeviri eğitimi veren bölümlerde günümüz gereksinimleri doğrultusunda uzman çevirmen yetiştirmenin mümkün hale gelmesi için **toptan** bir dönüşüm gerekmektedir. Çevirmenlik mesleğinin yasalarla korunma altına alınması bu dönüşümün hukuki boyutunu, çeviri eğitimi veren bölümlerin amaçlarının netleştirilmesi ve günümüz gereksinimlerine cevap verir hale getirilmesi ise eğitim boyutunu teşkil etmektedir. Bunlarla birlikte, çevirmenlik mesleği ve mütercim-tercümanlık/çeviribilim eğitimi konusundaki toplumsal algının da dönüşüme uğraması gerekmektedir.

Kamuoyunda çevirmenlik, eğitim gerektiren bir meslek olarak hala algılanmamakta, yabancı dil bilme ile eş tutulmaktadır. Bir çeviri işinin yapılması için eğitilmiş, uzman çevirmen arayışından ziyade söz konusu dili iyi bilen herhangi bir kişi aranmakta, çoğu zaman da bulunmaktadır. Hatta çeviri işini yapanların bir bölümü de çevirinin “gerçek” bir meslek değil, bit tür sanat/zanaat ya da gönüllü uğraş olduğunu içselleştirmiş durumdadır. Üniversite sınavında mütercim-tercümanlık/çeviribilim bölümünü tercih eden öğrencilerin bir bölümünde de benzer algı mevcuttur. Bu öğrenciler, çeviri bölümlerini uzman çevirmen olarak yetiştirmekten ziyade yabancı dil öğrenmek ya da yabancı dillerini geliştirmek üzere tercih etmektedirler. Bu durum, eğitim sürecinde hem öğrenci hem de eğitmen için çeşitli zorluklar yaratmakta, eğitimden beklenen verimin düşmesine neden olmaktadır. **Dolayısıyla, çevirmenlik mesleğinin yasal bir tanıma kavuşturulması ve eğitim programlarının güncelleştirilmesi sürecine, toplumun, özellikle üniversite sınavına hazırlanan**

öğrencilerin bilinçlendirilmesi de eşlik etmelidir. Çevirmenliğin sadece yabancı dil bilmekten ibaret olmadığı, Türkçenin de en üst düzeyde kullanılmasını ve içine hukuk, edebiyat, tıp, medya, reklam, ekonomi metinleri gibi birbirinden çok farklı alanlarda yazılı metinlerin çevirisi ile sözlü çeviri türlerini alan oldukça geniş bir yelpazede araştırma, uygulama becerileri ve teknikleri ile kuramsal altyapı gerektirdiği, örneğin tıp eğitimi gibi “ciddi” bir eğitim olduğu, sadece bir “üniversite diploması” edinme beklentisi ile tercih edilmemesi gerektiği gerçeğinin altı güçlü biçimde çizilmelidir.

4. Sonuç

Yukarıda açıklanmaya çalışılan nedenler dolayısıyla, çevirmenliğin, “yasal düzenlemesi, belli bir eğitimi, statüsü, kuralları (normları)” (Kılınç içinde Bakırcıoğlu, 2007: 9) olan bir meslek olduğu yasalarda belirlenmeli, eğitimde içselleştirilmeli ve toplumun ilgili kesimlerinde kabul edilmeli ve çevirmenlik mesleğinin itibarının tesis edilmesine yönelik ciddi bir dönüşüm başlatılmalıdır. Bu bağlamda sevindirici bir gelişme, ülkemizde çevirmenlik mesleğine ilişkin bir mesleki yeterlilikler çalışmasının başlatılmış olmasıdır, ancak bu girişimin yanında, çevirmenlik mesleğinin karşı karşıya olduğu sorunlara daha kapsamlı çözümler getirebilmek için çevirmenler meslek odasının kurulmasının son derece yararlı olacağı düşünülmektedir. Kanımca, ülkemizin ihtiyaç duyduğu nitelikte çevirmenlerin yetiştirilebilmesi için yukarıda genel hatları ile ele alınmaya çalışılan karmaşık ve birbirine doğrudan bağlı sorunların eş zamanlı olarak çözülmesi gerekmektedir. **Gerek çevirmenlik mesleğinin mevcut koşulları gerekse eğitim ve toplumsal konulardaki sorunların çözümü için atılacak ilk adımlardan biri, bildiride ele alınmaya çalışılan sorunların çeviribilim çerçevesinde geliştirilen araştırma yöntemleri ile bilimsel şekilde betimlenmesi ve çözüm stratejilerinin araştırma sonuçlarına göre şekillendirilmesi olabilir. Mevcut ve gelecekteki sorunların tespit edilmesi ve kalıcı biçimde çözülebilmesi için bilimsel çeviri araştırmalarının devlet tarafından desteklenmesi ülkemizdeki çeviri alanına büyük katkılar sağlayacaktır.**

Kaynaklar

- Bulut, Alev (2006) “Aşk Dört Harfli Bir Sözcüktür”, *Varlık Dergisi*, Çevirinin Sınırları ve Çevirmenin Sorumlulukları, Haziran 2006, s. 11-12.
- İnce, Ülker ve Işın Bengi-Öner (2009) *Kızılılık Karpuz Olur Mu Hiç? İlahi Çevirmen!*, İstanbul: Diye.
- Kılınç, Ahmet (2007) “Üniversite Seçiminde Öğrenci Yönelimlerini Etkileyen Faktörler”, Marmara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Teknoloji Eğitimi Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

AB SÜRECİNDE SÖZLÜ VE YAZILI ÇEVİRİ STANDARTLARI

Ümit ÖZAYDIN*

Avrupa Birliği (AB) sürecinde memleketimizde çeşitli dillerde yetkin sözlü ve yazılı çevirmen ihtiyacı artmaktadır. Bu artan ihtiyacı sağlıklı bir şekilde karşılamak adına, sivil toplum kuruluşları (STK), üniversiteler, T.C. Hükümeti ve ilgili AB birimleri eşgüdüm içerisinde çalışmalıdır.

Türkiye’de çeviri alanında standartlaşma henüz başlangıç aşamasındadır. Çevirmenlerin ve çeviri işletmelerinin örgütlenmeleri, sayıları 10’u bulan irili ufaklı dernekler halindedir ve bu dernekler birlikte hareket etme deneyime sahip değildir.

Hem AB sürecinde hem de artan dış ticaret ilişkilerinde, sözlü ve yazılı çevirmen talebini karşılamak için ciddi ve kapsamlı bir eğitim, oryantasyon, sertifikasyon ve akreditasyon çalışması gerekmektedir. Çünkü mevcut çevirmen sayıları ve dil kombinasyonları yetersizdir. Çevirmenlerin ağırlıklı bir kısmı İngilizce – Türkçe dil çiftinde çalışmaktadır. Oysa İtalyanca, Fransızca, Rusça ve Arapça başta olmak üzere pek çok dilde yetkin sözlü ve yazılı çevirmen ihtiyacımız vardır.

Memleketimizdeki uluslar arası kurumlara akredite sözlü çevirmen sayısı, AB’nin en küçük ülkelerinden Slovakya’nın dörtte biri oranındadır desek, bu konuda mevcut üniversitelerin ve STK’ların çabalarının yetersizliğini gayet net bir şekilde ortaya koymuş oluruz.

Ayrıca, hastanelerin, gümrük kapılarının, göçmen bürolarının, deprem ve afetlerde arama kurtarma ekiplerinin ve emniyet teşkilatının görev alanına giren onbinlerce durumda, profesyonel toplum çevirmenliği gerekmektedir. Toplum çevirmenliği, AB’ye uyum çerçevesinde ön planda tutulması gereken konulardan biridir. Onlarca dilde, yüzlerce profesyonele ihtiyacımız bulunmaktadır.

Bu çalışmalarda belirli bir derneğin üyeliğini değil, nesnel kriterleri ve yaygın kabul gören standartları esas almak uygun olacaktır.

AB’de çevirmen eğitimi, sertifikasyonu ve akreditasyonu için muhtelif kurumlar vardır. Bu kurumlarla daha çok ilişki geliştirilmeli, akreditasyon ve sertifikasyon tek bir kuruma emanet edilmemelidir. Ülkemizde özel sektör – üniversite işbirliği modeliyle hem finansal açıdan sağlam ve rekabetçi, hem de akademik açıdan güçlü ve ilkeli bir eğitim süreci başlatılmalıdır.

Avrupa Birliği Bakanlığı’nın önderliğinde yürütülen çalıştayların memleketimizin artan sözlü ve yazılı çevirmen ihtiyacına sağlıklı bir çözüm getireceği ümidiyle, teşekkür ederim.

* Dragoman Çeviri

AKADEMİK ÇEVİRİ ÖĞRETİMİ VE ÇEVİRİDE MESLEKLEŞME SORUNLARI¹

Yrd. Doç. Dr. Betül PARLAK*

Aşağıdaki yazı *Çeviribilimden Kesitler* başlıklı kitapta yayımlanmak üzere 2009 yılında hazırlandığından sayısal veriler adı geçen yıla aittir. Verilerin güncellenmesi yeni bir yazı yazmayı gerektireceğinden ancak içerik büyük ölçüde aynı kalacağından yeğlenmemiştir, sadece 19. dipnot eklenmiştir.

Çevirinin genelde basit bir dilsel aktarım olarak algılandığı ya da bir sanat olarak değerlendirildiği dönemleri geride bıraktığımızı düşünüyorum. Bir ürün, bir işlem, bir süreç olarak pek çok alanda karşımıza çıkan çeviri, bir sektör ve bir akademik alan olarak da son yıllarda kendinden çok daha fazla söz ettirmeye başladı.

Türkiye’de çeviri bir akademik alan olarak Boğaziçi Üniversitesi ve Hacettepe Üniversitesi’nde programlarla tanınmaya başladı. Bu iki üniversiteyi Yıldız Teknik Üniversitesi ve İstanbul Üniversitesi izledi.² Şimdi neredeyse çeviri bölümü³ olmayan üniversite yok ülkemizde.⁴ 2009 Yükseköğretim Programları ve Kontenjanları Kılavuzuna göre, 11 devlet üniversitesinde, 10 vakıf üniversitesinde, ÖSS sonucuna göre öğrenci alan Kuzey Kıbrıs’ta bulunan iki vakıf üniversitesinde ve aynı sınava göre öğrenci alan Azerbaycan Devlet Dilleri Üniversitesi’nde mütercim tercümanlık bölümleri bulunuyor⁵. Bu bölümlerin hepsinin kontenjanlarını doldurabileceğini varsayarsak toplam 24 üniversitenin ortalama 40 kişilik kontenjanları doldurması halinde bu yıl 960 öğrenci çeviribilim ya da diğer adıyla mütercim-tercümanlık öğrencisi olacak... Lisans eğitimi veren bu programlar dışında bazı meslek yüksek okullarının açtığı Uygulamalı İngilizce-Türkçe Çevirmenlik programları var. Toplam yedi tane meslek yüksek okulu uygulamalı çevirmenlik olarak adlandırılan bir programı İngilizce-Türkçe dil çiftinde uygularken, İstanbul Aydın Üniversitesi bu dil çiftine Rusça-Türkçe ve İspanyolca-Türkçeyi de eklemiş bu yıl (2009).⁶ Bu önlisans programları Sözel 1 puan türüyle öğrenci alıyor. Puan kombinasyonlarındaki bu değişim, bölümlere öğrenci kabulü konusunda belli oranda serbestleşme sağlamış durumda ama bu değişim öğrencilerin yabancı dil bilgisi seviyelerini ölçme fırsatı vermediği için sorunlu. Uygulamalı Çevirmenlik Programları bir yıllık zorunlu hazırlık sınıfı uyguluyorlar. Bu hazırlık sınıfının çevirmenlik için gereken dil edincini kazandırıp kazandıramayacağını da ayrıca tartışmak gerekiyor. Bu meslek yüksek okullarının 2009 öğretim yılında almayı hedeflediği öğrenci sayısı (burslu ve ikinci öğretim dahil) 1095 kişi... Bu yıl bütün kontenjanlar dolarsa, yaklaşık 2055 genç insan çevirmen olmak için lisans ve önlisans düzeyinde akademik öğretim programlarına başlayacak. Çeviri sektörünün bu gençleri istihdam edebilecek durumda olup olmadığı ve sektörün kendine özgü sorunları ileriki sayfalarda tartışılacaktır.⁷ Yeni açılan pek çok programın özellikle de meslek yüksek okullarında açılanların piyasa gereksinimlerini karşılamaktan çok, ÖSS yorgunu “mutsuz” çocuklarımızın ve ailelerinin ruhsal gereksinimlerini karşıladıklarını düşünmüyor değilim doğrusu.

¹Bu yazı Turgay Kurultay’a armağan olarak hazırlanan *Çeviribilimden Kesitler* başlıklı kitapta yayımlanmıştır. Sakine Erüz-Filiz Şan (Yay.Haz.), *Çeviribilimden Kesitler*, İstanbul Multilingual Yayınevi, 2011. ss.82-93.

²**İstanbul Üniversitesi Çeviribilim Bölümü İngilizce Mütercim Tercümanlık Anabilim Dalı Başkan Yrd.**

³Bu konuda kapsamlı bilgi için Bkz. Sakine Erüz, *Çeviriden Çeviribilime*, İstanbul: Multilingual, 2003, s.96. Bkz. Turgay Kurultay, “Türkiye’de ve İstanbul Üniversitesi’nde Çeviri Eğitiminin Gelişimi ve Güncel Hedefler”, Nilüfer Tapan Armağan Kitabı *Gençliğin İzdüşümü* içinde, ss. 355-378.

⁴Çeviri bölümü adlandırmasını geneli tanımlamak için yapıyorum. Akademik çeviri eğitiminin üniversitelerdeki adı ya Çeviribilim ya da Mütercim-Tercümanlık.

⁵Dil alanından sınava giren öğrencilere üç seçenek sunuluyor: Öğretmenlik ve çevirmenlik ve eskiden bu iki alan için de yeterli olan filoloji alanı... Aslında alanların bu kadar çeşitlendirilmesinde ve genç üniversitelerde bu alanlarda eğitim verebilecek bölümlerin ve anabilim dallarının açılması kuşkusuz alan ayrışması gereksimi ile açıklanabilir bir durum da olsa, ülkemizdeki eğitim politikalarıyla ilişkisini de gözden yitirmemek gerekiyor. Bunlar kuşkusuz büyük ölçekli sorunlar ve pek çok genç üniversitenin henüz öğretim kadrosunu, eğitim programını, kütüphanesini ve eğitim amaçlarını hazırlamadan öğrenci kabul etmesine neden oluyor.

⁶2009 Yükseköğretim Programları ve Kontenjanları Kılavuzu, Ankara: ÖSYM, 2009.

⁷Konuyla ilgili 2006 yılına ait daha detaylı veriler için bkz. Kurultay, dipnot 1’de a.g.y.

⁸Çeviri sektörü aslında çok geniş bir alanı tanımlıyor gibi gözüküyor ama son yıllarda özellikle mütercim-tercümanlık bölümü mezunu arayanlar çeviri büroları ve bazı devlet kurumları.

Çeviri alanında piyasa gereksiniminden fazla mezun olsa da, akademik çeviri eğitimi programlarından mezun gençlerin sadece çeviri sektöründe değil, dil ve çeviri edinçlerini etkin bir biçimde kullanabilecekleri başka pek çok alanda iş bulma şansları olduğunu biliyoruz⁸. Ancak, bu noktada yeni açılan çeviri öğretim programlarının öğrencilerin çeviri edinçlerini ne ölçüde geliştirebildikleri de ayrı bir tartışma konusu...

Vakıf üniversitelerinin çeviri öğretim programlarına ilgisi bu akademik alanın aynı zamanda eğitim sektöründe önemli bir “pazar” olduğunu da gösteriyor. Çeviri eğitiminin öğrencilerin ve velilerinin ilgi gösterdikleri ve talep ettikleri bir programa dönüştüğünü gözlemliyoruz. Bu özel öğretim kurumlarındaki programların çeviri sektörünün ihtiyaçlarını karşılayıp karşılayamayacağı tartışılır. Lisans ve önlisans düzeyinde eğitim veren bu kurumların pek çoğunda çeviribilim alanında yetişmiş yeterli akademik personel yok. Akademik çeviri eğitimi bu kurumların çalışanlarının “çeviri” anlayışı ve kavrayışıyla yapılıyor olsa gerek. Yine de, bu kurumların program sorumluları müfredat hazırlarken daha önce açılmış bölümlerin müfredatlarını model alma şansına sahip... Müfredatlar konusunda Boğaziçi, İstanbul, Okan, Haliç, Yıldız ve Hacettepe Üniversiteleri’nin öğretim üyeleri çeşitli platformlarda bir araya geldiklerinde fikir alışverişinde bulunup, sorunları ve ortak hedefleri dile getirmeye çalışmaktadırlar.

Kuşkusuz bu aşamada, çeviri bölümlerinin müfredatları nasıl oluşur, ideal ve standartlaştırılabilecek bir çeviri eğitimi müfredatı var mıdır gibi sorular akla geliyor. Bu sorulara yanıt verebilmek için bütün müfredatları incelemek, uygulamasını görmek ve müfredatın temel çerçevesini ve takip ettiği literatürü, kuramsal yaklaşımları kavramak gerekir.

Bu aşamada ancak, İstanbul Üniversitesi, Çeviribilim Bölümü müfredatı konusunda bilgi sunmam ve çeviride mesleklaşma sorunları açısından kendi müfredatımız ve yaklaşımımızı değerlendirmem mümkün. Müfredatımız işlevselci yaklaşımları ve “skopos” kuramını benimseyen bir çerçeve içinde şekilleniyor. Müfredat güncellenirken kuram ve uygulama açısından uluslararası gelişmeler ve literatür takip ediliyor. Bu arada, müfredatın Türkiye gerçekleri ve gereksinimlerine uygun olmasına dikkat ediliyor. Bölümümüzün kuruluş aşamasında uluslararası gelişmeleri takip konusundaki tavır için Turgay Kurultay’ın söylediklerini anımsamakta yarar var:

Kuruluş aşamasında Batı’daki modellerden yararlandığımızı, yapılan çalışmanın altyapısını ve saydamlığını vurgulamak için özellikle dile getirmek gerek. Ama bu yararlanma, tamamen bizim irademizle ve aktif bir alımlamayla gerçekleşti. Ortaya çıkan program özgündü, hem ülke ihtiyaçlarını hem de kurumsal koşullarımızı – o günün koşullarında değerlendirebildiğimiz ölçüde – programın kurucu unsuru haline getirdik; geliştirdiğimiz bu özgün program, o dönemde Batı’da bilimsel çevrelerde tartışılan, ama bölümlerin programlarına yansımamış bazı fikirleri de yapıya entegre ediyordu. Programın geliştirilmesi çalışmalarının önemli bir ayağı, 1992 Şubatında Goethe Enstitüsü’nün davetiyle gelen Germersheim Bölümü’nde¹ öğretim üyelerinden çeviribilimci Hans G. Höning’in katıldığı bir toplantı oldu. Bu toplantıda temel yaklaşımlar tartışıldı; sonraki süreçte de Germersheim Bölümü’yle, özellikle de H. G. Höning’le yoğun ve yakın bir ilişki kurularak uluslararası bir zeminde düşüncelerimizi ve koşullarımızı tartışarak yol aldık.⁹

⁸ Konuyla ilgili detaylı bilgi için bkz. “Çeviri eğitiminde Staj” başlıklı poster sunumu. Hazırlayanlar: Betül Parlak-Hüseyin Yurttaş, Uluslararası Çeviri Kolokyum, 21-23 Ekim 2009.

⁹ Dipnot 1’de a.g.y. s.371.

Bu noktada, kendi müfredatımızdan söz etmeden önce, genelde müfredatları kısıtlayan büyük ölçekli sorunlardan söz etmekte yarar var: Öğrenci profili, ülkemizdeki eğitim-öğretim ve sınav politikaları, çeşitli üniversitelerdeki çeviri bölümleri ve özellikle de anabilim dallarına kabullerde dil puanı farklılıkları, teknik olanaklardaki kısıtlamalar, ulusal ve uluslararası işbirliklerinin yeterli düzeyde olmaması gibi... Bir başka büyük ölçekli sorun da, yeni açılan çeviri bölümlerinde akademik kadronun birbirlerinden farklı çalışma ve uzmanlık alanlarından gelen akademisyenlerden oluşması. Ülkemizde çeviribilim alanında doktora yapmış ya da lisansüstü çalışmalarında çeviriyi konu almış akademisyen sayısı, mevcut çeviri öğretim programlarıyla karşılaştırıldığında oldukça az. Farklı uzmanlık alanlarından gelen akademisyenlerin sunduğu çeşitlilik bir yandan bir zenginlik yaratırken, öte yandan ulusal ölçekte çeviri eğitiminin ana hedeflerinde fikir birliğine varmayı zorlaştırabilir¹⁰.

Yukarıda bazılarını sıraladığımız nedenlerle, akademik çeviri eğitiminde müfredatların hem aynı bölümün farklı anabilim dallarında, hem de farklı üniversitelerdeki bölümlerde standartlaşması ve aynı öğretim hedeflerine ulaştırılması zordur, böyle bir standartlaşmanın gerekli olup olmadığı da ayrıca tartışılabilir. Aslında, standartlaşma müfredatta sağlansa bile öğrencilerin birbirinden farklı motivasyonları, bilgi, beceri düzeyleri ve artalan bilgileri sonuçların asgari düzeyde türdeş olmasını engelliyor¹¹. Bu durumun aslında, her akademik alanda karşılaşılan bir sorun olduğunu da unutmamak gerekir. Bu farklılık nedeniyle bölümümüzde birincil hedefin öğrencinin kendi bilgi ve becerilerini, kendi istekleri doğrultusunda¹² geliştirmesini sağlayacak bir program sunmak olduğunu söyleyebiliriz. Bölümümüzün akademik hedefi öğrencinin pek çok alanda giriş düzeyinde de olsa, çevirinin gerektirdiği bilgiyi alması, kendi beceri ve bilgi düzeyinin farkına varıp, sürekli ilerletmesi, çeviri sürecinde bilgi teknolojilerinden yararlanması, hem küresel hem yerel ölçekte çeviri gerçekliğini tanımasıdır. Öğretim politikamız ve müfredatımızla ilgili çeşitli ayrıntılar ve kısıtlamalar şöyle özetlenebilir:

1- Programımız ilk iki yıl öğrenci merkezlidir. İlk iki yıl (dört yarıyıl boyunca) öğrencinin dil ve çeviri becerilerini geliştirebileceği derslerin yanı sıra, kültür ve araştırma becerilerini geliştirebileceği dersler sunulur. Bu derslerin seçmeli ve zorunlu dağılımda öğrencinin sağlayacağı maksimum fayda göz önüne alınır. Bölümün ortak dersleri dışındaki (üç anabilim dalının ortak aldığı Çeviri Amaçlı Metin Çözümlemesi, Çeviribilime Giriş, Kültür ve Düşünce Dünyası vb.)¹³ derslerde öğrencilerden sunum ve araştırma ödevleri istenir. Bu ödevlerle öğrencilerin araştırma, çeviri ve araştırma sonuçlarını sunma becerilerini geliştirmeleri hedeflenir.

2- Son iki yılda çeviride uzmanlaşma hedeflenir. Öğrenciler yazılı çeviride iki uzmanlık alanından birini seçmeye yönlendirilir: İktisat Çevirisi ve Hukuk Çevirisi. Bu ayrım dışında seçmeli yazınsal çeviri ve çeviri eleştirisi dersleri de bulunmaktadır. Bazıları bir sonraki dönem de devam etse, genelde yarım dönemlik zorunlu Özel Alan Çevirileri dersiyle (sosyal bilimler metinleri, AB metinleri, tıp metinleri, otomotiv metinleri, altyazı ve dublaj çevirisi) öğrencilerin mümkün olduğunca fazla metin ve çeviri türüyle tanışmaları, bu tür metinlerin çevirisiyle ilgili genel bir farkındalık kazanmaları hedeflenir.¹⁴ Ağırlıklı olarak çeviri çalışmalarının yapıldığı bu dersler ilk iki yılın derslerinden farklı olarak özel alan bilgisi ve uzmanlık bilgisi kazandırma ve bu bilgileri çeviri uygulamasına yansıtma hedeflerini taşımaktadır.

¹⁰ Bu arada müfredat konusundaki önemli bir güncellemenin Bologna süreci için yapılması gerektiğini de anımsatmak da yarar var. Gerçekçi hedeflerin gereksinimler doğrultusunda saptanıp Bologna sürecine uyarlanması akademik çeviri eğitiminin en güncel konularından biri aslında. Bu konuda bölümümüzde Turgay Kurultay ve Asuman Karakaya çalışıyor.

¹¹ Öğrencilerin standart müfredat dışında da ilgi ve becerilerini destekleyecek ve geliştirecek bir programdan yararlanması ve müfredatların bu açıdan bir çeşitlilik sunması çok önemli. İ.Ü. Çeviribilim Bölümünde, seçmeli derslerle ve projelerle bunu yapmaya çalışıyoruz.

¹² Seçmeli derslerle çeviri türlerini ve uzmanlık alanlarını çeşitlendirirken öğrencilerin taleplerinin de akademik kadro ve imkanların el verdiği ölçüde dikkate alındığını belirtmekte yarar var.

¹³ Kuşkusuz ortak derslerde de bu tür sunum ödevleri istenebilir. Ancak, öğrenci sayısının çokluğu ve akademik takvimin kısıtlılığı nedeniyle çok az öğrenciye sunum sırası gelebilir. Bu uygulama ortak amfi derslerinden ders sorumlusu öğretim üyesinin kararıyla bağlıdır.

¹⁴ Bu genel çerçeve bölümümüzün üç anabilim dalında çeşitli değişkenlerle uygulanmaktadır.

3- Bölümümüzün sözlü çeviri dersleriyle ilgili anlayışı diğer çeviri bölümlerinden farklıdır. İlk iki yıl öğrencilerin ilgi ve yetenekleri konusunda herhangi bir ayırım yapılmadan sözlü çeviri türlerini tanımalarına, meslek etiğini öğrenmelerine, sözlü çeviride kendilerine gerekecek becerileri geliştirmelerine yönelik bir program içeriği sunulur. Son iki yılda ise öğrencilerimizin ilgi ve yetenekleri doğrultusunda yine sözlü çeviri türlerini tanımalarına, bilgi ve beceri düzeylerini artırmaya yönelik daha detaylı modüler bir müfredat izlenir, burada belli bir seçme sınavından çok danışman yönlendirmesinden söz edilebilir.

4- Bölümümüzün ortak çerçeve programı üç anabilim dalımızın ortak aldığı amfi dersleriyle pekiştirilir. Böylece öğrenciler hem diğer anabilim dallarının bakış açısı ve temel yönelimlerini öğrenme fırsatı bulurlar, hem birbirleriyle kaynaşma olanağı yakalamış olurlar, hem de bölüm hocalarını daha yakından tanıma fırsatı bulurlar.¹⁵

5- Birinci sınıftan itibaren öğrencilerimiz, ikinci yabancı dil derslerini zorunlu olarak alarak, bilgi ve becerilerini bir başka dilde de kullanma fırsatıyla karşılaşılırlar.

Daha önce de belirttiğimiz gibi müfredatımızın genel çerçevesini belirleyen çeşitli kısıtlamalar da var. Bu kısıtlamaları şöyle sıralayabiliriz:

- Fakültemizdeki derslik sıkıntısı nedeniyle ders programlarımızı minimum saat olan 16 kredide tutma zorunluluğu,
- Derslik sıkıntısının seminer ve atölye türü derslerin uygulanmasına yansımaları,
- Ek dil yelpazemizin öğretim elemanı eksikliği nedeniyle iki dil ile kısıtlanmış olması,¹⁶
- Ek dil derslerinin öğrencinin dil edinci düzeyine göre verilememesi,
- Uzmanlık derslerinde alan uzmanlarının ders görevlendirmelerinde çıkan sorunlar ya da uzman öğretim elemanı bulma konusundaki zorluklar,
- Anabilim dallarındaki öğrencilerin birbirlerinden farklı öğrenim geçmişleri, beklentileri ve çalışma alışkanlıkları,
- Belli bir seçmeli ders açmak için en az 10 öğrenci sınırlaması nedeniyle modüler yapımızı istediğimiz oranda zenginleştirememek.

¹⁵ Pek çok fakülte ve bölümde pratikte gerçekleştiremeyen ortak çerçeve programı, bölümümüzde tüm anabilim dallarının öğrencileri zorunlu olarak aldığından, anabilim dalı düzeyinde standartlaşma yönünde önemli derecede yol almış bölümlerden biri olduğumuzu vurgulamak gerekir.

¹⁶ (İngilizce Mütercim Tercümanlık için Almanca, Fransızca ve Almanca Mütercim Tercümanlık için İngilizce). Birkaç yıl öncesine kadar Fakültemizin İspanyol Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı öğrencilerimize ikinci yabancı dil olarak İspanyolca derslerini sunuyorlardı. Ancak, kendi öğrencilerinin fazlalığı ve programlarının yoğunluğu nedeniyle artık bu dersi öğrencilerimiz alamıyor. “Ek Dil” modülü kapsamında alınan bu dersler ikinci bir yabancı dilde çeviri edincini hedeflemekle birlikte, uygulamadaki kısıtlamalardan dolayı istenen düzeyde sonuç alınamıyor.

Yukarıda küçük değinmelerle genel yapısını, küçük sorunlarını ve kısıtlamalarını aktarmaya çalıştığım müfredatımız, akademik kadromuzun alan ile ilgili yoğun çalışmaları sayesinde sürekli yenilenmekte ve tartışılmaktadır. 90'lı yılların ortalarından bugüne Turgay Kurultay, Ayşe Nihal Akbulut, Sakine Eruz, Mine Yazıcı, Alev Bulut, Necdet Neydim ve Emel Ergun gibi akademisyenler, akademik çeviri eğitimi çok çeşitli boyutları ve farklı yönleriyle ele alan çalışmalarıyla müfredatın genel çerçevesinin belirlenmesi ve uygulanmasında yönlendirici ve yapıcı katkılarıyla önemli görevler üstlendiler. Bu konudaki çabalarını sadece akademik alanla sınırlamayıp çevirmenlik ve piyasa, çeviri alanında meslekleşme sorunlarına yönlendirdiler. Buraya kadar nasıl bir yol izlediğimizi, neleri tartıştığımızı kaynakçada yer alan çalışmalardan izlemek mümkün. Ben bu çalışmalardan biri olan *Forum: Türkiye'de Çeviri Eğitimi*¹⁷ başlıklı kitabı burada anmak istiyorum. Bu kitap beş üst başlık içeriyordu: Akademik Çeviri Eğitiminin Hedefleri ve Temelleri, Çeviri Eğitiminin Alt Alanları, Çeviri Dersinde Yöntem, Çeviri Eğitimi ve Mesleki Uygulama, Çeviri Bölümlerinin Programları ve Özellikleri. Bölümümüz kurulduğundan bu yana bu üst başlıklar üzerine düşünen ve sürekli müfredatı yenilemeye çalışan akademik kadrosuyla yeni açılımlar ve yöntemler aradı, buldu, uyguladı ve halen uygulamaya çalışıyor.

Turgay Kurultay'ın adı geçen kitapta yer alan "Neler Olmazsa Çeviri Eğitimi Olmaz?" başlıklı yazısında söylediği gibi "*Çeviri pratiği bizim için düzeltilecek bir şey olmaktan önce çeviri gerçekliğinin izleneceği alan olmalı. Bu anlamda çeviri eğitim bölümleri çeviri pratiğinden öğrenmek durumunda olan bölümlerdir*" yaklaşımından hareket ettik. Çeviri pratiğinden, çeviri piyasasından, diğer çevirmenlerden yeni şeyler öğrenmeye çalıştık sürekli. Bu öğrenme sürecinde en büyük sorunun meslekleşme aşamasında karşımıza çıktığının farkına vardık. Çeviri piyasasına hiçbir şekilde kuralcı bir yaklaşımla bakmadığımızdan, çeviri yapmak için akademik çeviri eğitimi alma gerekliliği olduğunu iddia etmedik.¹⁸ Diplomalı pek çok "uzman" olmayan çevirmen ortaya çıkabileceği gibi, diplomasız pek çok yetenekli "alaylı" çevirmenle de karşılaşılabilirdi gerçeğinden hareket ettik. "Alaylı çevirmenlerin" görüşlerinden ve uzmanlıklarından yararlanmaya, piyasanın sorunlarıyla ilgili olarak onlarla fikir alışverişinde bulunmaya ve işbirliği yapmaya çalıştık. Son yıllarda çeviri alanında meslekleşme konusunda yapılan tüm girişimleri kurumsal olarak destekledik. Çeviri Derneği, Çeviri İşletmeleri Derneği, Kitap Çevirmenleri Meslek Birliği¹⁹ iletişim ve işbirliği içinde olduğumuz kurumlar arasında yer aldı. Alt Yazı ve Dublaj Çevirmenleri Meslek Birliği girişimini destekledik. Birleşik Konferans Tercümanları Derneği'nden düzenlediğimiz toplantılarda görüş ve önerileriyle destek aldık. Adı geçen kurumlar da öğrencilerimizi desteklediler, çoğu mesleki deneyim olanağı sundu.

İstanbul Üniversitesi Çeviribilim Bölümü'nün penceresinden bakarsak, akademik çeviri eğitimi ve meslekleşme yolunda belli bir standartlaşma hedefiyle kurulmuş kurumların işbirliği ve dayanışmasının çeşitli kazanımlar elde edilmesini sağladığını söyleyebiliriz. Bu işbirliği sürecinde, tarafların birlikte gelişip serpiilmeye çalıştığını, birbirlerinden güç aldığını ve birbirini destekleyerek "çeviride meslekleşme" sorununa çözüm aradığını gözlemledik. Bütün bunlar, her ne kadar betimleyici bir tutum içinde hareket ettiğimizi iddia ediyor olsak da, belli ölçüde değer eksenli davranışlardı. Bunlar eğitim hedeflerimizin piyasa gerçekliğine uyum sağlaması için yapılan ve bu gerçekliği olumlu yönde dönüştürmeye çalışan eylemlerdi. Bu eylemlerde müdahaleci değil, katılımcı olmaya çalıştık. Dolayısıyla piyasaya müdahale etmemek ama onu izlemek, sorunların betimlenmesi, saptanması, eleştirel bakışlarla stratejik hedefler konması ve olası çözüm önerileri için piyasanın çeşitli

¹⁷ Bu kitap 12-14 Temmuz 1996 tarihlerinde İstanbul Üniversitesi Çeviri Bölümü tarafından düzenlenen "Türkiye'de Çeviri Bölümlerinde Eğitim Koşulları ve Gelişim Olanakları" konulu toplantının bildirilerinden oluşmaktadır. Bu kaynağı kullanmamın nedeni İstanbul Üniversitesi Çeviribilim Bölümünün konuyla ilgili tartışmalarda işbirliği, ortak çalışmalar ve fikir alışverişlerine verdiği önemi vurgulamaktadır.

¹⁸ Belki varoluş amacımıza ters bir yaklaşım ama böylesi bir gerçekliği de dile getirmek görevlerimiz arasında yer alıyor.

¹⁹ Kitap Çevirmenleri Meslek Birliği 2010 yılında yapılan Tüzük değişikliğiyle Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca korunan çeviri işlerini de içermek üzere, özellikle de alt yazı ve dublaj çevirisinden doğan fikri hakları da takip edebilecek şekilde yeniden örgütlenmiş ve ismini Çevirmenler Meslek Birliği olarak değiştirmiştir.

aktörleriyle işbirliği yapılması (özellikle düzenlediğimiz ulusal bilimsel toplantılarla, kolokyumlarla) temel hedeflerimiz arasında yer aldı.

Bu süreçte meslektaşların önündeki temel sorunların şunlar olduğunu saptadık:

- 1- Çevirmenliği yasal bir hak çerçevesinde tanımlayan konuyla doğrudan ilgili yegâne yasal düzenlemenin Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu (FSEK) olduğunu,
- 2- Bu Kanun uyarınca da fikri hakkın yaratıcılık ve özgünlük gerektiren “eserler” söz konusu olduğunda bu yasa çerçevesinde korunabildiğini,
- 3- Yine bir zihinsel emeğin ürünü olan haber çevirisi ya da teknik çeviri söz konusu olduğunda fikri hak çerçevesinde hareket edemediğimizi,
- 4- Bu nedenle de, farklı çeviri alanlarında meslektaşlarımız konusunda standartlaşmanın birbirinden değişik sorunlar ortaya koyduğunu ve çözümler beklediğini,
- 5- Dolayısıyla meslektaşlarımızın önündeki en büyük engelin çevirmenlikle ilgili bütünü kapsayıcı yasal düzenlemeler olmamasından kaynaklandığını,
- 6- Turgay Kurultay’ın sıklıkla vurguladığı gibi telif hakkına konu işlerin meslektaşlarımızla direnen alanlar yarattığını, tanımı gereği standartlaştırılamadığını ve bu nedenle de “çeviri” alanında nitelikli ürün ve emeğin karşılığını alma konusunda sürekli sorunlar yaşandığını söyleyebiliriz.

Çeviri ve çevirmenlik alanlarında standartlaşmayı sağlayacak yasal düzenlemeler yapılabilmesi için kuşkusuz dil bilen herkesin çeviri yapabileceğine dair yaygın kabul ve anlayışın değişmesi gerekir. Bu anlayışın değişmesi demek, sadece akademik çeviri eğitimi almış olanlar çeviri yapsın anlamına gelmez kuşkusuz. Her çeviri türü ve alanının kendine özgü bir sertifikalandırma ve akreditasyon sürecinden geçmesi piyasanın sıklıkla dile getirdiği “niteliksiz çeviri” ve “iş ahlakı olmayan” çevirmen sorununu çözmeye katkıda bulunabilir. Tabii burada en önemli sorun bu tür bir belgelendirme sürecinin kimin tarafından, nasıl yapılacağı noktasında düğümlenmektedir. Üniversite, betimleyici, çözümleyici ve nesnel konumunu koruyarak bu süreçte yardım isteyen tüm taraflara elinden gelen desteği verebilir. Burada en kilit nokta, piyasanın aktörlerinin kendi gereksinimleri, sorunları, yeterlilik ölçütleri ve kalite anlayışları çerçevesinde bu tür bir akreditasyon sürecine girmek üzere bir araya gelmesini sağlamaktır. Bu tür bir birliktelik mümkün müdür?

Dilimizde “piyasa” sevimsiz bir sözcüktür. Kendi kuralları ve iç dinamikleriyle işleyen, çoğu kez nitelik sorununu, nicelik sorununun arkasında bırakan, ucuz ya da bedava işgücü peşinde koşan yeterli denetimin olmadığı bir alanı anlatır. Ülkemizde çeviri piyasasının bugünkü durumuna kısaca bakacak olursak, akreditasyon süreci için piyasa aktörlerinin bir araya gelme ihtimalinin yüksek olup olmadığını tartışma şansını elde edebiliriz. Her biri kendine özgü sorunlara sahip çeşitli çeviri alanları olduğunu anımsamamız gerekiyor: Yeminli tercümanlık (noter onaylı çeviriler), çeviri büroları, sözlü çeviri alanı ve türleri, patent çevirisi ve teknik çeviri alanı, kitap çevirisi, alt yazı ve dublaj çevirisi. Bu alanlardaki sorunları dile getirmek için kurumsallaşma önemli bir etkidir. Bu yazının sınırları çeviri alanları ve türleri açısından var olan bütün kurumsallaşma çabalarını ve sorunlarını dile getirmeye yetmeyecektir kuşkusuz. Noter çevirisi ve toplum çevirmenliği çok önemli ve kendilerine özgü sorunları olan çeviri alanlarıdır. Bu iki alandaki sorunlarla ilgili Sakine Eröz, Alev Bulut, Turgay Kurultay, Aymil Doğan, Şebnem Bahadır, Ebru Diriker, Şehnaz Tahir, Dilek Dizdar, Rana Kahraman ve Eylem Alp’in çalışmalarına bakılabilir. Meslektaşlarımız ve mesleki temsil açısından kurumsallaşma, alana standart getirme ve işbirliği yapma çabaları açısından burada çeviri bürolarının ve yayıncılık sektörünün örgütlenme girişimlerine değinilecektir. Çeviri bürosu açısından durumu değerlendirecek şu gözlemleri yapabiliriz:

1- Türkiye’de herkes çeviri bürosu açabilir. Ülkemizde bu alandaki yaygın uygulama limited şirket biçiminde çeviri bürosu açmaktır. Şirketleşmiş çeviri faaliyetlerine, çeviriyle ilgili yayıncılık ve reklamcılık gibi başka iş alanlarını eklemek de mümkündür. Bunun yanı sıra bazı çeviri bürolarının ticari faaliyetleri arasında çeviriyle hiç ilgisi olmayan inşaat ve fidancılık gibi alanlara da rastladığımızı söylemek de yarar var. Böylesine genişletilmiş bir faaliyet alanıyla iş görülmesinin, sadece çeviri işiyle para kazanıp vergi ödemeyi göze alanlar açısından haksız rekabet yaratan ve kurumsallaşmayı engelleyen bir durum ortaya çıkardığını söylememiz gerekir. Çeviri bürosu ve çeviri bürolarına yaptırılan işler açısından duruma bakarsak, çeviri bürosu açabilme, faaliyet alanını tanımlama ve vergilendirme ile ilgili standart bir yasal düzenlemenin olmayışının, bu tür bürolara yaptırılan işlerin kalitesi ve teslim süreleriyle ilgili standartların saptanabilmesinde de sorun yarattığını söyleyebiliriz. Bu tür bürolar, kadrolu ya da serbest olarak çalışan çevirmenlerin kalitesi konusunda müşterilerine garanti verebilecek duruma gelebilmek için öncelikle kendi durumlarının güvenilirliği ve kalitesi konusunda akredite olmak zorundadır. Bu konuda piyasa aktörlerinin iyi niyetli çabalarla yaptığı girişimler çoğu kez yine kendi meslektaşları tarafından sekteye uğratılmaktadır. Aynı alanda pek çok farklı örgütlenmeyle karşılaşmamız mümkündür: Çeviri İşletmeleri Derneği²⁰ ve Tüm Çeviri İşletmeleri Derneği²¹ aynı amaçlarla kurulmuş ve aynı alanda faaliyet gösteren kuruluşlardır. Bu tür çoğul oluşumlar piyasa aktörlerinin sorunlara çözüm bulmak için bir araya gelmek yerine, enerjileri bölmeyi seçtiklerini göstermektedir.

2- Bizleri kitap çevirisi alanındaki sorunlar açısından ilgilendiren yayıncılık sektörü ise pek çok sorunla boğuşmakta ve çeşitli platformlarda bu sorunlarını dile getirmeye çalışmaktadır. Alanda iki ayrı meslek birliği ve iki ayrı dernek bulunmaktadır: Yayıncılar Meslek Birliği ve Basın Yayın Meslek Birliği, 2009 Aralık itibarıyla ilkinin 87 üyesi, ikincisinin ise 99 üyesi bulunmaktadır. Her ikisi de 2006 yılında kurulmuştur. Meslek birliği ve dernek hepimizin bildiği gibi iki ayrı örgütlenme biçimidir. Kurumsal kimlik, temsil, yasal statü ve faaliyet alanları açısından bu örgütlenme biçimlerinin kendilerine özgü avantaj ve dezavantajları bulunmaktadır. Bu nedenle olsa gerek yayıncılık alanında faaliyet gösteren iki tane de dernek kurulmuştur ve bu dernekler meslekleşme çabalarına faaliyetleriyle katkıda bulunmaktadır: Türkiye Yayıncılar Birliği Derneği²² ve Basın Yayın Birliği Derneği, ilki 1985 yılında kurulmuştur, 300 üyesi bulunmaktadır, ikincisi 1991 yılında kurulmuştur, 112 üyesi bulunmaktadır. Üye sayıları 2009 Aralık ayı itibarıyla verilmiştir. Ülkemizdeki yayınevi sayısı konusunda net bir bilgiye kolayca varılabileceğini söyleyemeyiz. İnternet çeşitli verilere ulaşmak için yararlı bir kaynak olabilir ama net bir rakam söylememize izin vermez. İnternet üzerinden kitap satışı yapan çeşitli sitelerden veri toplanabilir. Bu sitelerden birinden elde ettiğim verilere göre, 2009 içinde kitaplarının bu biçimde pazarlanmasını uygun gören 1300’den fazla yayınevi olduğunu öğrendim²³. Veri topladığım internet sitesinde yer alan yayınevlerinden bazılarının yayımladıkları kitap yok, bazıları sadece bir yazarın bir ya da birkaç kitabını yayımlamışlar. Bazıları ise 2 ya da 3 kitaptan fazla yayın yapmamışlar. Çeviri Bürosu örneğindeki uygulama sanırım yayınevi açma konusunda da geçerli. Bu yayınevlerinden kaç tanesinin çeviri kitap yayımladığı ya da sözde çeviriler bastığı ile ilgili kesin bir rakam vermek için çok detaylı incelemeler yapmak gerekiyor. Türkiye Yayıncılar Birliği Derneği’nden Akın Dirik ile yaptığımız telefon görüşmesinde, 2008 yılı içinde ISBN alan yayıncı sayısının 1677 olduğunu öğrendim.²⁴ Aslında bu konuda en detaylı ve doğru bilgi T.C. Turizm ve Kültür Bakanlığı, Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü’nden alınabilir. Şimdilik net verilere dayanarak bir varsayımda bulunmak mümkün olmasa bile, 2009 Frankfurt Uluslararası Kitap Fuarında katılımcı İTO tarafından dağıtılan *Türkiye’de Yayın Hayatı*²⁵ isimli kitapçıkta 1 Haziran 2008-30 Haziran 2009 tarihleri arasında ISBN’ye kayıtlı yayıncı sayısının 7715 olarak gösterildiğini belirtelim. Bu yayıncılar arasında çeşitli yayınlar yapan kamu kurum ve kuruluşları, özel eğitim kurumları, belediyeler, dernekler vb. çeşitli sivil toplum kuruluşlarının da olduğunu hatırlarsak, bu kurumları çıkarttığımızda 4779 yayınevi ile karşılaşılıyor. ISBN numarası

²⁰ www.cid.org.tr

²¹ <http://www.tcid.org.tr/>

²² <http://www.turkyaybir.org.tr/index.asp?sayfa=birlikbilgileri&dil=tr> [Erişim:08.12.2009]

²³ <http://www.kitapturk.com/publishers.php?lk=Y> [Erişim: 06.07.09].

²⁴ 08 Aralık 2009.

²⁵ Türkiye’de Yayın Hayatı / İTO, Yayın No: 2009-49 İstanbul

almış bu kayıtlı yayınevlerinden ancak yarıya yakınının aktif yayıncılığı sürdürmekte olduğu öngörülmektedir. Bu tahmini rakamlardan yola çıkarak yukarıda andığımız meslek birlikleri ve derneklerin üye sayılarına baktığımızda, sektörün sorunlarına çözüm bulmak ve uluslararası bir sektör olarak yapılanmak niyetinde olan yayıncı sayısının oldukça küçük yüzdelere ifade edilebileceğini söyleyebiliriz. Yine de bu mesleki örgütlenmelerin yarattığı sinerji ve sorunlara yönelik çözüm önerileri²⁶, birlikte hareket çağrıları çok olumlu gelişmelerin yaşanmasını da sağlamıştır. Türkiye Yayıncılar Birliği Derneği'nin 2004 yılından beri her iki yılda bir yaptığı Yayıncılık Kurultayları da bu sorunları dile getirmek için uygun ortamlar sağlamıştır. Kültür ve Turizm Bakanlığı benzer platformlarda ve/veya başka vesilelerle gündeme getirilen yayıncılık sektörünün sorunlarını ilgili tüm tarafların katılımıyla tartışmak üzere 04-05 Aralık 2009 tarihlerinde V. Ulusal Yayın Kongresi'ni düzenledi. İlki 1939 yılında düzenlenen yayın kongresinin her beş yılda bir düzenlenmesi kararının da alındığı Kongre, sektörünün sorunlarına ortak akıl ile çözüm bulmaya çalışan ilgili tarafların katılımı ve katkılarıyla gerçekleşti. Bu açıdan çok olumlu bir gelişme olarak değerlendirilebilir. Kongrenin başarısında Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın kusursuz organizasyonunun ve deneyimli uzmanlarının katkısını anmamız gerekir. Yayıncılığın çeşitli alanlardaki sorunlarını tartışmak üzere oluşturulan komisyonlarda Milli Eğitim Bakanlığı'nın, Adalet Bakanlığı'nın ve Maliye Bakanlığı'nın uzmanları yer aldı. Bu Kongrede devlet sektörü, dernek ve meslek birliği biçiminde örgütlenmiş tüzel kişileri dinledi. Çözüm önerilerine katkıda bulundu. Üniversitelerin çeviri eğitimi yapan bölümlerinin de kongrede söz ve temsil hakkı bulabilmesi, sektörden ve kamu kuruluşlarından beklentilerimizin duyurulmasını sağladı. V. Ulusal Yayın Kongresi'ni değerlendirecek ve sonuçlarını gündeme getirecek başka ve kapsamlı bir yazı yazılabilir ama bu çerçevede konumuza dönersek, yayıncılık sektörünün farklı biçimlerde örgütlenen temsilcilerinin "ortak" sorunlarına çözüm bulmak üzere bir araya gelmesi çeviri eğitimi penceresinden baktığımızda bizi de cesaretlendiren ve umut veren bir gelişme oldu. Öncelikle ortak akılla sorunlarına çözüm arayan bir "temsil ve muhatap" bulmuş olduk. Bu Kongrenin bizi en fazla ilgilendiren yanlarından biri, aslında sektörün eğitimden beklentileriydi. Şimdiye kadar kendilerinden bu konuda her hangi bir talep aldığımızı söyleyemem. Bu nedenle çeviri eğitiminin sektörden beklentilerine dikkat çekme fırsatı bulabildik. Özellikle "staj uygulaması" ve "editörlük" kurumu açısından, bu beklentilerimizi başka pek çok sorun arasında net bir şekilde ifade edemesek de, sektör ile çeviri eğitimi veren kurumların kitap çevirmenliği eğitimi konusunda beklentiler açısından bir araya gelmesinin, müfredatlar açısından görüş alışverişinde bulunmasının önemini vurgulamaya çalıştık. Yayınevlerinin öğrencilerimize staj olanağı sağlamasını ve bu konuda protokoller yapılmasını önerdik. Bu görüş alışverişi sürerse, çeviri eğitiminin "meslekleşme" ve "kurumsal temsil ve beklentiler" açısından olumlu gelişmelere katkıda bulunabileceğini ileri sürebiliriz. Bu durumda akademik ve entelektüel duruş ve konumumuzu yeniden dile getirirsek, piyasaya müdahale edici değil, betimleyici ve gözlemleyici yanımızla saptadığımız durumsal aksaklıkları (sözleşmesiz kitap çevirileri, çeviri intihalleri vb.) dile getirmeye çalıştık. Böylece eğitimi kural koyucu ve müdahale edici bir alan olmaktan çıkarıp alan aktörleriyle ve gerçekleriyle iletişim içinde ve olumlu sonuçlar için harekete geçen bir "eylem" alanına taşıdığımızı söyleyebilirim.

3- Çevirmenlerin meslekleşmesinin önündeki en önemli engellerden biri iş yaptıkları alanların sektörel sorunlarının çözülmemesi olabileceğinden yukarıda belli alanların sorunlarına ve meslekleşme yolundaki çabalarına değinmeyi uygun gördüm. Ülkemizde çevirmenlerin mesleki olarak kurumsallaşmasının önündeki en önemli sorunlardan birinin yasal mevzuat olduğunu unutmamamız gerekir. Çevirmenler, lisans eğitimi gerektiren alanlardaki meslek odaları biçiminde değil, sadece dernek ya da mevzuat uygunsu meslek birliği olarak kurumsal bir kimlik kazanabiliyorlar. Çeviri FSEK uyarınca işleme eser statüsünde değerlendirilip telif hakkı kazanan bir ürün olduğundan, çevirmenler bu çerçevede işleme eser sahipleri olarak örgütlenebiliyorlar. Bu durum yoğun bir zihinsel emek gerektiren çevirinin tüm alanlarda fikri hakka sahip bir ürün olarak değerlendirilmesini engelliyor. Sadece bilimsel ve sanatsal eserlerin çevirisi söz konusu olduğunda FSEK kapsamında çevirmenler meslek birliği kurabiliyor. Çevirinin yoğun zihinsel emek gerektiren bir faaliyet olarak kabul edilerek tüm çeviri alanlarında "fikri hak" kavramını kullanabilecek

²⁶ Bu noktada T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'na göre kurulan Meslek Birliklerinde her alanda tek bir meslek birliği görmek istemesinin de yaratılan sinerji ve işbirliğinde katkısı olduğunu söyleyebiliriz.

genişletilmiş bir düzenlemenin bu konudaki kurumsallaşma çabalarına katkıda bulunabileceğini düşünüyorum.

4- FSEK çerçevesinde kurumsallaşmaya çalışan Kitap Çevirmenleri Meslek Birliği 1 Mayıs 2006 tarihinde kurulmuştur ve şu andaki üye sayısı 240'dır. Türkiye'deki çevirmen sayısı hakkında kesin bir rakam vermek oldukça zor²⁷ olsa da, üç yılını doldurmuş bir meslek birliği açısından üye sayısının beklenen düzeyde olmadığını söyleyebiliriz. Kitap Çevirmenleri Meslek Birliği, kitap çevirmenlerinin telif sözleşmelerinden doğan haklarının takibinde üyelerine yardım etmektedir. Sözleşmesiz ve ön ödemesiz çalışılmaması konusunda üyelerini ve kitap çevirmek isteyenleri uyarmaktadır. Bu durumda piyasa ne yapmaktadır? Genç ve hevesli çevirmenlerin sözleşmelerini bir defalık ödeme ya da sayfa başına çeviri ücreti koşuluyla düzenlemektedir. Kitap Çevirmenleri Meslek Birliği'nin hazırladığı tip sözleşmeleri görmezden gelmektedir. V. Ulusal Yayın Kongresinde standart çeviri sözleşmelerinin gerekliliğine dikkat çekmemize rağmen, öğrenci emeğinin sömürülmesi, genç ve hevesli öğrencilerin bir defalık sözleşmelerle kandırılmaları ve "editörsüz, redaktörsüz" çalıştırılmaları konusundaki taleplerimizi gündemin ve sorunların çokluğu nedeniyle yeterince açık bir biçimde dile getiremedik.

Yukarıda çeşitli madde başlıklarıyla sıralamaya çalıştığımız yayıncılık ve çeviri işletmeleri sektörlerinin kendilerine özgü temel sorunlarına çözüm bulunmadan çeviri kalitesi ve çevirmenin meslek ahlakı ile ilgili bir standartlaşma ve akreditasyona gidilemeyeceği açıktır. Çeviri "piyasasında" temel sorunun, taraflar açısından belli bir iş ahlakı ve kalite çerçevesinde iş üretmek ve bu çerçevede üretilmiş işlerle karşılaşmak olduğunu varsayarsak, "piyasada" aynı amaç için farklı kurumsallaşma süreçlerine gidilmesinin daha önce de vurguladığımız gibi enerjiyi dağıtmaktan başka bir yararı yoktur. Bölümümüz bu konuda çaba gösteren tüm kurumlarla iletişimini ve işbirliğini sürdürmeye devam etmektedir. Akademik çeviri eğitimi çeviride mesleklaşma sorunlarının çözümü açısından itici bir güç oluşturmaktadır. Yazının başındaki rakamı hatırlarsak, her yıl lisans ya da ön lisans düzeyinde çevirmen olmak isteyen iki binden fazla öğrenci sözünü ettiğimiz programlara dâhil olmaktadır. "Piyasa," standartlaşma istemekten çok, bu gençleri ucuz iş gücü olarak görme eğilimi gösterdikçe sorun daha da çözümsüz bir hal alacaktır. Bu konuda ilgili tüm tarafların gerekli yasal düzenlemeler yapılması, staj uygulaması için protokol hazırlanması, kitap çevirmenliği modülü için müfredatlara düşünsel katkılarda bulunulması konusunda işbirliği içinde olması gerekmektedir. Bu da ancak ve ancak kurumsallaşmadan kaçmadan gerçekleştirilecek bir hedeftir.

Peter Berger ve Thomas Luckmann kurumsallaşma aşamasında toplumsal yapılanmacılık fikrinden yararlanırlar. Esra Özkaya Saltoğlu'nun sözlü çeviride kurumsallaşma süreçlerini ele aldığı yüksek lisans tezinde bu yaklaşım açısından sözlü çeviri alanında kurumsallaşma değerlendirilmiştir²⁸. Çeviri eğitimi ve çeviri piyasasında kurumsallaşma meselesine toplumsal yapılanmacılık açısından bakmayı denersek, yukarıda andığımız yazarların "[...] insan etkinliğinin herhangi bir kısmının kurumsal bir nitelik kazandığını öne sürmek, söz konusu etkinliğin belirli bir toplumsal kontrol kapsamına dâhil edildiğini söylemek ile eşdeğerdir"²⁹ dediklerini unutmamamız gerekir. Kontrol edilmekten kaçınmayan, dürüst ve iş ahlakı açısından tutarlı bir "çeviri sektörü," eğitimin standartlaşmasına da katkıda bulunacaktır. Bu ilkeler ışığında oluşacak bir "çeviri sektörüne" de kuşkusuz akademik çeviri eğitimi destek ve ilham verecektir.

²⁷ Mehmet Ördemci'nin derlediği Piyasadaki Kitapların Çevirmenleri başlıklı listeye göre çevirdikleri hala piyasada olan 5500 çevirmen bulunmaktadır. <http://blogyaziyorum.blogspot.com/2009/05/piyasadaki-kitaplar-cevirmenleri.html> [Erişim:24.08.09] Kültür TV'ye göre aralarında hayatını kaybedenler de dahil Türkiye'de 34903 çevirmen vardır. <http://www.kulturtv.com.tr/cevirmenler> [Erişim: 24.08.2009]. Kabalci Yayınlarına göre ise Türkiye'de 4932 çevirmen bulunmaktadır.

http://www.kabalci.com.tr/default.asp?PAG00_CODE=CEVLST&search=go&MMG00_CODE=001&SER00_CODE=CEV01&SER01_CODE=01&SPARAM1=% [Erişim: 24.08.2009]

²⁸ Esra Özkaya Saltoğlu, *Türkiye'de Sözlü Çeviri Etkiliğinin Avrupa Birliği Bağlamında Kurumsallaşma Süreci*, [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi], İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çeviribilim Anabilim Dalı, Tez Danışmanı: Doç.Dr.Alev Bulut, İstanbul 2009.

²⁹ Alıntı, Saltoğlu, s.68. Krş. Peter Berger, Thomas Luckmann, *The Social Construction of Reality: A Treatise in the Sociology of Knowledge*, İngiltere: Penguin Boks, 1966, s.67.

Kaynakça

- Birkandan İlknur - Kurultay Turgay (Yay.Haz.). 1997. *Forum: Türkiye’de Çeviri Eğitimi: Nereden Nereye?’*, İstanbul: Sel Yayınları.
- Eruz, Sakine. 2003. *Çeviriden Çeviribilime, Yüzyılımızın Penceresinden Çeviribilimsel Gelişmelere Bir Bakış*. Multilingual Yayınları, İstanbul.
- Kurultay, Turgay. 1987. “Türkiye’de Çeviri Eğitiminin Kaynakları.” *Metis Çeviri*, Güz 1987, S. 126-131.
- Kurultay, Turgay. 2006. “Kültür ve İletişim Bilimlerinde Disiplinlerin Ayırışması: Kopuş mu, Ayrışma mı?” Yay. yer: M. Karakuş/ M. Oraliş (Yay. Haz.): Bellek, Mekan, İmge – Prof. Dr. Nilüfer Kuruyazıcı’ya Armağan, Multilingua Y. . S. 283-297.
- Kurultay, Turgay. 2008. “Türkiye’de ve İstanbul Üniversitesi’nde Çeviri Eğitiminin Gelişimi ve Güncel Hedefler”, Nilüfer Tapan Armağan Kitabı *Gençliğin İzdüşümü* içinde, İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Kurultay, Turgay. 1997. “Neler Olmazsa Çeviri Eğitimi Olmaz?”. *Türkiye’de Çeviri Eğitimi: Nereden Nereye?* içinde, İstanbul: Sel Yayınları.
- Saltoğlu, Esra Özkaya. 2009. *Türkiye’de Sözlü Çeviri Etkiliğinin Avrupa Birliği Bağlamında Kurumsallaşma Süreci*, [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi], İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çeviribilim Anabilim Dalı, Tez Danışmanı: Doç.Dr.Alev Bulut, İstanbul.
- Tapan, Nilüfer. 1997. “Çeviri Bölümlerinin Programları ve Özellikleri: İstanbul Üniversitesi”, *Türkiye’de Çeviri Eğitimi: Nereden Nereye?’* Kurultay, T.; İ. Birkandan (Yay. Haz.). İstanbul, Sel Yayınları.

AKADEMİK ÇEVİRİ EĞİTİMİ VE MESLEKLEŞME KONULARINI ELE ALAN TOPLANTILARIMIZIN LİSTESİ

- Türkiye’de Çeviri Bölümlerinde Eğitim Koşulları ve Gelişim Olanakları, 22-24 Temmuz 1996.
- Çeviri Eğitiminde Uzmanlık Alanları ve Piyasa Uygulamaları, 29.04.1999.
- Sözlü Çeviri Eğitimi – Koşullar, Sorunlar, Alternatifler 20-21 Mart 2000.
- Türkiye’de Çevirmen Olmak, 24-25 Mart 2001.
- Çevirmenler Forumu, 8-9 Aralık 2005.
- Çeviri Etiği Toplantısı, 7-8 Aralık 2006.
- Çeviri Eğitimi ve Çeviri Dünyası, 18-19 Aralık 2008.
- Uluslar arası Çeviri Kolokyum, 21-23 Ekim 2009.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ EĞİTİMDE YENİDEN YAPILANDIRMA SÜRECİ, AVRUPA BİRLİĞİ VE ÇEVİRMENLİK

Yrd. Doç. Dr. Işın SAYARI*

Dünyamızın küreselleşme hızı göz önüne alındığında, eğitimin de küresel standartlara yükseltilmesi gerektiği anlaşılmıştır. İngilizce Mütercim Tercümanlık Bölümü olarak, üniversitemizin Marmara Üniversitesi Eğitimde Yeniden Yapılandırma Süreci (MEYYAS) sisteminin getirdiği düzenlemelerden faydalanarak, Avrupa Birliği'nin (AB) küreselleşme kıstaslarına uygun ve iş hayatında öncelikli tercih edilen çevirmenler yetiştirmeyi bu yeni çerçevede gündemimize almış bulunmaktayız.

MEYYAS, Marmara Üniversitesi'nin uygulama sürecinde olduğu bir reform sistemidir. Bu sistemin amaçları arasında, daha kontrollü, yönetilebilir ve çıktı temelli eğitime geçmek, yükseköğretim sistemlerini farklılıkları korunurken karşılaştırılabilir hale getirmek, ülkelerarası öğrenci değişimini kolaylaştırmak ve sektörde talep gören mezunlar yetiştirmek yatar.

MEYYAS sisteminin tam olarak uygulamaya geçirilebilmesi için, öncelikle fakülte bölümlerinin stratejik amaçlarının belirlenmesi, ardından da buna uygun olarak stratejik hedeflerin ve performans hedeflerinin saptanması ve gelişmelerin performans göstergeleri ile kontrol edilmesi gerekmektedir. Bu çerçevede Üniversitemizin 2013-2017 yılları arasında stratejik amaçları şöyledir:

- Kurumsal dönüşümü sürdürülebilir kılmak,
- Malî kaynakları güçlendirmek,
- İş hayatında tercih edilen öğrenciler yetiştirmek,
- Referans alınan bilimsel çalışmalar yapmak,
- Kültürel ve sosyal faaliyetleri mükemmelleştirmek,
- Paydaşlarla ortak faydaya dayalı işbirlikleri geliştirmek,
- Uluslararası düzeyde etkili ilişkiler ağı geliştirmek.

Üniversitemizin bu amaçlara erişebilmesi için, fakülteler ve bölümlerde reformasyona gidilmesi şarttır. İngilizce Mütercim Tercümanlık Bölümü olarak, ulaşılması gereken stratejik hedeflerin tamamlanması yolunda, yetiştirdiğimiz çevirmenlerimizi AB standartlarında bilgi ve yetilerle donatmayı amaçlamaktayız. Çeviri alanının, sanayileşen dünyaya ayak uydurması, alanın geleceği açısından hayati önem taşımaktadır. Bu da ancak inovatif bir bakış açısı ve analitik düşüncenin öğrencilere kazandırılması ile gerçekleşebilir.

İngilizcedeki "*Innovation*" kelimesinin Türkçedeki karşılığı, "yenileşim" kelimesi olarak düşünülebilir. Türkçeye inovasyon okunuşu ile katılmış olan bu kelime, bir iş yapılırken kullanılan sistem ve donanımlarda değişiklikler ve yenilemeler yapmak yahut yapılacak olan işi tamamıyla başka bir açıdan ele almak gibi anlamlar içerir.

Bu bağlamda, eğitim alanında da inovasyon kavramı yaklaşımından yola çıkarak meseleleri ele almak gerekliliğini öngörmekteyiz; artık başka bir açıdan bakılması gereken konuların en önemlilerinden birinin akademik eğitim olduğunu savunmaktayız. Bu bakış açısından hareketle, odağın üniversitelerdeki şartlara değil, endüstri odaklı bakış açısı ile çevirmen talebine ve ilgili sorunlara yöneltilmesi gerektiğini düşünmekteyiz. MEYYAS açılımının getirdiği fırsatlar ve bu sürecin eğitimdeki reform kıstasları çerçevesinde, kendi alanımızda görünen en önemli durum, çeviri eğitiminin endüstrinin ihtiyaçlarına göre geliştirilmesi gerekliliğidir.

* Marmara Üniversitesi İngilizce Mütercim Tercümanlık Anabilim Dalı Başkanı

Bu yaklaşımlar içerisinde, Marmara Üniversitesi İngilizce Mütercim Tercümanlık Bölümü olarak sektör odaklı ilk işbirliğimizi Avrupa Birliği Bakanlığı Çeviri Eşgüdüm Başkanlığı ile gerçekleştirdik. 2011-2012 Akademik Eğitim Yılı Bahar Dönemi'nde başladığımız bu işbirliği, bölümün eğitim ve öğretimine nitelikli katkıda bulunmuş ve öğrencilerin mesleki motivasyonlarında etkili olmuştur. Çalışmalarımız boyunca inovatif yaklaşımları ve alanımıza desteklerinden dolayı Çeviri Eşgüdüm Başkanı Sayın Özlen Üstün Kavalalı ve ekibine teşekkür etmek isterim.

Türkiye'deki çeviri faaliyetlerinin en önemli odağı olan bu Başkanlık ile işbirliğimiz, önümüzdeki eğitim yılında müfredatımızın uygulamalı eğitim kısmının bir parçası olması üstüne planlanmıştır. Eğitim seminerleri ve çeviri faaliyetleri olmak üzere iki ayaklı bir programdan oluşan eğitim çalışmalarımızın amaçlarını kısaca sıralarsak;

- AB alanında çalışma arzusunda ve talep edilen nitelikli çevirmen profilindeki öğrencileri, henüz mezun olmadan, işi talep edenlerle bir araya getirmek ve dolayısıyla okulun yanı sıra gelişimleri için kişisel çabalarını da etkin hale getirmeleri bakımından gerekli motivasyonu sağlamak.
- Öğrencilerin güncellenen kurumsal mevzuat ve teknik bilgiler hakkında birinci elden bilgi sahibi olmalarını ve küresel dünyadaki sürekli değişim ve iletişimin önemi konusundaki farkındalıklarını artırmak.
- Öğrencilerimizin gelen her çeviri işine özgü gerçek sorunları ve oldukça uzun bir zaman alan çözüm üretme aşamalarını ve bunlara bağlı olarak geliştirilen bakış açılarını okul eğitimleri sürecinde öğrenmelerini sağlamak.
- Öğrencilerin, hukuk çevirisi ve revizyonu faaliyetlerinin iş dünyası açısından süreçlerini ve bu faaliyetlerde iletişimde bulunulan diğer resmi kurumların çeviri alanındaki yer ve önemini eğitimleri sırasında öğrenmelerini sağlayıp onları iş hayatına daha iyi hazırlamaktır.

Avrupa Birliği Bakanlığı Çeviri Eşgüdüm Başkanlığı ile yaptığımız bu çalışmalar, öğrencilerimize çeviri ve revizyon işinin ne kadar zahmetli ve çok fazla zaman alan süreçler içerdiğini somut olarak anlatabilmiştir. Ayrıca, bu çalışmalar, öğrencilerimizin bir türlü üstesinden gelemediği İngilizce merkezli bakış açılarını ve iyi çevirmen olmak için meşhur deyişleri ile “İngilizcesi çok iyi olmak” şeklindeki yaklaşımlarını değişikliğe uğratmalarını sağlamıştır. Yine bu çalışma, aslında Türkçeye hâkimiyetin ne kadar önemli olduğunu, Osmanlı Türkçesi'nin önemini ve onu mutlaka geliştirmelerinin ne kadar hayati olduğunu öğrencilere aktarabilmiştir.

Her ne kadar Marmara Üniversitesi İngilizce Mütercim Tercümanlık Bölümü olarak Osmanlıcaya müfredatımızda önemli yer versek de öğrencilerimizin derslerde motivasyonunun düşük olduğunu ve özellikle harfler ve yazmayı öğrenme konusunda isteksiz olduklarını gözlemlemekteyiz. Programımızda “Çevirmenler için Osmanlıca” adı altında Bölümümüz için tasarlanmış dersler son iki yarıyıldan verilmektedir. Bu dersin saatlerinin yetersiz kalması, öğrencilerin dersi kavramalarında sorun olmakta ve dolayısıyla derse ilgilerini azaltmaktadır. Çözüm olarak, bu derslerin ilk yarıyıldan başlayarak dört yıllık programa yayılması ve her yarıyıldaki ders saatlerinin artırılması MEYYAS çerçevesindeki bölüm hedeflerimizdendir.

Sektörde çevirmene en fazla iş istihdam edenlerden olan bu önemli kurum ile yaptığımız işbirliğinden çıkan diğer bir somut gösterge de, alanda çok dilli çevirmen yetiştirmenin öneminin vurgulanması oldu. Öğrencilerimiz, gerek çevirinin ilk aşamalarında, gerek revizyon aşamalarında metinlerin durumuna göre bazen Fransızca bazen de Almanca versiyonlarıyla karşılaştırılmalarının önem ve hatta gerekliliğini gözlemlediler.

Alanımızın sorunlarını tartıştığımız bu Platformda çok dilli, yani çok kültürlü bir çevirmen yetiştirmenin yetersizliği de elbette bir sorundur. Yoğun olarak verilen seçmeli yabancı dil derslerini, Dil Yeterliliği Sertifikası ile sonuçlandıran çeviri bölümleri vardır. Ancak bizim bölümümüzde bu dersler, seçmeli ders kategorisindedir ve ders saatleri oldukça yetersizdir. Çözümün yine müfredatımızı yenilemek ve geliştirmekten geçtiğini düşünerek, MEYYAS çerçevesinde bölüm stratejik hedefleri arasında 2013-2014 akademik eğitim öğretim yılı itibari ile bunun uygulamaya geçirilmesini Üniversite Senatosu’nun onayına sunmayı planlamaktayız.

Alanımızın gelişimine ve ilerlemesine katkı sağlayacak fikir alışverişleri yaptığımız bu Platformun asıl amacı, eğitim sorunlarımıza çözüm üretme konusunda bize yeni soluklar verebilmesidir.

Günümüzde çözüm üretirken inovatif yaklaşımın önemli olduğunu düşünmekteyiz, yani konuları her zaman ele alınan biçimin dışında bir başka açıdan ele almak çözüme gitmede yarar sağlayabilir. Avrupa Birliği Bakanlığı Çeviri Eşgüdüm Başkanlığı ile yaptığımız çalışma böyle algılanabilir. Yani, “biz ne yapıyoruz” dan yola çıkmak değil “onlar ne yapıyorlar” dan yola çıkmak bunun bir biçimi olabilir. Sektör odaklı eğitim geliştirme çalışmaları çözümlerimizi etkin hale getirmenin bir farklı yolu olabilir.

Alanımızı daha etkin kılmanın bir başka yolunun ise çeviri eylemini daha endüstriyel bir hale getirmek olduğunu düşünmekteyiz. Bu, çeviriye teknoloji ve yenilik katacaktır. Çevirmenler, işlerini yıllardır zahmetli ve yeri geldiğinde kendini tekrarlayan adımlarla yürütmekteler. Yenileşim, çevirmenlerle teknolojiyi bir araya getirerek, revizyon sayısını en aza çekerek para ve zamandan tasarruf edilmesini sağlayacak, bir çok kişinin aynı proje üzerinde çalışmasını kolaylaştıracak ve terminoloji tutarlılığını koruyacaktır.

Bilgisayar yardımlı çeviri sistemleri, “Translation Memory” – “Çeviri Hafızası” sistemleriyle, özellikle teknik çeviri yapan çevirmenlerin, aynı cümleleri, aynı terimleri tekrar tekrar çevirmesine engel olarak, hem iş yükünü azaltır, hem de metinde devamlılık ve tutarlılık sağlar. İçerisinde bulunduğumuz çağın getirdiği kolaylıklardan faydalanılırsa, çevirinin hem hızı, hem de kalitesi artacak, bunların yanında ise çevirmenin iş yükü azalacaktır. Bu sistem ve donanımların çeviri bölümlerinde kullanılabilir olması için fakülte bütçelerinde bunlara mutlaka pay ayrılması gerekmektedir. Mezunlarımız iş dünyasına adım atmadan önce, bunların kullanımında yeterli deneyim sahibi olmalıdırlar.

Hayatımızda yadsınamayacak kadar büyük yer kaplayan bilgisayarların ve internetin çeviri alanında da bir yenileşme getirecekleri aşîkârdır. Buradaki yenileşme kavramı ise çeviride kullanılan sistem ve donanımlar üzerinde yoğunlaşmaktadır. Alanımızda çeviri işinin endüstriyelleştirilmesini en önemli sorun olarak görmekteyiz. Bunun çözümü de, mevcuttan farklı sistem ve donanımlarla birlikte bir bütün olarak çeviri işine ancak inovatif bir yaklaşım vasıtasıyla farklı bir açıdan bakmaktır. Zaten çevirinin kendisi de inovatif bir eylemdir. Yaşam ise bir çeviri eylemidir. Alanımızda göreceğimiz yeni gelişmeler ve ilerlemelerden bölümüm adına ben çok umutluyum.

Sayın Bakanım saygılarımı sunar, meslektaşlarıma ve katılımcılara tüm paylaşımları için teşekkür ederim.

AB SÜRECİNDE TÜRKİYE’NİN KARŞILAŞACAĞI ÇEVİRİ VE TERİM SORUNLARI

Prof. Dr. İlhami SİĞİRCİ*

“Avrupa Birliği’ne üyelik süreci, bir çeviri sürecidir.”
İ. Sığircı

0. Giriş

Avrupa Birliği Temel Haklar Bildirgesi’nde “*Birlik, ortak değerlerin korunması ve geliştirilmesine katkıda bulunurken, Avrupa halklarının kültürleri ve geleneklerinin çeşitliliği yanı sıra üye devletlerin ulusal kimlikleri ve bunların ulusal, bölgesel ve yerel düzeylerdeki kendi kamu makamlarının düzenlenmesine saygı gösterir*” ifadesi yer almaktadır. Böylelikle çok kültürlülük en önemli temel ilkelerden biri olarak ortaya çıkar. Gerçekte dil hem ulusal kimliğin hem de kişisel kimliğin önemli bir parçasıdır. Bu nedenle, Avrupa vatandaşı olarak herkesin kendisine Birliğin saygı duyduğunu hissedebilmesi için bütün dillere eşit bir konum sağlamak önemlidir. Bu sayede çeviri, Avrupa Birliği (AB)’deki en önemli etkinliklerden biri durumuna gelir. Avrupa vatandaşlarının kanun önünde eşitliklerini teminat altına almak için Topluluk mevzuatının Avrupa vatandaşlarına kendi dillerinde sunulması hukuki bir zorunluluk ve demokratik bir gerekliliktir. Kanunu bilmemek mazeret olarak görülemez, bu nedenle kanun anlaşılmayan bir dilde kabul edilemez. Amsterdam Antlaşması’nın 255. maddesi, Avrupa vatandaşı, Komisyon’un, Konsey’in ve Avrupa Parlamentosu’nun belgelerine kendi dilinde erişme hakkı verir. Bu da çeviri işini devasa boyutlarda arttırır. Topluluk hukukunun çevrilmesi gerek demokrasiye saygı, gerekse hukuki belgelere erişim açısından zorunluluktur.

Bu bağlamda Türkçe de AB’nin resmi dillerinden (Almanca, Bulgarca, Çekçe, Danca, Estonca, Fince, Fransızca, Hollandaca, İngilizce, İrlandaca, İspanyolca, İsveççe, İtalyanca, Lehçe, Letonyaca, Litvanyaca, Macarca, Maltaca, Portekizce, Romence, Slovakça, Slovence, Yunanca) biri olacaktır. Yaklaşık 120.000 sayfadan oluşan ve çok farklı alanları kapsayan AB müktesebatının Türkçeye çevrilmesi, Türkiye’nin üyelik sürecindeki en önemli çalışmalarından biridir. Bu müktesebatın çevrilmesi Müzakere Çerçeve Belgesi gereğince Türkiye’nin yükümlülüğüdür ve AB’ye üyelikten bir iki yıl önce bunun yapılması gerekmektedir. Diğer aday ülkelerde de süreç bu şekilde işlemiştir. Bu sürecin sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesi için yapılan çevirilerin doğruluğu ve özellikle de terim birliği büyük önem arz etmektedir.

1. Mütercim-Tercüman İhtiyacı ve Yetiştirilme Biçimleri

Ülkemizin AB’ye üyeliğiyle birlikte Türkçenin de AB’nin resmi dillerinden biri olacağı ve bu nedenle çok farklı alanlarda uzmanlaşmış mütercim-tercümana ihtiyaç duyulacağı yadsınamaz bir gerçektir. Gerek söz konusu müktesebatın Türkçeye çevirisi, gerekse mütercim-tercümanların yetiştirilmesi konusunda Türkiye’de yürütülen çalışmalar son derece önem taşımaktadır. AB’ye daha önce üye olan ülkelerin çeviri ve terim alanında büyük zorluklar yaşadığını bilmekteyiz. Bundan dolayı, ülkemizin bu sıkıntıları yaşamaması için önceden önlemler almak zorundayız. Bu amaç doğrultusunda görüş alışverişlerinin yapılması, ihtiyaçlara göre uzman mütercim-tercümanlar yetiştirecek programların açılması ya da devam etmekte olan programların ihtiyaçlara göre yeniden yapılandırılması hayati önem taşımaktadır.

* Kırıkkale Üniversitesi Mütercim-Tercümanlık (Fransızca) Anabilim Dalı Başkanı

Bu gereksinimi salt AB kapsamında da düşünmemek gerekir. Çok uluslu kuruluşlar ve ithalat-ihracat şirketlerinin de mütercim-tercümana ihtiyaçları vardır. Kaldı ki, çeviri yaşantımızın her alanına girmiştir. AB'ye üyelik sürecinde sadece Avrupa Birliği Bakanlığı değil, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin tüm kurumlarının en az 20-30 bin mütercim-tercümana ihtiyacı vardır. Özellikle 1980'li yıllardan itibaren Türkiye dışı açılmaya devam ettiğinden mütercim-tercüman ihtiyacı artarak devam etmektedir. Kaldı ki, Türkiye gibi dünyaya açılan her ülkede mütercim-tercüman ihtiyacının giderek arttığı yadsınamaz bir gerçektir. Artan bu ihtiyacı karşılamak için yüksek öğretim kurumlarında çeşitli programlar açılrsa da hâlen uzman çevirmenlerin yetiştirilmesinde büyük eksiklikler olduğu açıktır. Çevirmenlik konusunda uzmanlık eğitimi veren kurumlar neredeyse yok denecek kadar azdır. Daha çok genel çevirmenlik eğitimi veren yüksek öğretim kurumları mevcuttur. Bu kurumlarda genellikle lisans eğitimi verilmektedir. Yüksek lisans ve doktora programları sayısının ülkemizin ihtiyaç duyduğu gerek uzman çevirmen, gerekse öğretim elemanı sayısı göz önüne alındığında son derece yetersiz olduğu görülmektedir.

Avrupa'da ise, genel olarak baktığımızda mütercim-tercümanlık programları dört yıl lisans eğitimi, bir yıl yüksek lisans (4+1) veya üç yıl lisans, iki yıl yüksek lisans (3+2) biçimindedir. Yüksek lisans programlarında yazılı çeviri ve konferans çevirmenliği daha fazla yer almaktadır. Bu programlarda birinci yabancı dil olarak öğretilen diller İngilizce, Almanca ve Fransızcadır. Avrupa'da çevirmenlik eğitiminde dil çeşitliliği vardır. En fazla yabancı dil eğitimi çeşitliliği sunan kurumlar ESIT (Ecole Supérieure des Interprètes et des Traducteurs) 11 dilde ve Marie Haps ise 9 dilde eğitim olanağı sunar.

Ülkemizde ise, İngilizce, Fransızca ve Almanca olmak üzere üç dilin mütercim-tercümanlık bölümlerinde egemen olduğunu saptarız. Anabilim dalları da Avrupa'daki yapılanmadan oldukça farklı bir biçimde bu dillerde ayrı ayrı kurulmuştur. AB ile karşılaştığımızda, ülkemizdeki dil çeşitliliğinin pek de olmadığını söyleyebiliriz. Örneğin, Arapça Farsça mütercim-tercümanlık sadece bir tek üniversitede bulunmaktadır. Mütercim-tercümanlık bölümlerinde ikinci yabancı dil öğretimi öngörülmesine karşın, bazı üniversitelerde sadece tek bir anabilim dalı bulunduğundan, öğrencilerin dil düzeylerinin beklenen düzeyde olmamasından, öğretim elemanı ve donanım eksikliğinden ikinci dil öğretiminde çeviri eğitimi çoğu kez sürdürülememektedir. Oysa AB kurumları çevirmen istihdam ederken, çevirmenin AB'nin çalışma dilleri olan Fransızca, İngilizce, Almanca olmak üzere üç dile hâkim olmasını ister. Aynı zamanda bunlar AB'nin çalışma dilleri olarak adlandırılır. Bu açıdan bakıldığında Türkiye'deki bölümlerin çoğunluğunun yetersiz olduğu görülmektedir.

2. Mütercim-Tercümanların Kalitesi Artırılabilir mi ?

Türkiye'deki çeviri veya mütercim-tercümanlık bölümlerinde lisans eğitimini tamamlayanlar, mezuniyet sonrasında herhangi bir sınava girmeden noterdeki yeminin ardından yeminli mütercim-tercüman olabilmekteler. Oysaki Avrupa'daki ülkelerde çok kapsamlı resmi çevirmenlik sınavları yapılmaktadır. Ancak bu sınavlardan başarılı olanlar tercümanlık yapabilirler. Sınavlar yazılı ve sözlü olmak üzere ayrı ayrı yapılır. Ülkemizde de bu tür sınavların çevirmenlerin kalitesinin artmasına önemli katkı sağlayacağı için öngörülmesi gerekir. Nasıl ki Tıp Fakültesi mezunları TUS sınavında başarılı olduktan sonra uzman doktorluk yapıyorlarsa, mütercim-tercümanların da aynı biçimde sınavda başarılı olduktan sonra çevirmenlik mesleğini yapmaları gerekir.

Mütercim-tercümanların iyi yetiştirilmesindeki başka bir önemli etken de, bu bölümlerin programlarına alınacak öğrencilerin eğitimin başlangıcında sahip oldukları dil ve kültür düzeyleri mezuniyetten sonra kazanmak istedikleri özelliklere ulaşmada yetersiz kalmasıdır. Ayrıca, çeviri bölümü programının içeriği ve düzenlemesi de bunda önemli bir etkidir. Mütercim-tercümanlık bölümünde öğrenim gören öğrencilerin, birkaç üniversiteyi istisna tutarsak, neredeyse tamamına yakınının dil düzeyleri başlangıç seviyesindedir. Bu durum öğrencinin nitelikli bir çevirmen olarak yetiştirilmesinde büyük bir engel teşkil etmektedir, yabancı dille ilgili sorunlar birinci sınıftan dördüncü sınıfa kadar sürmektedir. Bu nedenle öğrencilerin mütercim-tercümanlık bölümlerine giriş biçimleri Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK)'nun yaptığı genel sınavla değil, Güzel Sanatlar

Fakültesindeki sınavlarda olduğu gibi özel yetenek sınavıyla olmalıdır. Bu sınavlar da sözlü ve yazılı olarak ayrı ayrı yapılmalıdır. Öğrenim süreleri boyunca öğrencilerin dil-kültür edincindeki sorunları aşmaları için en az bir yıl öğrenim görmüş olduğu dilin ülkesinde kalmaları da sağlanmalıdır. Hatta bu, koşul olarak öne sürülmelidir. Ayrıca öğrencilerin stajlarını AB kurumlarında yapmalarını teşvik etmek ve bu kurumlarda yapılmasına Avrupa Birliği Bakanlığı ile Dışişleri Bakanlığı'nın destek olması gerekir.

Yurt dışında çeviri bölümlerine girmek, okumak ve mezun olmak son derece zordur. Dört yıllık bir eğitim süresi beş altı yıla çıkabilmektedir. Örneğin, ESIT'de ortalama yirmi civarında öğrenci kayıt yaptırır, bunlardan sadece yedisi mezun olabilmektedir. Türkiye'de ise çeviri bölümlerine girmek son derece kolay, mezun olmak biraz zor, ama mezun oranı Avrupa ülkelerine göre oldukça yüksektir.

3. AB Müktesebatının Sağlıklı Bir Çevirisini Nasıl Elde Edebiliriz?

Cumhuriyet kurulduktan sonraki dönemdeki çeviri hatalarına yeniden düşmemek için özenli olmalıyız. Cumhuriyetimizin kuruluş döneminde hukuk sistemimizin neredeyse tamamının kısa sürede farklı dillerden yapılan çevirilerden oluştuğunu düşünürsek, oldukça yoğun bir çeviri çalışması söz konusudur. Bu çevirilerde bazen hatalar olmuştur. Türkiye, AB ile birlikte aslında gerçek anlamda bir çeviri süreci de yaşamaktadır. Daha önceki deneyimlerimizden ders çıkararak AB'ye daha nitelikli çevirilerle girmeliyiz.

Ülkemizde 1980'li yıllara kadar, uluslararası kuruluşlarda, bakanlıklarda, Silahlı Kuvvetlerde çevirmenler istihdam ediliyordu. Ancak, bunlar doğrudan çevirmenlik eğitimi almamış, iki dili konuşan ve başka bir meslek dalında eğitim görmüş kişilerdi. Ülkemizdeki çeviri bölümleri çok eskiye dayanmamaktadır. İlk çeviri bölümü 1983 yılında Boğaziçi Üniversitesi'nde kurulmuştur. Batı ülkelerinde ise mütercim-tercümanlık bölümleri oldukça eskiye dayanmaktadır. Fransa'nın en önemli çeviri okullarından biri olan ESIT (Mütercim-Tercümanlık Yüksek Okulu) 1957 yılında Paris'te kurulmuştur.

Günümüze geldiğimizde, Türkiye'de yaklaşık altmış iki mütercim-tercümanlık veya çeviribilim bölümü bulunmaktadır. Bu sayının artarak devam ettiğini de belirtmek gerekir. Bunların bazılarında gerek öğretim üyesi eksikliğinden, gerekse yüksek öğrenim kurumunun koşullarının yetersiz olmasından hâlen öğrenci alımına geçilememiştir. Öğretime devam edenlerin birçoğunda da öğretim elemanı sayısı yetersizdir. Çeviri ile ilgili doktora programlarının sayısı son derece yetersizdir, bu nedenle mevcut bölümlerde görev yapan öğretim elemanlarının ezici çoğunluğu doktoralarını çeviri konusunda değil, daha ziyade, yabancı dil eğitimi, dilbilim, edebiyat gibi alanlarda tamamlamışlardır. Oysaki çeviri doğası gereği uygulamayı gerektiren bir bilim dalıdır, çeviri eğitimi çeviri uygulaması ile ilişki içinde olmalıdır. Bu nedenle öğretim elemanının kendi alanıyla ilgili kuramsal bilgilerle donanmış olması, uygulamadan gelmesi ve piyasa koşullarını da bilmesi gerekmektedir.

Türkiye'deki çeviri bölümlerinden mezun olanların daha önce belirttiğimiz nedenlerden dolayı lisans düzeyinde belli bir alanda uzmanlaşması oldukça zor görünmektedir. Bazı üniversitelerde lisansta, üçüncü sınıftan itibaren sözlü ve yazılı çeviri alanı olarak iki alanda uzmanlık eğitimi verilirken, çok az üniversitede AB ile ilgili uzmanlaşma yürütülmeye çalışılmaktadır. Konferans çevirmenliği ise sadece bir üniversitede vardır.

AB müktesebatının çevrilmesinde, belli alanlarında uzmanlaşmış çevirmenlere ve terim bilimcilere ihtiyaç vardır. Bu da ancak lisanstan sonra iki veya üç yıllık bir yüksek lisans eğitimiyle gerçekleştirilebilir. Örneğin, AB müktesebatının ağırlıklı olduğu bir yüksek lisans programı planlanabilir. Bu programın elbette ki disiplinlerarası bir program olması kaçınılmazdır. Dolayısıyla, uluslararası antlaşmalar, AB mevzuatı, hukuk, iktisat, ekonomi, enerji, tarım, balıkçılık, çevre, vergilendirme, sosyal politika vb. gibi alanlarda uzmanlaşmış, ileri düzeyde yabancı dil bilen, yurt dışı tecrübesi olan ve alanda önemli bir birikime sahip öğretim elemanlarının tercih edilmesi bu programın olmazsa olmazıdır. Bu programdan mezun olan çevirmen; AB ile ilgili istediği bir alanda, derinlemesine bir bilgi ve terim birikimine sahip olarak uzmanlaşmış, bir üst bakış açısı kazanmış, kuramsal ve yönetsel açıdan donanmış bir uzman olacaktır. Bu yüksek lisans programını başarıyla tamamlayabilenler uzman çevirmen niteliği kazanabilir ve doğru ve güvenilir çeviriler yapabilirler.

3.1. AB Terim Sorunları ve Türkiye’de Terim Birliğinin Sağlanması

AB terim birliğine doğru giden ilk adım Euratom Antlaşması’nın sekizinci maddesidir. Bu maddeye göre, nükleer enerji konusunda tek tip bir terimce oluşturulması öngörülür. Bu bir antlaşmada Avrupa terimcesinin oluşumu olarak değerlendirilebilir. 2002 yılına kadar, AB’de terim bilimciler, “Terim bilim” adlı bir birimde bir araya geliyorlardı. Bilgi iletişim teknolojilerindeki gelişmeyle birlikte, çevirmenler bilmedikleri birçok terime, önceden olduğu gibi terim bilimcilere başvurarak değil, yerel ağla ulaşabilmekteler. Bu bağlamda, IATE’de (Interactif Terminology for Europe :Avrupa Etkileşimli Terim Bankası) AB kurumlarında kullanılan 8.1 milyon terim, 600 bin kısaltma ve 200 bin deyim 23 dilde veriliyor. EUR-LEX, mevcut AB mevzuatını ve yeni çıkan mevzuatı da içine alarak 23 dilde kullanıcılarına sunuyor. Bunların dışında, Avrupa Parlamentosu’nda Avrupa Parlamentosu Terminoloji Eşgüdüm Birimi (Terminology Coordination Unit of the European Parliament) oluşturulmuştur. Bu birim çevirmenlere terim konusunda hizmet sunmaktadır.

Türkiye’de ise AB terimleri konusunda çok kapsamlı çalışmaların bulunduğunu ya da yürütüldüğünü söylemek oldukça zordur. AB terimleri ile ilgili olarak belki de en kapsamlısı, Avrupa Birliği Bakanlığı tarafından 2009 yılında yayımlanan ve 11 bin terim içeren Avrupa Birliği Terimleri Sözlüğü’nden söz edilebilir. Bunun dışında TDK’nın hazırlamış olduğu farklı alanlarda yapılmış altmış iki terim sözlüğünden bahsedilebilir. Bu sözlükler, *Nükleer Enerji Terimleri Sözlüğü*, *Kılıç Oyunları Sözlüğü*, *Tarım Terimleri Sözlüğü*, *İktisat Terimleri Sözlüğü* gibi çok farklı alanları kapsamaktadır. Bu sözlüklerin tamamı *Bilim ve Sanat Terimleri Ana Sözlüğü* biçiminde çevirim içi olarak kullanıcılara sunulmuştur. Bu sözlük genel olarak değerlendirildiğinde, AB müktesebatındaki alanlarla doğrudan ilgili olmayan, ama dolaylı olarak katkı sağlayacak niteliktedir. Buradaki terimlerin tamamı yaklaşık 185 bin civarındadır. AB’deki kullanılan terimler göz önünde bulundurduğumuzda, bu sayının son derece yetersiz kaldığı açıktır.

AB müktesebatının Türkçeye çevrilmeden önce burada geçen terimlere Türkçe karşılıklar oluşturulması, dolayısıyla farklı alanlarda terim sözlüklerinin hazırlanması bu konuda TDK’nın, üniversitelerin ve özel çeviri kuruluşlarının da desteğinin sağlanması terim birliği konusunda önceden uzlaşmaya varılmış çeviriler için son derece hayati önem taşımaktadır. Yeni oluşturulan terimlerin yaygınlaşması ve yerleşmesi bizzat Avrupa Birliği Bakanlığı, TDK ve dernekler yoluyla gerçekleştirilebilir. Müktesebatın zorunlu kıldığı alanlarda terim bankaları oluşturulabilir, bu bankalardaki veriler genel ağla kullanıcılara sunulabilir. Böyle bir çalışma çevirilerin daha kısa sürede yapılmasını sağlayacak ve terimlerden kaynaklanabilecek hataları da azaltacaktır. Aksi takdirde yapılacak çevirilerde farklı terimlerin kullanılması daha sonra çeşitli düzeylerde anlam sorunlarına ve hatalara yol açabilir, kimi zaman düzeltilmesi olanaksız yanlışlar oluşabilir.

3.2. Gözden Geçirme Bilim Gruplarının Oluşturulması

AB müktesebatı çok farklı alanları kapsadığından dolayı, bir alanda yapılan bir çevirinin mutlaka o alanda önemli bir bilgi birikimine sahip uzmanlar tarafından gözden geçirilmesi son derece önemlidir. Gözden geçirmenin sadece Bakanlık personeliyle yapılması olanaksız ve tartışmaya açık bir durum gibi görünüyor. Bu bağlamda hukuk, ekonomi, iktisat, tarım, gıda, güvenlik, vb. gibi alanlarda birikim sahibi, ileri dil düzeyine sahip uzman kişilerden oluşan gözden geçirme bilim grupları oluşturulabilir. Müktesebat konusunda yapılan çevirilerin bu gruplarca son olarak gözden geçirilmesi, olası çeviri ve terim hatalarını en aza indirecektir.

4. Sonuç

AB'nin temel değerleri arasında sayılan çok dilliliğin korunması için çeviri hizmetlerinin sürdürülmesi, üye devletlerin tamamının üzerinde görüş birliğine vardığı bir konudur. AB, 2008 yılında yayımladığı yeni çok dillilik stratejisinde çevirinin önemi üzerinde durmuştur. Çok dilliliğin varlığı mütercimlere ve tercümanlara daha çok başvurmayı gerektirecektir. Çeviri uluslararası bir köprü görevi üstlenecek, ötekini anlamak için bir araç olacak, mütercim-tercüman da farklı kültür ve farklı diller arasında adeta bir aracı rolü oynayacaktır.

Türkiye'nin AB üyelik sürecine çeviri açısından bakıldığında, gerçekte uzun soluklu bir çeviri süreci söz konusudur. AB üyeliği çevirilerle başlayıp devam eden bir süreçtir. Kaldı ki daha şimdiden Türkçe, Türkiye ile AB arasında yürütülen müzakerelerde sözlü çeviri dilleri arasında çoktan yer almıştır ve AB'ye üyelikle birlikte de resmi dil statüsü kazanacaktır.

Türkçenin AB'nin resmi dillerinden biri olması için Birlik müktesebatının Türkçeye aktarılması zorunludur. Bu bağlamda mütercimlerden, çok farklı alanlarda uzmanlık gerektiren çeviri yapması beklenmektedir. Dolayısıyla mütercim-tercümanların çeviri yaptıkları dili ve kültürü çok iyi öğrenmesi, her iki dilin, yazı dilini, konuşma dilini, ölçünlü dilini, argo dilini, sesbilgisel, biçimbilimsel, sözdizimsel ve anlambilimsel özellikleri yönünden en küçük ayrıntılarına kadar vakıf olmaları gerekir. Ayrıca çevirmenin, çeviri yapacağı dilin konuşulduğu ülke kültürünü, tarihini, gelenek ve göreneklerini bilmesi için de belli bir süre bu ülkede kalması kaçınılmazdır.

Bunların dışında, mütercim-tercümanlık bölümlerine öğrenci alma prosedürleri değiştirilmelidir. Öğrenciler, bu bölümlere YÖK'ün yaptığı genel sınavla değil de Avrupa ülkelerinde ve ülkemizde güzel sanatlar fakültelerinde olduğu gibi özel yetenek sınavıyla alınmalı ve bu sınavlar da sözlü ve yazılı olarak ayrı ayrı yapılmalıdır. Bu programda öğrencilerin stajlarını AB kurumlarında yapmaları ve öğrenim süreleri boyunca dil-kültür edincindeki sorunları aşmaları için en az bir yıl öğrenim görmüş olduğu dilin ülkesinde kalmaları için olanaklar sağlanmalıdır. Öğrenciler, öğrenim süreleri boyunca terim sorunlarına duyarlı hâle getirilmelidir.

Birlik müktesebatının aktarılmasında belli alanlarda uzmanlaşmış çevirmenlere ve terim bilimeilere ihtiyaç duyulduğundan, mevcut koşullar değerlendirildiğinde böyle bir amaca da lisans programlarıyla ulaşmak çok güç görünüyor. Bu amaç, ancak lisanstan sonra iki veya üç yıl süren, AB müktesebatının ağırlıklı olduğu bir disiplinlerarası yüksek lisans programıyla gerçekleştirilebilir.

Müktesebatı Türkçeye aktarmak için kalan süre gittikçe azalmaktadır. Teknik metinler de çoğu zaman çevirmenin yetkinliğini aşmaktadır. Özellikle büyük antlaşmalar ve çok farklı alanlar söz konusu olduğundan, çevirmen terim çalışmasına oldukça fazla zaman ayırmak zorunda kalmaktadır. Bu nedenle AB müktesebatının Türkçeye aktarılmadan önce, buradaki teknik terimlere Türkçe karşılıkların verildiği terim bankalarının oluşturulması ve farklı alanlarda terim sözlüklerinin hazırlanması ön koşuldur. Terim çalışmalarında TDK'nın, üniversitelerin ve özel çeviri kuruluşlarının desteğinin sağlanması, terim birliğinin gerçekleştirilmesi için hayati önem taşımaktadır. Yeni oluşturulan terimlerin yaygınlaşması ve yerleşmesi, başta Avrupa Birliği Bakanlığı, TDK ve özel çeviri kuruluşları yoluyla gerçekleştirilebilir. Bu doğrultuda Avrupa Birliği Bakanlığı öncü rol

üstlenebilir, Birlik müktesebatı ile ilgili alanlarda merkezi terim bankalarını diğer paydaşlardan gelen verilerle oluşturabilir, bu bankalardaki verileri genel ağla kullanıcılara sunabilir. Kaldı ki gittikçe artan çeviri ve mütercim ihtiyacının terim çalışmalarını daha da zorunlu kılacağı açıktır. Bu tür çalışmalar çeviri işini önemli ölçüde kolaylaştıracak, çevirinin kalitesini artıracak ve terim birliğinin sağlanmasına çok büyük katkılar sağlayacaktır.

Son olarak Türkiye'nin başta uzman çevirmenlerin eğitimi, statüsü ve yeter sayıda öğretim üyesi yetiştirilmesi ve terim çalışmaları konusunda atması gereken çok büyük adımlar, alması gereken uzun bir yol ve yapması gereken çok işler vardır.

ÖĞRENCİ VE AKADEMİSYEN PROFİLİ AÇISINDAN ÇEVİRİ EĞİTİMİNİN SOMUT SORUNLARINA ELEŞTİREL BİR BAKIŞ

Doç. Dr. Muharrem TOSUN*

Çeviri eğitiminin asıl sorununun dil olarak belirlenmesi ve dil sorunu çözüldüğünde çeviri eğitiminin başarıya ulaşacağı düşüncesi, çeviri alanında uzman olan akademisyenlerin görüşünü temsil edemez. Çeviri, hiçbir çeviribilim literatüründe yabancı dille sınırlandırılmamıştır. Çeviriye yabancı dil kaynaklı bakış açısı, çeviri alanı dışındakilerin veya çeviri bölümlerinde yer alıp çeviri konusunda akademik kariyeri olmayanların önyargıdır. Ünlü çeviribilimci H.G. Hönl, çeviri hatalarını sayarken hiçbir şekilde bu hataların sebebinin yabancı dilden kaynaklanmayacağını belirtir. U. Kautz, çevirmen profilinin özelliklerini sıralarken yabancı dil yetisine ancak üçüncü sırada yer vermiştir. Çeviri bir metin anlama ve yorumlama faaliyeti olarak, bir çevirmenin ilgili metinle ilişkisinin sonucu olarak anlaşıldığında, bir metnin anlaşılmasının yalnızca dil sorunu olmadığını söylemeye gerek yok. Çeviri sadece anlama faaliyetinden çok, anladığını bir başka dilde ifade etme faaliyeti olarak salt yabancı dilden ibaret bir süreç olamaz. Sadece iki dilden ve iki kültürden ibaret de değildir. Bir uzmanlık bilgisi, çevrilecek metnin düzeyinde bir çevirmen profili de gerektirir. Bir metnin okuru olamayacak düzeyde olan çevirmenin o metni çevirmesi hiç düşünülemez. Umberto Eco'nun deyimiyle bir çevirmen en azından ilgili metnin örnek okuru olabilmelidir. Örnek okur olmak ise, ilgili alanda bir seviye ve bir birikim istemektedir. Çevirmenler sadece dili iyi olan uzmanlar olup, konuyla ilgili uzmanlaşmadıklarında ve hatta ana dilleri iyi olmadığında asıl sorun başlayacaktır.

Yabancı dili mükemmel olan öğrenci profilini çeviri eğitimine beklemek, böyle bir profilin ideal öğrenci profili olduğunu düşünmek çeviri kuram ve yöntemlerine, çeviri etkinliğine uymamaktadır. Bu noktada yazılı ve sözlü çeviri için tamamen zıt ve çok farklı özellikte çevirmen profili gerektiğini de unutmamalıyız. Sözlü çevirmenler için sıralanacak özelliklerin tam tersi yazılı çevirmen için geçerli olabilir. Sözlü çeviri süreci, yazılı çeviri sürecinin tam tersi olarak düşünülebilir. Dolayısıyla, çeviri bölümlerinin öğrenci profilinin tek tip olması gerektiğini düşünmek büyük bir yanıldır. Sözlü çevirmende aranacak özellik farklı, edebiyat metni çevirmeninde aranacak özellik farklı ve bir teknik alan çevirmeninin özelliği ve birikimi yine farklı olacaktır. Çeviri alanlarının belirlenmesinin öğrencinin ilgi alanlarına göre olması gerektiği de unutulmamalıdır. İnsanlar ancak sevdiği ve bildiği işi çok iyi yapabilirler.

Bu ön bakış açısından yola çıkarak, çeviri eğitiminde görmüş olduğumuz sorunları diyalektik ve eleştirel bakışla yansıtmaya çalışacağız.

Çevirmen Adayı ve Çeviri Eğitimi Veren Akademisyenlerin Profilleri

Çeviri eğitimini bir yandan öğrenciler diğer yandan ise alanda ders veren öğretim elemanları açısından değerlendireceğiz.

1. Öğrenci Profili Açısından Çeviri Eğitimi

Öğrenci, çevirmen olmanın yabancı dil bilme olduğu inancında olduğu için, yabancı dil bilgisi açısından iki tür öğrenci profili ortaya çıkmakta ve bu iki profilin de çevirmen olma ihtimali verilen eğitim nedeniyle azalmaktadır:

* Sakarya Üniversitesi Çeviribilim Bölümü

a) Öğrenci Türkiye’de yetişmiş olup, yabancı dili iyi olmadığı için ve yabancı dili iyi olmadığı sürece çevirmen olamayacağını düşünüyor ve bütün konsantrasyonunu yabancı dile odaklıyor; dile odaklanırken, dili bir türlü tam anlamıyla halledemediğini görünce, iyi bir çevirmen olamayacağını düşünüyor. Dile odaklandığı için diğer derslerde verilen bilgiler ve başkaca okumalar öğrenciye gereksiz ve saçma geliyor. Çünkü kendisinin yabancı dili iyi bilmediği sürece çevirmen olamayacağına inandığından, diğer bilgilerin anlamsız olduğunu düşünüyor. Dile odaklandığı için, her bilgide dilini geliştirecek bir taraf arıyor ve bilginin mesleği için önemli olduğunu düşünmüyor. Bu nedenle çeviri eğitimi boyunca zayıf olan dil yetisinin güçlendirilmesine yönelik derslerin mantıklı olacağını düşünüp, diğer derslerin gereksizliğinden dolayı, diğer derslere motive olamayıp, onların anlamsız olduğunu düşünüp, çeviri eğitiminin (dilden ibaret olmaması nedeniyle) yanlış olduğunu düşünüyor. Çünkü kendi yabancı dili zayıftır ve eğitim buna yönelmelidir. Yabancı dili iyi olduğu takdirde, diğer sorunlar zaten kendiliğinden çözülecektir. Yabancı dili sağlam olduğunda zaten metinleri anlamak ve çevirmek çok kolaydır. Metinleri çevirebilmek için, o metinleri okuyacak, onları kendi dilinde bile anlayabilecek bir düzeyde olmadığı ve bu düzeye erişmedikçe de metinleri sadece dil olarak bilmenin yeterli olmadığı farkında değildir. Ya da konuşma dili bile olsa, bir kişinin uzman olduğu alanda dil düzeyinin salt yabancı dil düzeyi olmadığı farkında değildir. Kendi profilinin neyle oluşacağı konusunda bir bilince sahip değildir; bu bilince göre yönlendirilmediği ve eğitimi boyunca yabancı dil sorun olduğu için, bu konudaki eksikliklerini altından kalkılamayacak bir yük gibi görüp, kendi geleceği konusunda umutsuz olmaktadır. Bu şekilde iyi bir iş bulamayacağına inanmakta, yabancı dili çok iyi konuşanları görünce, onlar kadar iyi bir dili olmadığı için ne yaparsa yapsın başarılı olamayacağına inanmaktadır.

b) Yabancı dili ilgili dilin konuşulduğu ülkede öğrenmiş olup, sırf bu yabancı dilinden dolayı çeviri bölümüne gelen öğrencilerin sorunu ise, çevirinin yabancı dili iyi bilmek olduğu, kendisinin de yabancı dili çok iyi bildiği, diğer arkadaşlarının öğrenmeye çalıştığı dilin onun için çok basit bir düzey olduğu, derslerde anlatılanları çok rahat anlayıp aktardığı ve bu yüzden bu bölümün kendileri için çok kolay olduğu ve mezun olmaları için bir gayret sarf etmemeleri gerektiği, hatta okula yeni geldiklerinde bile çeviri yapabildikleri için, hatta öğretim üyelerinden bile daha iyi Almancalarının olduğuna inandıkları için, kendilerinin başka bir şey öğrenmeye ihtiyaçlarının olmadığı ve diğer derslerin ise gereksiz ve anlaşılmasız olduğu düşüncesinde olarak, çeviri eğitimine yoğunlaşmamaktalar. Dersler büyük dil seviye farklarından dolayı, bu öğrenciler için değil, Türkiye’de yetişen öğrencilere yönelik olarak, onların dil düzeyinde gerçekleşiyor ve sadece dil dersi olarak yapılıyor. Yani, bu süreç onlar için değil, Türkiye’de yetişip yabancı dil bilmeyenler içindir, onlar boşuna zaman harcamaktadırlar. Diğer, kültür dersleri ise, özellikle Türkçe olanlar, bu öğrenciler için gereksiz ve anlamadıkları, yabancı dille ve çeviriyle alakası olmayan bilgilerin verildiği derslerdir. Kuram ve yöntem dersleri ise, zaten onlara lazım değildir, çünkü onlar yabancı dili iyi bilmektedirler. Zaten kuramlar da, bildikleri yabancı dile bile benzemeyen, Latince gibi anlaşılması zor ve hayatta karşılırlarına çıkmayacak bilgilerden oluşmaktadır. Bu rahavet onların eğitim boyunca kendilerini fazla geliştirme ihtiyacı duymamalarına yol açmaktadır. Zaten dile indirgenen derslerde onlar kendilerinin ders anlamada, diğer öğrencilerden çok üstün olduğunu, yabancı dili iyi olduğu için konuları anlama düzeyinde sıkıntılarının olmadıklarını görmekte, hocaların da bunları örnek gösterip, onlar gibi olunması gerektiği ve öğrenci profilinin tam da bu yurt dışında yetişen ya da özel okullarda çok özel eğitim almış kişilerden oluşması gerektiğini düşünmektedirler.

c) Eğitimci ve öğrenciler, çeviri eğitiminin ilgili yabancı dili yabancı dil olarak öğrenen, özellikle hazırlık sınıflarında öğrenenler için olmaması gerektiğini, hazır öğrencilerin gelmesi gerektiğini ve ana dili ilgili yabancı dil olmayan öğrencilerin çeviri bölümlerini zayıflattıklarını düşündükleri için çeviri eğitiminin günden güne anlamsızlaştığını ve çok zayıf öğrencilerin geldiklerini düşünmektedirler. Burada sorun, çeviri sürecini iyi anlayamamaktan kaynaklanmaktadır. Çeviri sürecinde yabancı dil ve anadilin ne anlama geldiğinin göreceli olması ve çeviri sürecinde dil bilmenin süreci nereye kadar etkilediğinin bilinmemesi bu sonucu doğurmaktadır. Oysa yabancı dil dendiğinde, yurt dışından gelip, başka bir dili anadili olarak konuşan öğrenci tipinin, Türkçeyi bir yabancı dil olarak bildiği ve kendisinin Türkçede zaten zayıf olmak zorunda olduğu, çünkü yabancı bir ülkede yetiştiği, konuşma olarak zayıf olmasa da metinleri çevirme düzeyinde bir Türkçe birikimine

sahip olmadığı ve bu öğrencilerin Türkçeye önemli ve zor metinleri çevirmelerinin Türkçeleri nedeniyle imkansız olduğu, Türkçeden diğer dillere çeviri yapmalarının doğal olduğu düşünülürse, onların da yabancı dilini Türkçe olarak kabul ettiğimizde onlar da zayıf bir yabancı dile sahip olmakla, çevirmen olmada oldukça eksik bir pozisyonadılar. Mesleklerinin sonucunun ağırlıklı olarak Türkçeye çeviri yapacağı ve bu yurt dışından gelen kişilerin Türkiye’deki çevirinin yükünü, Türkçeye çeviri yapacaklarını düşünmek ise imkansız bir durum gibidir. Yabancı dillerinin kuvvetli olması Türkçe bir metin yazmaları için hiçbir şey ifade etmez. Türkçe metinler Türkçe anadili olan kişilerin yazabileceği metinler olarak Türkiye’de yetişmiş öğrenci profiline daha uygun metinlerdir. Oysa Türkiye’de yetişenlerin de ana dil sorunları vardır. Peki bu dil sorununu hallettiğimizi düşündüğümüzde, çevirmen profilini ve çeviri eğitimini tamamlamış oluyor muyuz?

d) Elbette hayır, şimdi de bu iki öğrenci tipi için de geçerli olan ve olmazsa çevirmen olamayacakları en önemli boyuta gelelim: Eğer birikimleri fazla, derin okumalar yapmış ve genel kültür düzeyi çok yüksek öğrenci tipine sahip değilsek, ya da öğrencileri bu düzeye getirecek bir eğitimi hem okul hem de okul dışında sağlayamıyorsa, ilgili metinleri ya da o metin düzeylerini okumamış ve onlara alışık olmayan öğrencilerin bu metinleri çevirmesini nasıl bekleyebiliriz? İnsan anlayamadığı metni nasıl çevirebilir? Çevrilecek metinlerin konularını ve terminolojilerini bilmeyen çevirmenler yabancı veya ana dil bilgisiyle o metinleri çeviremezler, çünkü hangi dil düzeyinde olursa olsun bu metinlerin okurları degillerdir. Metin okuma alışkanlığı olmayan, özellikle uzmanlık alanlarındaki, kültür alanlarındaki metinleri derin kavrayışla okuyup özümseyemeyen ve bu tür okumalara yatkın olmayan öğrenciden çevirmen profili oluşturulması beklenemez. Şimdi bu ikinci özelliğin yerine gelmesinin, birinci özellikteki zayıflıkları giderdiğini söyleyelim; yani, bir öğrenci dil düzeyinde zayıf olsa bile, yeterli bilgi düzeyine sahipse, bu zayıflığını kapatma şansına sahiptir. Ne ilgili alanın kaynak diliyle yetişen öğrenci yabancı dilin tümüne hakimdir, -özellikle okuyup bilgi düzeyini derinleştirmedikçe bu hiç mümkün değildir-, ne de Türkiye’de yetişen öğrenci çok okuyan ve kültürlü bir öğrenci olmadığı sürece yabancı dili çok düzelse de, okuma ve bilgi düzeyi olarak ilgili metinleri anlayıp çevirecek düzeye sahip olabilir. Bilgi birikimi, genel kültür, alan bilgisi gibi adlandırılacak donanımlar, çevirmenin yabancı dil ve kendi dilindeki eksikliklerini giderebilecek, olmazsa olmaz birikimlerdir. Fakat bu birikimler kısa sürede kazanılamayacak birikimlerdir. Sorun, kültür ve bilgi birikimi yüksek düzeyde olan öğrencilerin çeviri bölümlerini tercih etmemesidir. Oysa çeviri eğitiminde, genel kültürü, okuma düzeyi, analitik ve diyalektik düşünme düzeyi yeterli öğrenci profili gerekmektedir. Bu konu çeviri eğitiminden önce, daha ilk öğretimden itibaren, alanlara yönelecek öğrenci profillerini doğru teşhis edip, onlara verilecek bilgileri doğru analiz ederek çeviri bölümleri özelinde, ama daha çok sosyal bilimlere gelen öğrenci profili olarak karşımıza çıkmalı ve özellikle bir ayırım daha yapılabilirse, filoloji öğrenci tipi oluşturulmalı ve bu öğrenciler ezber ve statik bilgidan çok, sosyal ve genel kültür bilgileri olarak metinlerle yüzleşen, metinleri yorumlayan öğrenci tipleri olarak üniversiteye hazırlanmalıdırlar. Bu durumun şu an için geçerli olmadığından yola çıkarsak, yurt dışından gelmiş öğrenciler, yabancı dili bilme avantajıyla çeviri bölümüne giren ve başkaca bir sınava tabi tutulmamış öğrencilerdir. Tek başına bu profil yukarıda belirttiğimiz eksikliği tamamlayamamaktadır. Belki de, okuma ve bilgi birikim düzeyi olarak, Türkiye’de yetişmiş olup yabancı dili zayıf olduğundan dolayı beğenmediğimiz öğrenci düzeyinden daha düşük bir düzeyde kalmaktadırlar. Özellikle erek kültüre çeviri bakımından, erek kültürünü tanıma konusunda yeterli donanıma sahip olmadıklarından, çeviri bölümünün arzuladığı çevirmen adayları profili hiç olamazlar. Vakiya, mevcut öğrencilerle eğitimi yürüttüğümüzden şikayet ederek; bu gerçeği, sadece eleştirmeye ve yapacağımız bir şey olmadığı şeklinde teslimiyetçi bir mantıkla yürütemeyiz. O zaman, öğrencide şikayet ettiğimiz motivasyon eksikliği ve kendi alanını doğru kavrayamama, çevirmen profilini tanımama öğretim üyelerinde de var demektir. Ve bu şekilde bir anlayışa sahip öğretim elemanlarından oluşan çeviri bölümlerinin iyi öğrenci yetiştirmesi, öğrenciler iyi bile olsa daha baştan mümkün değildir. Malzeme hazır gelmemiş bile olsa, malzemeyi işlemek akademisyenin elindedir. Akademisyenlerin işi zordur ama imkansız değildir. Öyleyse, dil ve bilgi düzeyi olarak hazır gelmeyen öğrenciye 5 yıl gibi uzun bir sürede çok şey verilebilir. Bunu, sadece ders olarak değil, ders dışında da onları çevirmenliğe motive edip, çevirmen profilini oluşturacak eylem ve okumalara yönlendirerek yapabiliriz.

e) Fakat öğretim elemanları, hala yabancı dile odaklanmışsa, eğitim donanımı yabancı dilden ibaretse ve öğrencinin bilgi birikimi, genel kültür düzeyi ne olursa olsun bununla ilgilenmiyorsa, o zaman yukarıda söylediklerimiz gerçekleşemez; çünkü öğretim elemanı diğer konulara hiçbir zaman odaklanmayıp, hangi ders ve hangi konu olursa olsun, devamlı olarak yabancı dilbilgisine odaklanmaktan kendini alamaz ve öğrenciyi devamlı bu zayıflığıyla yüzleştirerek, onu çıkmaz bir sokakta bırakır. Bu şekilde öğrenci ne yaparsa yapsın bu eksikliğini hemen gideremedikçe çevirmen olamayacağına inanır. Oysa dil eksikliğini hemen gidermek birçok öğretim elemanının bile halletmiş olduğu bir mesele değildir. Esasen çevirmenlik mesleğinde tüm metinler bakımından yeterli bir yabancı dil ve anadil bilgisi kimsede mevcut değildir. Fakat öğretim elemanlarının ders konularında ve derste yapılan çevirilerdeki başarılı görüntüsü, öğrencilerde çok daha olumsuz bir etki yaratmaktadır. Öğretim elemanları derste işleyecekleri çeviri metinlerine ve dersle ilgili konuya önceden hazırlandıkları ve dil örnekleri ve pratik olarak kendi bildikleri metinleri seçerek işledikleri için mükemmel görünürler, öğrenciler ise devamlı eksik. Bu ise öğrencileri çeviri konusunda yanıltır. Öğrenci hiçbir zaman bu seviyeye ulaşamayacağını düşünür. Oysa öğretim elemanları önceden hazırlanmadıkları, spontan ve rastgele alanlardan metinleri işleyerek, kendi eksikliklerini ve bu eksiklikleri kuramsal ve yöntemsel olarak nasıl tamamladıklarını öğrencilerle paylaşmış olsalar, öğrencinin motivasyonu ve çevirmen olma isteği açısından çok daha farklı bir eğitim süreci gerçekleşebilir.

f) Tabi yukarıda açıkladığımız bu iki boyut çevirmen olmak için yeterli değildir. Bilgi birikimi iyi ve dili bir düzeyde halletmiş olan çevirmen adayının, çok bilgi ve az dille çevirmen olması yeterli midir? Elbette hayır. Bu iki alanı kaynaştırmak ve kuvvetli olduğu alanı zayıf olduğu alan için bir çözüm haline getirebilmek için metin çözümleme yetisini, bu konulardaki dersleri iyi öğrenmesi gerekmektedir. Bir metnin tamamı bilinmese de, metin çözümleme yöntemleriyle metinlerin bilinmeyenleri çözülebilir. Metin çözümleme birikiminin, çeviri kuram ve yöntem birikimiyle desteklenmesiyle öğrenci zayıf olduğu dil sorununa, ilgili metne ilişkin çözümler getirmeyi öğrenebilir. Dil sorununu aşmak çevirmen olmak için yeterli olmadığına göre, şimdi metinleri bir başka dilde yazabilecek, yeniden kurgulayabilecek, bir kaynak metni bir başka dil ve kültürde bir başka metin olarak yazmasının hangi yöntemlerle başarılı bir süreç olarak yönlendirebileceğine dair çeviri kuram ve yöntemlerini öğrenmesi gerekecek. Çünkü çevirmenin işi ne dil bilmek, ne de herhangi bir konunun bilgisine sahip olmaktır. Çevirmenlik mesleği, tüm bu verileri bir başka dil ve kültür, bir başka amaç ve bağlama dönüştürebilen, onları yorumlayıp yeniden yazabilen bir uzmanlık bilgisi ve yetisidir.

2. Akademisyen Profili Açısından Çeviri Eğitimi

a) Öğretim elemanlarının eksiklikleri, öğrenci tipinde ve uygulama derslerindeki hatalar olarak özetlenebilir. Daha önce değindiğimiz gibi, akademisyen, öğrenci profilini yanlış bellemekte ve beklemekte ve öğrenci yetiştirme sürecini yine doğru anlamamaktadır. Yukarıda belirttiğimiz öğrenci profillerinden dolayı öğretim elemanları doğru bir beklenti içinde olmayıp, özellikle kendilerinin de tam hakim olmadıkları ve derinleşemedikleri bir çeviri eğitim sürecinin aktörü olmaktadır. Öğrencinin profili ne kadar çevirmen profilini yansıtmaması gerekse de, öğretim elemanları bu profili bilen ve bu profili yetiştirecek durumda olmadıkları takdirde, öğrenci profili düzeyinin yüksek olması da yeterli olmaz. Çeviri eğitiminin amacı, çevirmenin özellikleri, çeviri kuram ve yöntemlerinin ne söyledikleri, öğrenci tipinin bütünsel oluşumu, öğretim elemanının bilmesi ve buna göre ders vermesi gereken konulardır. Dersin adı ve içeriği ne olursa olsun, yabancı dil öğretme dersine dönüşen ve yabancı dilin yeterli seviyeye getirilmesinin sorunun merkezi olarak görülen dersler, öğrenciyi çevirmen olmaya götüremez. Öncelikle öğretim elemanlarının bu yaklaşımdan kurtulmaları gerekir.

b) Diğer bir sorun da, öğretim elemanı profilidir. Şayet öğretim elemanı profili çeviri bölümü profiline uygun değilse öğrencideki sorun bu defa öğretim elemanında karşımıza çıkar. Yani öğretim elemanı sırf yabancı dili iyi bildiği ve yabancı dil alanında eğitim aldığı için çeviri bölümünde öğrenci yetiştiriyor ve çeviribilimci özelliğini taşııyorsa, burada çeviri eğitimindeki başarısızlık öğrenciye yüklenemez. Eğitimcilerin, çevirmen adaylarının sorununu devamlı yabancı dil sorunu

olarak görmelerinin asıl nedeni, kendilerinin sadece yabancı dil formasyonuna sahip olmalarından ve kendi görevlerinin yabancı dili öğretmekten ibaret olduğu düşüncesinden kaynaklanabilir, hatta kaynaklanmaktadır da. Çeviri eğitimi almamış ya da bu alanda yüksek lisans ve doktora yapmamış öğretim elemanlarından oluşan bir çeviri eğitiminin yabancı dil eğitiminden öteye geçememesinin asıl nedeninin sadece, öğrencinin yabancı dil düzeyi eksik olduğu için değil, aksine öğretim elemanının çeviribilimi bilme ya da bilmeme düzeyinden kaynaklandığını göz ardı edemeyiz. Çünkü bu profildeki akademisyenin uzmanlığı dil eğitimi vermeye dayalıdır. O zaman bu profildeki akademisyenler için, yurt dışından gelen öğrenciler favori öğrencileri olacak; dersin devamlı olarak yabancı dili iyi olanlarla paylaşıldığı, dili yeni öğrenen diğer öğrencilerin ise daima onların yanında zayıf kaldığı ve eğitimin merkezinin dışına itildiği, yabancı dili iyi bilen öğrencinin ise haksız ve yanlış bir rehavetle kendisinin çok iyi olduğunu düşünerek kendisini geliştirme gereği duymadığı, hatta eğitimin ruhuna aykırı olmasa ve dersleri onlarla geçirmeseler, neredeyse derse gelmelerinin bile gerekmeyp, gün doldurduktan sonra diploma almaları gereken örnek profil oldukları sonucuna varılmaktadır. Özellikle öğretim elemanları Türkiye’de yetişmişse, yabancı dili çok iyi olan öğrencinin, çok iyi öğrenci olduğu yanılgısına kapılmaktadırlar. Bu durum öğrenci profili kadar öğretim elemanı profilinin de yetersiz olduğunu göstermektedir. Tıpkı öğrencide olduğu gibi öğretim elemanı profilinde de doğru teşhis yapmak gerekir. Bölüme arzu etmediğimiz öğrenci profili geldiği gibi, öğretim elemanı profili bakımından da durum farklı değildir. Karşımıza, yabancı dili çok iyi, birikimi zayıf veya genel kültür birikimi çok iyi, ancak çeviribilimciliği zayıf akademisyen profili çıkmaktadır.

c) Vakıa, elimizdeki öğrenci malzemesi nasılsa, öğretim elemanı malzemesi de bundan farklı değil. Ancak, filoloji bölümleri olmasaydı, çeviri bölümleri de olmazdı. Belli bir süre çeviri bölümlerinin, dil bölümlerinin etkisinde kalması, dil bölümlerindeki akademisyenlerle ayakta durup gelişmesi kaçınılmaz bir gerçektir. Bu anlayışı devam ettirerek, çeviribilim odaklı bir anlayışa geçilemiyor olması önemli bir sorundur. Bunu değiştirmek çeviribilimcilerin elindedir. Öncelikle öğretim elemanları, hangi derse girerlerse girsinler, öğrenci profilinin nasıl olması gerektiği ve çeviri eğitiminin ne olduğu konusunda fikir sahibi olmalıdırlar. Hiçbir ders bir diğerinden bağımsız değildir ve her ders çevirmeni oluşturmak için amaçlı bir sistemin parçası olarak yer almaktadır. Zamanla, çeviri konusunda uzmanlaşan öğretim elemanları çoğaldıkça bu sorun aşılabilecektir, fakat öğretim elemanları eğitim süresince hala bu bakış açısıyla eğitilirlerse, yine çıkmaz sokakta kalırız. Kısa vadede yapılması gereken, öğretim elemanlarının çeviribilim, çeviri eğitimi ve çevirmen profiliyle ilgili bilgi düzeylerini artırmaktır. Özellikle, uygulama derslerine giren öğretim elemanlarının, bu derslerin bir metin dilbilim ya da karşılaştırmalı dilbilgisi dersi olmadığını, bu derslerin kuramsal, yöntemsel bilgilerin ve öğrencilerin genel kültürünün uygulamaları olması gerektiğini ve ders yönteminin kuramsal bilgiden bağımsız pratik yapma değil, soyut bilgileri uygulama şeklinde olması ve öğrencilerin o ana kadar tüm öğrendiklerinin uygulanmasına yönelik olması gerektiğinin bilincinde olmalıdır. Bunun için ise, bu derslere giren akademisyenlerin çeviri kuram ve yöntemlerini bilmeleri, en azından öğrencilerin diğer derslerde ne öğrendiklerinin bilinmesi gerekmektedir. Konu seçimi de çok önemli olup, öğrencilerin birikimlerinin olduğu konular seçilmeli, ya da öğrencileri önce konu ve okuma olarak hazırlayıp, daha sonra alan birikimi kazandıktan sonra bu uygulamaları hem çeviri kuramsal, hem de alan bilgisi olarak bildikleri konulardan seçmek gerekir. Bu şekilde öğrenci daha iyi motive olup, yabancı dilinin eksikliğini nasıl giderebileceğini, gerçek çeviri sürecini nasıl yaşayabileceğini görecektir ve yabancı dilini de daha çok geliştirme imkanı bulabilecektir. Gerçek çeviri süreçlerinin yaşanması sağlanmalı, çeviri bir sanal ve yapay eğitim şeklinde değil, canlı bir süreç olarak yaşanmalıdır. Birikimlerinin karşılığını, sorun çözüm yöntemlerinin ve kuramsal bilgilerin işe yararlılığını gören öğrencilerin motivasyonu ve öz güvenleri artacaktır. Yabancı dilin tek sorunları olmadığını, çok fazla okuyup derinleşmeleri, kuram ve yöntem olarak kendilerini geliştirmeleri gerektiğini gören öğrencilerin, soyut derslere olan ilgileri de çok fazla olacak, bu dersler olmaksızın çevirmen olamayacaklarını anlayacaklardır.

d) Yeni öğrenci profilinden şikayet etmektense, yeni profile göre yeni eğitim yöntemleri geliştirmek gerekir. Bana göre ise söz konusu olan yabancı dilden Türkçeye yazılı çeviri olduğunda önümüzde olması gereken öğrenci tipi zaten yabancı dil olarak çok kuvvetli olmayan öğrenci tipi, fakat asıl eksiklik öğrencinin bilgi ve genel kültür düzeyinin zayıflığından kaynaklanmaktadır. Bu durumda yukarıda değindiğimiz gibi, öğrenci profilini değiştiremeyeceğimize göre, başarı, durumdan şikayet etmekle değil, eğitim süreci boyunca bu eksikliği tamamlamak için öğrenciyle bütünleşmek, daha fazla efor sarf etmekle olacaktır. Bunun sonucu yine çeviri eğitimine yansıyacak, bilgi olarak dolu ve mesleğinde başarılı çevirmenler, birikimli ve genel kültür düzeyi yüksek öğrenci tipinin yetiştirildiği çeviri bölümleri, üniversite adayları için önde gelen tercih olacak ve bu şekilde öğrenci düzeyi gün geçtikçe yükselebilecektir. Mezunların bilgi birikiminin ve genel kültür düzeyinin alan seçiminde ne kadar önemli olduğunun en önemli örneği felsefe ve sosyoloji bölümleridir. İş şansları çeviri bölümünden çok daha az olduğu halde, sırf eğitimin derinliğinden, birikimin karşılığının öğrencide görülmesinden ve öğretim elemanlarının alan bilgisi profilinin yüksek olmasından dolayı bu bölümlerin gerek öğrenci profili ve gerekse eğitim açısından devamlı önlerde olduğu görülmektedir.

e) Çeviri bölümlerinde asıl sorunun dil olmadığının en önemli göstergesi dilbilim derslerine olan ilgisizliktir. Gerek bölümler gerekse öğrenciler bu dersin çeviri bölümünde olmaması gerektiği konusunda hemfikirdirler. Çünkü bu dersler dilin kendisini ya da çeviriyi öğretmeyip soyut bir takım bilgiler öğretiyorlar, tıpkı matematik gibi. Oysa okumayı sevmeyen, bilgi birikimi, analitik okuma düzeyi yüksek olmayan öğrenciler bu derse bir anlam veremiyor ve çeviriye bağlayamıyorlar. Çevirmen olmak için zor metinleri dilbilimsel düzey ve anlama sorunu açısından öncelikle çözmeden (metin analizi de dahil) çeviri düzeyine geçemeyeceklerini düşünemiyorlar. Ve böyle olunca da, hiçbir zorluğu aşmadan metinler dil ne kadar bilinirse bilinsin çözülüyor. Bu dersler ya kaldırılıp ya da sadece bir tane olunca da, bu defa çeviri kuram ve yöntem dersleri amacından sapıp, dilbilim, metin dilbilim, yorum bilim, anlam bilim derslerine dönüşüyor ki, bu defa çeviribilim dersleri, çeviri dersi olmaktan çıkıyorlar. Her bir ders kendi içeriği ve amacını yerine getirmediği, eğitim arapsaına dönmekte, hangi dersin neyi vermesi gerektiği, neyi verdiği ne akademisyenler, ne de öğrenciler tarafından anlaşılıp, sonucunda ortaya çıkacak çevirmen profilinin hangi ana unsurların, hangi niteliklerin sonucu olduğu da belirlenememektedir. Bir düzensizlikler, karmaşık bilgiler ürünü öğrenci profili ortaya çıkarak, öğrenci ne olduğunu, neyi bilip neyi bilmediğini, neyi hangi amaçla öğrendiğini, sonuçta da, bütün bu öğrendiklerinin onu nereye götüreceğini, gerçekte ne olarak yetiştiğini karıştırıp, bir belirsizlik diplomasıyla bir belirsiz iş hayatına yelken açıyor.

f) Eğitimi dile indirgeme sorunu çeviri bölümlerinde bu şekilde yaşanırken biz kuramsal olarak bir çeviribilimden söz edemeyiz. Şu an içinde bulunduğumuz duruma bakarak çeviribilimin çeviri eğitimine yansımından söz edebilmemiz ve bu bilim dalından yetişen öğrencilerin çeviri piyasasına girip, çevirinin Türkiye'deki durumunu düzelttiğini ummamız gerçekçi olmaz. Piyasadaki çevirmenler, alanın uzmanı olmasalar da, yılların tecrübesiyle, belli bir çeviri bilinç düzeyine ulaşabiliyorlar. Çünkü çevirinin işlevsel dünyasında yaşıyorlar. Biz Türkiye'de çevirinin dil düzeyinde yapılmasından ve alanın uzmanları tarafından yapılmadığı için bir çeviri uygulamasının, gerçek anlamda bir çeviri pratiğinin olmamasından yakınıyoruz, çeviri eğitimini bu düzeyde yaptığımız sürece, piyasanın ihtiyacı olan uzman çevirmeni değil, yine dil kısır döngüsünde sıkışıp kalan çevirmeni yetiştirmiş oluruz. Tabi ki eğitim bir bakış açısı, bir bilinç sağlar, ama bu bilincin bir meslek yüksek okulu düzeyinde değil, akademik bir düzeyde oluşması gerekir. Bir alanın uzmanı, o alanı önce teorik olarak iyi öğrenmiş, sonra da bu teorik bilgiyi pratik alana uygulayarak başarılı olma durumundaki bir uzman profilidir.

g) Çeviri bölümü öğrencileri, muhakkak ilgi alanı olan başka bölümlerden, başka fakültelerin bölümlerinden ana dersleri almalılar, bu konuda yeterli okumaları yapmalılar. Adeta bir yan dal gibi, mümkünse birden fazla bölümden ders almalılar. Bu derslerin toplam sayısı, bölümün ana derslerinin sayısına yakın olmalı. Öğrencilere fazladan bu dersleri alarak, ders çizelgesine geçirme imkanı tanınmalı. En azından batıda olduğu gibi, derse devam ettiğini belirten bir belge de olabilir. Böylece öğrenci çevirmenliğe ve iş hayatına daha fazla konsantre olup, çeviriyi bıkırtıcı bir soyut dil çalışması olarak yıllarca görmekten kurtulup, soyut derslere çok daha fazla ilgi gösterecektir.

h) Uygulama derslerindeki metinlerin otantik metinler olması öğrencinin motivasyonu için önemlidir. Tıpkı yabancı dil eğitimindeki kültürlerarası yöntemde olduğu gibi, çeviri uygulaması olan derslerde de metinler otantik olmalı, ama bu otantiklik gerçek çeviri sürecinin yaşanması anlamında olmalı. Yani, ya çeviri bürolarından gerçek bir amaçla verilmiş, somut bir kişi ya da kurumun, somut bir durumda yapılmış ya da yapılacak çevirisi, ya da somut olarak çevirinin yapılması. Her durumda çevirmen adayına, çevirinin amacı, çeviriye gereksinim duyan, çevirmen adayının metinle ilgili ön bilgilerinin belirlenmesinin, tamamlanmasının, ya da birlikte tamamlanarak, bir çeviri sürecine hazırlanmanın, konuyla ilgili birikimin önemi gösterilsin. Çeviri kuram ve yöntemlerinden de yararlanılarak, öğrencinin metne sağlıklı yaklaşması sağlanabilir.

Çeviri eğitimi pratik bir alanın eğitimidir. Çeviri eğitiminin kuram-pratik ilişkisi açısından verimli ve pragmatik yapılabilmesi için hem öğrenci profilinin geliştirilmesi, hem de alanın öğretim elemanlarının yetiştirilmesi önemlidir. Her iki profilin de çeviri eğitiminin soyutluğundan, ya da pratikten bağımsız yapılmasından kurtulabilmeleri için geliştirilmesi gereken yöntem, çeviri piyasasıyla gerçek işler konusunda anlaşarak, öğrencilerin gerçek çevirileri yapmaya başlamasını sağlamak olmalıdır. Bu doğrultuda, bir yayıneviyle gerçekleştirdiğimiz bir anlaşmayla, öğrencilerin gerçek çeviri süreçlerini daha birinci sınıftan yaşamaları sağlanmış, böylece somut çeviriler yapılmaya başlanmıştır. Öğrencilerin kaynak metinleri çeviri kuram ve yönteminin öngördüğü şekilde öncelikle araştırıp okuyarak, akademisyenlerin denetiminde bir bilimsel süreç yaşayarak, çevirmen olma yolunda ilerlemesi amaçlanmaktadır. Bu şekilde öğrenci daha öğrencilik yıllarında çevirmenin sahip olması gereken özellikleri yaşayarak görecektir, çeviri sorunlarını ve çözüm yöntemlerini, kuramları daha öğrenirken sorgulayarak, içselleştirerek dinamik bir çeviri eğitim süreci yaşayacaktır. Bu süreç derslerin çevirmen adayının yaşadıklarına uygun bilgilerden oluşması sonucunu getirerek, hem dersler ve içerikleri amaca yönelik olarak düzelecek, hem de öğretim elemanları gerçek çevirmen profilini eğiten ve buna uygun ders anlatan bir yönetime döneceklerdir. Çeviri bölümü öğrencileri böylece, hiçbir bölümün başaramadığı bir şekilde, daha birinci sınıftan itibaren sanal bir eğitim yerine, kendi mesleğinin uygulamasını gerçek bir meslek sahibi olarak yapacak ve mesleğe çok erken başlamış olacaktır. Bu yöntem bize, çevirinin pratik bir alan olduğu konusundaki görüşün, hayali ve rast gele çeviri süreçlerinden geçmeyip, çevirmenin gerçekte yaşadığı süreçlerden geçtiğini gösterecektir.

Sonuç olarak, öncelikle, çeviri bölümlerine, hatta tüm sosyal bölümlere öğrencileri hazırlamalı, bunun için ortaöğretimden itibaren sosyal alanlarda çok sayıda ve derinlemesine kitap okumuş bir neslin çeviri bölümlerine, sosyal bölümlere gelmesini sağlamalıyız. Daha sonra, çeviri bölümünde de derin okumalar sayesinde, dolu, birikimli ve derin çevirmenlerin yetişmesine katkıda bulunmalıyız. Ancak bu şekilde çeviriler kaliteli olabilir, kitap okuma isteğini artırır.

ÇEVİRİBİLİM EĞİTİMİNDE ÜNİVERSİTE – ÇEVİRİ İŞLETMELERİ BAĞLANTISI

Dilek YAZICI*

Ülkemizde 80’li yıllarda kurulmaya başlayan çeviribilim bölümlerinin sayısı bugün 50’nin üzerindedir. Her bir bölümden yılda yaklaşık 30-40 öğrenci mezun oluyor. Yani her yıl yaklaşık 200-250 çeviribilim öğrencisi üniversite mezunu olarak iş arayanlar arasına katılıyor.

Yalnız İstanbul’da Ticaret Odasına kayıtlı, çeviri işiyle iştigal ettiğini beyan eden 500’ün üzerinde işyeri var. Bu işyerlerinin bir kısmı diğer iş kollarıyla bağlantılı işler arasında çeviri işi de yaparken, bir kısmı da yalnız çeviri hizmeti veren işletmeler olarak faaliyet gösteriyor.

Son yıllarda çeviribilim bölümleri mezunlarının sayısındaki artışla, çeviri işletmelerinin alaylı veya uzman çevirmenler yanında bölüm mezunlarını daha fazla istihdam etmeye başladığı gözlemleniyor. Bu gelişmenin bir nedeni nitelikli çevirmen açığının işletmelerce çeviribilim mezunlarını istihdam ettikten sonra ayrıca şirket içi bir eğitime tabi tutarak sektöre kazandırma çabası, bir nedeni de üniversitelerin eğitim müfredatlarını sektöre yönelik olarak güncellemeleri ve uzmanlık alanlarına yönelik daha yetkin çevirmen yetiştirme çabalarıdır. Bu noktada, çeviri işletmelerinin sektöre çevirmen yetiştirmede üniversitedeki eğitimi tamamlayıcı bir rol üstlendiğini söyleyebiliriz.

Dört yıllık çeviribilim lisans programlarının müfredatları üniversiteden üniversiteye, hatta aynı üniversitedeki farklı dillerdeki mütercim-tercümanlık bölümleri arasında da farklılık göstermektedir. Uygulanan farklı müfredatların sonuçlarını - burada “mezun” ile karşılık bulabilecek - ürün bazında ortaya çıkaracak herhangi bir değerlendirme bulunmadığı için bir nevi deneme – yanılma yöntemiyle bölümler kendi yollarını (eğitim sisteminin izin verdiği ölçülerde) çizmeye çalışmaktadırlar.

Çeviribilim öğrencilerinin bir kısmı çeviri yapma becerilerini geliştirmek amacıyla öğrencilik dönemlerinde çeviri yapmaya başlıyorlar. Ancak piyasada düşük fiyatla kendilerine yaptırılan çevirilerin çeviri standartlarına göre kabul edilebilir ölçülerde olup olmadığı konusunda veya çevirinin ikinci bir gözden geçmiş haliyle ilgili genelde bir geri-besleme alamadıkları için, bu çalışmalarını geliştirmelerine (farklı metinler görmeyen dışında) ne derece katkı sağlamaktadır tartışılır. Bu noktada, bölümlerde, çeviribilim öğrencilerinin uzmanlık alanlarında çeviri yapma becerilerinin geliştirilmesine yönelik daha fazla uygulamalı derslerin olması gerekliliği ortaya çıkıyor.

Çeviri işletmeleri, küreselleşen dünyada bir çevirmenin sahip olması gereken donanımı gelen işlerin doğru analiziyle kolayca ayırt edebilmektedir. Bu nedenle bazı çeviri işletmeleri, istihdam ettiği çeviribilim mezunlarını çok çeşitli kurumlardan gelen ve uzmanlık gerektiren çeviri talebine uygun olarak yetiştirmek üzere bir iç-eğitim sürecine tabi tutmaktadır. Bu eğitim süreci işletmeye ayrı bir zaman maliyeti getirdiği için pek tercih edilen bir yöntem değildir ve bu nedenle yaygın bir uygulaması yoktur. Sonuçta, günümüzde bölüm mezunlarının sektöre yönelik bilgi, beceri ve donanımının mevcut olandan daha farklı ve daha üst seviyede olması gerekliliği üniversite eğitimi sırasında çözülmesi gereken bir sorundur.

Burada önerim, çeviribilim bölümlerinde uzmanlık alanı derslerinin ikinci sınıftan itibaren başlaması ve uzmanlık alanlarına yönelik çeviri derslerine üç senelik bir program/ müfredat belirlenmesidir. Bu müfredat belirlenirken, çeviribilim bölümlerinin müfredatlarının kuram ile uygulamayı dengeleyen, öğrencinin kuramı uygulamada, uygulamayı kuramın içinde bulabileceği bir çatı temelinde yapılandırılması en idealidir.

* Diltra Uluslararası Çeviri ve Belge Yönetimi Bas.Yay. Ltd. Şti.
İ.Ü. İngilizce Mütercim Tercümanlık Anabilim Dalı, Uzmanlık Alanı Eğitmeni

Böyle bir müfredat hazırlanırken, halihazırda küreselleşen dünyamızda değişen uzmanlık alanlarına ve teknolojik gelişmelere yönelik çeviri taleplerini hergün birebir karşılayan ve bunu yaparken kendini sürekli yenileyen çeviri işletmelerinin çevirmen işe alma ve çalıştırma kriterlerinin de göz önünde bulundurulmasının gerekli olduğunu düşünüyorum. Bu şekilde hazırlanmış bir müfredat, mezunların yalnız çeviri işletmelerinde değil, diğer sektörlerde yapacakları çeviri uygulamalarıyla da çevirinin bir iş, bir proje olarak algılanmasına katkı sağlayacaktır. Buna bağlı olarak, çevirmen ihtiyacı olan çeviri işletmeleri dışındaki kamu kurumlarında ve özel kurumlarda çevirmenliğin bir meslek, çevirinin projelendirilebilir bir iş olduğu algısını yaratmada üniversite-sektör bütünleşikliğinin bir parçası olarak önerilen tarzdaki bir eğitim müfredatının etkisi olacağını düşünüyorum.

Ayrıca, çeviri hizmetini dünyada kabul görmüş çeviri hizmeti standartlarına göre veren işletmelerde uygulanan süreçlerin çeviribilim bölümlerinde uygulamalı olarak öğretilmesiyle, çeviribilim bölümlerinden yalnızca çevirmen değil, çeviri projeleri koordinatörü/yöneticisi, idari dil koordinatörü gibi ünvanlarla gelişkin çeviri şirketlerinde veya diğer sektörlerde açılacak kadrolara eleman yetişmesi de sağlanabilir.

Amaç, çeviri eğitimi veren kurumlarının değişken ekonomik şartlar, küreselleşme, teknolojik ilerleme ve yenilikçi ilerlemelerle beslenen sektörlerle hizmet veren çeviri işletmelerinin gerisinde kalması değil, ilerisinde olmasıdır. Bu noktada, eğitim kurumlarıyla çeviri sektörünün birbirine destek olarak çevirmenlik mesleğinin uygulandığı her alanda yenilikçi yöntemler benimsenerek ilerlemesi için gerekli işbirliğinin sağlanmasını arzuluyoruz.

BOLOGNA SÜRECİ DENEYİMİ VE ÇEVİRİ EĞİTİMİ: FIRSATLAR, SORUNLAR

Doç. Dr. Neslihan KANSU-YETKİNER*

Giriş

Avrupa çapında karşılaştırılabilir ve kıyaslanabilir bir Avrupa Yüksek Öğretim çerçevesi oluşturmak konusunda bugüne kadar ortaya atılan en iddialı girişim olan Bologna Sürecini başlatan adım, 25 Mayıs 1998 yılında, Sorbonne Üniversitesi'nin 800. kuruluş yıldönümünde, Fransa, Almanya, İtalya ve İngiltere Eğitim Bakanlarının, Sorbonne Bildirgesi'ni imzalamasıyla atılmıştır. Avrupa Yüksek Öğretiminin iç dinamizminin çok daha tutarlı ve uyumlu olması için imzalanan bu Bildirge, ön lisans ve lisans olmak üzere iki aşamalı bir yüksek öğretim sistemi önerisi getirmiştir. Sorbonne Bildirgesi'nin ilk paragrafı Avrupa'nın yükseköğretim felsefesinin asıl amacını ortaya koyması bakımından önemlidir:

“Avrupa sadece avro değildir, bankalar ve ekonomi değildir, aynı zamanda bilgi Avrupası olmalıdır” sözüyle, Avrupa kıtasında entelektüel, kültürel, sosyal ve teknik boyutların güçlendirilmesi gereği de ortaya konmuştur.

Sadece dört büyük üye ülkenin imzacı olduğu, diğer Avrupa ülkelerinin katılımında yer almadığı bu ilk Bildirge, Avrupa Birliği üye ülkeleri arasında siyasi bir gerilime sebep olmuştur. Bu eleştirileri yumuşatmak için, İtalya, Sorbonne Bildirgesi'nde öne sürülen fikirleri geliştirmek düşüncesiyle, Bologna'da tüm Avrupa ülkeleri eğitim bakanlarının davet edildiği bir konferans düzenlemiştir. Avrupa Komisyonu bu toplantıya sıcak bakmasına karşın, konferansta resmi olarak yer almamıştır. Bu toplantı sonucunda 29 ülkenin eğitim bakanları 1999 yılında Bologna Bildirgesi'ni imzalamıştır.

Bologna Süreci, 2010 yılına kadar rekabet gücü yüksek ve bilgi temelli bir Avrupa ekonomisi için:

- Kalite güvencesinde Avrupa boyutunun oluşturulması,
- Yükseköğretimde Avrupa boyutunun güçlendirilmesi,
- Kolay anlaşılır ve karşılaştırılabilir bir derece sisteminin uygulanması,
- Lisans ve lisansüstü olmak üzere iki kademeli bir sistemin uygulanması,
- Ortak bir kredi sistemi (Avrupa Kredi Transfer Sistemi-AKTS) oluşturulması,
- Öğrenci/öğretim üyesi hareketliliğinin özendirilmesi ve teşvik edilmesini hedefleyen

bir süreçtir.

Türk yükseköğretim kurumları, 2003 yılından bu yana, Avrupa Yükseköğretim ve Araştırma Alanı'nın yeniden yapılandırılması anlamına gelen “Bologna Süreci” ne dâhil olmuş ve kendilerini sürece katılan 47 ülkenin yükseköğretim kurumları ile karşılaştırmalı olarak gözden geçirdikleri stratejik bir planlama içinde kurumsal değerlendirilme ve akreditasyon süreçlerine girmiştir. Daha sonra Prag Bildirgesi (2001), Berlin Bildirgesi (2003), Bergen Bildirgesi (2005), Londra Bildirgesi (2007) ile ülkeler bazında gerçekleştirilen durum tespiti raporlaması ve yeni konuların eklenmesiyle ülkelerin Bologna çalışma konularında gösterdikleri gelişim düzeyleri takip edilmiştir. 2001 yılından itibaren Türkiye, Bologna sürecine dâhil olmuştur ve buna bağlı olarak yükseköğrenim alanındaki yapısal değişiklikler Bologna sürecinin gerekleri doğrultusunda gerçekleştirilmektedir. Bu süreç doğrultusunda yerine getirilen yasal ve kurumsal düzenlenmeler arasında Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği (2003), Akademik Değerlendirme ve Kalite Geliştirme Yönetmeliği (2005) yer almaktadır. Tüm bunlara ek olarak, Haziran 2006'da, AKTS üniversitelerde zorunlu hale getirilmiştir. YÖK'ün 2006 yılında hazırladığı Strateji Raporunda Bologna sürecine referanslar verilmiş, yükseköğrenimin standartlaşması ve modülerleşmesi gereği vurgulanmıştır.

* İzmir Ekonomi Üniversitesi Mütercim Tercümanlık Bölümü

Bologna Sürecinin Getirdiği Sorunlar, Eleştiriler

11 ve 12 Mart 2010'da, Avrupa ülkelerinin eğitim bakanları tarafından, Bologna Sürecinin 10. yılı Viyana'da ve Bükreş'te kutlanmıştır. 10 yıllık Bologna sürecinin koşulları yerine getiren ülkelere getirisi ne olmuştur?

Bu sorunun yanıtını Avrupalılar yoğun eleştirilerle çoktan vermeye başlamıştır. Bologna karşıtı protestolar ve karşı manifestolar yanında, onlarca sokak gösterileri, onlarca eleştirel bilimsel yayınlar (Crosier v.d. 2007; Cardoso v.d. 2008; Hartman 2008; Saarinen, 2008; Algan, 2011; Gümüş ve Kurul, 2001) yapılmıştır.

Örneğin, 2005 yılında Avrupa Ulusal Öğrenci Birliği "Bologna Sürecinin Kara Kitabı" (The Black Book of the Bologna Process) isimli bir kitap yayımlayarak süreçteki yanlışlıklara karşı en muhalif tepkilerden birisini ortaya koymuştur. Öte yandan, Türkiye'de Eğitim-Sen Yüksek Öğretim Bürosunun çıkardığı "Üniversitelerde Bologna Süreci Neye Hizmet Ediyor?" (2001) başlıklı kitap Türkiye'deki Bologna süreci uygulamalarına eleştirel bir bakış sunmaktadır.

Avrupa ve Türkiye'de dile getirilen sorunlar kısaca şu şekilde özetlenebilir:

- Gizli bir Amerikan modeli olarak yorumlanan Bologna süreci yükseköğretimde Amerika'yı izlemektedir. Paradoksal bir şekilde, Amerikan yükseköğretimi daha fazla farklılaşmakta iken Avrupa yükseköğretimi artık daha fazla standartlaşmakta ve bürokratikleşmektedir.
- Bologna süreci pedagojik değil, politik ve ekonomik bir süreçtir. Bu süreçle birlikte, yükseköğretimde hem uluslararası bürokratik aktörler (Avrupa Üniversiteler Birliği, Avrupa Komisyonu, vs.) hem de ulusal aktörler (YÖK, kalite güvence ajansları, vs.) devreye girmişlerdir. Söz konusu aktörler, etkili olduğu halde hiçbir sorumluluk sahibi değildir. Üniversiteler özerk eğitim kurumları olmaktan uzaklaştırılmıştır.
- Üniversite eğitiminin temel hedefleri arasında sayılan eleştirel ve bilimsel düşünmeyi kazandırma, Bologna süreciyle birlikte geri plana itilmiştir. Müfredat akademik bir eğitimin gereklerinden uzaklaşarak piyasa koşullarının güdümüne girmiştir. Bologna süreci çok farklı gereklilikler getiren, eğitim süreleri ve uygulamaları farklı olan akademik programlar için bir standardizasyon paketi sunmaktadır. Eğitimin bilimsel ve pedagoji boyutları görmezden gelinmektedir.
- Bologna süreciyle birlikte öğretim üyeleri için bürokratik iş yükü de artmıştır. Bunların arasında AKTS kredilendirme sisteminde ders yükünün belirlenmesi, öğrenme çıktılarının öğrenciler açısından değerlendirilmesi, öğretim üyesi tarafından çıkan sonuçlara ilişkin raporların yazılması, verilen derslere yönelik ders dosyalarının oluşturulması gibi görevler sayılabilir.

Öznel Deneyim ve Çeviri Eğitimi

Bologna sürecinin çalışmalarında İzmir Ekonomi Üniversitesi, YÖK tarafından pilot üniversite seçilmiştir. Çeviri eğitimi müfredatının gözden geçirilmesi ve yeniden yapılandırılması olarak görülen bu süreç, aslında birçok fırsatı ve aynı zamanda birçok sorunu beraberinde getirmektedir.

Fırsatlar

Bologna süreci tüm eğitim dallarında olduğu gibi çeviri eğitimine de yeni bir soluk getirmiştir. Bu “zorunlu” bir değişiklik olmasına karşın, en azından kapsamlı bir program değişikliğine ve revizyonuna olanak sağlamış, bölümlerin çeviri eğitimi gereklilikleri üzerinde yeniden düşünmesine olanak sağlamıştır. Bologna süreciyle birlikte gelen öğrenim ve öğrenci hareketliliği, özellikle yabancı dil bölümlerinde gereken dil pratiği ile bilgi ve deneyim konusunda artış sağlamıştır. Bölümlerin ve üniversitelerin misyon ve vizyon belirlemesine ilişkin gereklilikler, müfredat içinde yapılanlardan kafamızı kaldırıp “başkaları ne yapıyor?” sorusunu sormamıza, hedeflerimizi belirlememize, bu hedeflere ulaşmada güçlü ve zayıf yanlarımızı ve bize sunulan fırsatları somut olarak görmemize yardımcı olmuştur. Ancak, bu yeni program yapılandırması Bologna sürecinin amaçlarını da göz önüne alarak çeşitli kurallarla uygulamaya konmuştur. Bir başka deyişle, sunulan bu fırsat tamamen özgür adımlar atılmasına izin vermeyip bir üst plan doğrultusunda “idealize edilen” bir sistemi oluşturmaya yöneliktir.

Sorunlar

Özellikle vakıf üniversiteleri açısından ele alacağımız sorunlar aşağıdaki başlıklarda toplanabilir;

- **Farklı Öğrenci Profili**

Türkiye’de yükseköğretimin yeniden yapılanması gerektiği sıklıkla ifade edilmiş ve Bologna süreci bir yeniden yapılandırma fırsatı olarak görülmüştür. Oysa Bologna sürecinin ruhunda yer alan ideal üniversite ve ideal öğrenci çerçevesi, Avrupa üniversitelerinin yaşadığı güncel dönüşümü ve sorunları görmeyi engellemekte olup, Türkiye’deki vakıf üniversitelerinin sahip olduğu öğrenci profiline çok uzaktır.

“Öğrenci odaklı eğitim: Öğrenci kendi eğitim programını, ilgi ve yönelimleri doğrultusunda kendisi belirler” hedefi, öğrencilerin en zahmetsiz ve en sorunsuz seçmeli derslerle transkriptini doldurduğu “kolay diploma alma” sürecine dönüşmüştür. Uygulamada, mütercim tercümanlık mesleğinin gerektirdiği yeterliliklerden uzak, en kolaycı çözümlerle bir diploma almaya hak kazanmış mezunlar yetişmektedir. Dolayısıyla, oluşan yeni prototip piyasa koşullarına uygun elemanlar yetiştirmekten çok uzaktır.

İzmir Ekonomi Üniversitesi’nde öğrenci, 3. sınıfın sonunda notlarını, bilgi ve becerilerini göz önüne alarak “kendi isteğiyle” yazılı veya sözlü modülü seçer. Yönetim bir tarama sınavıyla sözlü eğitime öğrenci seçilmesine ailelerden gelecek tepkiyi göz önüne alarak sıcak bakmamıştır. Sonuç olarak, konunun uzmanlarının telkinleri, öğrencinin aldığı notlar göz önüne alınmadan, öğrenci inisiyatifıyla böyle bir seçime gidilmektedir.

- **Disiplinlerarası Eğitim Anlayışı**

Mütercim tercümanlık bölümü doğası gereği disiplinler arası bir alandır. Öğrencilerin çeşitli alan çevirilerini almaları ve ilgili alana ilişkin artalan bilgisi sağlayacak destek derslerine devam etmeleri Bologna sürecinin ruhuna birebir uymaktadır. Ancak, YÖK’ün zorunlu dersleri ve üniversitelerin senato kararıyla tüm bölümlerin almasını zorunlu kıldığı derslerin dışında öğrencilerin mezun olabilmek için toplamda belli sayıda seçmeli ders almaları gerekmektedir. Süreç içinde seçmeli derslerin çokluğu, bunların tipinin (fakülte dışı, bölüm içi vs) süreç gerekliliği içinde önceden belirlenmiş olması hareket alanını kısıtlamaktadır.

- **Eğitim Kalitesi**

Çok sayıda seçmeli ders öğrenciye seçme şansı sağlarken, meslekte temel teşkil edecek birçok dersi almadan mezun olmasına olanak tanımaktadır. Bir başka deyişle Bologna süreci, bir diplomayla elde edilen “istihdam hakkını, ısrarlı bir biçimde, “istidam edilebilirlik” kavramına dönüştürme çabasıdır. “İstihdam edilebilirlik”, kişilerin yeteneklerini, kapasitelerini göz önüne alarak uygun programlarda çalışmalarını ve piyasanın avantajlı konumlarının bilgisine sahip olup buralara ulaşma yolundaki çabalarını ifade etmektedir ve istihdam edilebilirliğinin sorumluluğu bütünüyle bireylerin kendilerine bırakılmıştır.

Yaşam boyu öğrenme maddesiyle bağlantılı olarak hedef, bireyin ilgi ve becerileri doğrultusunda kısa sürede diploma edinmeyi sağlamak, ancak, bu diplomayla edinilen yeterlilikleri yaşam boyu uygulamalarla pekiştirmektir.

- **Bürokrasi, İş yükü ve Formaliteler**

Bologna sürecinde öğretim üyelerine öğrencilerin bir dönemde almakla yükümlü olduğu toplam kredi miktarları verilmekte, bu miktarı sağlayacak şekilde AKTS’ler, o dönemin derslerine kağıt üzerinde dağıtılmaktadır. Yani hangi dersin kredisinin ne olabileceği, dolayısıyla, bu dersin kredisine bağlı olarak alınacak iş yükü önceden bellidir. Dersi hazırlayan öğretim üyesinin yapması gereken, öğrenim çıktıları ve program yeterliliklerini belirlemektir.

Ders yılı sonundaki diğer bir iş yükü, konulan hedeflerin sağlanıp sağlanamadığının, dolayısıyla oluşturulan kredinin güvenilirliğinin ölçülmesidir. Ders yılı başında öğretim üyesinin koyduğu hedeflere öğrencinin gözüyle ulaşıp ulaşılmadığı, derse ilişkin iş yükünün öğrenci tarafından gerçekleştirilip gerçekleştirilmediği öğrencilere verilen anketlerle değerlendirilmektedir. Öğrenciler süreç konusunda yeteri kadar bilgilendirilmediği için çıkan sonuçlar genellikle öğretim üyesi tarafından konulan hedeflerden farklı olmaktadır. Bu farklılığın nedenleri bir raporla bölüm başkanlarına iletilmekte, bölüm başkanları bölüm performansı ile ilgili toplu bir rapor yazmaktadır.

Ayrıca, dönem sonunda öğretim üyeleri verdikleri derslere ilişkin birer ders dosyası hazırlamaktadır. Bu dosyada dersin içeriği, sınav örnekleri, bunların birer anahtarı, ilgili sınavlarda en yüksek, ortalama ve en düşük notu alan öğrencilerin sınav örnekleri, ders materyalleri bulunmaktadır.

Bütün bunlara ek olarak, artan ders çeşitliliği öğretim üyelerinin bir dönemde daha küçük gruplara farklı dersler vermesini gerektirmektedir.

SONUÇ

Bologna süreci kapsamında şimdiye kadar yapılanlar, Avrupa yükseköğretim alanı için gerekli yapıların kurulmasıdır. Bir başka ifadeyle, söz konusu yapıların öğretim ve öğrenmeyi geliştirmeye dönük kullanımının bundan sonra başlaması beklenmektedir. Bir yanda öğrenci odaklı yaklaşımla seçmeli dersler ve kısa eğitim süreleri eklenilerek daha pragmatik bir süreç başlatılırken, diğer yanda meslek standartları ve yeterlilikler göz ardı edilmektedir.

Üniversitelerin temel düşünce sistemi olan özgür düşünce, öğrencilere eleştirel ve bilimsel düşünmeyi kazandırma, üniversitelerdeki ekol ve gelenek çeşitliliğinden yararlanma Bologna süreciyle birlikte geri plana itilmiştir. Avrupa Komisyonu’nun belirleyici olduğu bir planlama içinde yer alan bu süreç, öncelikle ekonomik ve politiktir. Bu sürece katılım, üniversitelerin özgür iradeleriyle değil, siyasi iradelerle alınan kararların sonucudur. Sonuç olarak, Bologna üniversiteleri, bilimsel ve eleştirel düşüncenin hâkim olduğu, deney ve uygulama kuramsal yaklaşımların da harmanlandığı kurumlar olmaktan çıkıp daha çok meslek okullarına dönüşmektedir.

Kaynakça:

- Algan, Fatma, Müge,(2011). “AB Eğitim Politikalarını Kim Yönetiyor?” *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, Cilt: 33, Sayı: 9, 41-59.
- Cardoso A., Portela M., C. Sá and F. Alexandre (2008), “Demand for higher education programs: the impact of the Bologna process.” *CESifo Economic Studies* 54(2): 229-247.
- Crosier, D., L. Purser and H. Smidt (2007), *Trends V: Universities Shaping the European Higher Education Area*, European University Association, Brussels.
- Gümüş, Adnan, Kurul, Nejla (2001). Üniversitelerde Bologna Süreci Neye Hizmet Ediyor?” (2001). Eğitim Sen Yayınları, Ankara.
- Hartmann, Eva, (2008). “Bologna Goes Global: A New Imperialism in the Making?”, *Globalisation, Societies and Education*, vol. 6, No. 3ss. 207-220.
- Higher Education in Turkey (2008). Trends, Challenges, Opportunities*, TÜSIAD Publication No: T- 2008.
- Jacobs, B. and F. van der Ploeg (2006), “Guide to Reform Higher Education: A European Perspective”, *Economic Policy* 21(47), 535–92.
- Saarinen, Tanya (2008). “Whose Quality? Social Actors in the Interface of Transnational and National Higher Education Policy”, *Discourse: Studies in the Cultural Politics of Education* vol. 29, No. 2, 179- 193. June

